

**Департамент освіти і науки Київської обласної державної
адміністрації
Комунальний вищий навчальний заклад Київської обласної ради
"Академія неперервної освіти"**

**Шкільний музей як центр
національно-патріотичного виховання
учнівської молоді**

**Біла Церква
КВНЗ КОР "Академія неперервної освіти"
2016**

Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді: навчально-методичний посібник / укладач О.Д. Рокицька. – Біла Церква: КВНЗ КОР АНО, 2016. – 272 с.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою КВНЗ КОР "Академія неперервної освіти" (протокол № 7 від 27 грудня 2016 року)

Авторський колектив слухачів ООЗО: Білокур В.М., Буренко К.І., Верба Т.О., Гловяк Л.В., Гойник Н.С., Горбенко Т.В., Дегтярьова О.М., Дмитрук Л.М., Кисіль С.М., Коваленко О.М., Комісарчук Д.В., Кривенок Л.М., Марусяк О.М., Мотузка Н.Б., Пількевич О.Д., Приходько О.О., Ренкас В.Г., Рябко Р.В.

Упорядник: Пількевич (Рокицька) О.Д.

Рецензенти:

Ковальова С. В., завідувач кафедри філологічних, суспільно-гуманітарних та мистецьких дисциплін Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради "Академія неперервної освіти", кандидат педагогічних наук, доцент;

Цимбалюк В.І., керівник шкільного музею Сквирського навчально-виховного комплексу "загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – Сквирський ліцей", учитель української мови і літератури, учитель-методист, кандидат педагогічних наук;

Мірошник С. І., старший викладач кафедри філологічних, суспільно-гуманітарних та мистецьких дисциплін Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради "Академія неперервної освіти", кандидат педагогічних наук.

У посібнику представлено досвід роботи обласного опорного закладу освіти з питання національно-патріотичного виховання учнівської молоді, презентовано систему роботи шкільних музеїв.

Розкрито нові підходи до організації музейної справи у освітньому просторі системи середньої загальної освіти, упровадження музейної педагогіки як інноваційної освітньої технології, що сприяє вихованню національно-свідомого громадянина, патріота своєї Вітчизни.

Презентовано авторські проекти, програми з музейної справи, методичні розробки виховних заходів, свят, музейних уроків, екскурсій тощо.

Рекомендовано музейним працівникам, класним керівникам, вихователям, педагогам-організаторам, заступникам директорів загальноосвітніх навчальних закладів із виховної роботи.

КВНЗ КОР АНО, Біла Церква, 2016
Пількевич О.Д.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	7
1.1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді	7
1.2. Про перегляд підходів з організації діяльності музеїв історичного профілю	15
1.3. Рекомендації Всеукраїнського круглого столу «Музеї при навчальних закладах як осередки патріотичного виховання»	18
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ (із досвіду роботи обласних опорних закладів освіти)	
2.1. <i>Рокицька О.Д.</i> Роль музею історії освіти Київщини у вихованні патріотичних почуттів сучасного громадянина	22
2.2. <i>Коваленко О.М.</i> Громадсько-патріотичний проект «Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді» (із досвіду роботи Новоолександрівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок» Згурівської районної ради)	35
2.3. <i>Буренко К.І.</i> Патріотичне виховання в закладі освіти на основі музейної справи. Мій рідний край, моя земля Трипільля: програма національно-патріотичного виховання учнів 5-11 класів	50
2.4. <i>Верба Т. О.</i> Авторський проект «Створюємо музей історії школи»	85
2.5. <i>Дмитрук Л.М.</i> Літературно-мистецька вітальня Анатолія Луценка	95
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ	
3.1. Батьківщина в нас єдина – наша ненька Україна (виховні справи патріотичного спрямування)	100
3.1.1. <i>Білокур В. М.</i> Родинне свято «На світі білому єдине сімейне вогнище родинне...» (для учнів початкових класів)	
3.1.2. <i>Глов'як Л.В.</i> Літературне свято «Провісник долі України» до дня народження Т.Г. Шевченка (для учнів 7-9 класів)	111
3.1.3. <i>Горбенко Т.В.</i> Заняття-екскурсія «Сквером Трипільської культури» (для учнів 5-7 класів)	119
3.1.4. <i>Дмитрук Л.М.</i> Літературна світлиця Анатолія Луценка (до 90-річчя від дня народження)	128
3.1.5. <i>Дмитрук Л.М.</i> Година спілкування «Наша творчість – рідній Броварщині»	142
3.1.6. <i>Кисіль С.М.</i> Літературно-музична світлиця «Благословен той день і час, коли прослалась килимами земля, яку сховає Тарас...»	152
3.1.7. <i>Коваленко О.М.</i> Літературно-музична композиція «Соборна мати Україна – одна на всіх, як оберіг!» (із нагоди відзначення Дня Соборності України)	163

3.1.8. <i>Комісарчук Д. В.</i> Тематичний захід «День Соборності України» (до дня Соборності України) (для учнів 11 класу)	172
3.1.9. <i>Кривенок Л.М.</i> Година спілкування «Ми – українці» (для учнів 5 класів)	179
3.1.10. <i>Мотузка Н.Б., Рябко Р.В.</i> Музейний урок «Тарас Григорович Шевченко і наш край» (для учнів 9 класу)	187
3.1.11. <i>Приходько О.О.</i> Конкурсно-ігрова програма «Україна – одна мати для всіх» (до дня Гідності та Свободи) (для учнів 9-11 класів)	198
3.2. Героїзм, хоробрість і мужність – це чесноти наших героїв України (виховні справи для проведення уроків мужності)	
3.2.1 <i>Буренко К.І.</i> Музейний урок-реквієм «Чорнобиль – трагедія, подвиг, пам'ять» (до 30-річчя Дня Чорнобильської трагедії)	203
3.2.2. <i>Гойник Н.С.</i> Музейний урок пам'яті «Пам'ять про них живе і донині» (ушановування героїв, які загинули під Крутами)	212
3.2.3. <i>Гойник Н.С.</i> Урок мужності «За Україну нас вбивають, брате мій»!	220
3.2.4. <i>Горбенко Т.В.</i> Урок мужності «А пам'ять священна...»	226
3.2.5. <i>Дегтярьова О.М.</i> Урок-реквієм вечір пам'яті «Історії захисників Вітчизни» (до дня Захисника України)	231
3.2.6. <i>Марусяк О.М.</i> Урок мужності «Пам'яті Небесної Сотні та загиблих в АТО»	241
3.2.7. <i>Марусяк О.М.</i> Вечір-зустріч із воїнами-афганцями «Крізь пекло афганської війни» (для учнів 9-11 класів)	251
3.2.8. <i>Ренкас В. Г.</i> Музейний урок «Пам'яті вірні» (до 70-річчя визволення міста Білої Церкви)	257
ДОДАТКИ. Добірка українських пісень про героїзм, хоробрість і мужність.	269
Добірка художніх та документальних фільмів про героїзм, хоробрість і мужність.	
Презентації до методичних розробок виховних заходів.	

Передмова

*Патріотичне виховання – це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.
В.О.Сухомлинський*

*Той, хто не любить свою країну,
нічого любити не може.
Д.Байрон*

Виховання патріота і громадянина є одним із провідних завдань національної освіти, про що наголошено в законах України «Про освіту», «Основні орієнтири виховання учнів 1-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (наказ МОН України № 641 від 31.10.2011 р.), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (наказ МОН України № 641 від 16.06.2015 р.), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки (Указ Президента України № 580/2015 від 13.10.2015 р.), Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 роки та інших нормативних документах у галузі освіти.

Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання й передбачає формування патріотичних почуттів, любові до українського народу, його історії, Української держави, рідної землі, родини, гордості за минуле та сучасне на прикладах героїчної історії українського народу і кращих зразків культурної спадщини.

У сучасності зростає роль діяльності шкільних музеїв, спрямованої на розвиток творчої самодостатньої особистості з активною громадянською позицією. Музей у закладі освіти є осередком освіти й виховання, що сприяє формуванню в молодого покоління національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, забезпеченню духовної єдності поколінь і призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної й духовної культури.

У ХХІ столітті освітньо-культурна функція музею набуває особливої значущості й цінності, нової динаміки, адже саме в музеї діти невимушено знайомляться з історичним минулим, набувають життєвого досвіду, знань, визначаються з майбутнім, формуються як активні, національно самосвідомі громадяни.

У посібнику представлено кращі надбання педагогів Київщини, слухачів обласного опорного закладу освіти із проблеми «Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді».

Матеріали посібника об'єднано у три змістові розділи, у яких презентовано систему роботи шкільних музеїв із використанням інноваційних форм роботи музейної педагогіки.

Перший розділ – **«Науково-методичні засади національно-патріотичного виховання учнівської молоді»** – присвячено розкриттю концептуальних засад патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, організаційно-педагогічних засад системи виховної роботи, змісту і завдань, актуальних питань патріотичного виховання в системі загальної середньої освіти, особливостей патріотичного виховання юної особистості в умовах діяльності шкільних музеїв, подано методичні рекомендації Всеукраїнського круглого столу.

У другому розділі – **«Система національно-патріотичного виховання в роботі шкільного музею»** – розкрито нові підходи до організації музейної справи в освітньому просторі системи середньої загальної освіти, впровадження музейної педагогіки як інноваційної освітньої технології, що сприяє вихованню національно свідомого громадянина, патріота Вітчизни.

Презентовано систему роботи музею історії освіти Київщини щодо патріотичного виховання учнівської молоді, представлено громадсько-патріотичний та музейно-педагогічні проекти, авторський проект зі створення музею історії школи, презентовано програму національно-патріотичного виховання «Мій рідний край, моя земля, Трипілля» та систему роботи літературно-мистецької вітальні Анатолія Луценка. Розкрито сутність організаційної структури патріотичного виховання в роботі музеїв, напрямів впровадження музейної педагогіки в навчально-виховному процесі.

Вагомим є і третій розділ – **«Методичні матеріали до проведення виховних заходів»**, – що вміщує методичні розробки виховних заходів, свят, музейних уроків, занять, екскурсій, запропоновані педагогічними працівниками області як результат їхнього навчання та діяльності в обласному опорному закладі освіти із проблеми «Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді».

Сподіваємось, що матеріали видання стануть у нагоді музейним працівникам, класним керівникам, вихователям, педагогам-організаторам, заступникам директорів загальноосвітніх навчальних закладів із виховної роботи, усім, кого цікавлять питання змісту та організації національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді

*Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
від 16.06.2015р. №641*

ВСТУП

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. В сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз і водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд з забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське співтовариство, є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх поколінь, які розглядатимуть державу (patria) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну і комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні і реідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загально виховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку

українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України.

Серед них Київська Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорозьке, Гетьманщина, Українська Народна Республіка, Гетьманат Павла Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна та інші українські визвольні проекти. На особливу увагу заслуговує формування української політичної культури в часи Речі Посполитої та Австро-Угорщини, нове осмислення ролі Кримського Ханату як держави кримськотатарського народу, включно з тривалим воєнним протистоянням і плідною військовою та культурною співпрацею.

Особливого значення набуває ознайомлення з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, зокрема у XX-XXI століттях це ОУН, УПА, дисидентський рух, студентська Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності та ін.

Важливим завданням є розгляд порівняльно-історичних відомостей про переривання державності в інших європейських країнах, які сьогодні представлені потужними європейськими націями. Спеціального розгляду потребують історичні обставини, що призводять до переривання державницької традиції.

Разом із тим, національно-патріотичне виховання не повинно прищеплювати ідеї культурного імперіалізму, тобто способу споглядання світу лише очима власної культури. Ця Концепція виходить з ідеї об'єднання різних народів, національних та етнічних груп, які проживають на території України, довкола ідеї української державності, українського громадянства, що виступають загальними надбаннями, забезпечують їхній всебічний соціальний та культурний розвиток. Українська держава заперечує будь-які форми дискримінації, підтримуючи всі мови і культури, що зазнали такої дискримінації в часи колоніальної залежності України.

На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді, у попередні часи боялися взагалі терміну "національний", а "патріотичне виховання" сприймали винятково в етнонародному або неорадянському вимірі.

Протягом останніх десятиліть було розроблено низку концепцій:

Концепцію національної системи виховання (1996);

Концепцію національно-патріотичного виховання (2009);

Концепцію Загальнодержавної цільової програми патріотичного виховання громадян на 2013-2017 рр.;

Концепцію громадянської освіти та виховання в Україні (2012).

Проте жодна з них не була розгорнута і не втілювалася в конкретні кроки з реалізації через зміну векторів розвитку держави і, відповідно, освітньої політики, через різні уявлення правлячих еліт на ідеологію і напрями розвитку освіти.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза

денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;
- верховенство права;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність всіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Відтак, враховуючи всі обставини, виникає гостра потреба у розробленні концепції, яка б визначала нову стратегію цілеспрямованого і ефективного процесу виховання суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота України.

1. Мета та завдання національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Патріотичне виховання – складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

Складовою частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючій особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози. Робота з військово-патріотичного виховання учнівської молоді має проводитися комплексно, в єдності всіх його

складників спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій та об'єднань, Збройних Сил України, інших силових структур.

Системна організація військово-патріотичного виховання молоді має бути спрямована на підготовку її до оволодіння військовими професіями, формування психологічної та фізичної готовності до служби в Збройних Силах, задоволення потреби підростаючого покоління у постійному вдосконаленні своєї підготовки до захисту Вітчизни.

Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності - працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- спонування зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

2. Принципи патріотичного виховання.

Патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку. Серед них:

- *принцип національної спрямованості*, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх

народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- *принцип самоактивності й саморегуляції* забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- *принцип полікультурності* передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- *принцип соціальної відповідності* обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем;

- *принцип історичної і соціальної пам'яті* спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

- *принцип міжпоколінної наступності*, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

3. Шляхи реалізації патріотичного виховання дітей та молоді.

3.1. Удосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання молоді:

- підготовка нормативно-правових документів з питань національно-патріотичного виховання молоді, внесення відповідних змін до законодавства;

- розроблення державних і громадських заходів з інформаційної безпеки, спрямованих на запобігання негативним наслідкам впливу інформаційної війни;

- розроблення порядку державного фінансування заходів, спрямованих і на національно-патріотичне виховання молодих людей;

- підготовка комплексної програми військово-патріотичного виховання та нормативно-методичного забезпечення її реалізації з метою виховання здорового підростаючого покоління, готового захищати національні інтереси та територіальну цілісність України;

- вироблення науково-теоретичних і методичних засад патріотичного виховання молоді: включення проблематики патріотичного виховання молоді до дослідницьких програм та планів наукових і навчальних закладів (через світову історію можна показати, як державність поновлювали інші народи, зокрема чехи та поляки; через зарубіжну літературу показати, як ці народи утверджували свою ідентичність; через дисципліни природничо-наукового

циклу розкрити здобутки українців у науці і техніці, якими слід пишатися тощо, бо тільки цілісна і системна картина гарантуватиме досягнення мети Концепції);

- вивчення потреб молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень;

- забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізичного і морального здорової, патріотично налаштованої зростаючої особистості.

3.2. Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері національно-патріотичного виховання:

- проведення заходів спрямованих на реалізацію патріотичного виховання в закладах системи освіти, культури, спорту;

- підтримка та сприяння волонтерським проектам, іншої громадської діяльності та самоорганізації українських громадян, спрямованої на заохочення молоді до благодійних соціальних, інтелектуальних та творчих ініціатив і проектів на благо України;

- створення умов для популяризації кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, героїчного минулого і сучасного українського народу, підтримки професійної й самодіяльної творчості;

- активне залучення до патріотичного виховання дітей та молоді учасників бойових дій на Сході України, членів сімей Героїв Небесної Сотні, бійців АТО та їхніх сімей, діячів сучасної культури, мистецтва, науки, спорту, які виявляють активну громадянську і патріотичну позицію;

- залучення молоді до участі у збереженні і підтримці єдності українського суспільства, у громадському русі задля громадянського миру і злагоди;

- сприяння спортивній і фізичній підготовці, спрямованій на утвердження здорового способу життя молодих громадян з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання;

- налагодження співпраці з військовими формуваннями України як мотивація готовності до вибору військових професій;

- сприяння роботі клубів за місцем проживання, центрів патріотичного виховання та інших громадських організацій, які здійснюють патріотичне виховання молоді;

- активізація виховної роботи з дітьми та молоддю засобами всеукраїнської дитячої військово-патріотичної гри "Сокіл" ("Джура");

- удосконалення підготовки та перепідготовки кадрів, які займаються питаннями національного і патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти, культури, спорту.

3.3. Співпраця органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянським суспільством:

- активне залучення до національно-патріотичного виховання дітей та молоді дитячих і молодіжних громадських організацій (об'єднань), використання їхнього досвіду, потенціалу, методів роботи у вихованні патріотів України;

- організаційна та фінансова підтримка на конкурсній основі програм, проектів громадських організацій, спрямованих на національно-патріотичне

виховання дітей та молоді;

- долучення батьківської громадськості до популяризації кращого досвіду патріотичного виховання;
- посилення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади стосовно національно-патріотичного виховання молоді.

3.4. Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання дітей та молоді:

- організація у теле-, радіопрограмах, Інтернет-ресурсах та в друкованій пресі постійно діючих рубрик, що популяризують українську історію, боротьбу українського народу за незалежність, мову та культуру, досвід роботи з національно-патріотичного виховання різних соціальних інституцій; підтримка україномовних молодіжних засобів масової інформації;
- запобігання пропаганді в засобах масової інформації культу насильства, жорстокості і бездуховності, поширення порнографії та інших матеріалів, що суперечать загальнолюдським та національним духовним цінностям, заперечують суверенність Української держави;
- виробництво кіно- і відеофільмів, підтримка видання науково-популярної, наукової, художньої літератури національно-патріотичного спрямування;
- підготовка інформаційної та науково-популярної літератури для батьків з питань патріотичного виховання дітей та молоді у сім'ї; висвітлення в засобах масової інформації кращого досвіду родинного виховання;
- здійснення заходів щодо розширення фактографічної бази історичних подій, публікація розсекречених архівних документів, видання історичної науково-популярної літератури, довідкових матеріалів про здобутки України за роки незалежності, книг патріотичної спрямованості.

Процес патріотичного виховання дітей і молоді повинен мати випереджувальний характер, відповідати віковим і сенситивним періодам розвитку дитини та особистісним характеристикам.

4. Етапи впровадження національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

На *першому етапі* (2015 р.) планується :

- створення нормативно-правового підґрунтя, інформаційно-методичного забезпечення для здійснення національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- створення Центру патріотичного виховання у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України;
- створення інформаційного ресурсу, присвяченого цій тематиці;

На *другому етапі* (2016-2017 рр.) передбачається:

- розроблення програм, навчально-методичних посібників з предметів гуманітарно-соціального спрямування для дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та вищих освітніх закладів, спрямованих на патріотичне виховання дітей та молоді;
- підготовка та видання науково-методичних посібників і методичних

рекомендацій з організації виховних заходів, роботи клубів, центрів патріотичного виховання тощо;

На *третьому етапі* (2018-2019 рр.) забезпечується :

- проведення моніторингу системи патріотичного виховання дітей та молоді за допомогою соціологічних опитувань, анкетування, психологічного тестування;
- проведення науково-методичних конференцій, створення банку передового педагогічного досвіду на інформаційному веб-ресурсі;
- аналіз здобутого, встановлення досягнень і викликів, корекція навчально-виховних впливів з урахуванням результатів моніторингу.

Очікувані результати:

У результаті впровадження системи національно-патріотичного виховання очікується:

- забезпечення у молодого покоління розвинутої патріотичної свідомості і відповідальності, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про спільне благо, збереження та шанування національної пам'яті;
- зацікавленість молоді щодо служби у Збройних силах України, готовність до захисту України та виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, з метою становлення її як правової, демократичної, соціальної держави;
- збереження стабільності в суспільстві, соціальному та економічному розвитку країни, зміцнення її обороноздатності та безпеки;
- створення ефективної виховної системи національно-патріотичного виховання молоді;
- консолідація зусиль суспільних інституцій у справі виховання підростаючого покоління.

Необхідною умовою втілення Концепції в практику є широке обговорення її положень і завдань, проведення конференцій, круглих столів, семінарів, що будуть актуалізувати порушені цією Концепцією питання і завдання та спонукатимуть до розроблення конкретних заходів з їх реалізації.

1.2. Про перегляд підходів з організації діяльності музеїв історичного профілю

*Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
від 22 травня 2015 року № 1/9-255*

Зважаючи на особливо важливу роль музеїв історичного профілю навчальних закладів у патріотичному вихованні дітей та учнів, формуванні їхньої громадянської позиції, Міністерство освіти і науки України направляє Методичні рекомендації щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів, які перебувають у сфері управління МОН України, для використання в практичній роботі.

Методичні рекомендації щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів

Вступ

Музей є важливим засобом навчально-виховної роботи, формування всебічно освіченої особистості, виховання патріотів українського народу. Перемога Революції гідності, прийняття пакету Законів щодо декомунізації суспільного життя сформували умови для відновлення історичної правди про Другу світову війну, давню і новітню історію, надали можливість віддати шану усім борцям за свободу України.

Музеї навчальних закладів, музейна педагогіка як важливі виховні засоби повинні нести правдиві знання про історичне минуле нашого народу, його боротьбу за волю та державну незалежність.

Рекомендації підготовлені з метою сприяння організації роботи з патріотичного виховання дітей та молоді у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах.

Про деякі засади діяльності музеїв історичного профілю

Метою діяльності музеїв історичного профілю має бути сприяння вихованню у дітей та учнів патріотизму, формування національної самосвідомості та високих моральних якостей громадянина України.

У змісті експозицій музеїв та окремих тематичних розділів (виставок) у ретроспективі має розкриватися боротьба українського народу за об'єднання своїх земель та звільнення їх від колонізації та загарбників. Важливим історичним періодом у таких державотворчих кроків українців, їхньої боротьби за свою ідентифікацію у європейській сім'ї народів є ХХ століття є у тому числі періоду Другої світової війни.

Підсумком відзначення 70-ї річниці перемоги над нацистами у Європі має стати усвідомлення того, що визначальним в екскурсійній тематиці, в експозиціях музеїв, у формуванні архівів, проведенні виховних заходів на їхній базі має бути акцент на український вимір перемоги, здобутків і втрат на тлі світової історії.

Звертаємо увагу органів управління освіти, керівників навчальних закладів щодо пріоритетності та об'єктивності у експонуванні музейних предметів, кількість яких не повинна створювати візуальний, тематичний та змістовний перекис у подачі інформації.

Важливо у різних формах музейної роботи враховувати сучасні події в житті українського народу: громадянський подвиг учасників Революції гідності, вшанування пам'яті героїв Небесної сотні, патріотизм українських воїнів у боротьбі за незалежність та територіальну цілісність України від

засіхань агресора. Матеріали такої музейної тематики можуть бути оформлені як у стаціонарній експозиції, так і у форматі виставки.

Виховна робота навчального заходу та діяльність музею і його активу, зокрема, можуть передбачати шефство над українськими воїнами, які брали участь в АТО, а також їхніми родинами.

Рекомендації щодо напрямів музейної роботи

Із метою реалізації зазначеного Міністерство освіти і науки України рекомендує органам управління освіти, керівникам навчальних закладів наступне:

- скласти (скорегувати) плани роботи музеїв із внесенням змін до матеріалів експозицій музеїв, а за потреби, провести реекспозицію, зокрема у музеях, що висвітлюють події перемоги над нацистами у Європі у Другій світовій війні або тематично пов'язані із складними періодами життя українців, які довго замовчували чи трактували з позицій ідеологів радянського періоду;
- привести у відповідність до трактувань української та світової історичної науки терміни, вживані в музейних експозиціях, у тому числі періоду Другої світової війни;
- проаналізувати та перевірити історичну достовірність окремих дат, тверджень, посилань та оцінок подій і фактів, які розміщені в експозиціях, або знаходяться в архівах музеїв;
- уточнити, а за необхідності змінити, назви музеїв, окремих їхніх розділів з огляду на більшість музейних предметів та тематику музейних колекцій;
- оновити експозиції музеїв, кімнат бойової слави з обов'язковим представленням інформації про героїв антитерористичної операції, волонтерів, громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України (з акцентом на вихідців із відповідної території);
- використовувати комуністичну та нацистську символіку тільки як музейні предмети (або складові музейних предметів) певного розділу чи теми, а не як такі, що формують фонове (іміджове, ідеологічне) забарвлення музейної колекції (колекцій);
- провести польові експедиції з учнівською молоддю місцями бойових дій на території рідного краю з метою виконання завдань музею навчального закладу, наповнення новими предметами і фактами його розділів тощо;
- розробити нові або уточнити окремі складові діючих тематичних історико-краєзнавчих маршрутів;
- продовжити збір фото-, фоно-, кінодокументів, музейних предметів відповідно до змісту музейної тематики;
- проводити зустрічі з учасниками та свідками важливих подій ХХ століття, а також родичами учасників тих подій з метою документування окремих тем, фактів суспільно-політичного життя, біографічних відомостей, отримання матеріалів для музею тощо;
- співпрацювати (на партнерських засадах) з комунальними та державними музеями з метою сприяння науково-методичному забезпеченню функціонування музеїв навчальних закладів;

- налагодити співпрацю із міськими, районними та обласними архівами з метою доповнення музейної експозиції архівними матеріалами або копіями архівних документів, які допоможуть розкрити складні сторінки історії, зумисне створені "білі плями";

- залучати активістів місцевих громад, представників громадських організацій до просвітницької діяльності музеїв;

- популяризувати роботу музеїв у засобах масової інформації.

Для виконання зазначених рекомендацій, методичного супроводу та консультацій з питань музейної справи необхідно звертатися до обласних центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді, станцій юних туристів, Міжнародного центру дитячо-юнацького туризму м. Києва.

Важливо налагодити співпрацю музеїв з обласними та міськими організаціями Національної спілки краєзнавців України, осередками Українського географічного товариства, державними та комунальними музеями, архівними установами.

1.3. Рекомендації Всеукраїнського круглого столу "Музеї при навчальних закладах як осередки патріотичного виховання"

14 березня 2015 року у Педагогічному музеї України відбувся Всеукраїнський круглий стіл "Музеї навчальних закладів як осередки патріотичного виховання". Захід здійснено в межах проекту Педагогічного музею України "Музейна педагогіка в Україні" та у співпраці з Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді.

У зібранні взяли участь науковці, викладачі, працівники Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді, методисти обласних центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді (станцій юних туристів), педагоги-керівники музеїв при навчальних закладах, краєзнавці та працівники Педагогічного музею України. Були представлені Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Чернігівська області та міста Київ і Львів. Учасники представили кращий досвід роботи, а також обговорили пропозиції щодо подальшого використання культурологічного потенціалу музеїв при навчальних закладах України у процесі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

За результатами обговорення питання визначено такі **тенденції**:

1. В Україні при навчальних закладах створено і діє більше 5 тисяч музеїв, які працюють на громадських засадах.

2. Навчально-методичний та організаційний супровід їхньої діяльності здійснює Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді (формування нормативно-правової бази, затвердження начальних програм для гуртків, організація навчальних заходів для керівників, презентація досвіду тощо).

3. Науково-методична робота з музеєзнавства та краєзнавства є суттєвою складовою розвитку фахової компетентності педагогів, яка розвивається також і шляхом самоосвіти, роботи над методичною темою, обміну досвідом, участі в конкурсах, конференціях, акціях, експедиціях.

4. Педагогічний музей України є науково-координаційним центром для науковців та вчителів-практиків, які працюють у царині музейної педагогіки, осередком популяризації їхніх здобутків та досвіду.

5. Керівниками музеїв при навчальних закладах напрацьовано значний педагогічний досвід роботи (організація та діяльність гуртків, музеїв та кімнат; позакласна виховна робота; формування традицій навчального закладу).

6. Подвійне підпорядкування музеїв при навчальних закладах не сприяє формуванню системи підвищення фахової майстерності та самоосвіти педагогів, їх професійному спілкуванню.

7. Недостатньою є присутність музеїв при навчальних закладах в інформаційному середовищі України і світу.

Рекомендації:

Педагогічному музею України:

- Здійснювати моніторинг наукових та науково-педагогічних досліджень у галузі музейної педагогіки. Продовжити співпрацю з музеями при навчальних закладах України та Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді.

- Започаткувати та формувати фонд "Музеї при навчальних закладах України".

- Організовувати персональні виставки засновників шкільних музеїв; авторів цікавих, інноваційних виставок та музейних проектів. Започаткувати проект "Музей у музеї".

- Формувати та оновлювати інформаційний ресурс "Музейна педагогіка".

- Організувати діяльність науково-методичної ради з питань діяльності музеїв при навчальних закладах України.

Українському державному центру туризму та краєзнавства учнівської молоді:

- Здійснити електронний облік музеїв при навчальних закладах України.

- Створити тематичний інформаційно-комунікаційний ресурс "Освітнє музеєзнавство" в соціальних мережах.

- Включити види діяльності музеїв при навчальних закладах до очно-заочних масових заходів з учнівською молоддю.

- Запроваджувати інноваційні тематичні форми підвищення фахової майстерності керівників музеїв на всеукраїнському рівні.

- Започаткувати електронну картотеку перспективного педагогічного досвіду діяльності музеїв та музейних комплексів у системі роботи навчальних закладів та місцевих громад.

- Організовувати конкурси на кращий громадський музей у навчальному закладі як за профілями, так і в номінації "Оригінальний музей".

- Проводити постійний моніторинг пропозицій щодо удосконалення чинної нормативно-правової бази.
- Популяризувати напрацювання педагогів-музейників у фахових виданнях та засобах масової інформації.

Департаментам (управлінням) освіти обласних державних адміністрацій (міських рад, виконкомів):

- Здійснювати організаційні заходи щодо виявлення, реєстрації музеїв при навчальних закладах згідно з чинним законодавством.
- Сприяти координації діяльності музеїв на громадських засадах з державними установами та організаціями.
- Заохочувати педагогів різного фаху до пошуково-дослідницької та музейної діяльності, створення гуртків краєзнавчого профілю.
- У процесі організації допрофільного та профільного у навчальних закладах включати до навчальних планів курси за вибором краєзнавчої тематики на базі шкільних музеїв.
- Розробити та сприяти реалізації районних (міських) програм розвитку і підтримки музеїв у закладах освіти.
- Рекомендувати до розміщення інформацію про діяльність і можливості шкільних музеїв на сайтах туристичних організацій.

Методичним службам:

- Вивчити можливості використання потенціалу курсів за вибором краєзнавчого (музеезнавчого) змісту в системі допрофільного та профільного навчання, залучати до цієї справи вчителів-краєзнавців (народознавців), заохочуючи їх до розробки та оновлення місцевих навчальних програм, методичних рекомендацій, навчальних посібників у т.ч. електронних.
- Організувати на базі музеїв при навчальних закладах діяльність науково-методичних центрів, різних форм методичних об'єднань педагогів з метою оперативної співпраці, реалізації регіонально-культурологічних проектів, ознайомлення з новітніми технологіями позакласної роботи та обміну досвідом.
- Постійно оновлювати зміст сайтів місцевих органів влади та методичних кабінетів матеріалами про діяльність музеїв при навчальних закладах, зокрема з історії краю, традицій та сучасного досвіду.
- Застосувати сучасні здобутки музейної педагогіки у діяльності дошкільних навчальних закладів (програма "Світ музею для дошкільнят", ігровий цикл пізнавальних заходів "Допитливий малечі про музейні речі" тощо).
- Організувати у шкільних музеях презентації творчих здобутків молодих земляків-випускників, учасників сучасних українських патріотичних проектів у різних галузях суспільного життя.
- Вивчати, узагальнювати й популяризувати досвід педагогів і колективів з використання різноманітних форм музейної роботи у навчально-виховному процесі та співпраці з місцевими громадами.
- Здійснювати моніторинг діяльності музеїв при навчальних закладах, визначивши їхню роль у формуванні виховного середовища.

- Враховувати громадську діяльність педагогів-музейників у процесі проходження їхньої атестації за фахом.

- Визначити опорні школи з використання потенціалу краєзнавства та музейної діяльності у формуванні патріотичних якостей дітей та учнівської молоді.

- Здійснювати навчально-методичний супровід гуртків "Юні музеєзнавці", "Юні екскурсоводи" у системі діяльності позашкільних закладів.

Адміністраціям навчальних закладів:

- Періодично виносити на розгляд педагогічної ради навчального закладу питання використання регіонального компоненту у навчально-виховному процесі, діяльності шкільних музеїв та комплексів.

- Включити до планів шкільних методичних об'єднань презентації творчих здобутків педагогів, які застосовують інноваційні форми і методи навчання і виховання дітей на основі українознавчої, краєзнавчої та музеологічної методологій.

- Заохочувати педагогів та учнів до дослідницько-пошукової діяльності та участі у роботі наукових товариств, науково-практичних краєзнавчих конференцій, конкурсів, акціях.

- Організувати діяльність українознавчих та краєзнавчих гуртків, клубів любителів історії та культури краю, особливо на базі діючих музеїв. Використовувати історико-краєзнавчі матеріали як дієвий засіб виховного впливу на формування патріотичних якостей учнів, їхніх творчих здібностей та обдарувань.

- Відкривати куточки, кімнати та музеї, що ілюструють й популяризують традиції і кращі здобутки школи.

- Використовувати потенціал шкільних музеїв у роботі з батьками та громадою.

- Популяризувати відомості про життя та діяльність видатних випускників, порушувати клопотання щодо увічнення їхньої пам'яті.

Педагогам-засновникам та керівникам музеїв при навчальних закладах:

- Створювати та брати активну участь у роботі громадських краєзнавчо-музейних об'єднань.

- Подавати пропозиції щодо удосконалення діяльності шкільних музеїв.

- Розробляти навчальні регіональні програми курсів за вибором, гуртків.

- Вивчати досвід використання у навчально-виховному процесі інноваційних методів залучення дітей до збереження та вивчення культурологічного середовища краю.

- Налагоджувати співпрацю та професійне спілкування із фахівцями державних музеїв.

- Популяризувати власний досвід у фахових виданнях, засобах масової інформації та соціальних мережах.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНОГО МУЗЕЮ

2.1. Роль музею історії освіти Київщини у вихованні патріотичних почуттів сучасного громадянина

Рокицька О.Д., методист відділу музейної освіти та бібліотечної справи Комунального вищого навчального закладу Київської обласної державної адміністрації "Академія неперервної освіти"

*Щоб стати справжнім патріотом,
треба спочатку навчитися бути людиною.*

М. Пирогов

Процес інтеграції України в європейський освітній простір зумовлює реформування системи освіти нашої держави на різних рівнях. Сучасні напрями модернізації вітчизняної освітньої системи актуалізують потребу в педагогах нового типу, готових до реалізації стратегічних завдань навчання, виховання та розвитку юних громадян України, зокрема й формування в дітей та учнівської молоді патріотизму.

Проблема становлення громадянина-патріота розглядається як пріоритетна в Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти (завдання школи – сформувати людину, підготовлену до життя в сучасному суспільстві людина, здатну навчатися впродовж життя, оперувати й управляти інформацією, приймати виважені рішення, ефективно взаємодіяти з іншими, усвідомлювати свою роль у державі й світі, адекватно реагувати на проблеми й виклики часу, нести відповідальність за власні вчинки, досягати творчої самореалізації, підтримувати на належному рівні своє здоров'я [6]), у проєкті Концепції нової української школи (сучасна загальна середня освіта має підготувати випускника школи патріота (цілісну особистість, усебічно розвинену, здатну до критичну критичного мислення), патріота (з активною життєвою позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення), інноватора (здатного змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя [9]), законах України "Про освіту" та "Про загальну середню освіту", "Концепції громадянського виховання в умовах розвитку української державності", "Концепції позашкільної освіти та виховання", "Програмі патріотичного виховання дітей та учнівської молоді".

Патріотизм (із грецької *πατριότης* – співвітчизник, *patris* – батьківщина, Вітчизна) – це любов та відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам. Слово прийшло з грецької *πατρίς*, що означає земля батька, предка. Патріотизм передбачає гордість за матеріальні й духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її

характерних особливостей, культурного надбання та захист інтересів своєї громади, народу в цілому.

Філософи та політологи визначають патріотизм як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та проявляється в певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до своєї Батьківщини. Це одне з найглибших почуттів, яке закріплювалося тисячоліттями розвитку відокремлених етносів.[2].

Виховання патріотизму сучасні вчені розуміють як формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, спрямованої громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими й духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, працьовитістю, господарською кмітливістю й ініціативністю.

На думку К. Чорної[1], патріотизм як стан радісної любові до Батьківщини та натхненної творчості, є станом духовним. Патріотизм як любов до свого народу, нації, Батьківщини є справою внутрішньої свободи людського добровільного самовизначення. Бути патріотом означає духовно піднятися, усвідомити безперечну цінність своєї країни, яка дійсно й об'єктивно притаманна їй, і приєднатися до неї волею й почуттями.

Нині щодо розглядуваної проблеми, зазначає І. Бех [3], напрацьовано вагомий доробок співробітниками Інституту проблем виховання НАПН України. Зокрема, ученим розкрито константні та змінні фактори процесу виховання патріотизму як соціокультурного явища; досліджено основні підходи до патріотичного виховання; запропоновано принципи й методи організації виховного процесу, спрямованого на виховання почуття патріотизму юної особистості.

Отже, проаналізувавши наукові дослідження, дійшли висновку, що патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання та передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності в будь-який час стати на захист Батьківщини.

Надзвичайні обставини, у яких нині перебуває Україна, актуалізували питання національно-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді. Важливим осередком патріотичного виховання особистості вважаємо шкільні музеї.

Музей – це соціокультурний інститут, що формувався у процесі довготривалого історичного розвитку суспільства, побудований за принципом діалогу культур; в його основі його діяльності – збирання, збереження та популяризація різноманітних музейних експонатів – предметів матеріальної й духовної культури народу.

За даними досліджень музеєзнавця Л. Гайди [5], в Україні налічується 445 музеїв різних профілів і форм власності та 4432 музеїв, що функціонують в навчальних закладах. Натепер у закладах системи освіти Київської області зареєстровано більше 268 музеїв. Вони зберігають безцінну історико-культурну

та етнографічну спадщину українського народу, яка має колосальний потенціал для освітньої й виховної діяльності.

У музейних добірках нагромаджено унікальні творіння матеріальної і духовної культури народу, розкрито їх науковий, суспільно-політичний, історичний і культурно-освітній розвиток. Вони становлять, вважає Р. Маньковська [8], невід'ємну частину загальнолюдських цінностей, відображають ідеали поколінь, розкривають різні періоди історії, видатних діячів держави, науки, освіти й культури та є основною формою виховання патріотичних почуттів школярів.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена принципово новими підходами до організації музейної справи, розвитку музейної педагогіки як нової освітньої технології, що сприяє вихованню національно свідомого громадянина, патріота своєї Вітчизни.

Актуальними в освітянському музеєзнавстві є питання наукового та навчально-методичного забезпечення діяльності музеїв у навчальних закладах. Вважаємо, що значні потенційні можливості в цьому контексті має музейна педагогіка, що базується на розвивальному й виховному впливові музеїв на формування особистості, зокрема на виховання патріотичних почуттів сучасного громадянина.

Музейна педагогіка відображає новий етап у реалізації освітньо-виховного потенціалу музею та розглядається вітчизняними вченими як нова галузь педагогічної науки, яка має міждисциплінарний характер, перебуваючи "на перехресті" музеєзнавства, соціальної педагогіки та педагогіки дозвілля. Музейна педагогіка – це галузь педагогічної науки, сформована на основі науково-практичної діяльності та спрямована на передавання культурно-освітнього досвіду в умовах музейного середовища.

Сучасна музейна педагогіка в Україні розвивається на основі музейної комунікації, збагачення її змісту, упровадження нових методик, спрямування на формування світогляду, творчих здібностей особистості засобами особливого впливу, виховання громадянсько-патріотичної позиції учнівської молоді.

У діяльності будь-якого сучасного музею наявні й педагогічні аспекти, що спричинило виникнення спеціальної наукової галузі музейної педагогіки. Проте в педагогічному музеї "педагогічне" є не аспектом, а становить головний зміст його функціонування. За результатами узагальнення поглядів сучасних музеєзнавців (Т. Белофастова, О. Вансалова, Л. Гайда, М. Гнедовський, Н. Ганнусенко, Ю.Омельченко, Г.Скрипник, Б.Столяров, М. Юхневич та ін.) можна зробити висновок, що предмет музейної педагогіки становлять зміст, методи, форми й особливості педагогічного впливу музею на різні категорії населення.

На думку Т. Белофастової [1], до питань музейної педагогіки належать такі:

- особливості здійснення освітньо-виховного процесу в музеї (принципи і закономірності);
- музейно-педагогічні форми й методи роботи;

- специфіка видів діяльності в музеї, керування нею (специфіка педагогічного впливу музейної інформації на різні соціальні й демографічні групи аудиторії, що потребує диференційованого підходу до визначення мети, завдань і змісту впливу на кожну з них);
- експозиційна діяльність (урахування педагогічних аспектів у розробленні експозиційного сценарію);
- прогнозування розвитку музеїв у реалізації ними своїх педагогічних можливостей;
- моделювання нових напрямів і способів залучення особистості до історико-культурної спадщини.

Дослідник у галузі музейної педагогіки М. Юхневич [10] базовими формами культурно-освітньої діяльності музею вважає екскурсії, лекції, консультації, наукові читання, (конференції, сесії, засідання); клуб (гуртки, студії); конкурси (олімпіади, вікторини); зустрічі з цікавими людьми, концерти (літературні вечори, театральні вистави, кіносеанси), свята, історичні ігри тощо.

Зарубіжний музеєзнавець Б.Столяров [10], досліджуючи питання музейної педагогіки у розробленні моделі музейно-педагогічного процесу, визначенні його складників особливого значення надає методологічній основі музейно-педагогічного процесу (діалог з пам'яткою, музейним педагогом, міжособистісний діалог з учнем), музейному середовищу (музейне приміщення, музейний предмет, музейний педагог, навколо музейний простір, експозиція, експонат, глядач); формам музейно-педагогічного процесу (екскурсія, музейний урок, лекція), тощо.

О.Караманов [7] надає перевагу різним способам організації педагогічної взаємодії з відвідувачами та наголошує на необхідності забезпечення характерних чинників такої взаємодії, як невимушеності, психологічно комфортної атмосфери, здивування, зацікавленості та безпосередності. Музеєзнавець презентує модель американських музейних педагогів щодо занурення дитини у стихію історичних подій і пригод за допомогою гри задля набуття дітьми знань і життєвого досвіду.

Отже, у колі наукових зацікавлень музейної педагогіки центральне місце посідає музейно-педагогічний процес.

Але, на жаль, музейна педагогіка як наука та навчальна дисципліна в Україні розвивається не достатньо, майже за повної відсутності державної підтримки. Музейна педагогіка в Україні на сучасному етапі перебуває на стадії становлення й формування, музейні педагоги у своїй практичній діяльності використовують лише її елементи.

Розглядаючи аспекти музейної педагогіки, Л.А.Гайда [5] вказує на відсутність музеєзнавчих науково-координаційних і методичних установ в Україні, що негативно позначається на створенні й реалізації музейно-педагогічних програм. В основному процес їх активного впровадження відбувається за ініціативи педагогів-практиків. З огляду на це доцільним є створення на всеукраїнському та регіональному рівнях інформаційно-ресурсних та науково-методичних центрів із музейної педагогіки, які забезпечили б співпрацю і творчі контакти науковців, педагогів, психологів,

методистів, координаторів діяльності музеїв у навчальних закладах на основі запровадження системи проблемно-тематичних семінарів і тренінгів.

Окрім цього, недостатньо дослідженою залишається проблема вивчення досвіду провідних музеїв України та світу, музеїв у закладах освіти України щодо обґрунтування стратегії та науково-методологічних підходів музейної педагогіки. Не визначено постійно діючі програми і проекти з музейної педагогіки, які мають наукове підґрунтя для виховання патріотичних почуттів сучасного громадянина України.

Потребує розроблення й вирішення питання створення музейно-освітніх центрів: лабораторій, експериментальних педагогічних та музейних майданчиків – для апробації та популяризації музейної педагогіки.

Аналіз публікацій показує, що більшість педагогів-практиків використовують у роботі музею різні способи організації педагогічної взаємодії з відвідувачами та демонструють найсміливіші музейно-педагогічні програми і проекти, утілюючи в життя навчальні та виховні стратегії.

Переконані, що в умовах модернізації освітньої галузі, входження в європейський освітній простір музей відіграє вагомий роль у вихованні патріотичних почуттів сучасного громадянина України, формуванні національно свідомого громадянина, патріота своєї Вітчизни, культурної й освіченої особистості.

Музей історії освіти Київщини, який функціонує на базі Комунального вищого навчального закладу Київської обласної державної адміністрації "Академія неперервної освіти", розглядаємо як осередок освіти й виховання учнівської і студентської молоді, педагогічних працівників, що сприяє формуванню національної свідомості, відродженню історичної педагогічної спадщини освіти Київщини, забезпеченню духовної єдності педагогічних поколінь і призначений для вивчення, збереження та використання матеріальної і духовної культури регіону.

Оскільки музей – це інститут людської спільноти, потужний засіб свідомого цілеспрямованого залучення людей до культурної спадщини минулих часів, він має особливе місце в житті суспільства. Тому й музейна освіта має розумітися як просвітницька діяльність у музеї та поза його межами, що активно сприяє процесу виховання особистості, де кожен організований захід має вагомий виховний потенціал. Музей історії освіти Київщини є надзвичайно сприятливим середовищем для формування національної самосвідомості та патріотизму, адже в музеї абстрактні теоретичні знання учнів, студентів, педагогів унаочнюються завдяки музейним предметам, що сприяє ефективному засвоєнню знань та перетворенню їх у переконання. Надзвичайно актуальним у цьому контексті є вислів В.О. Сухомлинського: "Сила й ефективність патріотичного виховання визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини оволодіває особистістю, наскільки яскраво бачить людина світ і саму себе очима патріота" [11, с. 467-468].

Для реалізації завдань патріотичного виховання в музеї історії освіти Київщини використовується система інтеграційних ефективних форм і методів музейної педагогіки, які зарубіжні й вітчизняні вчені вважають актуальним

ресурсом для розвитку активної діяльності учнів, студентів і педагогів. Основні напрями роботи музею історії освіти Київщини є такими: науковий, експозиційно-виставковий, освітньо-виховний.

Фондова колекція музею налічує 4130 експонатів, із них – 580 допоміжного фонду та 3550 основного фонду. 25 музейних предметів увіходять до Державного реєстру національного культурного надбання України. У музейній експозиції розкрито різноманітні аспекти історії освіти Київської області за значний період – від дохристиянських часів до сучасності. Так, лише протягом 2015-2016 навчального року з експозицією музею познайомилися понад 3558 педагогів, учнів і студентів.

Однією з найважливіших функцій сучасного музею є культурно-освітня діяльність. Тому питання про форми й методи організації культурно-освітньої діяльності музею, можливості використання новітніх педагогічних технологій у музейному середовищі є вагомими. Нині в музеї історії освіти Київщини створено власну систему роботи, де поєднано традиційні та інноваційні методики, сформовано індивідуальні підходи у спілкуванні з відвідувачами в музейному просторі, ураховано зміст музейно-педагогічного процесу, розроблено механізми реалізації освітніх програм у просторі музею.

Розглянемо основні **форми роботи музейної педагогіки** музею історії освіти Київщини, які мають значний вплив на виховання патріотичних почуттів сучасної молоді. Провідними формами культурно-освітньої діяльності в музеї є *екскурсії* (оглядові та тематичні); вагоме значення в реалізації патріотичного виховання мають *творчі зустрічі* з учителями-ветеранами, заслуженими вчителями України, з учителями, представниками творчих педагогічних династій, учителями-письменниками та художниками, *масові заходи, присвячені пам'ятним датам в історії українського народу: тематичні вечори, творчі зустрічі* з видатними діячами рідного краю; також організовуються *лекції, консультації, наукові читання, семінари, конференції, уроки-реквієми, майстер-класи, музейні уроки, круглі столи, презентації книг, концерти (літературні вечори, театральні вистави, кіносеанси), свята, історичні ігри тощо.*

У контексті цієї проблеми особливого значення набувають *тематичні екскурсії та лекції*, які систематично проводяться для педагогічних працівників, зокрема: "Розвиток освіти та педагогічної думки в Київській Русі", "Становлення та розвиток гімназійної освіти Київщини кінця XIX століття – початку XX століття", "Історія дошкільної освіти початку XX століття", "Роль князя Ярослава Мудрого (978-1054 роки) у просвітницькій діяльності", "Іларіон Київський – просвітитель, філософ, історик, письменник, зачинатель давньоруської філософської традиції", "Борецький Іван (Іов) – церковний, освітній і політичний діяч, педагог і просвітитель", "Гальшка Гулевичівна – фундаторка Київської братської школи", "Переяславський колегіум і Григорій Савович Сковорода", "Земські школи на Київщині кінця XIX століття – початку XX століття", "Освітня діяльність і педагогічні погляди М.І.Пирогова", "Чубинський Павло Платонович – видатний діяч українського національного відродження, педагог, етнограф, юрист, автор державного гімну України",

"Педагогічна діяльність Степана Васильченка на Київщині", "Іван Семенович Нечуй-Левицький – педагог, письменник, автор підручників з української мови", "Тимофій Григорович Лубенець – директор, педагог, фахівець із теорії й методики початкового навчання", "Наталія Дмитрівна Лубенець – педагог, фахівець із дошкільного виховання", "Київське товариство народних дитячих садків (1907-1914 роки)", "Сава Христофорович Чавдаров – учений, педагог, методист початкової та середньої освіти", "Антон Семенович Макаренко і Київщина", "Репресовані вчителі Київщини", "Учителі Київщини – Герої Радянського Союзу", "Надія Федорівна Скрипченко – педагог, фахівець початкової освіти", "Микита Минович Грищенко – педагог, організатор освіти, фахівець з історії освіти в Україні" та інші.

Проведення екскурсій такої тематики сприяє усвідомленню учнями, студентами, педагогічними працівниками особливостей процесу розвитку освітньої галузі рідного краю, вихованню шанобливого ставлення до надбань культури українського народу.

Активно застосовуваною формою роботи є *творчі зустрічі* героїв його експозицій зі слухачами курсів підвищення кваліфікації, педагогічними працівниками області, учнівською та студентською молоддю. Ці заходи спрямовані на більш повне ознайомлення відвідувачів із музейною експозицією, формування у фахівців, молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, свого народу. Так, традиційними для освітян області, слухачів курсів підвищення кваліфікації, студентів та учнів навчальних закладів регіону стали зустрічі з учнями та вчителями Стрітівської вищої педагогічної школи кобзарського мистецтва Кагарлицького району з теми "Роль кобзарського мистецтва у вихованні національної культури сучасника".

Успішно проходять *творчі зустрічі* із заслуженими вчителями України, які проживають на території Київщини, учителями-новаторами, учителями-письменниками й художниками, представниками громадських організацій тощо. Для прикладу, такі творчі спілкування було організовано із:

- членом Спілки художників України, учителем образотворчого мистецтва Погребської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Броварського району Левком Леонідовичем Воєдилом з теми "Сучасні підходи в педагогічній та художній творчості Левка Воєдила";

- учителями, ветеранами Великої Вітчизняної війни: З.М.Кашо (м. Біла Церква), В.Д.Онопрієнком (с. Бикова Гребля Білоцерківського району), М.П.Жуковою (м. Біла Церква), М.С.Ващенко (м. Біла Церква); Ф.Ф.Бондаревим, заслуженим учителем України (м. Біла Церква) з теми "Велич народного подвигу навіки в пам'яті народній";

- Б.С.Костинським, автором книги "Гірка чаша моїх страждань", директором Аналітичного творчого центру народних ініціатив;

- Йоргом Кольбеншлагом, німецьким тележурналістом;

- представниками творчих педагогічних династій Анушкевичів (Росішнянська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів Тетіївського району), Орлюків (Копилівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Макарівського району).

району), Сідак (Володарська загальноосвітня школа I-III ступенів №1), Толочин (Запрудська загальноосвітня школа I-III ступенів Іванківського району) з теми "Хай в поколіннях обізветься учителя ясне ім'я";

– Т.В.Петровською, членом Національної спілки письменників України, директором Київського обласного комунального позашкільного навчального закладу Київської обласної державної адміністрації "Мала академія наук учнівської молоді", з теми "Виховання цілісної особистості засобами поетичного слова". У заході взяли участь учні позашкільного закладу, члени літературної студії "Паростки надії", Г.О. Півньова, композитор, заслужений працівник культури України, Т. Кондратенко, редактор ігрової газети для саморозвитку дітей "Я сам(а)".

Рідна мова – духовне багатство народу, вияв його національного буття, універсальна скарбниця національних надбань і основних засобів їх передавання із покоління в покоління. Мовленнєва культура людини – дзеркало її духовної культури. Зважаючи на значущість проблеми, учителі, письменники рідного краю активно долучаються до проведення в музеї *літературних свят і творчих вечорів*. Під час їх проведення застосовуються найрізноманітніші методи й засоби впливу на учнів, студентів. Особлива цінність таких заходів полягає в тому, що в його підготовці та проведенні активну участь беруть не тільки педагогічні працівники, а й учні.

Для прикладу, змістовною та хвилюючою була творча зустріч із теми: "Я сію зерна золоті надії, правди і любові", організована для учнів та вчителів області із учителями-письменниками Київщини: Ольгою Миколаївною Довгоп'ят, членом Національної спілки письменників України, учителем української мови і літератури Козинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Обухівського району; Володимиром Івановичем Дідківським, поетом-гумористом, учителем української мови і літератури Білоцерківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №15, Миколою Маркіяновичем Боровком, заслуженим учителем України, членом Національної Спілки письменників України (м. Бориспіль) та Любов'ю Григорівною Завіщаною, поетесою, членом Національної Спілки письменників України (м. Узин).

Вагоме значення у формуванні громадян мала *творча зустріч із вчителями, письменниками* Київщини Н.І.Півторацькою (Усенко), членом Національної спілки письменників України, лауреатом премії ім. Василя Симоненка (м. Богуслав), та П.І.Розвозчиком, заслуженим учителем України, членом Національної спілки письменників України (м. Біла Церква) з теми "Нехай веселкою бринить поезія учительського слова". Під час зустрічі було презентовано книги та представлено поезію цих письменників-краян у літературно-музичній композиції: "А все ж це щастя – жити на землі!". Активну участь у заході взяли творча група вчителів та учнів Богуславської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 під керівництвом Т.Д.Кузьменко, заступника директора з виховної роботи цієї школи.

Отже, засобами пропагування літератури рідного краю прищеплюється інтерес до художнього слова, формуються літературно-естетичні смаки, що сприяє вихованню поваги до культури, традицій та мови рідного народу.

Важливе місце у вихованні патріотичних почуттів мають *масові заходи, присвячені пам'ятним датам в історії українського народу: тематичні вечори, творчі зустрічі з видатними діячами рідного краю, уроки-реквієми, майстер-класи, круглі столи, презентації книг, науково-практичні конференції та семінари.*

Так, до днів пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років було проведено значну роботу: оформлено тематичні книжкові та фотовиставки документів, що відображають історичні події трагічної сторінки українського народу; проведено низку уроків-реквіємів "Запалимо свічки пам'яті". Їх учасниками були студенти й викладачі гуманітарно-педагогічного коледжу, учителі історії Київщини, а також письменник Володимир Іванців, автор книг "Голод 1932-1933 років – найбільша трагедія України", "Голокіст".

З метою вивчення історії рідного краю, виховання патріотичних почуттів, формування цілісного ставлення до представників старшого покоління працівниками музею проведено *історико-краєзнавчу конференцію*, приурочену 70-й річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні "Шляхами подвигу і слави". У заході взяли активну участь студенти, вчителі та учні Київської області. Також у співпраці з обласною Малою академією наук учнівської молоді проведено *круглий стіл* з теми "Герої нашого краю". Захід відбувся в межах Всеукраїнської Вахти Пам'яті "Пишаємося Великою Перемогою." У виступах науковців, учителів та учнів було висвітлено героїчні сторінки воїнів-земляків, які ціною свого життя здобули Велику Перемогу. Це сприяло вихованню патріотизму, зародженню почуття гордості за своїх земляків, шанобливого ставлення до них, усвідомленню потреби беззавітної відданості та служіння Батьківщині.

Музеєм проведено *урок-пам'яті* "Вшануємо пам'ять визволителів", присвячений 70-річчю визволення м. Києва від фашистських загарбників. У заході взяли участь учителі, ветерани Великої Вітчизняної війни: Ващенко Микола Степанович, Жукова Марія Павлівна, Дмитренко Федір Микитович, викладачі та студенти гуманітарно-педагогічного коледжу.

До Дня Перемоги на базі музею було проведено *творчу зустріч* із учителями, ветеранами Великої Вітчизняної війни С.П. Гусевим, Н.С. Ващенко, В.Д. Волощенко зі студентами та викладачами КВНЗ КОР "Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж" з теми "Велич народного подвигу навіки в пам'яті народній". Студенти разом із працівниками музею підготували літературно-художню композицію "Летять журавлі", в основу якої покладені кращі пісні та вірші періоду Великої Вітчизняної війни. У них – заклик не забувати тих, хто ціною свого життя захистив людство від фашистської навали та здобув світле майбутнє. Окрім того, напередодні Дня Перемоги співробітники музею та студенти гуртка "Юні музезнавці" відвідали вчителів-ветеранів удома та привітали їх зі святом. Така турбота про людей старшого покоління свідчить про громадянську свідомість та повагу молоді до ветеранів.

Зважаючи на значущість проблеми патріотичного виховання музеєм передбачено комплекс заходів до 85-річчя утворення Київської області: *круглі столи, майстер-класи, презентації книг, тематичні вечори, творчі зустрічі з*

видатними діячами рідного краю, семінари, науково-практичні конференції та тематичні виставки. Зокрема, таким вважаємо творчий вечір із теми "Таїна поезії Івана Коваленка", присвячений пам'яті поета-шістдесятника, учителя міста Боярки Києво-Святошинського району Івана Юхимовича Коваленка. У заході взяли участь учителі, слухачі курсів підвищення кваліфікації, учителі української мови і літератури, студенти вищих навчальних закладів та учні ЗНЗ Київщини. На зустрічі також були присутні О.М.Рожманова, кандидат біологічних наук, учениця І.Ю.Коваленка; Р.С.Кокодзей, дослідник творчості І.Ю.Коваленка, учитель Боярського ліцею ім. І.Богуна, член Національної спілки журналістів України; Т.В.Володай, журналістка-поетеса (м. Київ). Така робота сприяє відродженню національної самосвідомості, людської гідності та утвердженню історичної пам'яті українського народу.

З метою покращення національно-патріотичного виховання, відродження духовності, формування гармонійно розвиненої особистості та пропаганди здорового способу життя для дітей і молоді регіону в музеї проводяться науково-педагогічні та історико-краєзнавчі заходи, для прикладу, такими були науково-педагогічна історико-краєзнавча конференція з теми "Розвиток освіти Київщини кінця XIX – початку XX століття" та обласний науково-практичний семінар "Освіта Київщини: від часів Київської Русі до сьогодення".

Ефективною формою патріотичного виховання в музеї є педагогічні читання, наукові конференції, присвячені освітній діяльності відомих педагогів В.О.Сухомлинського, А.С.Макаренка, Т.Г.Лубенця, М.М.Грищенка, як-от, педагогічні читання, присвячені педагогічній діяльності В.О.Сухомлинського "Погляди В.О.Сухомлинського на мовну освіту", "Василь Сухомлинський – видатний педагог-гуманіст, мислитель XX століття" тощо. У педагогічних читаннях взяли участь науково-педагогічні працівники, викладачі, учителі, зокрема і слухачі курсів підвищення кваліфікації.

З метою відродження духовності, формування гармонійно розвиненої особистості музеєм історії освіти Київщини було проведено педагогічну конференцію за книгою В.О.Сухомлинського "Як виховати справжню людину" зі студентами КВНЗ КОР "Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж". Захід приурочений до 95-річчя від дня народження Василя Олександровича Сухомлинського; у ньому взяли участь науково-педагогічні працівники, викладачі та студенти гуманітарно-педагогічного коледжу. Учасники конференції розкрили та обговорили гуманістичні погляди В.О. Сухомлинського у вихованні Людини і Громадянина за книгою "Як виховати справжню людину".

Вагоме значення мають педагогічні читання за Міжнародним культурно-освітнім проектом "Видатні українці в світі", присвячені міжкультурним зв'язкам України, Росії, Білорусії. Під час заходу презентовано результати досліджень про життя і діяльність видатних українців, які зробили значний внесок у розвиток культури й освіти на теренах України, Росії та Білорусії. Це нові факти із життя й діяльності О.П.Крижановського, П.П.Чубинського, М.І.Пирогова, С.Ф.Русової, Г.Є.Жураківського, М.Л.Павличенко, К.Г.Паустовського, І.К.Айвазовського, І.К.Репіна, К.С.Малевича,

Т.Н.Яблонської, І.С.Козловського та інших. Спрямування діяльності музею до взаємодії з багатьма культурами вважаємо актуальною, адже це сприяє розкриттю української культури як складової культурних надбань світової спільноти, відповідає сучасному розумінню музейно-педагогічної й культурно-освітньої діяльності.

Запам'яталася учасникам *літературно-історична композиція* "Образ України я носив у своєму серці", присвячена 120-річчю від дня народження К.Г.Паустовського за культурно-освітнім проектом "Видатні українці в світі". Під час заходу було презентовано нові дослідження із життя К.Г.Паустовського та його родини, яка проживала в с. Городищі (на Київщині) у кінці ХІХ – поч. ХХ століть. Із великим захопленням учні читали вірші свого земляка, який вніс значний вклад у розвиток культури іншого народу.

У питанні патріотичного виховання, формування національно свідомої особистості музей співпрацює з різними структурними підрозділами. Так, працівниками музею спільно з відділом методики викладання української мови і літератури Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради "Академія неперервної освіти" проведено Форум для молодих учителів Київщини – *творча зустріч із заслуженим учителем України – Цимбалюком Василем Івановичем*, учителем української мови і літератури Сквирського ліцею, кандидатом педагогічних наук, із теми "Хай світлий вогник в серці гріє і людям віддає тепло". Зібрання сприяло вихованню глибокої пошани та поваги до вчителя, життя й педагогічна діяльність якого є яскравим взірцем для молодих педагогів.

На базі музею відбувся *четвертий Форум молодих учителів української мови і літератури* з метою відзначення 200-ліття Т.Г. Шевченка "І мене в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій, не забудьте...", організований відділом методики викладання української мови і літератури та музеєм історії освіти Київщини. У заході взяли участь І.П. Ющук, провідний мовознавець України, професор, заслужений діяч науки і техніки України, член Національної спілки письменників України, автор досліджень про Т.Шевченка, С.С. Дембіцький, науковий співробітник Музею Заповіту Т.Г. Шевченка (м. Переяслав-Хмельницький), О.М. Швагер, учитель української мови і літератури Білоцерківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3 імені Т.Г. Шевченка та інші.

Величаво, із піднесенням звучали пісні "Зоре моя вечірняя", "У перетинку ходила" на слова Т. Г. Шевченка у виконанні хору студентів Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради "Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж". Окрасою свята стали кобзарський пісенний вернісаж "На струнах Кобзарєвої душі" у виконанні студентів Стрітівської вищої педагогічної школи кобзарського мистецтва та літературно-музична композиція "Дивний сон" – виступ хору студентів КВНЗ КОР "Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж".

Значні можливості для виховання патріотичних почуттів учнівської та студентської молоді відкриваються під час відвідування тематичних виставок у музеї. На основі фондів зібрань і наукових досліджень для відвідувачів

музею лише протягом навчального 2015/2016 року організовано і проведено низку *тематичних виставок*, а саме: до Дня незалежності України: "Літературна творчість педагогів Київщини", "Учителі Київщини – переможці та лауреати всеукраїнських конкурсів", "Дитячі, молодіжні та громадські організації Київщини", "Педагогічні династії Київщини", "Гордість Київщини – учителі-орденоносці"; "Василь Сухомлинський – учитель зі світовим ім'ям"; до 70-ї річниці Перемоги над нацистськими окупантами та завершення війни в Європі: "Шляхами подвигу і слави", "Учителі Київщини – Герої Радянського Союзу"; для вшанування воїнів АТО та відзначення Дня захисника України: "З Україною в серці. З надією в душі. Слава Україні! Героям слава!".

Під час відзначення Шевченківських днів відбулося відкриття *постійно діючої виставки художніх картин* "Натхненні творчістю Великого Кобзаря", присвяченої 200-річчю від дня народження Т.Г.Шевченка. На виставці представлено 75 художніх картин – роботи викладачів, студентів КВНЗ КОР "Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж", роботи художників Київщини – Т.О.Максимової, В.А.Ружицького, Т.І.Чупис та А.А.Древецького, члена Національної Спілки художників України та інших.

Також було організовано *тематичну виставку* "Історія мого життя складає частину історії моєї Батьківщини" (Т.Г. Шевченко). У ній розміщено мистецьку спадщину Т.Г. Шевченка – твори живопису і графіки, що їх виконав художник в різних техніках. У вітринах представлено двадцять п'ять репродукцій художніх картин та десять робіт портретного жанру. Під час відкриття виставки прозвучав "Заповіт" Т.Г. Шевченка у виконанні хору студентів педагогічного коледжу під керівництвом А.П.Андрєєвої. Щирим вітанням представив свою концертну програму "Кобзарські пісні" бандурист А.В.Шараєвський, викладач школи мистецтв № 5 м. Білої Церкви. Безперечно, проведення та підготовка таких заходів сприяє піднесенню національної свідомості, поглибленню почуття патріотизму й любові до батьківського краю, світочів рідної землі.

У ці важкі часи, коли наша Вітчизна перебуває в небезпеці, виховання патріотизму набуває особливо важливого значення. *Урок-диспут* "Моя країна – Україна", який відбувся 1 вересня 2015 року, засвідчив, що головною домінантою національно-патріотичного виховання молоді є формування в особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, любові до Батьківщини, усвідомлення національної приналежності, гідності.

У музеї діють *музейно-педагогічні програми*, зокрема "Школа молодого екскурсовода", "Юні музеєзнавці", у яких студенти набувають навичок з організації роботи музею в закладі освіти, досліджують окремі історичні аспекти освіти. Учні та студенти області використовують матеріали музею в дослідницькій діяльності, для написання робіт у МАН України. Постійними відвідувачами музею є також учні "Університету майбутнього вчителя".

Окрім зазначеного, музей є *методичним центром* із питань організації музеїв історії освіти та історії закладів освіти в навчальних закладах області. Для організаторів цієї роботи проводяться семінари, на яких розглядаються питання організації пошукової, збиральницької та експозиційної роботи.

Працівники музею проводять групові та індивідуальні консультації для педагогічних працівників закладів освіти області з питань актування та обліку музейних предметів, оформлення експозицій, проведення обліку екскурсій, масових заходів тощо.

У 2009 році музей історії освіти Київщини став переможцем Першого Всеукраїнського конкурсу на кращий громадський музей країни та має звання "Зразковий музей".

Творча зустріч слухачів курсів і студентів педагогічного коледжу з учителями-письменниками Київщини: Т.Петровською, М.Боровко, Л.Завіцяною та С.Мірошник з теми "Я сію зерно золоті надії правди і любові".

Отже, застосовувані форми й методи музейної педагогіки мають у своїй основі народні традиції, кращі надбання національної й регіональної педагогіки, сприяють формуванню гуманістичних цінностей і вихованню патріотизму юного покоління.

Список використаних джерел

1. Белофастова Т.Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру : автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук / Т. Ю. Белофастова. – К., 2003. – 22 с.
2. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання та учнівської молоді / І. Бех, К.Чорна // Світ виховання. – 2007. – №1(20). – С. 26–32.
3. Бех І. Д. Патріотизм : сучасні ознаки та орієнтири виховання / І.Д.Бех // Рідна школа. – 2015. – № 1–2. – С. 4–7.

4. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Патріотизм>.
5. Гайда Л.А. Музей у навчальному закладі / Л.А.Гайда. – К. : Шкільний світ, 2009. – 125 с.
6. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти / затверджений Постановою КМУ від 23.11.2011 № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>.
7. Караманов О.В.Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи / О.В.Караманов.//Освіта та педагогічна наука. – 2012.–№ 3.– с.5-12.
8. Маньковська Р.В.Музеєзнавство в Україні / Р.В. Маньковська.– К., 2000. –140 с.
9. Нова школа. Простір освітніх можливостей : Проект / упорядн. Гриневич Лілія, Елькін Олександр, Калашнікова Світлана, Коберник Іванна та ін. / заг. ред. Грищенко Михайла ; Міністерство освіти і науки України. – К., 2016. – 36 с.
10. Рокицька О.Д. Роль музею історії освіти Київщини в підвищенні кваліфікації педагогічних працівників // Вісник післядипломної освіти : збірник наукових праць / ред. кол. В.В.Олійник та ін. – К : Міленіум, 2005. – Вип. 2. – С.128– 141.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3 : Народження громадянина. –468 с.

2.2. Громадсько-патріотичний проект "Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді" (із досвіду роботи обласного опорного закладу освіти Новоолександрівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок" Згурівської районної ради)

***Коваленко О.М.,** шкільний бібліотекар, керівник гуртка "Юні краєзнавці" Новоолександрівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок" Згурівської районної ради*

Серед завдань, що постають перед національною освітою, зокрема перед загальноосвітньою школою, вагомим є виховання гідних громадян Української держави. Це передбачає забезпечення комплексного підходу до справи виховання, органічної єдності навчального й виховного процесу, формування в учнів наукового світогляду, високих морально-політичних рис, розвиток національної свідомості й громадської позиції, історичного світогляду. Відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, насамперед молоді. Формування патріотичної свідомості

учнів, їхньої високої моральності, громадянської активності, поваги до історії народу має базуватися насамперед на знаннях рідного краю, його людей, їхніх звершень, адже велика Батьківщина, шляхетні громадянські чесноти починаються з рідного порога, своєї вулиці, школи, міста, села, краю.

Актуальність проекту.

Процес національно-патріотичного виховання в навчальному закладі організовано на основі особистісно зорієнтованого підходу до навчальної діяльності підлітків, що передбачає:

1) створення умов для виникнення пізнавальної потреби у вихованців та їхнього самовизначення в активно-творчій національно-патріотичній діяльності в умовах роботи шкільного музею "Пошук";

2) визначення мети практичної роботи за допомогою співставлення відомих правил навчальної діяльності та завдань і змісту національно-патріотичного виховання з урахуванням пошуку нового у відповідній галузі знань і конкретизації навчально-виховних цілей;

3) відкриття нового за допомогою педагогічних прийомів і засобів навчання на підставі виховної функції ціннісно орієнтованої діяльності підлітків;

4) використання музейної педагогіки як інноваційної освітньої технології, за якої учень – головний суб'єкт творчої діяльності.

Патріотичне виховання молодого покоління завжди перебувало серед найважливіших завдань сучасної школи, адже дитинство і юність – найсприятливіший час для виховання почуття любові до Батьківщини. У зв'язку із цим зростає роль шкільних музеїв як форми роботи, спрямованої на розвиток творчої самодостатньої особистості з активною громадянською позицією. Шкільний музей стає міцним стрижнем усієї навчально-виховної роботи, широким полем творчості учнів і вчителів.

Педагогічний колектив Новоолександрівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок" Згурівської районної ради від 2012 року працює над реалізацією проекту "Шкільний музей – центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді". Із початком роботи над цією проблемою перед педагогічним колективом школи постало питання: як збагатити та творчо наповнити модуль "Я – патріот своєї Вітчизни"? Серед напрямів роботи – збагачення й осучаснення власного підходу до музейної справи. На той час ми мали потужну музейну базу, досить кваліфіковані кадри серед учительського та учнівського колективів. Тому виникла ідея створення освітнього простору, у якому науково-практичну діяльність варто організувати як передання культурно-освітнього досвіду в умовах музейного середовища, тобто використання музею не як окремої частини навчально-виховного процесу, а як центру наукового, культурного, духовного відродження й розвитку. У 2014 році музей "Пошук" став центром набуття досвіду роботи з національно-патріотичного виховання учнівської молоді для учителів Київщини.

Мета проекту:

- передати молодому поколінню соціальний досвід, багатство духовної й історичної культури народу в умовах музейного середовища;
- формувати особистісні риси громадянина, патріота України;
- розвивати індивідуальні особливості й таланти;
- виховувати любов до рідної землі, свого народу.

Завдання проекту:

- збагачувати та розширювати знання дітей про історію рідного краю, свого народу завдяки музейній експозиції;
- виховувати духовно осмислений патріотизм, любов до свого народу, нації, рідного краю, почуття поваги до старшого покоління;
- сприяти розумінню власного коріння та культурної спадщини своєї нації;
- формувати культурну особистість, яка має власну світоглядну позицію;
- формувати національну свідомість і людську гідність, любов до рідної землі, родини, свого народу, бажання працювати задля розвитку держави, готовності її захищати.

Рівні реалізації проекту: загальношкільні справи, сільські заходи, районні, обласні та всеукраїнські.

Історія створення музею. Музей "Пошук" було відкрито 1 вересня 2006 року. В його основу лягли матеріали історико-краєзнавчого музею радгоспу "Новоолександрівський" та невеличкого "Музею освіти", що функціонував у школі. Спочатку було зібрано біля 2-х тисяч експонатів. На сьогодні в музеї "Пошук" налічується понад **3967 музейних експонатів**. Наш музей за структурою краєзнавчої роботи має краєзнавчо-просвітницький напрям роботи (окрім того, є й такі: краєзнавчо-туристський, краєзнавчо-методичний, краєзнавчо-дослідницький і краєзнавчо-творчий напрями).

Музей зареєстрований при головному управлінні освіти і науки Київської обласної державної адміністрації від 3 грудня 2007 року (свідоцтво № 223).

У 2008 та 2010 роках Міністерством освіти і науки України йому було присвоєно звання "Зразковий музей", у 2009 році музей "Пошук" став переможцем Першого всеукраїнського конкурсу громадських музеїв у номінації "Краща просвітницька діяльність" – посів II місце. У 2013 році музей брав участь у Всеукраїнському фотоконкурсі загальноосвітніх навчальних закладів України "Кращий музей загальноосвітнього навчального закладу". У номінації "100 кращих музеїв загальноосвітніх навчальних закладів України" зайняв 13 рейтингове місце.

Протягом семи років роботи музею "Пошук" було проведено понад **365 екскурсій**, на яких побувало близько **5460 осіб**. Культурно-просвітницькою роботою було охоплено понад **6418 осіб**, організовано та проведено **216 тематичних музейних заходів**, які проводилися не лише в музеї, але й у селі Новоолександрівка.

Шкільний музей став центром навчально-виховної роботи у школі. Організатором виховної та просвітницької роботи музею є рада, яка

складається з 15 осіб, із них 6 учнів – екскурсоводи; очолює раду Н.Б. Мотузка, директор школи. Завідувач музею – Рябко Раїса Вікторівна, учитель-пенсіонер, у минулому – учитель історії та правознавства. У роботі музею допомогу надає опікунська рада, яку очолює сільський голова.

Музей "Пошук" розташований у 2-х кімнатах, окремо відведено приміщення для зберігання фонду музею. **Тематична експозиція** відповідає профілю музею; вона складається з шести розділів: "Старе село", "Нова Олександрівка під час Великої Вітчизняної війни", "Історія радгоспу "Новоолександрівський", "Село в ХХІ столітті", "Розвиток і становлення освіти в селі", "Сторінками історії рідного краю". Музейні експонати розміщуються на 52-х стендах, 27-х вітринах, 18-ти лавах та в 153-х альбомах.

У музеї проводяться **екскурсії (тематичні й оглядові), музейні уроки, факультативні заняття, гурткова робота**, постійно діють **секції: літературно-краєзнавча, народних мистецтв і ремесел** (гурток народної вишивки), *фольклорно-етнографічна* (курс київщинознавства, збирання фольклору рідного краю).

На базі музею "Пошук" працює **гурток "Юні екскурсоводи"**, яким керує завідувач музею. Його слухачами є 20 учнів школи (4-11 класів); вони готують і проводять різні тематичні екскурсії. 10 екскурсоводів становлять основний склад, а інші 10 – є їх дублерами – це учні молодших класів, які опановують навички екскурсійної справи.

Мета діяльності музею:

- залучення учнівської молоді до вивчення та збереження історико-краєзнавчої спадщини рідного села, свого народу;
- увіковічення бойових подвигів захисників Батьківщини, вивчення героїчних і трагічних подій Великої Вітчизняної війни;
- вивчення та збереження матеріалів про видатних осіб, які прославили рідний край;
- розвиток творчих інтересів учнівської молоді до краєзнавчої та пошуково-дослідницької роботи радянської доби.

Завдання музею:

- залучати молодь до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідної та збиральницької роботи музею;
- формувати в молоді національно-патріотичні почуття на героїчних прикладах історичного минулого України;
- залучати молодь до формування, збереження та раціонального використання музейного фонду, охорони і пропаганди пам'яток історії й культури рідного краю;
- відновлення й ушанування національної пам'яті;
- розширення й поглиблення загальноосвітньої і професійної підготовки молоді засобами позакласної, позашкільної роботи;
- проведення культурно-освітньої й виховної роботи серед учнівської молоді й інших верств населення.

Напрями роботи музею:

- музейно-організаційний;

- навчально-програмовий;
- освітньо-виховний;
- науково-дослідницький.

Найважливіші функції музею:

- пізнавально-інформаційна;
- популяризаційно-просвітницька;
- пошуково-збиральницька;
- навчально-виховна.

Отже, шкільний музей "Пошук" в закладі освіти є осередком освіти й виховання, що сприяє формуванню в молодого покоління національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу, забезпеченню духовної єдності поколінь і призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної й духовної культури. Його мета й завдання мають педагогічне спрямування роботи.

Система виховної роботи. Музей "Пошук" має великий освітній потенціал, оскільки забезпечує добір подій і фактів завдяки функції документування. Музейний предмет, будучи джерелом інформації про людей і події, здатний впливати емоційно, викликати відчуття причетності, оскільки роль дослідників історії виконують і вчитель, і діти під його керуванням. Музейні експонати, пам'ятки історії допомагають пов'язати минуле та сучасність, програмовий матеріал із конкретними матеріальними пам'ятками минулого.

Музейний фонд постійно поповнюється музейними експонатами завдяки активній пошуково-дослідницькій роботі учнів. Музей працює відповідно до річного плану роботи загальноосвітньої школи.

Основна увага приділяється:

- національно-патріотичному вихованню учнівської молоді;
- культурно-просвітницькій роботі;
- проведенню пошукової і дослідницької роботи;
- організації музейної справи.

Від 2014 року музей "Пошук" широко впроваджує в навчально-виховній діяльності **музейну педагогіку** як сучасну інноваційну освітню технологію. Окрім зазначених вище форм роботи: екскурсій, тематичних музейних уроків, факультативних занять – у музеї широко застосовуються й інші форми роботи музейної педагогіки, а саме: з метою розвитку патріотичних почуттів в учнів, виховання пошани до історичної пам'яті, збереження правдивої історії Великої Перемоги проводяться *творчі зустрічі* з учасниками Великої Вітчизняної війни, видатними діячами науки, культури й мистецтва, видатними особистостями рідного села, краю.

Високоєфективнішими формами роботи в межах музейної педагогіки є масові, групові та індивідуальні.

Масові форми роботи: екскурсії, походи, експедиції, творчі вечори, олімпіади, вікторини, зустрічі з учасниками історичних подій, відомими особистостями, краєзнавчі ігри, шкільні конференції, дебати, лекції, поїздки до інших музеїв.

Групові форми роботи: у музеї "Пошук" функціонує п'ять гуртків: "Музейна справа", "Юні екскурсоводи", "Краєзнавство і туризм", "Пішохідний туризм", "Інтернет – помічник краєзнавцям", а також працює об'єднання "Люби, вивчай свій рідний край", роботу якого координує рада музею, реалізує себе товариство з видання путівника, журналу та створення відеофільмів. Ці форми роботи музейної педагогіки можуть надалі використовуватися в класно-урочній і позаурочній роботі.

Індивідуальні форми роботи: робота з документами та архівними матеріалами, підготовка доповідей, рефератів, запис спогадів, спостереження за життям і побутом, написання наукових робіт, листування з героями музейної експозиції, персональні виставки учнів, розроблення індивідуально-освітніх маршрутів з експонатами шкільних музеїв.

Музей став центром національно-патріотичної та культурно-просвітницької роботи серед учнівської молоді й жителів села. Як уже зазначалося, музей використовує в роботі найефективніші форми, серед яких вагоме місце мають екскурсії (загальні, оглядові, тематичні). Члени гуртка "Юні екскурсоводи" навчаються готувати та проводити екскурсії, під час яких ознайомлюються з біографіями воїнів-земляків, ветеранів-афганців, захисників України – воїнів АТО – та дізнаються про визначних особистостей рідного краю, села.

Учні, члени гуртка "*Музейна справа*", підтримують зв'язок із родинами ветеранів, беруть участь у підготовці та проведенні державних і сільських свят, різноманітних навчально-виховних і просвітницьких заходів, організовують виставки-презентації, здійснюють пошуково-збиральницьку та науково-дослідницьку діяльність у музеї.

Музей об'єднує та координує виховну роботу в школі: разом із адміністрацією школи, учителями та радою музею укладається план роботи на навчальний рік. У плані визначено тематику екскурсій, музейних уроків та творчих тематичних заходів виховного спрямування з використанням музейної експозиції та матеріалів музейного фонду.

Широкою є **тематика екскурсій за музейною експозицією музею "Пошук":**

- "Історія виникнення Нової Олександрівки";
- "Село в період Великої Вітчизняної війни";
- "Історія радгоспу "Новоолександрівський"";
- "Орденосці-передовики радгоспного виробництва";
- "Село в ХХІ столітті: досягнення і проблеми";
- "Історія розвитку освіти в селі";
- "Вони прославили рідне село";
- "Творці радгоспного достатку";
- "Будівничі Нової Олександрівки";
- "Кували Перемогу й наші земляки";
- "Ой лихая тая доля – фашистська неволя";
- "Вишитий рушник – український символ-оберіг";
- "Воїни-інтернаціоналісти – наші односельці";

- "Сільські партизани, підпільний рух на Згурівщині";
- "Родини, обпалені полум'ям війни";
- "З історії зниклих сіл Київщини – Чернина, Завалівки";
- "Чорний біль Чорнобиля: хай пам'ять говорить про них";
- "Минуле стукає в наші серця" (Голодомор 1932-1933 років);
- "Мальовничий світ картин Катерини Білокур";
- "Невтомний краєзнавець Віктор Іваночок";
- "Шевченко і наш край.
- "Митці Згурівщини";
- "Освіта – скарб, а праця – ключ до нього";
- "Я – українець вірою і кров'ю";
- "Воїни АТО – наші односельці".

Учні активно залучені до підготовки та проведення екскурсій, допомагають учителям проводити музейні уроки, години спілкування, беруть участь у збиральницьких експедиціях. Щороку рада шкільного музею проводить конкурс на здобуття звання кращого екскурсовода школи.

Екскурсоводи музею є одночасно і пошуковцями. Серед критеріїв оцінювання роботи екскурсовода є його дослідження та використання

місцевого матеріалу під час проведення екскурсій. Кращих екскурсоводів адміністрація нагороджує.

У системі виховання громадянина-патріота України проводяться виховні заходи у співпраці з батьками та громадськими організаціями. Рада музею та опікунська рада звично організовують творчі зустрічі з відомими людьми рідного села. З метою розвитку патріотичних почуттів в учнів, виховання пошани до історичної пам'яті, збереження правдивої історії великої Перемоги було проведено творчі зустрічі з учасниками Великої Вітчизняної війни, а саме: із партизаном В.М. Малієм.; донькою Г.М. Волкова – учасника війни, який визволяв Згурівщину; К.У. Шугалієм, столітнім жителем села; дітьми війни, жителями села, які пережили окупаційний режим; оstarбайтерами, які були вивезені на роботу до Німеччини; сільськими підприємцями; родичами Героя Соціалістичної Праці П.Д. Роговця та заслуженого лікаря УРСР В.Г. Гладуна; народною артисткою УРСР, співачкою-бандуристкою Н.Є.Павленко; онуком Івана Франка, Роландом Тарасовичем Франком; представниками делегації митців Міжнародного кінофестивалю "Кінолітопис – 2009"; працівниками Київської молодіжної бібліотеки "Молода гвардія"; переселенцями із зони затоплення Київським водосховищем – жителями зниклого села Чернин тощо.

У такі хвилини діти відчуваються єдиним цілим, невіддільним від героїчного минулого своїх дідів, батьків, односельчан. У них виховується любов і повага до українського народу, краян, рідного краю, формування громадянських обов'язків, ушанування батьків.

Серед різноманітних **заходів**, що проводились на базі музею, можна назвати **музейні уроки пам'яті, уроки-реквієми, уроки-подорожі, уроки-меморіали, уроки-спогади**, тематика яких така:

- "Закоханий у землю, залюблений в сади";
- "Цей вічний біль Афганістану";
- "Голодомор 1932-1933 років – Україна пам'ятає";
- "На Аскольдовій могилі – України цвіт";
- "Сільська майстриня А.О. Щербатенко";
- "Квітковий рай Катерини Білокур";
- "З історії створення Згурівського району";
- "З історії сіл переселенців-поліщуків";
- "Вони навчалися в нашій школі";
- "Історія села у світлинах Нової Олександрівки";
- "Вишиті килими Дундук Любові";
- "Історичними місцями рідного краю";
- "Невтомна праця – основа заможності й достатку";
- "Україна – моя Батьківщина";
- "Чарівні куточки природи рідної Олександрівки" та інші.

Отже, у музеї "Пошук" здійснюється комплексна система роботи, спрямована на виховання громадянина-патріота своєї Вітчизни. Кожен підготовлений та проведений у музеї захід має виховний потенціал і вплив на учнів. Організація та зміст культурно-освітньої роботи в музеї забезпечує активну участь учнів у життєдіяльності громадянського суспільства, готує їх до

активної участі у процесах державотворення. З цією метою організовуються також години спілкування, диспути, усні журнали, круглі столи, літературні читання, виховні години, творчі вечори та заходи присвячені тій чи іншій даті в історії нашої держави. Наприклад, було організовано такі заходи: літературно-музичну композицію "Соборна мати Україна – одна для всіх як оберіг"; бенефіс одного музейного експоната; музейну зустріч з нагоди 70-річчя визволення Олександрівки "Кували перемогу й наші земляки"; виховну годину "Мати – найсвятіше слово на землі", усний журнал "Голодомор у творах українських письменників"; святкове дійство "Козацька Покрова та День захисника Вітчизни", взято участь у Всеукраїнській акції "Напиши листа солдату"; історико-краєзнавчу акцію "Шляхами подвигу і слави", годину спілкування "Йй аплодував увесь світ". Варто зазначити, що проведені заходи в музеї мають великий емоційний вплив і відіграють важливу роль у вихованні патріотичних почуттів школярів.

Однією з вагомих функцій музею "Пошук" є збиральницька та пошуково-експедиційна краєзнавча робота. У кожному класі, починаючи з п'ятого, є екскурсоводи, які очолюють пошукові загони. Рада музею визначає тематику для пошуку та збирання краєзнавчих матеріалів із метою поповнення музейної експозиції. Кожен такий загін одержує завдання, яким займається протягом певного часу – чверті чи семестру. Потім ці матеріали опрацьовуються і стають надбанням музею.

Так, пошукові загони включалися до Всеукраїнської історико-географічної експедиції "Історія сіл і міст України", до Всеукраїнської історико-краєзнавчої акції "Шляхами подвигу і слави". З цією метою було проведено експедиції до навколишніх сіл, де в 1941 році відбувалися жорстокі бої червоноармійців із фашистами, до села Білогородки Києво-Святошинського району, де проживає велика кількість переселенців із зниклих на дні Київського моря сіл Київщини – Чернина і Завалівки, які є односельцями наших новоолександрівців.

За матеріалами експедицій екскурсоводом Бреус Ярославою було написано дві науково-дослідницькі роботи в Малій академії наук України – "Вплив процесу переселення із зони затоплення Київським водосховищем на морально-психологічний стан населення" та "Лексичне багатство діалектів Нової Олександрівки" (учениця здобула перемогу – II місце на обласному етапі конкурсу-захисту). Тимченко Олексій, юний екскурсовод, автор конкурсної роботи "Родини, обпалені полум'ям війни" – здобув III місце на цьому етапі змагань. Наслідком проведених експедицій стало написання рукописної **книги-спогадів односельців про Голодомор 1932-1933 років – "Жнива скорботи"**.

Учнями-екскурсоводами під керуванням учителів, членів ради музею, було виконано 10 науково-дослідницьких робіт із використанням краєзнавчого матеріалу (I – III місця в обласному етапі конкурсу-захисту) та написано 3 дослідницькі роботи з історії, української мови та українознавства, що базувалися на музейному матеріалі (II місце в обласному етапі конкурсу-захисту).

Цікавою формою роботи в музеї є **організація різноманітних тематичних виставок та виставок-презентацій**, які надзвичайно люблять відвідувати як учні школи, так і жителі села. У музеї стало доброю традицією проводити виставки вишитих робіт майстринь села, учнів-гуртківців та приурочувати їх до свята 8-го Березня. Переглядаючи представлені вироби, не втомлюєшся дивуватися їхній різноманітності, красі, високій художності й духовності, тонкощам смаку, любові, із якою роблять ці дива наші українки – сивочолі ветерани й жінки середнього віку, молоді і ще зовсім юні. Щороку вони представляють усе нові й нові речі, і жодна вишивка не повторюється. У них – душа майстрині, її найзаповітніша мрія, надія на щастя й радісне життя. І все це закодовано в різноманітних візерунках та кольорах.

Під час таких виставок майстрині розповідають про секрети своєї майстерності, а учні-екскурсоводи знайомлять присутніх із символікою, закладеною в кольори та зображення вишитих рушників, серветок, скатертин і сорочок. Переглядаючи представлені роботи, учні милуються майстерністю вишивальниць. Як результат – більшість дітей долучають до їхньої творчості. Така виставкова робота сприяє вихованню естетичних почуттів у молоді, розвитку вміння бачити красу виробу, примножувати і зберігати українські національні традиції.

Вагомого виховного значення набули виставки-презентації в музеї юних художників, а також провідних майстрів, художніх картин жителів села із приватних колекцій. Це роботи Бреус Ярослави, учениці нашої школи, неодноразової переможниці обласної олімпіади з образотворчого мистецтва, дизайнера Торби Наталії, також нашої випускниці та інших односельчан.

Окрім того, музей "Пошук" є ініціатором проведення таких **акцій**, як "Вітання ветерана", "Допоможи інваліду", "Живий голос історії", "Свічка пам'яті", "Квіти – до пам'ятника". До такої діяльності долучаються учні-гуртківці та члени ради музею.

У музеї стало традицією проводити **дні відкритих дверей і музейний тиждень у школі** до Міжнародного дня музеїв. Вагома роль в організації таких заходів належить раді музею: вона складає сценарії, організовує такі дієства. Музейні працівники та гуртківці організовують і загальносільські заходи, такі, як святкування дня села, дня Незалежності України, дня урожаю, свята Івана Купала, мітингу-реквієму з нагоди відкриття Пам'ятного знака жертвам Голодомору, відкриття меморіальних дощок відомим людям, відкриття пам'ятника – трактора "Універсал-2" тощо.

У музеї постійно ведеться робота над розширенням місця та демонстрації нових музейних експонатів із використанням новітніх технологій під час проведення екскурсій і тематичних заходів. Школярі з великим задоволенням та відповідальністю збирають матеріали для музею, що приносить їм моральне задоволення та розуміння своєї важливості у збереженні матеріальних і культурних пам'яток рідного краю.

Систематично на базі музею відбуваються **засідання методичного об'єднання класних керівників, керівників музеїв, позашкільних**

навчальних закладів щодо організації музейної справи та виховання національно-патріотичних почуттів учнівської молоді. Наприклад:

Круглий стіл для педагогічних та музейних працівників з теми "Використання можливостей музейної педагогіки в системі навчально-виховної роботи загальноосвітньої школи".

Мета. Створення умов для розвитку особистості на основі включення її до різноманітної діяльності шкільного музею. Використання основних форм та методів музейної педагогіки для підвищення ефективності навчання у школі.

Ключові поняття музейної педагогіки, що визначають підходи до організації діяльності шкільного музею: музейний предмет, музейна культура, музейна комунікація, музейний педагог.

Питання до обговорення

1. Особливості організації музейної справи в сучасному навчальному закладі: методика музейної педагогіки.
2. Значення музейного середовища як чинника формування особистості.
3. Використання елементів музейної педагогіки під час проведення годин класного керівника, занять гуртків та інших виховних заходів.
4. Можливості музейної педагогіки під час пошуково-дослідницької роботи з юними краєзнавцями.
5. Метод проектів як комплексний навчальний метод у підготовці та проведенні тематичних загальношкільних і сільських заходів і свят.
6. Завдання музейного педагога в культурно-освітній сфері сучасного освітнього простору.

Методичні рекомендації

1. Створювати умови для реалізації музейно-освітньої, культуротворчої програми, організовувати екскурсійно-виставкову та гурткову роботу, апробувати музейні педагогічні технології.
2. Ефективно використовувати в музейній педагогіці ігрові технології, технології колективних творчих справ, технології проблемного й індивідуального навчання.
3. Застосовувати метод проектів як комплексний навчальний метод, що забезпечує індивідуалізацію навчання, розвиток самостійності учнів.
4. Навчати учнів розуміти історико-культурний контекст навколишніх речей, тобто оцінювати їх із погляду розвитку культури.
5. Формувати розуміння взаємозв'язку історичних епох, власної причетності до сучасної культури, нерозривно пов'язаної з минулим.
6. Формувати стійку потребу у спілкуванні, взаємодії з пам'ятками культури, музеєм.
7. Розвивати здатність до естетичного споглядання, співпереживання.
8. Використовувати сучасні засоби навчального призначення, можливості інформаційно-комунікаційних технологій під час проведення екскурсій та інших музейних заходів.

9. Проводити акції з метою збирання учнями матеріалів для виставок: "Унікальні книги та фотосвітлини", фотоколаж "Мій родовід", "Відомі особистості рідного краю", "З історії появи календаря", "Як і коли з'явився телефон" тощо.

10. Відзначати кращих краєзнавців та учасників пошуково-дослідницької роботи, учасників акцій і експедицій.

11. Популяризувати діяльність музею за допомогою ЗМІ.

12. Залучати учнів до участі в тематичних заходах, різноманітних конкурсах і пошуково-дослідницькій роботі, використовуючи місцевий краєзнавчий матеріал.

13. Фіксувати головні події з життя школи та села, зокрема оформити фотоальбоми "Моє рідне село Олександрівка", "Музей зустрічає гостей", "Шкільне життя у фотографіях", "Наші спонсори", "Із життя сільської громади" тощо.

Форми і методи роботи з учнями на уроці з використанням експонатів музею:

1. Словесні форми, спрямовані на отримання інформації, застосовують на заняттях з історії, літератури, образотворчого мистецтва тощо. Така інформація – це результати, отримані у процесі дослідження, які можна застосовувати під час читання спецкурсів і спецсемініарів з історії України, історії української літератури ХХ століття, на уроках історії України та української літератури.

2. Наочні методи засвоєння навчального матеріалу, що передбачає використання наочного приладдя та технічних засобів. У музеї є багато дисків, фільмів та відеоматеріалів, які використовуються з метою ознайомлення учнів з видатними особами рідного краю. Оформлено пересувні виставки цінних експонатів, фонотеку та презентаційні матеріали музею для тематичних уроків у школі.

3. Практичні форми оволодіння матеріалом на основі вправ, самостійних завдань, практичних робіт.

4. Метод "Мандрівка в минуле", який застосовують переважно в початковій та середній ланках навчання, коли діти за допомогою музейних предметів уявляють світ як людина іншого часу. Можна провести такі заняття в музеї від імені героя події, а також дати завдання учням підготувати повідомлення з використанням матеріалів музеїв, зробити презентацію свого виступу.

5. Метод моделювання забезпечує проведення учнями музейного дослідження за допомогою побудови ситуацій, подій, явищ, історичних процесів. Метод навчальних проектів як сукупність взаємопов'язаних засобів і процесів, необхідних для створення організованого й цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості учня.

Нині у школі набув популярності волонтерський проект "Спілка сердець". Будучи складовою виховного процесу, волонтерська діяльність впливає не тільки на свідомість, але й на поведінки, формує переконаність у необхідності

відкрити душу назустріч тим, хто потребує допомоги, теплого слова, співчуття, розуміння, підтримки.

Прийоми, що застосовуються в музейній педагогіці

Прийом показу спрямовує увагу на риси та ознаки предметів. Добре підходить для навчання будь-якої вікової групи, оскільки кожен вік є сприятливим для наочного сприймання інформації. Його особливість полягає у створенні відповідної атмосфери і тривалості споглядання, привабливості музейних предметів. Так, для учнів молодшого шкільного віку тривалість безперервного споглядання є меншою у зв'язку з недостатньо стійкою увагою. Відтак, на занятті має бути якнайменше подразників, що відволікають.

Прийом показу є універсальним: він може бути використаний під час роботи із творами образотворчого мистецтва, скульптури, кераміки, археологічних знахідок, технічних пристроїв. Це зумовлено тим, що всі перераховані предмети можна спостерігати безпосередньо.

Прийом коментування використовують тоді, коли експонат демонструють у розвитку або русі. Цей прийом має певні особливості в застосуванні в роботі з різними віковими групами. Наприклад, для учнів молодшого шкільного віку прийом коментування може бути реалізований в ігровій формі – розповідь має містити більше практичної інформації та цікавих фактів. Для старших учнів розповідь має бути наповнена науковою інформацією, спеціальними термінами, посиланнями на першоджерела. Прийом коментування доцільно використовувати на експозиції, де "відчувається" розгортання історичних подій, еволюційних процесів.

Прийом руху. За його допомогою пізнають музейний об'єкт і закріплюють знання, а увага акцентується на окремих деталях. Наприклад, під час розгляду експозиції народного одягу увагу звертають не лише на загальний вигляд конкретного вбрання, а й на особливості вибору тканини, техніку пошиття, що залежить від культури, регіону, історичної епохи, традицій, звичаїв, легенд певної місцевості.

Прийом реконструкції полягає у відтворенні події або епохи завдяки образної розповіді, за допомогою якої учитель немов робить слухача дійовою особою певної події, ситуації. Прийом є оптимальним у навчанні будь-якої вікової групи, однак його важко використовувати під час експозиції предметів, що мають не історичну, а мистецьку чи культурну цінність. Тоді надають можливість учням спробувати самотійно створити подібний експонат.

Прийом локалізації подій характеризується значним емоційним впливом, що полягає у "прив'язуванні" певної історичної події до певного місця. Наприклад, аналізуючи мистецький твір, можна звернути увагу на те, що він був створений людиною, яка проживала в цьому місті, будинку, що саме вона зробила вагомий внесок у культурний та освітній розвиток міста, села. Крім цього, можна акцентувати увагу й на тому, що цей предмет використовували відомі люди, а також показати вплив певної події чи предмета на історію міста, країни.

Прийом порівняння полягає в зіставленні різних ознак одного й того ж експоната або різних об'єктів між собою. Порівнювати можна ознаки та особливості певних предметів у різні історичні епохи, вираження схожих почуттів різними авторами в різних експонатах. Наприклад, переглядаючи експозицію предметів побуту різних історичних епох, учням пропонують звернути увагу на те, як саме ці предмети змінювалися впродовж певного історичного періоду тощо.

Прийом цитування дозволяє підвищити інтерес слухачів до певного факту, події, явища, надає більшій авторитетності висловлюванням педагога. Прийом буде більш ефективним у використанні для учнів середнього й старшого шкільного віку, бо потребує аналізу більшої кількості фактів. У цей період у старшокласників починає розвиватись аналітичне та абстрактне мислення, що потребує інформації, підкріпленої конкретними фактами, а підлітки схильні все піддавати сумніву та гіперболізувати. Тож учитель повинен постійно підкріплювати свою розповідь конкретними фактами, що відповідають дійсності та можуть бути перевірені.

Обираючи будь-який із прийомів музейної педагогіки, потрібно враховувати індивідуальні особливості класу, відповідно подавати матеріал, а також звертати увагу на умови проведення уроку та його атмосферу. Кожен обраний метод, прийом сприяє кращому засвоєнню знань учнями та збагаченню їхнього кругозору.

Нетрадиційні форми уроків із використанням музейної педагогіки

Інтегровані уроки, засновані на міжпредметних зв'язках, дозволяють економити час та не дублювати матеріал на інших предметах, а саме: підвищують якість знань учнів, їх ерудицію; розвивають творчу фантазію школярів; виховують музейну культуру і естетичний смак.

У власній практиці застосовуємо такі **нетрадиційні форми уроків** із використанням музейної педагогіки:

- уроки у формі конкурсів, турнірів, вікторин;
- уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих у суспільній практиці: дослідження, винахідництво, аналіз першоджерел, коментар, "мозкова атака", репортаж, консиліуми;
- уроки мудрості, мужності, любові, урок-презентація;
- уроки з використанням фантазії: урок-казка, урок-сюрприз;
- уроки комунікативної спрямованості: усні журнали, діалоги, роздуми, диспути, прес-конференції, репортажі, лекції, семінари;
- театралізовані уроки;
- уроки-подорожування, уроки пошуку, розвідки, уроки-експедиції, уроки – наукові дослідження, урок-розслідування;
- уроки – ділові ігри, рольові ігри, дидактичні ігри тощо.

Успіх виховної діяльності на уроці та позаурочний час пов'язані насамперед із тим, наскільки педагог володіє вміннями розвивати й підтримувати пізнавальний інтерес дітей на основі отриманих знань за

допомогою музейної педагогіки, поєднувати у процесі навчання освітні й виховні цілі уроку: виховання громадянина, патріота, гуманіста; виховання культури праці, сумлінного ставлення до матеріальних і духовних цінностей, до історичних подій, краєзнавства, природи; формування свідомості, розуміння значущості плідної праці людини; усвідомлення громадського обов'язку тощо.

На сучасному етапі у школі створено особливий виховний простір, у якому педагоги реалізують спеціальні музейно-освітні, культуро-творчі програми, екскурсійно-виставкову та гурткову роботу, апробують музейні педагогічні технології.

Отже, система патріотичного виховання охоплює всіх учасників навчально-виховного процесу, сприяє формуванню у дітей та утвердженню в педагогів і батьків національних та загальнолюдських цінностей, що притаманні громадянину України. Вагома роль у цьому належить шкільним музеям.

Слухачі ООЗО під час екскурсії в музеї "Пошук", Новоолександрівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів, 2015 р.

Тож у 2014 році головним управлінням освіти і науки Київської обласної державної адміністрації було прийнято рішення надати Новоолександрівському навчально-виховному комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок" статусу обласного опорного закладу освіти з теми "Шкільний музей як центр національно-патріотичного виховання учнівської молоді".

Педагогічний колектив сумлінно підійшов до вирішення цього питання. Було створено склад творчої групи вчителів Новоолександрівського навчально-виховного комплексу, які активно працювали протягом трьох років (2014-2016 н.р.), передаючи багаторічний досвід роботи музею "Пошук" педагогам Київщини.

Творчі напрацювання з діяльності шкільного музею презентуємо в наступному розділі.

Павленко Н.Є., заслужена артистка України, у музеї "Пошук", 2014 р.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Г. Краєзнавча освіта – важливий аспект виховання патріота і громадянина / Г. Бондаренко // Педагогічний пошук. – 2003. – №4. – С. 73–74.
2. Салата О. Музей у системі освітнього простору сучасного суспільства / О. Салата // Директор школи. – 2012. – №8. – С. 44–45.
3. Черничко А. Унікальна методика музейної педагогіки / А. Черничко // Сучасна школа України. – 2014. – № 12. – С. 69.

2.3. Патріотичне виховання в закладі освіти на основі музейної справи

Буренко К. І., заступник директора з навчально-виховної роботи, завідувач музею Бойової слави Трипільської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Обухівського району

Мій рідний край, моя земля Трипілля:

програма національно-патріотичного виховання учнів 5-11 класів

*Я – українець, тут моє коріння.
У цьому краю мені судилось жити.
Мій древній край, моя земля Трипілля.
Якою буду вічно дорожити.*

Пояснювальна записка

Патріотичне виховання молодого покоління завжди було важливим завданням школи, адже дитинство і юність – найважливіший час для виховання почуття любові до Батьківщини.

Виховання учнів у сучасній школі здійснюється в контексті національної й загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси

особистості.

Кожна людина є часткою народу, із яким поєднана генетично й духовно. Національно-патріотичне виховання – один із пріоритетних способів формування в учнів якостей громадянина молодшої держави на основі усвідомлення власної приналежності до громади, а через неї – до української держави й народу, його історії та мови, виховання почуття гордості та поваги до своїх батьків, родини, односельців, українського народу.

Саме це спонукало педагогічний колектив школи шукати нові підходи *краєзнавчого спрямування* у формуванні в учнів національної свідомості, почуття гордості й поваги до історичного минулого нашого краю.

Краєзнавче виховання – це вид науково-освітньої діяльності, якій властиві зміст, техніка, функції, етапи, методи та форми.

Краєзнавство належить до нового типу міждисциплінарного знання, що містить географічні, історичні, економічні, демографічні, біографічні, фольклорні, літературознавчі, соціологічні, екологічні, музеєзнавчі, бібліографічні аспекти. Взаємодія у краєзнавчій роботі різноманітних видів людського знання та діяльності сприяє поступовому формуванню науково-теоретичної основи краєзнавства в тісному зв'язку із загальнокультурною просвітницькою роботою. До напрямів такої роботи можна віднести збереження матеріальних пам'яток, збирання аудіо- та відеоспогадів, складання родоводів.

За основу було взято **організаційну модель виховної роботи "Від формування почуття належності до громади – до виховання національної гідності"**.

На придніпрянській землі, де ми живемо, із давніх-давен і до наших часів існують міцні родові зв'язки. Трипільські роди Терпилів, Забродів, Носарів, Бельдіїв, Глобенків, Мартиненків відомі далеко за межами нашого села. Ці роди поклали початок громаді села. У кожного із його членів розвинене почуття відповідальності за особу, за долю свого роду.

Тому дуже важливо у виховному процесі завдяки почуттю належності до роду формувати в юних трипільчан такі громадянські якості, як відповідальність за вчинки перед родом, прагнення зробити внесок у надбання народу. Тобто родова історія є засобом виховання моральних якостей особистості. Історія українських родів є історією українського народу. Тому формування почуття належності до громади, до роду як її частини, є основою, фундаментом виховання національної гідності.

Почуття належності до громади формується в учнів завдяки збереження місцевих звичаїв і традицій у побудові відносин "учителі – батьки – учні", а також на основі залучення учнів до активного дослідження місцевого історико-краєзнавчого та етнографічного матеріалу за допомогою музейної справи.

Програма визначає зміст і форми національно-патріотичного виховання у школі, спрямована на формування в учнів національної свідомості, почуття належності до громади, національної гідності, гордості й поваги до героїчного минулого свого краю. Програма була представлена на Міжнародній виставці "Сучасні заклади освіти – 2015".

Метою програми є формування у вихованців національних і духовних цінностей активного громадянина, патріота своєї рідної землі.

Завдання програми:

- розширити знання учнів про історію древнього Трипільського краю;
- формувати прагнення вивчати й поповнювати знання про Обухівщину,
- прищепити любов до родини, громади, рідного краю, України;
- створити умови для навчальної діяльності у процесі краєзнавчої роботи;
- формувати духовно та фізично здорову молодь, яка нерозривно пов'язує свою долю з майбутнім свого древнього Обухівського краю та України;
- залучати вихованців до краєзнавчої діяльності за допомогою музейної справи;
- зберігати та примножувати національні традиції українського народу.

Очікувані результати:

- особистісне зростання кожної дитини;
- глибоке засвоєння та розуміння значення основних понять: держава, родина, патріот, нація, громадянин, право, мораль, духовність, відповідальність.

Учні повинні знати:

- історію своєї Батьківщини, рідного краю; героїчних предків і полеглих за волю України,
- традиції та культуру родини, рідного краю, України;
- державну символіку;
- Конституцію та інші закони нашої держави;
- свої права, свободи та обов'язки.

За результатами реалізації програми учні мають:

- шанобливо ставитися до державної символіки;
- поважати державні закони та родинні традиції, звичаї свого народу;
- дотримуватися правил і норм поведінки, прийнятих у суспільстві;
- відчувати любов до свого рідного краю, Батьківщини;
- займати активну життєву громадянську позицію;
- прагнути до збереження та примноження славних, історичних надбань свого краю;
- усвідомлювати та сповідувати моральні й культурно-національні цінності.

Форми реалізації програми:

- лекції;
- бесіди;
- музейні уроки;
- творчі зустрічі;
- "круглі столи";
- літературні свята;
- конференції;

- екскурсії;
- музейні ігри;
- конкурси; змагання;
- фестивалі;
- перегляд фото та відеоматеріалів;
- театралізовані дійства тощо.

Робота з дослідження "Історії громади села Трипілья як основа формування почуття належності до неї".

За 16 років краєзнавчо-пошукової роботи К. І. Буренко, учителів-послідовників та юних пошуковців музею було зібрано понад тисячу експонатів та історичних довідок про бойові дії часів Великої Вітчизняної війни, свідчень про голодомор 1932-1933 років, про надання інтернаціональної допомоги радянськими воїнами, а також проведено **дослідження**, що сприяють формуванню почуття належності громади до історії села Трипілья, а саме:

1. З історії трипільських родів.
2. Історія православних храмів Трипільської єпархії.
3. З історії становлення та розвитку освітніх закладів села Трипілья (із 1723 року).
4. Життєвий шлях відомих особистостей села Трипілья.
5. Історія створення громадських, культурних і господарських закладів, які знаходились на території села тощо.

Частиною дослідницької роботи є вивчення взаємозв'язків історії села Трипілья з історією України. Прикладом таких досліджень є учнівські роботи МАН в Україні:

- дослідження історії відкриття трипільської культури – "Шляхами походів і досліджень В. В. Хвойка в околицях с. Трипілья", "Археологічні знахідки на колишній території давньоруського Треполя" – ці учнівські дослідження були передані в обласний археологічний музей);
- дослідження історичних джерел – "Літописний Треполь за часів Київської Русі", "Т. Г. Шевченко у Трипільлі";
- дослідження археологічних матеріалів обласного археологічного музею – "Історія с. Трипілья за козацьких часів".

Більше дізнатись про нові археологічні дослідження трипільської культури українськими археологами нам допомагають працівники Київського археологічного музею в селі Трипільлі. Учні старших класів беруть участь в археологічних розкопках та польових дослідженнях околиць нашого села та району.

Результати таких наукових досліджень представлено у працях:

- К. І. Буренко. "Трипілья в течії віків";
- Ю. К. Домотенко. "Преславне містечко Трипілья на Київщині" (матеріали "Голодомор у Трипільлі 1932-1933 років" та "Трипілья в період Великої Вітчизняної війни");
- Книга "Злочин століття" із серії "Історична спадщина Обухівщини";
- збірник нарисів "Де Стугна руку подає Дніпру",
- нарис "Пам'ять хліборобського роду";

- історико-краєзнавчі нариси "Міста і села України" Українського наукового товариства краєзнавства, геральдики та фольклористики, академії геральдики, української конференції журналістів, українського фонду культури;
- історичний нарис "Село Трипільля на Київщині";
- науково-популярний журнал "Трипільська цивілізація";
- видавничий проект "Трипільське джерело";
- експозиції шкільного музею, Музею голодомору 1932-33 років у м. Києві, Київському обласному археологічному музеї;
- матеріали шкільних, районних та обласних конференцій;
- легенди мого краю (пошукова робота, конкурс малюнків).

Тематичне планування

	Назва теми	Кількість годин	Форма проведення заняття
	Розділ 1. Мій рідний край, моя земля Трипільля		
1.	Моя мала Батьківщина – древнє Трипільля	2	Усний журнал
2.	Цікава історія містечка Трипільля	4	Тематична екскурсія
3.	Видатні особистості рідного краю	2	Творча зустріч
4.	Мандруємо стародавнім Обухівським краєм: знайомство з найвидатнішими археологічними та культурними пам'ятними місцями	4	Експедиція до стародавнього містечка: збирання історичних та краєзнавчих матеріалів про рідне село
5.	Вікодавній Треполь у переказах і легендах	2	Круглий стіл
6.	Придніпров'я Обухівщини в течії віків	2	Музейний урок
7.	Стежинами рідного краю	2	Екскурсія на Дівич-гору
8.	Трипільське джерело. Легенди мого краю	4	Година спілкування. Пошуково-дослідницька робота
9.	Краса і біль України	6	Туристсько-краєзнавча експедиція
10.	Православні храми Трипільської єпархії кінця 18 – поч. 20 століть	4	Усний журнал
	Всього:	32	
	Розділ 2. Родина, родина: від батька до сина		
1.	Дерево міцне корінням, а родина – родом	2	Година спілкування
2.	Та земля мила, де мати народила	2	Круглий стіл

3	З історії трипільських родів	2	Музейний урок
4	Захоплення моїх батьків	2	Виставка
5	Скарби моєї родини	2	Фестиваль сімейної творчості
6	Традиції моєї родини	2	Родинне свято
7	Пам'ять хліборобського роду	6	Туристсько-краєзнавча експедиція
8	Моя бабуся – берегиня роду	2	Усний журнал
9	Люба матусю, до тебе горнуся	2	Літературно-музична композиція
10	Сучасні Трипільські родини складають славу Україні	2	Віртуальна-екскурсія
	Всього:	24	
	Розділ 3. З історії освітніх закладів села Трипілья		
1	Перші школи у Трипільлі за часів Київської Русі	2	Екскурсія в музеї
2	Козацькі школи в містечку Трипілья за часів Козаччини	2	Тематична екскурсія
3	Монастирська школа у монастирі	2	Відеорепортаж
4	Церковно-парафіяльні школи кінця 19 поч. – 20 століть	2	Бесіда
5	Міністерські та повітові училища поч. 20 ст.	2	Розповідь з презентацією
6	Перші початкові та середні школи радянської доби	4	Усний журнал
7	Народні звичаї і традиції родини й української школи	4	Вікторина
	Всього:	18	
	Розділ 4. Література рідного краю		
1	"Народ скаже, як зав'яже": колискові, забавлянки, прислів'я та приказки	2	Театралізоване дійство
2	Казки, билини, легенди, оповідки рідного краю	2	Драматизація
3	Українські народні пісні й хороводи	2	Гра-конкурс
4	Шевченкова поезія у Трипільлі	2	Літературна вікторина
5	Письменники-земляки: А. Малишко, Г. Косинка – про Трипілья	4	Конкурс поезії
6	Життя і творчість нашого земляка М.Горлового, члена спілки письменників України	2	Музейний урок
7	Літературна Київщина	4	Екскурсія до музею літератури в м. Києві
8	Учнівська поезія та проза	6	Концертна програма

	Всього:	24	
	Разом	96	

1. "Моя земля, земля моїх батьків – Трипілля"

Своє продовження програма виховної роботи знайшла в навчальній адаптованій програмі з курсу за вибором "Київщинознавство. Трипільщина" для учнів 5,6,7,8 та 10-го класів, укладачем якої є вчитель Буренко К.І.

Адаптований курс за вибором "Київщинознавство. Трипільщина" розроблено як структурний компонент варіативної частини навчального плану загальноосвітніх закладів. Він дає змогу цілісно і системно викладати комплекс знань про свою місцевість, про рідний край – Київську область.

Структура курсу, укладена на основі системного та історичного підходів та з використанням можливостей шкільного музею, має сприяти забезпеченню наступності й перспективності між різними ланками шкільної освіти.

Адаптована програма розрахована для учнів 5-7 класів на 70 год (2 роки навчання) по 35 год на рік; 7-8 класів – на 36 год (2 роки навчання) по 18 год у 7 й 8 класах; у 10 класі – 35 год (1 рік навчання).

Програма, перш за все, передбачає історико-краєзнавчі форми роботи, глибоке та всебічне вивчення історії, культури України та однієї з найцікавіших її сторінок – Трипільщини. Вона створює умови для формування особистісного ставлення дитини до явищ і процесів, що відбуваються на території Київщини, Трипільщини протягом історичного часу. Її можна розглядати також як своєрідний інструмент систематизації знань про рідний край, на основі чого створюються відповідні умови для їх практичного застосування.

Новизна програми. Програма створена з метою послідовного вивчення історії рідного краю методом історичного краєзнавства, формування інтересу дітей до краєзнавчої роботи за допомогою музейної справи.

Мета програми:

- ознайомити вихованців із тисячолітньою історією рідного краю, історичними подіями на Трипільщині, історією славного літописного міста Треполь (Триполь), його історичними та археологічними пам'ятками;
- дати загальні уявлення про природні, демографічні та господарські характеристики території Київщини, Трипільщини;
- сприяти вихованню національно свідомих, духовно та фізично розвинених громадян України на краєзнавчому матеріалі за принципами історичного краєзнавства.

Завдання програми:

- виховання в дітей та юнацтва національної, історичної свідомості, громадянської позиції, патріотизму, любові до рідного краю;
- залучення учнів до краєзнавчої діяльності;
- вивчення, охорона та відновлення пам'яток української історії та культури на Трипільщині, Обухівщині.

Основні компоненти змісту:

2. Моя земля, земля моїх батьків.

3. Населені пункти Київщини.
4. Обухівський район на Київщині.
5. Село Трипілля, у якому ти живеш.
6. Минуле і сучасність Київщини, Обухівщини, Трипільщини.
7. Скіфи. Давні городища та кургани.
8. Історія археологічних досліджень трипільської культури та її відкриття.
9. Наш край у ранньослов'янську епоху та в часи Київської Русі. Місто-фортеця Треполь – давньоруське поселення Київської землі, найбільший город нашого краю.
10. Трипільщина в XV – XVI ст. Дідки-Дідовичі Трипільські – 127-річні володарі Трипілья.
11. Трипільщина за часів Козаччини.
12. Трипільщина в XVI – XVIII ст. Стратегічне значення Трипільського бастионного замку. Трипілья на давніх картах.
13. Трипільщина – монастирські володіння Києво-Софійського монастиря. Трипільські бояри (XVIII-XIX ст.)
14. Література рідного краю.
15. Розвиток художнього мистецтва на Київщині.

Орієнтовний тематичний план навчання для учнів 5-го класу

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	Примітка
1.	Вступне заняття. Преславне містечко Трипілья на Київщині в течії віків	2	
2.	Моя земля, земля моїх батьків	4	
	Екскурсія до краєзнавчого музею с. Трипілья	1	
	Трипілья як об'єкт краєзнавчих досліджень	1	
	Вікодавній Треполь у переказах та легендах	2	
3.	Населені пункти Київщини	8	
	Адміністративно-територіальні одиниці: область, район, місто обласного підпорядкування. Місто, селище міського типу, село. Сільська та селищна рада	3	
	Географічне положення Київської області, її межі та адміністративний поділ	2	
	Характеристика районів області. Міста районного підпорядкування. Сільські населені пункти	2	
	Київ – столиця України, обласний центр. Київ – окрема адміністративно-територіальна одиниця	1	
4.	Обухівський район на Київщині	4	
	Характеристика Обухівського району	1	
	Населені пункти Обухівщини	2	
	Екскурсія до краєзнавчого музею м. Обухова	1	

5.	Село Трипільля, у якому ти живеш	8	
	Фізико-географічне положення села Трипільля	2	
	Топоніміка села Трипільля. Культурно-історичне значення топонімів (географічних назв, урочищ, височин)	2	
	Гідроніми (назви водних об'єктів) – найдавніші географічні назви краю	2	
	Назва кутків, вулиць села, їх походження	2	
6.	Минуле й сучасність Київщини, Обухівщини, Трипільщини	8	
	Екскурсія в минуле: льодовикова епоха на території України, Київщини	1	
	Трипільська культура. Трипільська цивілізація на території України, Київщини, Трипільля	2	
	Пам'ятки зарубинецько-корчуватської та черняхівської культур на території Трипільщини, Київщини	2	
	Київщини та Трипільщина в давню пору та в епоху середньовіччя	1	
	Скіфи. Давні городища та кургани	2	
	Всього	34	

Зміст програми

Вступне заняття (2 год)

Преславне містечко Трипільля на Київщині в течії віків.

Тема 1. Моя земля, земля моїх батьків (4 год)

Екскурсія до краєзнавчого музею с. Трипільля. Трипільля як об'єкт краєзнавчих досліджень.

Вікодавній Треполь у переказах та легендах. Участь школярів у збиранні краєзнавчих матеріалів.

Учні повинні знати:

найважливіші події у своїй місцевості, археологічні пам'ятки на її території.

Учні повинні вміти:

застосовувати навички краєзнавчих досліджень під час екскурсій.

Тема 2. Населені пункти Київщини (8 год)

Адміністративно-територіальні одиниці: область, район, селище, село. Сільська та селищна рада.

Географічне положення Київської області, її межі та адміністративний поділ.

Характеристика районів області. Міста районного підпорядкування. Сільські населені пункти.

Київ – столиця України, обласний центр. Київ – окрема адміністративно-територіальна одиниця.

Учні повинні знати:

географічне положення Київської області, адміністративно-територіальний поділ області.

Учні повинні вміти:

орієнтуватися в місцезнаходженні районів в області.

Тема 3. Обухівський район на Київщині (4 год)

Характеристика Обухівського району.

Населені пункти Обухівщини.

Екскурсія до краєзнавчого музею м. Обухова.

Учні повинні знати:

географічне положення Обухівського району і його населені пункти.

Учні повинні вміти:

орієнтуватися в місцезнаходженні сіл району.

Тема 4. Село Трипілля, у якому ти живеш (8 год)

Фізико-географічне положення с. Трипілля.

Топоніміка с. Трипілля. Культурно-історичне значення топонімів (географічних назв, урочищ, височин).

Назви водних об'єктів на території села, найдавніші географічні назви краю.

Назви кутків, вулиць, села та їх походження.

Учні повинні знати:

географічне положення села, походження назв урочищ, височин та водних об'єктів на території свого села.

Учні повинні вміти:

готувати зібраний матеріал для шкільного музею.

Тема 5. Минуле і сучасність Київщини, Обухівщини, Трипільщини (8 год)

Екскурсія в минуле: льодовикова епоха на території України, Київщини.

Трипільська культура – Трипільська цивілізація на території України, Київщини, Трипілля.

Київщина та Трипільщина в давню пору та в епоху середньовіччя.

Скіфи. Давні городища й кургани.

Учні повинні знати:

найвідоміші археологічні культури, що залишили згадки, на території Київщини, Трипільщини.

Учні повинні вміти:

давати характеристику історичним подіям, розкривати значення культурно-історичних пам'яток та їх місце в історичному процесі.

Орієнтовний тематичний план навчання для учнів 6-го класу

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	Примітка
1.	Вступне заняття. Розгортання історичних подій на території Київщини, Трипільщини	2	
2.	Історія археологічних досліджень Трипільської культури, її відкриття	4	
	Місцями розкопок В.В. Хвойка в околицях Трипілля	2	
	В.В.Хвойка – першовідкривач Трипільської культури	2	
3.	Наш край у ранньослов'янську епоху та в часи Київської Русі. Місто-фортеця Треполь – давньоруське поселення Київської землі, найбільший город нашого краю	3	
4.	Трипільщина в XV – XVI ст. (Дідки-Дідовичі Трипільські –127-х річні володарі Трипілля)	2	
5.	Трипільщина за часів Козаччини. Трипільський замок	3	
6.	Трипільщина в XVI – XVIII ст. Стратегічне значення Трипільського бастионного замку. Трипілля на давніх картах	2	
7.	Трипільщина – монастирські володіння Києво- Софіївського кафедрального монастиря. Трипільські бояри (XVIII – XIX ст.)	2	
8.	Література рідного краю	6	
	Найдавніші літературні твори, написані на території Київщини	1	
	Т.Г.Шевченко і Київщина	1	
	Т.Г.Шевченко у Трипіллі	1	
	Література сучасності та Київська земля	1	
	Письменники-земляки (А. Малишко, Г. Косинка) про Трипілля	1	
	Життя і творчість нашого земляка, члена спілки письменників України М.Горлового	1	
9.	Розвиток художнього мистецтва на Київщині	6	
	Малярство та його розвиток у XVIII – XIX ст.	1	
	Зображення природи та населення Київського краю на полотнах українських і російських художників	1	
	Малярство Київщини та Обухівщини XX ст.	1	
	Малярство земляка, самодіяльного художника М. Т. Приходька	1	
	Художники, скульптори, графіки – наші земляки	1	
	Знайомство з творчим доробком земляка, члена Національної спілки художників України, скульптором М. Горловим	1	
	Всього	34	

Зміст програми

1. Вступне заняття (2 год)

Розгортання історичних подій на території Київщини, Трипільщини.

Тема 1. Історія археологічних досліджень трипільської культури, її відкриття (4 год)

Місцями розкопок В.В.Хвойки в околицях Трипілля.

В.В.Хвойка – першовідкривач Трипільської культури.

Учні повинні знати:

історію археологічних досліджень трипільської культури, її відкриття.

Учні повинні вміти:

застосовувати знання в краєзнавчих дослідженнях.

Тема 2. Наш край у ранньослов'янську епоху та в часи Київської Русі (3 год)

Місто-фортеця Треполь – давньоруське поселення Київської землі, найбільший город нашого краю.

Місто Треполь у давніх літописах. Згадка про Треполь у Печерському патерику.

Давні легенди про походження назви міста.

Треполь – князівський уділ-князівство.

Учні повинні знати:

історичні події, пов'язані з древнім містом у часи Київської Русі.

Учні повинні вміти:

зіставляти історичні події на території Київщини, Трипільщини з історичними подіями в Україні.

Тема 3. Трипільщина в XVI – XV III ст. (2 год)

Дідки-Дідовичі Трипільські – 127-річні володарі Трипілля.

Походження бояр Дідовичів, доповнення родового імені власницьким прізвищем – Трипільські. Нестор-літописець – виходець із роду Дідовичів.

Учні повинні знати:

історичні події Трипільщини, пов'язані з родом Дідовичів.

Учні повинні вміти:

давати характеристику періоду та історичним особам.

Тема 4. Трипільщина за часів Козаччини (3 год)

Стратегічне значення Трипільського замку.

Козацькі розрухи.

Трипільська битва 1093 року.

Учні повинні знати:

історичні події, які відбувались у період доби козаччини.

Учні повинні вміти:

давати характеристику цим подіям.

Тема 5. Трипільщина в XVI – XVIII ст. (2 год)

Стратегічне значення Трипільського бастионного замку.

Трипілля на давніх картах.

Учні повинні знати:

історичні події, які відбулися в період XVI – XVIII ст. на території Трипільщини, Обухівщини.

Учні повинні вміти:

робити аналіз подій, висловлювати своє ставлення до них.

Тема 6. Трипільщина – монастирські володіння Києво-Софіївського кафедрального монастиря (2 год)

Трипільські бояри (XVIII – IX ст.)

Життя та діяльність трипільчанина-митрополита Київського, Галицького і Малої Росії – Тимофія Щербицького.

Учні повинні знати:

історичні події, які відбулися в XVIII – IX ст. на території Трипільщини, Обухівщини, відомих людей того часу.

Учні повинні вміти:

Характеризувати діяльність відомих людей того часу.

Тема 7. Література рідного краю (6 год)

Найдавніші літературні твори, написані на території Київщини.

Т.Г.Шевченко і Київщина.

Т.Г.Шевченко у Трипіллі.

Література сучасності та Київська земля.

Письменники-земляки (А.Малишко, Г.Косинка) про Трипілля.

Життя і творчість нашого земляка, члена спілки письменників України М.Горлового.

Учні повинні знати:

населені пункти пов'язані з життям і творчістю Т.Г.Шевченка, відомих письменників і поетів Київщини, Обухівщини, Трипілля.

Учні повинні вміти: використовувати вірші місцевих поетів для ілюстрування для літературних творів.

Тема 8. Розвиток художнього мистецтва на Київщині (6 год)

Малярство та його розвиток у XVIII – XIX ст.

Зображення природи та населення Київського краю на полотнах українських і російських художників.

Малярство Київщини та Обухівщини в XX ст.

Малярство нашого земляка, самодіяльного художника М. Т. Приходька.

Художники, скульптори, графіки – наші земляки.

Знайомство із творчим доробком нашого земляка, члена Національної спілки художників України, скульптором М.Горловим.

Учні повинні знати:

відомих художників, скульпторів Київщини, рідного краю.

Учні повинні вміти:

зображати природу і людей своєї місцевості засобами образотворчого мистецтва, бачити зміни, що сталися у природі, місті з часів написання художнього твору.

Прогнозований результат та методи його діагностики після закінчення реалізації програми

Вихованці повинні знати :

- головні події історії України, зокрема історію Трипільщини;
- літературні джерела про історію рідного краю – Трипільщину;
- типи пам'яток археології;
- краєзнавчі об'єкти рідного краю;
- методи дослідження історії рідного краю.

Вихованці повинні вміти:

- систематизувати зібраний краєзнавчий матеріал;
- писати реферати, оформляти звіти про краєзнавчу роботу;
- працювати у фондах архіву, музею, обліковувати і зберігати експонати, проводити екскурсії в музеї закладу освіти;
- аналізувати наукову літературу, робити висновки;
- працювати з картографічним матеріалом;
- класифікувати письмові та усні джерела;
- готувати зібраний матеріал для шкільного краєзнавчого музею.

Суспільно-корисна робота.

Найпоширенішими видами такої роботи є:

- поповнення фондів краєзнавчого шкільного музею, обласного археологічного музею,
- організація зустрічей із цікавими людьми рідного краю;
- організація виставок знахідок, творчих здобутків відомих людей.

Матеріали та інструменти:

архівні, музейні, краєзнавчі, свідчення і спогади очевидців, фото, кіноматеріали, твори мистецтва.

Інструменти та інші знаряддя археологів.

Шкільний музей Бойової слави села Трипільля.

Шкільний музей Бойової слави села Трипільля, створений у Трипільській загальноосвітній школі I-III ступенів є візитівкою позаурочної й позакласної роботи не лише цього навчального закладу, а й освітніх установ Обухівського району. Засновник історичного музею – Комунальний заклад Київської обласної ради "Київський обласний археологічний музей". Музей працює з жовтня 2000 року (наказ по Трипільській загальноосвітній школі I-III ступенів від 26.11. 2000 року № 8).

Відкриттю музею передували два роки плідної пошуково-дослідної роботи юних слідопитів під керівництвом заступника директора з виховної роботи Катерини Іванівни Буренко, також допомагали в цьому батьки учнів та інші жителі села Трипільля. Це дозволило накопичити достатню кількість експонатів і матеріалів для створення музею. Фонди музею складають 774 музейних експонати, із них 15 музейних предметів входять до Державного реєстру національного культурного надбання.

Мета діяльності музею:

- увічнення бойових подвигів захисників Батьківщини, вивчення героїчних і трагічних подій Великої Вітчизняної війни з позицій історичної правди, об'єктивності;
- залучення учнівської молоді до вивчення, збереження історико-краєзнавчої спадщини українського народу;
- розвиток творчих інтересів учнів до краєзнавчої та пошукової роботи.

Історико-краєзнавчий музей Бойової слави села Трипільля має такі розділи:

1. "Велика Вітчизняна війна радянського періоду".
2. "Трипільське та Обухівське підпілля".
3. "Чорні дні окупації Трипільщини".
4. "В'язні концтаборів із села Трипільля".
5. "Трипільська молодь у неволі".
6. "Урочище Розкопана – Обухівський Бабин Яр".
7. "Визволення с. Трипільля від німецько-фашистських загарбників".
8. "Солдатські вдови".
9. "Вони загинули в боях за Батьківщину".
10. "Ветерани Великої Вітчизняної війни".
11. "Герої Радянського Союзу – жителі Обухівщини".
12. "Учителі Трипільля на фронтах війни".
13. "Трипільчани на ліквідації аварії на ЧАЕС".
14. "Біль Афганської війни".
15. "Імітований солдатський окоп".
16. "Воїни АТО – захисники на сході України".

Місце знаходження музею, телефон, факс, e-mail, веб-сайт навчального закладу: 08722, вулиця Шевченка 102, с. Трипільля, Обухівський район, Київська область, (04572)33216, 33216@ukr.net, trypillia-school.edukit.kiev.

Трипільська загальноосвітній школа I-III ступенів є обласним опорним закладом освіти з проблеми **"Шкільний музей як центр національно-**

патріотичного виховання учнівської молоді", статус якого вона отримала у 2013-2014 н.р. Музей школи став центром духовного єднання трипільчан різних поколінь, це місце, де проводяться не лише шкільні, але й загальногромадські заходи. Експозиція музею є надбанням усієї сільської громади. Музей також є філією Київського обласного археологічного музею, який знаходиться на території села. Описані особливості шкільного музею забезпечують функціонування музею як потужного інструменту виховної роботи, великої бази для проведення учнівської науково-пошукової роботи, складової навчально-виховного процесу. Для педагогів області пропонуємо зразок планування роботи музею, яке відображає його особливе місце в діяльності школи.

План роботи музею Бойової слави села Трипілья на 2016 рік

№	Зміст роботи	Дата проведення	Відповідальна особа
Науково-дослідницька робота			
1.	Продовжувати пошуково-дослідницьку роботу з учнівською молоддю в с. Трипілья: збирання документів, матеріалів, свідчень очевидців та учасників Великої Вітчизняної війни для оновлення експозицій музею	Протягом року	Буренко К.І. Члени гуртка
2.	Провести наукове дослідження та підготувати музейні матеріали з теми "Історичні постаті трипільчан на тлі пройдених епох"	Протягом року	Буренко К.І. Рада музею
3.	Продовжувати збирати експозиційні матеріали про дітей війни	Протягом року	Буренко К.І.
4.	Доповнити екскурсійний маршрут "Стежками минулого та сучасного нашого села" новим історичними матеріалами	Протягом року	Буренко К.І.
5.	Продовжувати пошукову роботу про місця загибелі наших односельчан на фронтах Великої Вітчизняної війни через мережу Інтернет	Протягом року	Буренко К.І.
6.	Взяти участь в обласному зльоті юних пошуковців у Національному музеї Великої Вітчизняної війни	Березень	Буренко К.І.
Культурно-освітня та просвітницька робота			
1.	Проводити оглядові й тематичні екскурсії в музеї	Квітень – травень	Буренко К.І, Рада музею
2.	Провести музейний урок мужності з теми "Афганістан – наша біль"	До 9 травня	
3.	Підготувати до Дня Перемоги літературно-художню композицію на основі пісень воєнного періоду "Летять журавлі"	18 червня	
4.	Провести віртуальну екскурсію до Міжнародного дня музеїв "Екскурсія залами Лувра"	28 серпня	

5.	Організувати вікторину до Дня захисту дітей "Вивчай і знай свій рідний край"	1 червня	
6.	Провести гру-бесіду "Україна – єдина країна" до Дня Незалежності України; організувати День села	24 серпня	
7.	Взяти участь у підготовці та проведенні мітингу Пам'яті в урочищі Розкопана	1 липня	Буренко К.І., Рада музею
8.	Проводити екскурсії для школярів району та міста Києва "Стежкам минулого й сучасного села Трипілья"	Протягом року	Буренко К.І.
9.	Година спілкування "Знамениті люди Трипільського краю"	Лютий	Буренко К.І.
10.	Круглий стіл "Трипілья в період голодомору 1932-1933 років"	Листопад	Буренко К.І.
11.	Взяти участь в організації та проведенні сільського мітингу "Наша пам'ять із бронзи відлита. Ніхто не забутий, ніщо не забуте!" до Дня Перемоги. Організувати прибирання братських могил на території села. Підготувати виступ агітбригади юних пошуковців	9 травня	Буренко К.І. рада музею.
Експозиційно-виставкова робота			
1.	Організувати фотовиставки: "Вони врятували світ від біди" з нагоди річниці трагедії на Чорнобильській АЕС, "Жителі села Трипілья на фронтах Великої Вітчизняної війни"	Квітень – травень	Буренко К.І. Буренко К.І. Члени ради музею
2.	Створити фотовиставку із архівних матеріалів наукової діяльності В.В.Хвойки під час розкопок поселення Трипільської культури на Київщині (1894-1909 рр.)	Вересень	Учасники гуртка "Юні музеєзнавці", Буренко К.І.
3.	Створити фотовиставку "Мальовничі куточки села Трипілья"	Листопад	Буренко К.І. Гуртківці
Фондова робота			
1.	Поновлювати наукові фонди на основі пошуково-дослідницької роботи	Протягом року	Члени ради музею, Буренко К.І.
2.	Провести інвентаризацію основних фондів зібрань	Протягом року	Буренко К.І. Кудренко О.І.
Господарська діяльність			
1.	Зробити каркасову перегородку для фондової кімнати	Протягом року	Конвалюк Н.В. Буренко К.І.
2.	Замовити шість рамок для картин в кімнату-світлицю	Протягом року	Конвалюк Н.В. Буренко К.І.
3.	Поновити стенди "Вони воювали за Батьківщину"	Протягом року	Конвалюк Н.В. Буренко К.І.

Запропонований зразок планування, звичайно, не є вичерпним, однак засвідчує важливість планування у виховному процесі, розкриває потребу

бачити близьку й далеку перспективу непростого процесу виховання дітей.

Наступні розділи нашої роботи є описом практичних кроків колективу школи з реалізації запланованого.

Звіт

про проведення дослідницької експедиції

"А ми тую славу збережемо",

присвяченої 70-річчю визволення України від фашистських загарбників

Мета експедиції:

- патріотичне виховання учнівської молоді на прикладі мужності й відваги кожного солдата Великої Вітчизняної війни;
- ушанування пам'яті воїнів, які захищали та звільняли Україну в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.;
- збереження пам'яті про події Другої світової війни, які відбувались у с. Трипільлі в період із 30 липня до 24 серпня 1941 року;
- поповнити банк даних про Трипільський оборонний плацдарм, який став лівим крилом оборони Києва 1941 р.; про пам'ятники Великої Вітчизняної війни на території с. Трипільля.

Сьогодні, як ніколи, перед суспільством стоїть завдання зберегти пам'ять про події Другої світової війни, адже відвага кожного тодішнього солдата закладала підвалини для перемоги над ворогом. Молоде покоління повинно свято берегти пам'ять про своїх дідів, які у страшні роки зуміли відстояти свою Батьківщину в жорсткій битві з гітлерівським нацизмом. А щоб пам'ятати – потрібно знати.

У червні – вересні 2014 року у Київській області проходила історико-краєзнавча естафета "А ми тую славу збережемо", присвячена 70-річчю визволення України від фашистських загарбників.

14 серпня приєдналися до цієї естафети десять вихованців гуртка "Історичне краєзнавство" Обухівського районного Центру творчості дітей та юнацтва, що працює на базі Трипільської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів. Пошукову роботу вони розпочали із дводенного туристичного походу (14 серпня та 5 вересня) в межах туристичної естафети "Ніколи знову".

14 серпня вихованці гуртка відвідали музей бойової слави села Трипільля, де ознайомилися з подіями, які відбувалися у Трипільлі в 1941 році, у період із 30 липня до 24 серпня, де вирішувалась доля всієї країни – тодішнього СРСР. Адже саме тут бійці тримали оборону на підступах до Києва на Трипільському плацдармі. Бої на Трипільському "п'ятачку", на жаль, – маловідомі факти оборони Києва в 1941 році.

Водночас дітям стало зрозуміло, що більше ніж 2-х місячна оборона столиці України Києва дозволила Ставці Верховного головнокомандуючого зібрати захисників Москви в єдиний міцний кулак. Історичній битві під Москвою у грудні 1941-го передувала історична оборона Києва в липні того ж року.

Потім учні відвідали меморіал Слави с. Трипільля, місце, де вів бої батальйон капітана Домнікова (нині там розташована Трипільська медична

амбулаторія), братську могилу героїчних захисників Трипільського плацдарму, долину Пам'яті невідомому солдату, похованому на Трипільському кладовищі 23-24 серпня 1941 року.

5 вересня вихованці історично-краєзнавчого гуртка продовжили свій похід. Вони пройшли місцями оборонних боїв Трипільського плацдарму, які відбулися у перші дні війни. Побували на місці протитанкового рову, на місці переправи в районі Дніпра, лінії оборонних окопів у с. Щербанівка, а також на місці командної висоти – легендарної Дівич-гори.

У перерві між походами вихованці зустрілися з очевидцями подій, записали їхні спогади, ознайомилися з архівними матеріалами музею. Провели операцію "Невідома могила", де зібрали кошти на впорядкування могили невідомого солдата на сільському кладовищі.

Учасники естафети не лише проводили пошукову роботу, а ще й відобразили сучасне бачення тих подій засобами образотворчого мистецтва.

Вихованці історично-краєзнавчого гуртка

Ця акція дала можливість дітям не тільки розширити свої знання про одну із героїчних сторінок історії свого краю і своєї Батьківщини, а й поповнити банк даних про Трипільський оборонний плацдарм, який став лівим крилом оборони Києва 1941 року, а також про пам'ятники Великої Вітчизняної війни на території села Трипілья.

Зібрані матеріали передані до шкільного музею Бойової Слави села Трипілья.

Етап музейний.

У музеї Бойової Слави с. Трипілья вихованці дізналися про минуле села в роки війни.

Трипільський плацдарм.

Протягом багатьох віків в оборонній системі з північного сходу від Києва, на останньому рубежі до нього, ставала фортеця Трипільського удільного князівства – Треполь. Вона була закладена ще за часів Володимира Святославовича. Коли на початку Великої вітчизняної війни розгорнулися бої за оборону Києва, лівим крилом оборони Києва став Трипільський плацдарм. Бої на підступах до міста точилися вже два тижні. Лобовим ударом із фронту на столицю України – Київ з її укріпрайоном групі військ армії "Південь" сходу взяти не вдалося, тож лишилося обійти місто із флангів. Трипільський плацдарм (Обухівщина) і став лівим крилом оборони Києва. Бійці виконували наказ – не пустити ворога до Дніпра, аби той не зайшов із тилу. У жорстких

боях наші воїни стримували натиск ворога, який рвався до Дніпра, прагнучи якнайшвидше захопити переправи на цій стратегічно важливій річці й вийти в тил Києва. Кожен день затримка ворога на підступах до Дніпра мала в ті неймовірно тяжкі дні дуже важливе стратегічне значення.

І підвівся солдат на
смертельному тлі,
Разом з батьком Дніпром
взяв на себе вогонь.
І схопився за берег,
за смужку землі.
І плацдармом тоді
стало серце його!

Микола Сингаївський

На штурм Київського укріпрайону вермахт кинув 57 дивізій і 13 бригад армії "Південь" генерала Манштейна. Цю навалу стримували війська Південно-Західного фронту під командуванням генерал-лейтенанта Михайла Петровича Кирпоноса.

Неприступно стояв Південний фас Київського укріпрайону – оборонний рубіж на лінії Трипільля-Коростень. Оборону правобережних позицій вела 26-а армія під командуванням генерал-лейтенанта Федора Яковича Костенка. Трипільський оборонний вал і переправа у впадінні Стугни і Красної в Дніпро захищали бійці 7-ої мотострілкової дивізії, село Трипільля обороняв 27 мотострілковий полк і кораблі Дніпровської військової флотилії під командуванням старшого лейтенанта А.В.Діденка.

7-ма тричі Червонопрапорна механізована дивізія імені Михайла Васильовича Фрунзе сформувалася ще в роки громадянської війни за безпосередньої участі самого Фрунзе, видатного діяча радянської держави.

На початку війни з гітлерівцями дивізія вже мала значний бойовий досвід. У червні 1941 року вона дислокувалася поблизу західного кордону СРСР, у районі Борислава-Дрогобича. На світанку, 22 червня 1941 року, її бомбила фашистська авіація та обстріляла ворожа артилерія. Бійці вступили в бій з ворогом.

У липні 7-ма дивізія і 27-ий полк були на переформуванні

в Чернігівській області. У кінці липня прибули в Трипільля і зайняли оборону.

Надаючи великого значення Трипільському плацдармові, командувач Південно-Західним фронтом Михайло Петрович Кирпонос, говорив командирові корпусу З. З. Рогозному: "Усвідомте самі й пояснюйте військам, що з цих плацдармів ми будемо наносити контрудари. Тому, щоб там не було,

Трипілля і Ржищів збережіть за собою...".

Уже 30 липня німецька військова розвідка ввійшла в Обухова з боку Копачева. Тієї ж середі передові частини загарбників зайняли ще 4 села й 3 хутори.

31 липня німці були контратаковані на лінії Жуківці-Щербанівка-Долина. Ворог відступив. Зав'язалася виснажлива тритижнева битва на Трипільському плацдармі. Три тижні жорстоких боїв – удень і вночі.

1 серпня німецькі розвідагони 132-ої моторизованої дивізії генерала Клейста з'явилися на околицях Трипілля. 1-2 серпня 1-й батальйон капітана Домнікова 27-го стрілецького полку вступив у бій із передовими підрозділами німецьких розвідувальних загонів. У ніч на 2 серпня, після масової артилерійської та авіаційної підготовки, гітлерівці почали фронтальний наступ на село й заволоділи його околицями. 3 серпня для підтримки 1-го батальйону був направлений 2-й, а 4 серпня – 3-й батальйон. У районі лікарні села Трипілля тримав оборону 1-й батальйон капітана Домнікова. Атака ворога й цього разу була відбита.

Протягом 1-4 серпня бійцями було взято в полон 12 фашистських солдат, захоплено трофеї: 27 гвинтівок, 5 ручних кулеметів, 6 автоматів, 47 гранат.

4 серпня 27-й полк, підтримуваний артвогнем Дніпровської флотилії, захопив Жуківці. 300 ворожих солдат знайшли смерть на Трипільській землі. У бою було підбито сім німецьких танків. 8-го серпня в районі трипільської лікарні командир 1-го батальйону капітан Домніков підняв бійців у рукопашний бій. Після двогодинної сутички 44-й німецький розвіддивізіон був повністю розгромлений. Тільки солдат Ісаков знищив у цій сутичці 15 солдатів ворога. 19-го серпня полк знову відновив контратакувальні дії на всій лінії оборони, у запеклих поєдинках було знищено півтисячі німців. Полк також поніс великі втрати.

Зразки мужності й винахідливості в боях з ворогом показали солдати Кицько і Батяєв, старший сержант Зубої, командир роти саперного взводу старшина Таран Григорій, кулеметник Лавросі Кордазадзе, сержант Джумаєв, молодший лейтенант Сидоров.

Наша односельчанка – Некряч Галина Григорівна – розповіла, що в далекому 41-му знала молодшого лейтенанта Сидорова. Його взвод тримав оборону недалеко від їхньої хати, де вони жили. Сидоров командував взводом у батальйоні Домнікова. Сам він сирота, виріс у дитячому будинку. Сміливий і мужній офіцер, високий білявий красень, безстрашний у бою. Його взвод без підмоги тримав оборону в районі нашої школи та сучасного пляжу. Дорогою до штабу молодшому лейтенанту осколком міни знесло голову. Там його й похоронили, а після війни його перепоховали у братській могилі. Коли він загинув, йому було років 20-22.

Про жорстокість тих боїв говорять рядки невідправленого листа, якого захисники Трипілля знайшли у вбитого німця: "Якщо існує пекло, то ми вже в ньому були...". Відчувалося, що німці виснажилися. Начальник генштабу сухопутних військ генерал Гальдер у своєму щоденнику записав у ті дні: "10 серпня 1941-го року. На стику між військами Клейста і Швендлера противник

прорвався до Богуслава. Слід звернути увагу на його відчайдушну сміливість. Одна танкова, дві кавалерійські, три стрілецькі дивізії відомої 26-ї російської армії біля Трипілля перейшли в контрнаступ, одночасно значно посиливши опір військам 29-го і 55-го армійських корпусів, які увірвалися в Київський укріпрайон... у зв'язку з цим командування груп армії "Південь" 10 серпня 1941 року віддало наказ про тимчасове припинення наступу на Київ і перехід до оборони 6-ї армії на лінії Трипілля, Київ, Коростень...". Та сама 6-та армія, яка пізніше знайде свою загибель під Сталінградом, на Трипільському плацдармі змушена була перейти до оборони.

11 серпня 1941 року частини 27-го стрілецького полку після кровопролитних боїв зайняли північну околицю села Жуківці.

Два тижні (3-17 серпня) наполегливої битви на Трипільському плацдармі не принесли гітлерівцям відчутного успіху. За спогадами міських жителів, вибухи бомб і снарядів не вщухали ні вдень, ні вночі. Ті, хто залишилися пораненими, були змучені голодом і безсиллям, стояли до останнього патрона.

Але сили були нерівні. Фашисти регулярно отримували підкріплення людьми й боєприпасами із тилу. У небі панували аси Герінга.

На землі та в повітрі радянські солдати й офіцери показували приклад героїзму. Жителі Обухова, що пережили ворожу окупацію, добре пам'ятають нерівний повітряний бій над їхніми будинками. Червонозоряний винищувач героїчно бився і був підбитий. Вистрибнувши на парашуті з охопленої полум'ям бойової машини пілот Бориса Буканов загинув. Його поховали в Обухові. На честь безстрашного героя після війни названа одна із вулиць у центрі міста.

Жорстокі безперервні бої на лівому фланзі київської оборони давали загарбникам надію на швидше просування. Ряди захисників Трипільського "п'ятачка" невмолимо ріділи, підкріплення не надходило. Закінчувались боєприпаси. Постачання з тилу утруднювали безперервні артобстріли та бомбардування.

Дніпро манив фашистів своїм лівим берегом: до річки було рукою подати, але зламати супротив радянських бійців усе ніяк не вдавалось.

І лише 17 серпня, у неділю, німцям ціною великих втрат вдалося взяти гірське село Витачів. Окупанти вийшли до Дніпра. Однак Витачів – на правому березі річки, а правобережжя Дніпра, починаючи від Трипілля й південніше, вниз за течією – суцільні круті берегові кручі.

Про переправу військ на лівий берег в районі Витачева не могло бути й мови. Фашистам була вкрай необхідна ділянка між Козином і Трипіллям.

І тільки наступного дня, у понеділок, 18 серпня, підтягнувши резерви, німці таки ввійшли до Козина і Халеп'я, оточивши останніх оборонців Трипільського плацдарму із флангів. Попереду – атакуючий ворог, за спиною – Дніпро. Пастка! Підкріплення не має, наказу про відхід на плавзасобах – теж.

До річі, саме 18 серпня німці вперше протягом місяця відійшли від звичаю: у понеділок активних боїв не вести. Відтак ні 28 липня, ні 4 серпня жодного населеного пункту в районі фашисти не взяли – зализували рани. А от 18 не інакше, як гаркнули з Берліну.

Але й під час чисельної переваги німців біля Трипілья наша армія ще шість діб героїчно тримала оборону. А Трипільський "п'ятачок" героїчно оборонявся. Уцілілий малочисельний особовий склад його захисників не збирався вивішувати білий прапор. Атаки фашистів продовжувались на цьому "п'ятачку" вдень і вночі.

23 серпня відбулася остання сутичка з ворогом у районі лікарні, після якої знекровлений батальйон Домнікова ввійшов до правобережних круч. Командна висота – легендарна Дівич-гора, що виступає на околиці Трипілья до самого Дніпра. Із неї в ясну погоду добре видно південні квартали Києва. На Дівич-горі зайняв останню позицію взвод Нікуліна. Німецькі бронемашини підійшли з Кисилівки до Дівич-гори і розстріляли взвод, живих залишилося троє: сержант Джумаєв, рядові Юлдашев і Кулієв – сини далекої Сунжанії. Джумаєв поніс пораненого Юлдашева до Дніпра, Ахмет Кулієв залишився їх прикривати. Вистріливши останню кулеметну стрічку, кинувся доганяти товаришів, але ... спіткнувся й долілиць упав на Трипільську землю.

Старожили села пам'ятають випадок, що солдатська вдова Катерина Григорівна Колесник рятувала наших солдатів, які залишилися прикривати відступаючих бійців Червоної Армії в районі Дівич-гори. Ті, хто залишився прикривати товаришів, останніми кинулися в води Дніпра, щоб переплисти його, але серед них були поранені, які почали тонути. Та ще й фашисти стріляли в них.

Катерина Григорівна відв'язала човен і кинулась їх рятувати. Люди кричали їй навздогін: "Ти куди, дурна, лізеш? Не бачиш, що фашисти вже поруч? Загинеш! У тебе ж двоє дітей, та і третє носиш під грудьми". Але вона нікого не слухала. Перевезла солдат на луг на інший бік Дніпра.

Із донесення начальника політуправління Південно-Західного фронту 28 серпня 1941 року: "Контратакуючи противника в районі Трипілья, 27-й полк наніс йому відчутні удари: тільки за один день 23 серпня німці втратили більше півтисячі солдат і офіцерів. Убито одного генерала, виведено з ладу шість протитанкових гармат, п'ять танків, десять кулеметів...".

Останні бої за Трипілья були жорстокі та нерівні. Сили оборонців вичерпувались. Трипілья трималось до пізнього вечора, а в ніч, під покривом темряви, полк, повантажившись на пороми, за наказом командування переправився на лівий берег Дніпра. Зайти в село фашисти наважились тільки вранці. Лише в неділю 24 серпня гітлерівці ціною важких втрат оволоділи останніми бастіонами опору Трипільського плацдарму: селами Трипілья, Українка, Плюти і Рудики.

24 серпня 1941 року, уранці в неділю, розлючені невдачами і втратами, німці вдерлися в село Трипілья, виміщаючи зло на мирному населенні. До села ввійшли зі сторони Щербанівки. Убивали людей, палили хати, грабували майно. У цей день вони повністю спалили кутки Кисилівка, Косенки, Гамзівщина. Німецькі солдати закидали гранатами й розстрілювали з кулеметів погреби, у яких ховалися люди, убивали чоловіків віком від 14 до 70 років. На Гамзівщині того дня розстріляли 22 особи чоловічої статі.

19 вересня фашисти ввійшли до Києва. Мужність і героїзм захисників

Трипільського плацдарму, лівого флангу оборони столиці України – Києва, дала змогу командуванню виграти час, аби передислокувати до Москви сибірські резерви й війська з фронтів і кордонів. Захисники Трипільського плацдарму залишилися вірні присязі. Вічна пам'ять їм!!!

У шкільному музеї до наших рук потрапив лист Василя Григоровича Фішкова "Трипольє", де він у віршованій формі описує тяжкі бої на Трипільському плацдармі протягом серпня 1941 року. Вісімнадцятилітнім він захищав Трипіль в ті далекі воєнні роки. Цей вірш він прислав учням нашої школи 7 травня 1980 року, а зберігається він в шкільному музеї.

Етап краєзнавчого походу.

14 серпня вихованці гуртка приєдналися до "Естафети пам'яті". Перший день походу розпочали зі школи.

Учні побували на місці оборонних боїв батальйону капітана Домнікова, який тримав оборону в районі Трипільської медамбулаторії.

У цей же день відвідали пам'ятні місця Великої Вітчизняної війни на території села Трипілья,

зокрема побували біля меморіалу Слави.

Меморіал Слави с. Трипілья відкрито 9 травня 1983 року. Тут покійся 20 воїнів, які загинули в боях за наше село у 1941-1943 роках. На честь загиблих героїв біля меморіалу був закладений парк слави, а в його облаштуванні брали активну участь учителі та учні Трипільської середньої школи на чолі з її директором Овчаренком Миколою Трохимовичем.

Місцями оборонних боїв Трипільського плацдарму

Парк і понині доглядають школярі місцевої школи. Ми дізналися, що будівництво меморіалу Слави було здійснено з ініціативи тодішнього голови сільської ради Бельдія Віктора Петровича. Село до цього дня дуже старанно готувалося. 9 травня в супроводі почесної варти та оркестру відбулося перепоховання останків загиблих солдатів, які були зібрані на території нашого села та в його околицях. На меморіальних плитах викарбувані імена наших односельчан, які загинули на фронтах Великої Вітчизняної війни.

У братській могилі на території центрального кладовища поховані 43 воїни, які загинули в 1941 році, серед них – один лейтенант; їх прізвища невідомі, переважна більшість бійців – із батальйону капітана Домнікова. Могила облаштована 25 квітня 1948 року. Земляний пагорб обсаджений деревами й дерев'яною огорожею та дерев'яним пам'ятником із зіркою.

Братська могила на території центрального кладовища

У 80-х роках могила була облаштована по-новому. Погруддя виліпив тодішній учитель школи-інтернату, нині – директор Обухівського краєзнавчого музею Юрій Корнійович Домотенко.

Могила невідомого солдата на території центрального кладовища с. Трипілля

Школярі віддали данину пам'яті невідомому солдату, який 23-24 серпня 1941 року був тяжко поранений. Його підібрали трипільські жінки, сховали в льосі, оскільки в цей день у Трипілля зайшли фашисти. Жінки лікували його як могли, але, не прийшовши до свідомості, воїн помер. Жінки поховали його на місцевому кладовищі і посадили на могилі абрикос.

Хто він, вони так і не змогли дізнатись, доглядали за його могилою аж до своєї смерті. Більшість із них прожили до 90 років. Уже перед смертю одна із

цих жінок розповіла про цей випадок своїй молодій сусідці, а та переповіла про це місцевим школярам. Ми провели операцію "Невідома могила", де зібрали кошти на впорядкування могили невідомого солдата на місцевому кладовищі. Найближчим часом на його могилі за ці кошти буде встановлено меморіальну дошку.

5 вересня вихованці історично-краєзнавчого гуртка продовжили свій похід. Побували на місці першої лінії оборонних боїв в с. Щербанівка. Учні сфотографувалися перед колишніми окопами. Фашисти наступали на Трипілля в 1941 році саме з цього місця.

На місці командної висоти – легендарної Дівич-Гори

На місці протитанкового рову, на одній із центральних вулиць села – Колгоспній

До війни на цьому місці житлових будинків не було. Тут були баштани та колгоспний сад. У 1941 році на цій вулиці проходив протитанковий рів, зліва були вириті окопи, де тримали оборону наші воїни. Тому на цій та прилеглих вулицях ще довго після війни знаходили останки солдатів.

Як розповів житель села Трипілля Блінов Микола Олегович, у 1975 році він з дружиною вирішили побудувати власний будинок у нашому селі на цій вулиці. Отримавши дозвіл на будівництво, вирішили розрівняти бульдозером землю у дворі. Під час робіт раптом побачили людські кістки й череп. Роботу негайно зупинили й викликали міліцію та військових. Коли військові обережно розкопали це місце, то було знайдено рештки 12-ти вбитих молодих військових.

Що це були молоді люди, свідчило те, що черепи були із здоровими зубами. Документів ніяких не було знайдено, лише шматок кирзового чобота. Можливо, це були поранені військові, адже 23 серпня 1941 року відбулася остання сутичка з ворогом в районі лікарні (а це неподалік садиби Блінових). Знайдені останки з почесними перепоховали біля пам'ятника воїнам-визволителям, що в центрі села біля сільської ради.

Методичне забезпечення як основа педагогічного супроводу виховної роботи у школі.

З метою методичної підтримки виховної роботи педагогічним колективом школи сформовано "**Методичний довідничок**", у якому розміщена база методичних матеріалів, яка допоможе залученим до роботи вчителям. Ця база включає методичні розробки виховних заходів, сценарії, плани проведення тематичних екскурсій, туристично-екскурсійні маршрути, рекомендації щодо проведення виховних заходів, написання учнівських робіт, каталог архівних матеріалів, що містяться у шкільному музеї та інші методичні матеріали.

Прикладом такого матеріалу є **методична розробка проведення тематичного круглого столу "Обличчя війни: яке воно?"**.

Тема. Обличчя війни: яке воно?

Мета заходу:

- виховувати в учнів неприйняття війни, у яких би проявах вона не відбувалася;
- ознайомити учнів із проблемами, які виникають у людства через війни;
- сприяти вихованню патріотичних почуттів до рідної країни, до свого села, до родини;
- навчати шанобливо ставитись до кожного солдата, який ціною неймовірних власних зусиль наблизив перемогу;
- розвивати інтерес до пошукової роботи з теми "Трипілля і Велика Вітчизняна війна".

Форма організації: круглий стіл.

Перебіг заходу

*Так хай обернеться спадкова нить,
Між війнами – розпадеться тліном.
Щоб не лишилось в пам'яті століть,
Останньої війни – останнім полінням.*

Б.Олійник

Вступне слово вчителя.

На щастя, Велика Вітчизняна війна уже в далекому минулому. Майже 70 років відділяє нас від тих страшних подій. Заростають шрами на тілі землі. Виросло вже декілька поколінь без страхіть і страждань військового часу. Велика Вітчизняна війна зачепила кожного, не оминувши стороною жодної оселі, жодної родини. Кожна людина в той час багато втратила в роки війни, але найтяжче було втрачати рідних і близьких. Чоловіки, жінки, підлітки – усі

йшли на війну, бо вважали це своїм обов'язком – захистити свою Батьківщину, землю, родину.

Людська пам'ять здатна забувати, але ми не повинні забувати тих страшних подій, не повинні залишатись байдужими до героїчного минулого старшого покоління. І нехай їхні подвиги викликають у вас почуття патріотизму та гордості за визначне минуле своїх пращурів.

2014 рік. Ми святкуватимемо 70-річчя визволення України від фашистських загарбників.

2015 рік – 70-річчя Перемоги – найсвятіше, найпрекрасніше свято із свят!

Саме тому ми проводимо круглий стіл у нашому шкільному музеї. І тема, яку ми з вами будемо обговорювати, звучить так: "Обличчя війни – яке воно?". Виходячи з матеріалів, які ви отримали в ході пошукової роботи, перед нами сьогодні стоять завдання:

- намалювати словесний портрет війни: якою ми бачимо її зі слів наших дідусів, бабусь;

- визначити, які проблеми виникають у людства у ході війни;
- з'ясувати, яка пріоритетна ідея війни;
- зрозуміти, чому розв'язуються війни;
- Обговорити, за що воювали наші солдати у Другій світовій війні.

Усім учням 5-7 класів було дано завдання: взяти бліц-інтерв'ю у своїх рідних, знайомих, сусідів:

- Який слід залишила війна у вашій родині?
- Що означає для вас перемога?

Але перш ніж розпочати обговорення, я хочу, щоб ми всі разом переглянули відеофільм "Війна", створений членами клубу "Легіон" Вишгородського району.

Усі ми дружно розмістилися біля імпровізованого бліндажа в музеї. Отже, почнемо обговорення першого завдання:

- Якою ми бачимо війну?
- Якою вона являється, коли ми говоримо слово "війна"? *(говорять діти)*

Війна – це:

- смерть і кров, каліцтво;
- горе і сльози;
- розруха, голод, холод;
- материнські сльози;
- біль і туга у вдовиних серцях;
- сирітство;
- гірка неволя;
- ненароджені діти;
- Перемога.

Учитель. А тепер доведіть, що це дійсно так. Наведіть приклади з життя своїх родин, трипільців.

- Кого ми перемогли у другій світовій?
- За що воювали солдати?

А зараз послухайте, якою бачили й запам'ятали війну діти війни.
Зачитує короткі спогади дітей війни.

Якою я запам'ятав війну? (зі спогадів дітей війни Трипілья)

Петро Олексійович Філоненко.

"Из-за посадки выезжали немецкие танки. Я вплотную подошел к шоферу. "Вот и она, смерть ", – подумал я. Как не хотелось умирать в двенадцать лет, в эти весенние дни сорок второго года! Прижаться бы сейчас к мягкой, зеленой траве, не от страха, а от радости мирного дня, смотреть на светлое небо и слушать пение птиц, а не свист пуль и гул снарядов. Я снова искал спасения у израненной земли". (Петро Олексійович Філоненко, автор унікальної книги "Війна очима юного солдата", який 11-річним хлопчиком героїчно пройшов шляхами війни, ставши сином полка. Із тринадцяти років повторив подвиг Олександра Матросова). "У Цхалтубо Петя переніс 12 операцій і побив рекорд серед всіх поранених".

Микола Якович Філоненко. Війна – відгомін минулого.

"Мені було два-три роки. Про війну з Німеччиною пам'ятаю ось що:

... дивлюсь крізь вікно у двір, бачу трьох мужчин, обперезаних навхрест стрічками патронів, за спиною зброя...

... ішли бої, нас винесли в інше село....сиджу у бліндажі і спостерігаю політ військового літака над селом. Він зробив кілька кіл високо-високо в небі і зник...

... повернулись до своєї хати, у погребі багато листків від книг з яскравими малюнками...

... до хати стежкою на гору рухається якийсь чоловік на костиліях, одна нога іде, а другу він тримає підв'язаною до пояса.

У шинелі із пілоткою в руці, вона з діркою від кулі.

Ще прийшов з війни мій батько...

... Ми бавились великою кількістю медалей. Це все, що зафіксувала моя пам'ять про війну 1941-1945 рр.

Лютий 2001 р."

Борисова (Бельдій) Надія Яківна.

"Коли я чую слово "війна", у моїй уяві постає образ мами, яка часто стоїть біля вікна з похоронкою в руках, читає і плаче..."

Терпило (Миколенко) Галина Петрівна.

"Дуже важко нам жилося без батька. Війна забрала його в нас. Тяжке повоєнне дитинство. Я його не можу згадувати без сліз".

Володимир Іванович Пашковський.

"Постійно хотілося їсти. Коли мамі вдавалося купити шматочок сала, як сірникова коробка, то кусав його з усіх сторін потрошку. До школи пішов у 8 років, бо не було що взути й одягти. Мама виміняла в когось солдатську шинель і пошила мені валянки".

Учень.

Уходит война – и приходит Любовь.

Батальонные блекнут полотна.

Но память туда прорывается вновь,
Где даты спрессованы плотно.
Там век испытаний, эпоха потерь,
Там раной зияют воронки.
Там смерть наготове застыла, как зверь,
Там в вечность летят похоронки.
Есть заповедь жизни. По ней и живи,
И веруй в нее с малолетства.
Но знай, что с победой – по праву любви –
Нам память досталась в наследство.

Вчитель: Звертаюсь до всіх:
Яка пріоритетна ідея війни?

Говорять діти:

- Війну розв'язують політики, а гинуть прості люди – солдати.
- Чому розв'язується війна?
- Який слід залишила війна у нашому селі Трипільлі?

Учень.

Роду чесного, доброго люди
Переконані твердо давно:
Хто минуле випадком забуде,
Може знов повернутись воно.
Хай лихе покривається пилом
Забуття і не знає воєн світ –
Владно кличуть скорботні могили –
Біль-розруха удів і сиріт.

Учениця.

Пригадаймо тривожні дороги
І страхіть шаленіючий вир.
Присягнімось ім'ям Перемоги
Все здолати у битві за мир.

Учитель. Звернемося до домашнього завдання – бліц-інтерв'ю "Що означає для нас всіх перемога?"

Малюємо словесний портрет Перемоги.

(Говорять діти)

Перемога це:

- радість, сльози, обійми;
- зустріч з рідною домівкою, близькими людьми;
- салют;
- мирна праця;
- мирне небо;
- тиша;
- свобода і незалежність.

Учень 1.

Ми – не діти війни,
Лихоліття страшного не знаємо,

Із книжок про війну,
Про запеклі бої ми читаємо.

Учень 2.

Ми – не діти війни,
Ми дітьми її тьми не були.
Ми у мирі, у щасті,
У тиші зросли.

Учень 3.

Але пам'ять про те,
Що накоїла чорна війна
В дні травневі щорічно
В душі оживає.

Учень 4.

Ми не дозволимо
Жаху війни повторити.
Хочемо в мирі,
Любові і радості жити.

Учитель. Підбиваючи підсумки круглого столу, я хочу загострити вашу увагу на тому, що 70 років – це вік дорослої людини. Уже ваші бабусі, дідусі народилися в повоєнний час. Земля залікувала свої рани, але біль душевний, який залишився в серцях людей, щемітиме ще не одне десятиліття. Тому передається спадково з душі в душу. І ви – те післявоєнне покоління, повинні свято берегти пам'ять про страхіття війни й не допустити його повторення.

Ефективні форми виховної роботи як основа виховання почуття особистого внеску у дослідження історії громади.

Практично спланована робота національно-патріотичного виховання здійснюється в таких **формах**:

круглі столи: "Трипілля в період Голодомору 1932-1933 років"; "Данило Терпило (Зелений) – командир Дніпровської повстанської дивізії"; "Трипільський оборонний плацдарм 1941р."; "Обухівщина в жовтні-січні 1943 р."; "Обличчя війни – яке воно?"; "Сім чудес Трипілля"; "Історичні джерела про роль особистість Т.Г.Шевченка в житті мешканців села Трипілля";

участь у конкурсі-захисті учнівських науково-дослідницьких роботах у робіт МАН України за результатами досліджень;

участь у експедиціях: Всеукраїнській історико-краєзнавчій експедиції "Шляхами подвигу і слави"; Всеукраїнській туристично-краєзнавчій експедиції учнівської молоді "Мій рідний край"; Всеукраїнський історико-географічний експедиції "Історія міст і сіл України"; Всеукраїнський туристично-краєзнавчій експедиції "Моя Батьківщина – Україна"; Всеукраїнській історико-краєзнавчій експедиції "А ми тую славу збережемо" тощо;

участь у всеукраїнських та обласних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції "Патріотичне виховання громадян України – передумова розвитку державності"; обласній конференції до 80-річчя голодомору в Україні 1932-1933 рр.; обласній конференції "Київщина – мій

заповітний край"; обласній конференції юних краєзнавців;

участь у пошукових та благодійних акціях: пошукові: "Лихоліття Великої Вітчизняної війни в долях трипільських родин"; "Солдатська нагорода", у ході якої дізналися, що 250 односельчан повернулися з війни нагородженими орденами і медалями; "Моє дитинство вбите на війні" в ході якої відслідкували, який слід залишила кривава війна в душах трипільських хлопчиків та дівчаток.

Факти, які ми дізналися, вразили нас. 384 мешканці нашого села – це діти війни! Залишилися сиротами – 300, 59 – було вивезено до Німеччини;

благодійні: "Ми прийшли до Вас, ми славимо Вас!"; "З добрим ранком ветерани!" (вранці в день Перемоги, вітаємо зі святом ветеранів); "Невідома

могила війни"; "Напиши лист воїнам АТО"; "Дітям Сходу" (збір шкільного приладдя та одягу); "Допоможи пораненим воїнам"; "Зігрій теплом своїх рук воїнів АТО" (виготовлення власними руками теплих шкарпеток);

віртуальні екскурсії: "Трипільля в період Великої Вітчизняної війни"; "Історичними місцями села Трипільля";

екскурсія селом Трипільля: "Знайомство з кутками села";

творчі зустрічі з учасниками історичних подій: "Зустріч з ветераном війни Жуком Ф.Т", "Зустрічі з випускниками школи, які є воїнами-учасниками АТО".

Нижче подаємо короткий звіт про зустріч з ветераном Великої Вітчизняної війни, 95-річним Жуком Федором Трохимовичем, уродженцем та мешканцем села Трипільля. Федір Трохимовим пройшов з боями всю війну. Вона застала його в Білорусії біля річки Західний Буг. Служив артилеристом-навідником, командиром гармати. Пережив тяжкі дні відступу через Пінські болота.

Дійшов з боями до Волги, воював під Сталінградом. Від Волги дійшов до Ельби, там зустрівся з американцями. Зустріч відбулася 25 квітня 1945 року. Служив в Угорщині, Чехословаччині. Звільнений у запас 1946 року. Має 20 подяк за мужність і героїзм, проявлений у боях. Нагороджений орденом Великої Вітчизняної війни I ступеня, медалями: "За відвагу", "За звільнення Праги", "За

Федір Трохимович у травні 1945 року

перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війни". Вихованці подякували відважному воїнові за відвойований мир і побажали ще довгих років життя.

Фотозвіт про проведену роботу.

Свічкова хода

Мітинг 70-річчя визволення України

Виступ Анатоліті Сніжани, учениці школи, на науковій конференції в м. Білій Церкві

Музейний урок, присвячений 200-річчю від дня народження Т.Г.Шевченка

Літературно-мистецьке свято для учнів 5-11 класів "Слава Шевченка не вмере, не поляже"

Благодійна акція з оновлення Меморіалу Слави

Виступ агітбригади "Пам'ять" на сільському мітингу, присвяченому Дню Перемоги

2.4. Авторський проект "Створюємо музей історії школи".

Верба Тетяна Олександрівна, учитель історії та правознавства, керівник гуртка "Юні екскурсоводи" Бориспільської загальноосвітньої школи I-III ступенів №6

Актуальність проекту полягає в забезпеченні зв'язку різних поколінь, які вийшли зі стін школи за роки існування навчального закладу та зв'язку з наступними поколіннями; збагачення знань учнів про історію школи, її вчителів, випускників, які прославили рідну школу. У програмі проекту передбачено залучення учнівської молоді до процесів дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю, формування у свідомості вихованців системи поглядів, принципів та цілісного уявлення про історико-культурний потенціал українського народу.

Мета проекту полягає у створенні музею історії школи для ознайомлення молоді з історією рідного краю та рідної школи, здійснення зв'язків представників різних поколінь, які навчались у Бориспільській загальноосвітній школі I-III ступенів № 6.

Головні завдання проекту:

- завдяки активізації діяльності роботи шкільного музею виховувати в дітей та учнівської молоді почуття патріотизму, ціннісного ставлення до народу, Батьківщини, держави та до самого себе;
- забезпечення духовної єдності поколінь, підтримка та пропагування сімейних цінностей виховання поваги до старшого покоління, культури й історії свого народу;
- організація виховної роботи та змістовного дозвілля учнівської молоді патріотичного спрямування;
- посилення моральної складової в загальній системі формування в молоді національної гідності, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків,;
- виховання дисциплінованості, сумлінності й чесності, поваги до Конституції України, Законів України;
- формування соціальної активності дітей та учнівської молоді, національної свідомості, особистісних рис громадянина Української держави;
- виховання в дітей та учнівської молоді шанобливого ставлення до державних символів – Державного Герба України, Державного Прапора України і Державного Гімну України;
- здійснення науково-методичного супроводу реалізації завдань національно-патріотичного та громадянського виховання;
- підготовка педагогічних працівників до реалізації завдань національно-патріотичного та громадянського виховання.

Провідною ідеєю проекту є виховання в молодого покоління почуття патріотизму, грамотної освіченої особистості.

Учасники проекту – проект охоплює дітей шкільного віку, молодь міста Борисполя, педагогічний колектив і громадськість міста.

Термін реалізації: 2014–2017 роки.

Реалізація проекту здійснюється в умовах навчання й виховання загальноосвітнього навчального закладу та роботи шкільного музею.

Характеристика проекту:

- за кінцевим результатом: освітньо-виховний;
- за кількістю учасників: масовий;
- за тривалістю: довготривалий;
- за характером контактів: загальношкільний;
- за провідним видом діяльності: творчий.

Етапи проекту:

Етапи	Вид діяльності	Терміни
Пошуково-аналітичний	Розроблення проекту, підготовка інформаційних, інструктивно-методичних матеріалів; проведення організаційних методико-педагогічних заходів щодо реалізації проекту; визначення ресурсів (матеріально-технічних, фінансових та кадрових) для забезпечення реалізації проекту	Січень – лютий 2014 року
Практичний	Організаційно-управлінська діяльність щодо створення музею історії школи: розроблення інструктивно-методичного забезпечення проекту; розроблення ресурсного забезпечення проекту (супутніх проектів, комплексних довгострокових програм тощо); розроблення тематико-експозиційного плану музею; опис музейних матеріалів, занесення їх до інвентарної книги; складання сценарію відкриття музею; висвітлення науково-дослідницької роботи з дітьми та учнівською молоддю в засобах масової інформації та на сайті навчального закладу, місцевих органів управління освітою; проведення освітньо-виховної та організаційно-масової роботи, організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю; методико-технологічна діяльність: розроблення методичних рекомендацій щодо змісту, форм і методів організації шкільного музею з національно-патріотичного виховання учнів;	Березень 2014 року – травень 2017 року

	проведення моніторингу процесів удосконалення національно-патріотичного виховання; психолого-педагогічний супровід усіх форм діяльності навчального закладу	
Презентаційний (підсумковий)	Проведення підсумкових заходів за участю представників Київської обласної державної адміністрації, місцевих органів самоврядування, педагогів, дітей, учнівської та студентської молоді навчальних закладів міста, батьківської громадськості, громадських організацій; підбиття підсумків роботи з реалізації проекту: відкриття музею історії школи, організація свята з цієї нагоди; узагальнення та оформлення матеріалів із реалізації проекту, презентація результатів проектної діяльності, висвітлення регіонального досвіду з національно-патріотичного виховання у фахових виданнях, засобах масової інформації	Червень – грудень 2017 року

Музей історії школи урочисто відкритий 1 жовтня 2016 року. Ця подія приурочена до 65-річчя заснування школи. Музей історії школи створено за ініціативи директора закладу освіти Віри Іванівни Мазури та педагогічного колективу. Помітний внесок у цю справу зробили учні школи та її випускники. **Експозиція музею** розміщена у великій залі площею 60 кв. м і складається з п'яти тематичних розділів. Експонати у хронологічному порядку відтворюють становлення, розвиток та історію навчального закладу.

Перший розділ – "Історія будівлі школи до 1917 року". Світлини та історичні документи, що експонуються у вітрині, засвідчують, що це було досить престижне приміщення, яке належало заможним селянам Кулькову, Яцюті й Гайовенку.

Другий розділ – "Становлення та розвиток освіти в 50-х –90-х роках". Цей період присвячений освіті радянської доби. Тут розміщено численні матеріали з історії закладу, відомості про його працівників і випускників, архівні документи, фотографії. Представлено особисті речі перших учителів, світлини директорів школи, відомості про вчителів, учасників Великої Вітчизняної війни, накази, розпорядження, а також книги педагогічних рад, підручники, букварі, прописи, учнівські зошити, прилади тощо.

Третій розділ – "Становлення та розвиток дитячих , молодіжних та юнацьких організацій". Експонуються світлини піонерських і комсомольських організацій, книга піонерських заповітів, піонерська атрибутика, галстуки, значки, грамоти, посвідчення, нагороди, республіканська

газета "Зірка" та "Комсомольська правда", піонерська та шкільна форма радянського періоду.

Четвертий розділ – "Випускники – гордість школи". Уміщує численні фотографії та відомості про кращих випускників школи, які зробили значний внесок у розбудову української держави.

П'ятий розділ – "Розвиток закладу періоду незалежної України". Представлено відомості про кращих учителів школи, зокрема про заслужених учителів України. Містяться основні відомості про сучасну школу, зберігаються видання періодичної преси, методичні напрацювання вчителів, нагороди, грамоти, дипломи.

Діяльністю музею керує рада музею у складі 7 осіб. До неї входять учителі та учні нашої школи. У музеї проводиться **культурно-просвітницька діяльність**: оглядові та тематичні заняття, які організовуються членами ради музею, викладачами із залученням учнів.

У музеї працює **клуб цікавих зустрічей** з письменниками рідного краю, ветеранами війни, учасниками АТО, цікавими особистостями. Творчі групи готують матеріали та презентують їх відповідно до тематичних заходів. За період функціонування музею організовано та проведено такі тематичні заходи: "Моє рідне місто Бориспіль", "Голгофа голодної смерті", "Захисники рідної Вітчизни", "Козацька Покрова та День захисника Вітчизни"; музейний урок мужності "Хоробрі серця"; взято участь у Всеукраїнській акції "Напиши листа солдату" та Всеукраїнській освітній кампанії "Голуб миру".

У музеї активно працює **гурток "Юний екскурсовод"**, який очолює вчитель історії та правознавства. У складі гуртка більше 20 осіб, це учні 7-8-х класів, які збирають матеріали до музею, описують їх та ведуть картотеки, також готуються проводити екскурсії в музеї.

Матеріали музею широко використовуються в навчально-виховному процесі. Педагоги часто практикують проведення уроків у музеї. Пропонуємо перебіг свята відкриття музею.

Шкільне свято відкриття музею історії школи.

Мета:

- відкрити музей історії школи та ознайомити учнів і громадськість міста з музейною експозицією, розкрити історичний процес становлення та розвитку освіти в регіоні, висвітлити значення музею для навчальної та виховної діяльності учнів;
- залучати учнівську молодь до процесів дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю.
- виховувати почуття патріотизму, національної гордості, любові до рідного краю.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена музейна кімната, державна символіка, рушники, портрети директорів школи та заслужених вчителів.

Музичне оформлення: Гімн України, гімн школи, пісня "Це моя Україна", муз. Н. Петраша, сл. Ю. Рибчинського

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, відеокамери, ноутбук.

Перебіг свята

Школа – це дзеркало суспільства, важливий соціальний інститут.

І. Кон

Виховання, створене народом і засноване на народних початках, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, заснованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу.

К.Д.Ушинський

Звучить пісня про школу. Виходять ведучі.

Ведучий. Добрий день, шановні гості, учителі та діти!

Ведуча. Ми раді вас вітати в нашому навчальному закладі!

Ведучий. Зі святом вас, дорогі! З днем народження!

Ведуча. День народження? У кого? У нашого директора школи? У тебе?

Ведучий. Ні! Що ти!

У всіх святкові, урочисті лиця

І радісно стурбовані серця.

Сьогодні свято – 65-річчя

Матуся-школа наша відмічає.

Ведучий. Так, дійсно, 11 січня 1950 року згідно наказу обласного відділу народної освіти шкільні приміщення на вулиці Вокзальній дістали назву "Бориспільська семирічна школа № 6".

Ведуча. 15 лютого 1950 року розпочав виконувати обов'язки її перший директор – Прядко Олександр Єгорович.

Демонструється відео про школу "Історичні сторінки рідної школи".

Ведучий. І саме сьогодні, у ці дні ювілею, у житті нашого закладу, одного з найстаріших у місті, незвичайна подія – відкриття музею історії школи.

Ведучий. На нашому святі присутні гості...

Ведуча.

Росяні ранки стежку торують

Між біло-рожевим каштановим цвітом.

Діти до школи радо прямують –

Їх храм науки зустрічає привітом.

Ведучий.

Святина музею. Школа життя.

І кожна сторінка – промовисте слово

Про тих, хто лишиться назавжди

Зразком для нащадків.

Ведуча. Створенню цього музею передувала клопітка робота вчителів, випускників та учнів нашої школи. Ініціатором створення музею є директор закладу освіти Мазура Віра Іванівна. Надаємо їй слово.

Віра Іванівна. У цей ювілейний день 65-річчя нашої школи ми вирішили ознаменувати відкриттям музею історії школи. Музей – це скарбничка пам'яті нашого народу. Музей у нашій школі – це джерело історичних пам'яток культури, які є правдивими свідченнями фактів, подій, явищ, процесів у життєдіяльності людини. Музей допоможе нашим дітям із цікавістю пізнавати та вивчати історичні відомості про місто Бориспіль, Київщину, Україну. Музей виконуватиме інформаційну, освітню та виховну функцію у школі. Педагогічний та учнівські колективи дуже старанно готували та збирали матеріали до музею.

Ведучий. Право відкриття музею історії школи надається Тетяні Анатоліївні Чорнойван, начальнику Бориспільського управління освітою.

Тетяна Анатоліївна. Створення музею – це значна подія для школи, учнів, учителів та батьків. Музей історії школи працюватиме на громадських засадах. Основна роль музею – збереження історичного спадку поколінь та культурних надбань, а головне завдання – систематизувати та зберігати унікальні освітні надбання, які стануть осередком як навчальної, так і виховної роботи школи. Музей – це реліквія, музей – це джерело знань, музей – це храм науки.

Музей вважається відкритим (*перерізає символічну червону стрічку*).

Ансамбль учнів виконує гімн школи.

Ведуча. Слово надається секретарю міської ради Пилипчуку Володимирі.

Пилипчук Володимир. Музей у закладі освіти – один із важливих засобів удосконалення процесу комплексного виховання учнів, розширення їх кругозору, розвитку пізнавальних інтересів та здібностей. У процесі організації роботи шкільного музею важливе значення має творча робота вчителя. Музеї в навчальних закладах вивчають історичне минуле й сьогодення рідного краю, виховують в учнів патріотизм. Добре те, що в музеї є історичні пам'ятки, які висвітлюють визначні сторінки в історії школи: від її заснування до сучасності.

Ведучий. Шановні гості! Сьогодні ви побачите перші сторінки життя нашої школи, ознайомитеся із визначними історичними подіями її життя, людьми, які прославили свій заклад освіти та рідний край.

Ведуча. Слово нашим екскурсоводам.

1 екскурсовод.

Складаємо пошану рідній школі

В думках, у мріях, у піснях.

А ти стоїш на видноколі,

Як той маяк, що визначає шлях.

Школо моя, радість моя, невіпізнанною зробили тебе роки. Та все ж ти така рідна, світла, дорога. Бо ти – колиска, ти – гавань, ти – рідний дім великої дружної родини.

2 екскурсовод. Історія нашої школи бере свій початок в далекому 1950 році.

11 січня 1950 року згідно розпорядження обласного управління освіти шкільні приміщення на вулиці Вокзальній дістали статус "Семирічна школа

№ 6". Це засвідчує перший запис у книзі наказів школи.

Цей документ ви можете побачити в першій вітрині музею.

У тихому затишному куточку піднеслася над землею оточена ще зовсім юними, тендітними берізками і, хоча й молодими, але поважними каштанами. А ще підтримував і надихав щойно посаджений сад.

І потекли дзвінками веселими потоком до школи перші учні. Як бджоли на мед, полетіли до тебе, школо, дітвора, бо кликав їх той малиновий дзвін.

3 екскурсовод. До 1917 року територія, на якій розташована загальноосвітня школа № 6, належала заможним селянам Кулькову, Яцюті й Гайовенку. У 20-х роках у цих будинках розмістились правління колгоспу та дитячий садок. За 20 років на цих землях з'явилась значна кількість будинків, зросла й кількість населення. До Другої світової війни в місті діяла одна школа в центрі міста. Із початком війни заклад було закрито.

До 1941 року на території, де нині розташована наша школа, стояв пам'ятник Т. Г. Шевченку. На жаль, гітлерівці його зруйнували.

Із звільненням Борисполя розпочалася відбудова школи. Правління колгоспу віддало в користування школи будинки заможних селян Гайовенка й Кулькова. Із кожним роком зростала кількість учнів. Заклад уже повністю відповідав статусу семирічної школи, яка розмістилась у двох приміщеннях, але все-таки навчальних класів не вистачало. Тому в 1954 році правління колгоспу виділило третій будинок, де жив раніше Яцюта.

Екскурсовод звертає увагу на світлини, на яких зображена школа в 50-х роках, підручники, учнівські зошити, документи та учнівські прилади цього періоду. Ці експонати розміщено у другій вітрині музею.

4 екскурсовод. У 1953-1954 н. р. у школі налічувалось близько 500 учнів. Для закладу освіти почали виділяти кошти на облаштування меблями та навчальними приладами. Школа робила свої перші впевнені кроки. Було створено комсомольську й піонерську організації, які допомагали вчителям у вихованні юного покоління.

У другій вітрині вміщено комсомольський квиток та книгу обліку членів комсомольської організації за 1954 рік.

Йшов час. На зміну одним учням до школи приходили інші. Змінювались і керівники школи та вчителі. На зміну досвідченим, із побілілими скронями, приходили молоді, з новими знаннями й бурхливою енергією.

У кінці 50-х років були виділені кошти на будівництво нового двохповерхового приміщення з фізичними й хімічними лабораторіями, із великим просторим спортивним залом, із новими зручними майстернями, великими світлими кабінетами. Школа будувалась на очах в учнів.

І ось у 1960 році учні одержали нове приміщення школи, яка дістала назву "Бориспільська середня загальноосвітня трудова політехнічна школа з виробничим навчанням". Тепер, закінчуючи заклад, учні мали змогу отримати спеціальність: автослюсаря – для хлопців, і майстра із пошиття одягу – для дівчат.

Звертає увагу на посвідчення (цих додаткових спеціальностей), які знаходяться у третій вітрині.

1 експурсовод. У 1963 році відбувся перший випуск учнів 11 класу, які провчилися всі 11 років. Були серед випускників того часу учні, які закінчили навчання з срібною та золотою медаллю – це Щегель Василь, він став лікарем.

За період з 1963-2014 років із школи було випущено 281 медалістів.

У четвертій вітрині розміщено фотографії учнів, які закінчили школу із золотою медаллю.

У 1980 році було відкрито нове приміщення школи, де раніше стояв невеличкий будинок. Велика заслуга в цьому була директора школи О.Є. Прядка. Відкриваючи школу, будівельники подарували символічний ключ, який ви можете побачити на вході. Перший поверх приміщення, яке було відкрите в 1960 році, віддано для міжшкільного навчального комбінату. Тут учні 9-10 класів здобували професійні навички з багатьох спеціальностей, зокрема: із кулінарії, швейної справи, малярства, ставали водіями, механізаторами, автослюсарями тощо. 1988 року ці навчальні класи знову були зайняті учнями школи. Нині в цьому приміщенні розташовується молодша ланка школи.

Звертає увагу на світлини під час навчання дівчаток зі спеціальності кулінарії.

2 експурсовод. За 65 років функціонування школи змінилося сім директорів. Кожен із них зробив свій внесок у розвиток освіти та становлення школи.

Першим директором новоорганізованої школи став Прядко Олександр Єгорович. Він створив дружний та високопрофесійний учительський колектив. На його долю випало двічі очолювати цей навчальний заклад. Триповерхове приміщення збудоване в 1980-му році саме за його керівництва.

1957 року до школи прийшов новий директор – Салівон Іван Купріянович, який приніс нові ідеї у шкільне життя. Першим помічником Івана Купріяновича був заступник Панасенко Іван Федорович, який згодом очолив Бориспільську середню школу №1.

Наступним керманичем школи було призначено Волохонського Анатолія Прокоповича. За плечима Анатолія Прокоповича – тяжкі роки Великої Вітчизняної війни. У кінці грудня 1943 року його призвали до лав Радянської армії, де довелося прослужити довгих сім років. Повернувшись додому, він вступив до КДПУ ім. М. Горького. Директором нашої школи працював чотири роки, а потім ще дев'ятнадцять років – учителем історії.

У різні роки працювали вчителі, які пройшли шляхами війни: Прядко Олександр Єгорович, Салівон Іван Купріянович, Орел Олександра Семенівна, Паціра Василь Федорович, Гриценко Марія Оникіївна, Кічинський Микола Михайлович.

У вітрині розміщено світлини та документи вчителів, учасників Великої Вітчизняної війни.

1975 року прийшов працювати вчителем біології в Бориспільську ЗОШ І-ІІІ ступенів №6 Курчевський Іван Пилипович. У 1980 році він став директором, а в 1984-2003 роках працював заступником директора з навчально-виховної роботи.

У 1984 році школу очолював Вовк Олександр Миколайович. Тоді в заклад прийшли працювати молоді педагоги, які допомогли директоріві сформувати дружний злагоджений колектив.

Олефіренко Анатолій Петрович очолював навчальний заклад 14 років, він продовжив справу своїх попередників та зберіг кращі традиції і здобутки школи.

З 1 липня 2010 року вчительський та учнівський колектив школи впевнено веде за собою Віра Іванівна Мазура.

Віра Іванівна Сучасна ділова леді? Що визначає її імідж? Пригадалися слова Ліни Костенко: Спадковість, Совість, Мрія, Інститут, Любов, Життя, Минуле, Труд.

Ці слова, звичайно ж, про нашого теперішнього директора.

Звертає увагу на вітрину, де експонуються світлини всіх директорів школи.

3 екскурсовод. Різними шляхами пішли в життя наші випускники, по-різному склалася їх доля. Деякі з них обрали педагогічну ниву, повернувшись у рідну школу. Ось вони, наші колишні випускники, а тепер наші наставники.

Наші випускники стали відомими особистостями в Україні, а саме: Лук'яненко Дмитро Григорович – із 2008 року працює в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана. Він доцент, професор, декан факультету міжнародної економіки і менеджменту. Із 2013 року – перший проректор з науково-педагогічної та наукової роботи.

У Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана працює Клімов Олег Іванович, академік Української технологічної академії, президент асоціації "Міжнародний екологічний союз", провізор вищої кваліфікаційної категорії за спеціальністю "Організація і управління фармацією".

Сафарян Світлана Іванівна, доцент кафедри методики мови і літератури, кандидат педагогічних наук. Викладає методику навчання зарубіжної літератури та курс із загальної педагогіки. Автор понад 70 публікацій.

Щегель Василь Євгенович (*срібна медаль експонується в вітрині*) довгий час був головним лікарем Бориспільського туберкульозного диспансера.

4 екскурсовод. Учні школи ніколи не були осторонь подій. Вони завжди брали активну участь у житті школи та міста. Беззаперечним доказом цьому є їх досягнення. Проте зараз не варто думати лише про конкурси та фестивалі. Усі ми знаємо, які нелегкі часи переживає наша країна – війна неоголошена, неждана.

Наші випускники не змогли лишитись осторонь, адже байдужість сьогодні – це вірний крок до прірви завтра. Відважні, сміливі, хоробрі саме такі наші хлопці:

Левченко Олександр, Лобода Юрій, Пузій Андрій, Богдан Юрій, Глущенко Вячеслав, Лобко Олександр, Семенюк Віталій, Марковець Юрій, Семендяєв Олексій вони захищають країну на сході України.

Звертає увагу на фотографії воїнів АТО.

Окрім того, 16 батьків наших учнів беруть участь у неоголошеній війні.

Двоє з них уже загинули, захищаючи рубежі нашої держави. Потапенко Олексій загинув у збитому літаку, Альчхадат Геннадій помер від тяжкої хвороби, повернувшись із фронту. Наші учні всіляко намагаються допомогти воїнам, беруть активну участь у різних акціях підтримки: "П'ять картошин", збір макулатури, про що свідчать фото у п'ятій вітрині..

1 екскурсовод. Сьогодні коридори нашої школи – ширші, а класи – світліші. Та так воно дійсно і є, бо тут усе по-новому: і інтер'єр, і дух новітніх технологій, і комп'ютерний клас, і велика бібліотека з читальним залом, і кабінети психолога, соціального педагога, логопеда та основ здоров'я, і методичний кабінет, і два спортзали, і світла, велика, затишна їдальня. Одне тільки тут залишилося таким, як і 65 років тому: великий, дружний, працьовитий і творчо мислячий колектив учителів, батьків і учнів. Це – сім'я, у якої і радощі, і невдачі – навпіл. Це колектив-шукач, який прагне до всього нового, прогресивного. Це уроки і свята, це олімпіади й конкурси, це вечори й екскурсії, це мандрівки, це зустрічі з цікавими людьми.

Як і 65 років тому весело підморгують дітям і дорослим білокорі красуні-берези і співають навесні свою задумливу пісню білим цвітом каштани.

Дякуємо за увагу і запрошуємо вас поближче розглянути експозиції нашого музею.

Ведучий. До слова запрошуються наші гості.

Ведуча.

Хвилюється прапор наш жовто-блакитний,

У радості й в горі єднає людей.

І двері музею шкільного відкриті привітно

Для всіх поколінь, хто йде в завтрашній день.

Ведучий.

Живи, рідно школо, в борні за майбутнє

І істинно мудрість посій у серця.

Хай Божа любов всіх наповнить по вінця

І благословиться во ім'я життя.

Список використаних джерел

1. У ЗОШ №6 Борисполя відкрили музей школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=TWD4JC2cbd4>.
2. Вдовиченко О. Про створення музею / О. Вдовиченко // Український музей при навчальному закладі // Історія і Сучасність. – 2008. – К. – С. 75–76.
3. Закон України "Про музеї та музейну справу" : від 29 червня 1995 р. // Відомості ВР України. – 1995. – № 25. – С. 191.
4. Павлюк Л.П. Громадсько-патріотичний проект ради шкільного співуправління "Хай у серці кожної людини живе любов до України" / Л.П. Павлюк // Виховна робота в школі. –№ 10 (131). –2015. – С. 6–7.

2.5. Літературно-мистецька вітальня Анатолія Луценка.

*Дмитрук Л.М., учитель української мови та літератури,
завідувач літературно-мистецької вітальні
Анатолія Луценка Калитянської загальноосвітньої
школи I-III ступенів Броварської районної державної адміністрації*

Національне виховання – це виховання людини на основі системи ідеалів, традицій, звичаїв, створених народом і спрямованих на формування ціннісних орієнтацій молодого покоління в контексті розвитку матеріальної та духовної культури української нації. Воно забезпечує духовну єдність, наступність і спадкоємність минулих, сучасних та майбутніх поколінь, сприяє усвідомленню дитиною себе як представника своєї нації, носія національної культури. Національно-патріотичне виховання юного покоління – проблема загальнонаціонального масштабу й головний напрям роботи школи в наш час. Необхідною умовою підвищення ефективності патріотичного виховання учнів є залучення їх до підготовки та проведення позакласних виховних заходів, справ, спрямованих на формування патріотичних якостей.

Музейна справа – одна з найважливіших ланок позакласної роботи у школі. Відомо, що повага, любов до рідного краю виростають із розуміння його історії, із ознайомлення з відомими особистостями своєї місцевості, бо усвідомлення себе часткою великої Батьківщини починається з любові до матері, родини, роду, навколишньої природи, людей, того, що називаємо малою батьківщиною. Тому є актуальним обговорення та представлення нових способів, форм і методів реалізації національно-патріотичного виховання школярів на основі музейної педагогіки. Вивчення матеріалів музейної експозиції, пошуково-дослідницька робота сприяють оволодінню учнями знаннями про тих, хто творив і творить історію та культуру рідного краю, пробуджують почуття гордості за своїх земляків та любові до рідного краю, розвивають творчі здібності дітей. Тому **музей вважають центром національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Таким осередком є Літературно-мистецька вітальня Анатолія Луценка.**

Наш талановитий земляк Анатолій Луценко.

Понад 20 років віддав освітянській роботі в Калитянській загальноосвітній школі I-III ступенів Броварського району Київської області А. Ф. Луценко, відмінник народної освіти, художник і поет, член Спілки письменників України, лауреат премій імені Григорія Сковороди та Івана Огієнка. Історія життя Анатолія Федоровича – це історія всього українського народу. Він пережив роки голодомору, сталінських репресій, довгі роки носив тавро сина "ворога народу", а з ним – і почуття гіркої розпачу та невимовного горя так, що "на всенний світ хотілося кричати від неправди", пройшов через пекло фашистського концтабору Освенцім, воював із гітлерівцями в лавах бійців французького руху опору, у повоєнні часи довгий час перебував під пильним наглядом КДБ. Та якою б важкою не була його доля, А. Луценко не

тільки не зламався, а навчився ще більше цінувати життя, любити свою рідну землю, поважати людей праці.

Анатолій Луценко – автор 18 поетичних збірок. Його поезії – про рідну Вітчизну, де ростуть таємничі ліси з сон-травою, незабудками та лісовими мавками, течуть невеличкі дзюркотливі джерельця, повноводні річки, виблискують синьо-прозорі люстра ставків; про важке дитинство та юність, голод, холод, репресії, війну та повоєнне лихоліття; про своїх односельців, земляків, історичні особистості; про соціальну несправедливість, що зустрічається на кожному кроці в нашому суспільстві тощо. Образи рідної матері, яка завжди супроводжувала поета "в біді та горі", і матері – України, що давала наснагу жити і творити, є провідними у творах нашого земляка.

За своє життя митець намалював сотні картин, які розлетілися не тільки Україною, а й світом. Це в основному пейзажі, краєвиди рідного села, рідної України. Анатолій Федорович створив чотири альбоми пейзажних малюнків, по 200 у кожному, опанував графіку та іконопис, його рукою написано іконостас Свято-Миколаївської церкви в Калиті.

Спадщина А. Луценка неоціненна. У його творах – історія нашого народу. Прикладом свого життя, своїми поезіями та живописом він вчить нас любити рідну землю, її природу, людей, навчає цінувати життя. Тож для того, щоб зберегти роботи Анатолія Федоровича та зробити їх доступними для всіх бажаючих ознайомитися з його творчістю, у колишній майстерні художника за ініціативи директора школи В. С. Мудревської було засновано Літературно-мистецьку вітальню Анатолія Луценка.

Історія створення Літературно-мистецької вітальні Анатолія Луценка. Пошуково-дослідницька робота.

Над створенням вітальні працювали вчитель історії Г. А. Догаєва (керівник кімнати-музею в 2003-2004 рр.) із членами краєзнавчого гуртка, педагогічний колектив школи. Було організовано пошуковий загін, мета якого полягала в тому, щоб зібрати якомога більше матеріалів про нашого талановитого земляка.

Члени пошукового загону познайомилися із дружиною, родичами, друзями, колегами, учнями Анатолія Федоровича. Саме вони допомогли зібрати експонати для кімнати-музею, поділилися своїми спогадами про митця. Дружина А. Луценка Софія Степанівна, звичайно, допомогла найбільше. Вона віддала до фондів вітальні світлини, документи, особисті речі, книги з домашньої бібліотеки, деякі рукописи, картини та поетичні збірки чоловіка, роботи його учнів.

Рідний брат поета, який, незважаючи на поважний вік, приїздив із Житомирщини, поділився спогадами про їхнє важке дитинство та юність. Друзі Анатолія Федоровича, члени Броварського районного літературно-мистецького об'єднання "Криниця", поповнили експозицію своїми авторськими книгами, компакт-дисками з записами пісень на слова нашого талановитого земляка, світлинами тощо, розповіли про свого літературного побратима як про людину, митця.

Документи, яких не вистачало для висвітлення життєвого шляху письменника, були знайдені в Державному архіві Житомирської області, розвідки відомих письменників про творчість Анатолія Федоровича – у Центральній науковій бібліотеці ім. В. І. Вернадського.

А. Луценко був одним із дослідників творчості Лесі Українки. Його художні праці, книги, дослідження поповнили фонди музею поетеси в Новоград-Волинському, ідеї художника були втілені в життя в оформленні експозиції цього музею. Пошуковці дістали цю інформацію, листуючись із директором хати-музею Лесі Українки В. О. Римською, яка надіслала книгу "На сповідь до Лесі" з автографом Анатолія Федоровича та матеріали наукової конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження Лесі Українки, серед яких – триптих Анатолія Луценка "Невмируща мавка" та його ілюстрації до "Лісової пісні".

Таким чином, у результаті кропіткої роботи кімната-музей була створена, а 30 листопада 2004 року наказом № 393 від 15. 12. 2004 р. "Про підсумки огляду, відомчої реєстрації та перереєстрації музеїв при закладах освіти Київської обласної адміністрації" Літературно-мистецьку вітальню Анатолія Луценка було зареєстровано.

В експозиції кімнати-музею налічується **1280 предметів**, серед яких **14** прижиттєвих **поетичних збірок** (додаток 1), **28 живописних полотен Анатолія Федоровича** (додаток 2), особисті речі митця (додаток 3), книги з домашньої бібліотеки, листи, документи, збірки творів поетів та письменників Броварщини (додаток 4), матеріали про творчих людей Калити тощо.

Фонди вітальні постійно поповнюються, експозиція оновлюється. Допомагають у цьому друзі, колеги А. Луценка та його улюблена онука Дарина.

Рада Літературно-мистецької вітальні підтримує зв'язок із представниками української діаспори в Угорщині, Італії. Так, до 80-ї річниці від дня народження Анатолія Федоровича в часописі "Громада" (№ 1, 2005 р.) Товариства Української Культури в Угорщині було надруковано статтю Надії Федоренко "Сльоза і пам'ять" та добірку віршів нашого земляка. Один із примірників цього номера журналу був переданий до нашого музею. З Італії нам надіслали світлини картин А. Луценка в Неаполі з великою кількістю найтепліших слів на адресу художника. Усе це свідчить про те, що творчість Анатолія Федоровича знають і цінують далеко за межами нашої Батьківщини.

Пошуково-дослідницька робота має вагоме пізнавальне й суспільне значення. Робота із джерелами літературно-краєзнавчої інформації, вивчення літературно-мистецької спадщини талановитих земляків сприяє розвитку творчих здібностей школярів, формуванню їх як особистостей із високим рівнем національної свідомості, багатим духовним світом, активною життєвою позицією.

Мета, основні форми та методи роботи вітальні.

Мета діяльності літературно-мистецької вітальні Анатолія Луценка – збереження, дослідження й вивчення життєвого та творчого шляху Анатолія Федоровича, письменників Броварщини, талановитих односельців,

пропагування їхньої творчості, яка є важливим чинником національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

У літературно-мистецькій вітальні регулярно проводяться оглядові, тематичні екскурсії, лекції, заняття гуртків "Юні музеєзнавці" та "Літературне краєзнавство", уроки малювання, музики, літератури рідного краю, зустрічі з рідними, друзями, колегами, учнями Анатолія Федоровича та творчими людьми селища, району. Усе це періодично висвітлюється на сторінках шкільної стінгазети "Шкільний калейдоскоп" та районної газети "Нове життя".

Юні музеєзнавці щорічно беруть участь у районному конкурсі "Кращий екскурсовод року", обласних конкурсах та краєзнавчих конференціях, пропагуючи творчість земляків на рівні району й області. Наші досягнення є такими: 2012 рік – Владислав Дмитрук зайняв I місце в районному конкурсі "Кращий екскурсовод року" за віртуальну екскурсію "Життєвий і творчий шлях А. Луценка", 2014 рік – Катерина Янченко посіла III місце на цьому ж конкурсі за віртуальною екскурсією "Талановиті люди мого села: скрипковий майстер Василь Мимрик" та I місце на обласному конкурсі пошуково-дослідницьких робіт "Моя Батьківщина – Україна" за роботу "Життєвий і творчий шлях Анатолія Луценка").

Висновки. Літературно-мистецька вітальня Анатолія Луценка відіграє важливу роль у навчально-виховному процесі. Робота вітальні сприяє оволодінню школярами системою знань про історію рідного краю, культурну спадщину талановитих земляків; розширенню та збагаченню духовного світу учнів; розвитку творчого мислення, формуванню власної точки зору та критичного ставлення до інформації, що надходить; формуванню навичок пошуково-дослідницької роботи; усвідомленню учнями особистої причетності до подій сьогодення, формуванню активної громадянської позиції; вихованню національно свідомого громадянина. Заклад є центром національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Його постійно відвідують учні, учителі нашої школи та інших шкіл району, області, наші односельці та закордонні гості.

Зустріч з поетесою Тетяною Фроловою під час заняття гуртка "Літературне краєзнавство"

Літературне свято "Наша творчість – рідній Броварищині" у світлиці Анатолія Луценка

РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ

3.1. Батьківщина в нас єдина – наша ненька Україна (виховні справи патріотичного спрямування)

3.1.1. Родинне свято "На світі білому єдине сімейне вогнище родинне..." (для учнів початкових класів)

Білокур В. М., учитель початкових класів, учитель історії
Ничипорівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад"
Яготинської районної ради

Мета. Розширити знання учнів про сім'ю та її значення в житті людей, формувати пізнавальні інтереси, мислення, бажання наслідувати народні традиції; виховувати бережливе ставлення до речей сім'ї та повагу до членів родини.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена музейна кімната українознавства "Світлиця". На стіні в музейній кімнаті висять рушники, вишивки.

Музичне оформлення: мелодії українських народних пісень "Зелене жито, зелене", "Родина-родина – це вся Україна", "Родина" у виконанні Назарія Яремчука.

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, ноутбук.

Перебіг родинного свята

*Як мені вас не любити,
Батьку рідний, нене.
ж ви мене згодували
І дбали про мене.
Ой, нема ніде у світі,
Як у батька й мами.
Батько розуму навчає,
Мати приголубить.
Ніхто мене так на світі,
Як вони, не любить...*

Звучить мелодія української народної пісні "Зелене жито, зелене".

1 ведучий.

На світі білому єдине,
Як Дніпрова течія –
Сімейне вогнище родинне,
Оселя наша і сім'я.

Учитель. У нас з вами – дуже цікава тема для обговорення, і говорити ми будемо про тих, хто нас любить і шанує та приймає такими, як ми є.

2 ведучий.

Сім'я – це щастя, любов і удача,
Сім'я – це влітку поїздки на дачу.
Сім'я – це свято, сімейні дати,
Подарунки, покупки, приємні витрати.

1 ведучий.

Народження дітей, перший крок, перший лепет,
Мрії про хороше, хвилювання і трепет.
Сім'я – це праця, один про одного турбота,
Сім'я – це багато домашньої роботи.

2 ведучий.

Сім'я – це важливо! Сім'я – це складно!
Але щасливо жити одному неможливо!
Завжди будьте разом, любов бережіть,
Образи і сварки подалі женіть,
Хочу, щоб про вас говорили друзі:
Яка гарна Ваша родина!

Учитель. Усе: і гарне, і недобре – людина одержує в родині. Немає кращого інституту для кожного з нас, ніж родина. Про неї й піде сьогодні мова.

1 ведучий.

Сімейна радість –
Щасливі обличчя!
Бажаю всім сім'ям
Любов'ю світитися!

Хай в родинах веселий
Звучить дитячий сміх,
Добрий і радісний –
Свято для всіх!

Любов процвітає
Кругом на землі!..
Мир вашому дому,
Всім жити в добрі!

Учитель. Ні що так не ранить і не обігріває людину, як родина. Мати і батько – це зразок поводження для кожного з вас. Ви – немов дзеркальне відображення своїх батьків, адже я їх добре знаю. Недарма в народі кажуть: "Один рід, один плід". Так говорять, коли діти схожі на батьків.

1 ведуча.

І мама, і тато,
І мама, і тато
У мені
Від народження

Живуть.

І мама, і тато
І мама, і тато
І плачуть зі мною,
І співають.

Живе в мені матуся
Ласкавим словом,
А тато живе – пустотливим,
А мама – любов'ю
До ошатних обнов,
А тато – до витівок
Смішних!

Я в дзеркалі бачу,
Я в дзеркалі бачу
Від мами і тата – привіт.
І от підходжу до них
Все ближче і ближче,
А ви говорите – їх немає...

А мама і тато,
А мама і тато
У мені
Від народження
Живуть.

А мама і тато,
А мама і тато
Зі мною
Цю пісню
Співають!

1 ведучий.

Тому народ не раз попереджає:
Гни деревце, ще поки молоде.
Вчи діток, як малі, – це кожен добре знає,
Від цього правила не дінешся ніде.

Учитель. З кого складається ваша родина?

Відповіді дітей.

Учні читають вірші.

1 учень.

Бабуся
Свою бабусю знаю
Я з давніх-давніх пір,

Її обличчя любе,
Її ласкавий зір.

І я в бабусі руки
Цілую залюбки,
Вони немов співають,
Розказують казки.

2 учениця.

Дідусь
Він чимало літ прожив,
На повагу заслужив.
Для матусі він – татусь,
а для мене він – дідусь.

3 учень.

Тато
Сильний, добрий, справедливий –
Біля нього ми щасливі.
Знає, вміє він багато.
Гордимось, бо це наш тато.

4 учениця.

Мама
Найкраще слово в мові нашій – мама.
Все на землі від материнських рук.
Вона нас, впертих й неслухняних,
Вчила добра – найвищої із наук.

Так, слово "мама" здавна у народі
Всі піднімають майже до зірок,
Шанують трепетно у будь-якому роді
Й несуть у свята первоцвіт й бузок.

І в місті, і в найменшому селі
Всього дорожче ти нам, тільки ти.

5 учень.

Сестричка
Доля була до мене добра
І зробила мені послугу,
З народження подарувавши подругу –
Тебе, улюблена сестра.

6 учениця.

Братик
А в мене старший братик є.
Я хочу з нього приклад брати,
Бо в нього вже заняття є своє –
Ракети вчиться брат конструювати.

З книжками він до ранку просидить,
Щоб вивчитись і щось нове створити.
А в вільний час – все злагодить умить,
Без діла він не може посидіти.
Як підросту, то вчитись теж піду,
Щоб ті ракети в космос запускати.

1 ведучий.

Мама, тато, дідусь, бабуса –
Всіх назву, не помилюся.
Старший братик і сестричка –
В нас сімейка невеличка.

Учитель. Сьогодні на заняття ви принесли фото членів своїх родин, і я з вашою допомогою підготувала стенд "Моя родина".

Декілька учнів розповідають про свої родини, професії членів родини, їх заняття.

Учні читають вірші.

1 учениця.

Родина – стовбур дерева міцного –
Це батько й мати, бабусі й дідусі,
Тітки й дядьки всі до одного.
Ну, словом, родичі й близькі усі.

2 учень.

І є ще предки давні – це коріння,
Що глибоко у цій землі лежить.
А діти, молодь – нове покоління,
Це пишне гілля, що увись летить.

3 учениця.

Родинне дерево ось тут укоренилось,
На цій землі, у рідному краю,
Й новим гіллям так щедро розпустилось
І має біографію свою.

4 учень.

Потрібно всім це дерево вивчати,
Бо ми господарі на цій святій землі.
Коріння роду треба добре знати,
Дітей навчати, поки ті малі.

5 учениця.

Бо що то за людина без коріння?
Як перекотиполе, що летить...
Без роду-племені, його благословення
Не може праведно на цій землі прожити.

Учитель. Сьогодні на святі ми розглянемо родинні дерева, які ви створили. Це дуже цікаво, тому що кожна людина повинна знати своє коріння, із якого роду вона походить, від кого вона успадкувала ті чи інші ланцюжки свого генетичного коду. Це не тільки цікаво, але й дуже важливо, тому що ми –

велика і дуже давня нація, яка живе на цій землі вже багато тисячоліть. Тому треба знати, якого ми роду, із якою метою прийшли на цю землю, для чого ми живемо. Отже, настав час для ознайомлення з родинними деревами.

Слово надається чотирьом-п'ятьом учням, які зобразили найповніші родинні дерева.

Звучить запис пісні "Родина-родина – це вся Україна".

На фоні пісні діти розповідають про своє дерево роду.

1 ведучий. Глибоке коріння – високе гілля... Це ми, діти, пишна крона цього дерева.

Усі братики і сестрички, друзі, однокласники, знайомі, одне покоління – усі ми – це і є те високе гілля, майбутнє кожного роду, усієї України.

Україна – рідна ненька всього українського народу, який пустив глибоке коріння в її землю ще від роду людського, багато тисяч років тому, і досі живе тут, на своїй рідній землі.

2 ведучий. Якщо ми будемо знати, якого ми роду, будемо вивчати своє коріння, то наша земля буде процвітати й ніколи не загине. Здавна в Україні знають про це, цінують родину, бережуть спогади про своїх працюючих і героїчних предків, які дали життя людському українському роду.

1 учень. Українці люблять свою рідну землю, у якій лежить набагато більше їх родичів, ніж зараз живе на цій святій землі. Вони полягли за її волю та незалежність, за її самобутність і розквіт, за свою родину, за дітей і їхнє майбутнє. Це чийсь родичі: твої, мої – наші рідні прадіди, які вірили у світле майбутнє своїх дітей, онуків, правнуків і боролись за нього, як уміли й могли.

2 учениця. Ми – молоде покоління, повинні бути гідними нащадками наших предків, знати, берегти і примножувати все те, що заробили важкою працею, здобули в нелегкій боротьбі наші пращури. Традиції, звичаї, які склалися за віки, і самобутню культуру та побут України, і нашу рідну українську мову, і волю та незалежність нашого народу.

3 учень. Маємо зберегти все те, що здобули наші предки, примножити славу України, зробити нашу державу квітучою, могутньою, славною, щоб виконати заповітну й високу мрію минулих поколінь нашого народу.

4 учениця. Ми навчаємось у школі, здобуємо знання, вивчаємо історію свого народу, заглиблюємося в далеку історію і недавню, щоб краще пізнати світ, рідний край, свій народ.

5 учень. Ми пізнаємо цей світ, свій рід, стосунки і взаємини в суспільстві, у родині, переймаємося всіма подіями, які відбулися або наявні тепер. Наше серце сповнюється добрими почуттями, любов'ю до свого роду, до рідного українського народу, до нашої Вітчизни.

6 учениця. Українці з прадавніх часів були чистими душею й добрими, працюючими та волелюбними, люблячими й щирими людьми. Ми зростемо саме такими: добрими, сміливими, світлими, працюючими, люблячими, щирими, чесними людьми. Це наш обов'язок – вирости саме такими, бо ми ж спадкоємці свого роду.

7 учень.

Одного роду ми і племені одного,

Зростаємо у радісні часи.
Тому усе, що в роду є святого, –
В своєму серці з гордістю неси.

Любов до праці, прагнення до волі,
Гостинність, щедрість і красу душі.
І доброту, і пісню на роздоллі
В характер свій ввібрати поспіши.

Ти – українець, пам'ятай щоденно,
Що ти свого народу славний син.
До всього стався творчо і натхненно.
Ти неповторний, і такий – один.

Тому затям, що треба чесно жити,
Повинен досягнути висоти.
В житті своїм завжди добро творити
Й проміння сонця до людей нести.
Звучить запис української народної пісні.

Учитель. Як вам батьки пояснюють, чому потрібно поважати старших?

Відповіді учнів.

1 ведучий.

Ми, українці, нація прадавня,
На цій Землі – багато тисяч літ –
Культурою й традиціями славна.
І багатющий в нас духовний світ.
В нас звичаї свої, неписані закони,
По них пізнає українця вся земля.

2 ведучий.

Своє світосприймання й заборони,
Як і свої ліси, річки й поля...
Свої казки, легенди і повір'я,

Дотепні жарти і слова ясні,
Своя хатина біла і подвір'я
І неповторні, трепетні пісні.

Учитель. Ми всі – православні християни з діда-прадіда. У Біблії існує 10 заповідей.

Майже три з половиною тисячі років тому на кам'яних таблицях, які отримав пророк Мойсей від Бога на горі Сіней, були викарбувані слова, які стали четвертою Божою заповіддю:

1 ведучий. "Шануй батька свого і матір твою, щоб продовжились дні твої на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі".

Бесіда з учнями:

– Ви згодні ви з цим висловом?

– Чи дотримуетесь ви цієї заповіді?

Учитель. Родина об'єднує декілька поколінь, у родині ми одержуємо моральні уроки та набуваємо досвіду їх застосування.

1 учень.

Моя сім'я – це моя дорога родина –
Це мій тато, мама, бабуся і дідусь,
Сестрички, братик і любов єдина,
Це мої рідні, люди, дорогі мені.

2 учениця.

Мені тут тепло, затишно і тихо,
Надійно, світло, радісно завжди.
Мене в родині оминає лихо,
З усім на світі я біжу сюди.

3 учень.

Чи радість світла в серденьку буває,
Чи сльози гіркі ллються із очей –
Я йду в родину, я ж бо добре знаю,
Як люблять у моїй сім'ї дітей.

4 учениця.

Пригорне ніжно матінка дитину,
Положить тато руку на плече.
Я завжди можу спертись на родину,
Тут серце біль тяжкий не обпече.

5 учень.

Бо є любов, підтримка і увага,
Є тепле слово – щастя джерело.
Панує у родині в нас повага,

Любов прадавня, ласка і тепло.

Бесіда.

- Що означає вислів "взаємовідносини поколінь"?
- Повага до старших – це вияв внутрішньої культури людини?
- Чи повинні діти бути вдячними батькам?

Відповіді учнів.

1 ведучий.

Дуже легко, дуже просто стати вище тата зростом.
Та щоб схожим стати на тата,
Треба ще розумним стати.

Бесіда.

- Як ви зрозуміли цей вірш, чого він навчає?
- На чому будуються відносини в родині?
- Чого навчається дитина в сім'ї?

Відповіді учнів.

- А коли родина щаслива?

Відповіді учнів.

Учитель. Отже, ми можемо зробити висновок, що взаємовідносини в родині будуються на довірі, повазі..

— Як ви думаєте, хто вас любить найбільше, навіть тоді, коли ви розіб'єте тарілку, отримуєте двійку, згубите рукавичку.

Відповіді учнів.

Учитель. Пригадайте вірш:

Ходить гарбуз по городу,

Питається свого роду:

Ой чи живі, чи здорові,

Всі люди гарбузові?

— Чому навчає нас цей вірш?

Відповіді учнів.

1 ведучий. Коли дуже сумують за родом своїм, кажуть: "Роде наш красний, роде наш прекрасний...".

2 ведучий. Красним кутом називали найбільш почесне місце, куди садили дорогого гостя.

Учитель. Тисячі років люди живуть родинами. Родинне коло — тато, мама, діти — будується на взаємоповазі та співчутті, тримається на чуйності й готовності прийти на допомогу.

1 учень.

Є у мене на світі

Найкраща в світі мама.

За неї, Пречиста, молюся.

Пошли їй не багатства,

А щастя і долю,

Щоб дні її проходили

Без печалю та болю.

2 учениця.

Словечко хочу мовити за тата,

Бо він мені порадник, захисник.

Він так мені розказує багато,

І я до бесід щирих дуже звик.

Він вчить мене у цьому світі жити,

До праці залучає кожен раз.

Вчить бути вірним, відданим, дружити

І не підводити ніколи друзів, клас.

Бо щира дружба всіх людей єднає

І робить добрими та чесними людьми.

Життя хорошого без дружби не буває,

А в дружбі всі зростемо мудрі ми.

3 учень.

Два слова чарівних — це мама й тато.

І скільки в них любові і тепла!

Вони для діток значать так багато,

Щоб щастя іскрилось і радість щоб цвіла.

Бо тато й мама – рідні дуже люди,
Рідніших в світі цілому нема.

4 учениця.

З батьками дитина захищена буде,
І душу дітей не остудить зима.
Два слова крилатих – і серце радіє
Й летить, наче пташка, в ясне майбуття!
Вони нам дали і натхнення, й надію,
Й найбільше у світі – це наше життя!

Учень.

Мати піде, в серці лишить рану.
Сохне корінь твій і верховіть.
Закликаю, бережіте маму!
Діти світу! Матір бережіть!

Учитель. У давнину наші предки не прагнули розділити свої сім'ї. Разом жили батьки, діти, брати та сестри, племінники, навіть далекі родичі. Усі сімейні свята проходили дружньо і весело.

Звучить українська народна пісня "Зеленеє жито, зелене, хорошії гості у мене".

1 ведучий. Однією з найкращих традицій є та, коли родина збирається разом за святковим столом, на якому багато наїдків, які вміють готувати й ваші мами. А коли заходить до хати гість, то його прагнуть почастувати всім найкращим. Недарма іноземці, які подорожували Україною, згадували, що український народ – дуже щедрий і гостинний. Тут і почастують, і заночувати запропонують....

2 ведучий. Великий стіл – міцна родина, адже за ним збирались, щоб їсти, тому він сприймався як годувальник. За столом були всі – і родичі, і люди зовсім незнайомі, але спільний банкет із давніх-давен означав встановлення довір'я. Іноземні джерела засвідчують, що наш народ вважав неможливим розпочинати переговори, не наївшись і не напившись досхочу.

1 ведучий. І якщо в народі говорять: "Умій не лише готувати, а вмій і пригощати", то українці це роблять дуже вдало.

Звучить лірична музика.

Учитель. Багато доріг поманить вас у житті, але шлях, який веде до рідного дому, забувати не можна, бо в батьківській оселі – корінь вашого роду, неперервна нитка життя, свята мамина пісня...

Рідна домівка, рідне гніздо, берегиня – так у народі називають батьківську хату – особливо дороге місце для людини. Книга Василя Скуратівського "Берегиня" стала дуже популярною. Сьогодні ми ще раз звернемось до неї, зосередивши увагу на визначенні слова "берегиня". Саме в рідній домівці мати розповідала своїй дитині про найдорожче для їхньої родини, вчила добра, щирості, працьовитості, поваги до старших, любові до рідної землі. Дорогими речами мають стати для кожного з нас ті домашні обереги, які є в кожній сім'ї.

1 ведучий. Це рушник, вишитий бабусею, сопілка, виготовлена руками дідуся та інше.

2 ведучий. Справжніми домашніми оберегами для кожного з нас є портрети наших батьків, інших членів родини.

1 ведучий. Берегиня – це наша оселя. Усе, що в ній є, що приберегли від своїх батьків і дідів, чим збагатились і освятились – хатнім пожитком, дітьми, піснею, згодою, добрим словом, спогадом у цій хаті, пам'ятними речами – усе це і є берегинею.

2 ведучий.

Батьки дали вам крила, щоб літати.

Тож не забудь про рідних маму й тата

І встигни добре слово їм сказати,

Допоки ти живеш у рідній хаті.

Учитель. Роль жінки-матері в житті українців особлива. Образ неньки – розсудливої, доброї, лагідної, хазяйновитої – один з найважливіших у художній літературі.

1 ведучий. Багато письменників у своїх творах уславляли жінку-матір: Тарас Григорович Шевченко – "Якби ви знали, паничі", "Сон", "На панщині пшеницю жала".

2 ведучий. Олександр Довженко – "Зачарована Десна".

1 ведучий. Борис Олійник – "Сива ластівка".

1 ведучий. Павло Грабовський – "Вийшла з хати стара мати".

2 ведучий. Уляна Кравченко – "Мамусю солодка" та інші.

Учитель. Батьки і діти, діти і батьки... Усе це об'єднується назвою "рід", а рід із родом з'єднується в повноводну річку – наш народ. Буде міцна родина – буде славна Україна.

Звучить запис пісні "Родина" у виконанні Назарія Яремчука.

1 ведучий.

Тут наш дім, тут наша рідня,

Тут священні предківські могили.

Душа наша не прожила б і дня

Без рідної землі, що нас зростила.

Заключне слово вчителя.

Тема, яку ми сьогодні обговорювали, не втратить ніколи своєї актуальності. Кожен із нас повинен виховувати в собі благородне почуття пошани й любові до своїх батьків, турботливе ставлення до них. Чи завжди ми усвідомлюємо це? Можливо, після цього заняття хтось із вас змінить своє ставлення до батьків, не буде соромитися проявити свою любов до них, стане посильно допомагати в подоланні сімейних проблем. Завершити наше свято мені хочеться словами:

Зацвітає калина, зеленіє ліщина,

Степом котиться диво-луна.

Це моя Україна, це моя Батьківщина,

Що, як мама, як тато, – одна.

Звучить пісня "Україна – це ми" у виконанні Катерини Бужинської.

Список використаних джерел

1. Вірші про сім'ю та рідний дім [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://metodichka.com.ua/Narabotki6_2.htm.

3.1.2. Літературне свято "Провісник долі України" (до дня народження Т.Г. Шевченка) для учнів 7–9 класів.

Глов'як Л.В., учитель історії та правознавства
Мархалівської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Васильківської районної державної адміністрації

Мета: розширити знання учнів про життя і творчість Т.Г.Шевченка; сприяти вихованню національної самосвідомості учнів; формувати в дітей громадянську й загальнокультурну компетентності; працювати над виразністю читання. Виховувати почуття гордості за Україну, за її національного генія – Тараса Григоровича Шевченка.

Обладнання: Портрет Т. Г. Шевченка, ілюстрації до його творів, малюнки учнів, виставка книг про життя і творчість Т.Г.Шевченка.

Технічні засоби: мультимедійна дошка, проектор, ноутбук, музичний центр.

Музичне оформлення: Пісні на слова Т. Г. Шевченка "Зоре моя, вечірняя...", "Сонце заходить", "Заповіт", "Реве та стогне Дніпр широкий".

Ключове питання

– Що ми знаємо про Т. Г. Шевченка?

Тематичні питання:

- Дитинство і юність.
- Художня творчість.
- Остання подорож Україною.
- Смерть і перепоховання.
- Літературна та мистецька спадщина.

Хід свята

У центрі сцени на стіні прикрашений рушником портрет Тараса Шевченка, вислів "Не одиурайтесь свої мови...". На сцені виставка книг, у залі – газети, присвячені Кобзарю, саморобні книжечки з прислів'ями про Т.Г.Шевченка та піснями, "Кобзар".

Біля сцени на столі рушник, портрет Т.Г. Шевченка, квіти, свічка.

1 ведучий. Шановні гості! Запрошуємо вас у царство мудрого й красивого, правдивого й цінного, сильного й ласкавого, доброго й мужнього слова Т.Г. Шевченка.

Духовним батьком, творцем і рятівником української мови й всієї нації став Великий Кобзар – Тарас Григорович Шевченко.

Запалює свічку.

2 ведуча.

Хай палає свічка, хай палає,
Поеднає нас вона в цей час.
Друзів голоси нехай лунають,
Слово й музика нехай єднають нас.

Заходить жінка, одягнена в селянський одяг, несе запалену свічку, ставить на столик, біля портрета Т. Г. Шевченка. До неї підходить хлопчик.

Хлопчик. Матусю, а правда, що небо на залізних стовпах тримається?

Мати. Так, синочку, правда.

Хлопчик. А чому так багато зірок на небі?

Мати. Це, коли людина на світ приходить, Бог свічку запалює, і горить та свічка, поки людина не помре. А як помре, свічка гасне, зірочка падає. Бачив?

Хлопчик. Бачив, матусю, бачив. Матусенько, а чому одні зірочки ясні, великі, а інші ледь видно?

Мати. Бо коли людина зла, заздрісна, скупа, її свічка ледь-ледь тліє. А коли добра, любить людей, робить їм добро, тоді свічечка такої людини світить ясно і світло.

Хлопчик. Матусю, я буду добрим. Я хочу, щоб моя свічечка світила.

Мати. Старайся, мій хлопчику.

Звучить пісня на слова Т.Г. Шевченка "Зоре моя, вечірняя..." у виконанні учнів 9 класу.

Зоре моя, вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько,
В неволі з тобою...

1 ведучий. Тарас Шевченко. Із цим іменем сьогодні на планеті ідентифікується Україна та українці. І хто б ти не був, де б не жив, хто перечитає "Кобзаря", не зможе уявити своєї долі без Тараса Шевченка.

2 ведуча. Той, хто крізь алмазну грань Кобзаревого слова гляне на світ, той уже ніколи не спиниться в дорозі до ідеалу. Тарас Шевченко належить до найулюбленіших поетів світу.

1 ведучий. Як досяг, чим завоював цю славу найбезправніший солдат Російської імперії? СЛОВОМ!

2 ведуча. Пізнавати Тараса Шевченка – це пізнавати історію, літературу, культуру нашої країни .

1 ведучий. Пізнавати Тараса Шевченка – це працювати до сьомого поту й наближатися до торжества добра над злом, очиститися духовно та морально.

2 ведуча. Думаймо про Тараса Шевченка, живімо Тарасом Шевченком, продовжуймо його безсмертя в собі та в дітях наших.

1 ведучий. Шевченкове свято – то кришталево чисте свічадо. 200 років минуло від того дня, коли українка-кріпачка дала світові генія, але він не віддаляється, а наближається. Тож слухаймо Кобзареве слово!

1 учень. Народився Тарас Шевченко 9 березня 1814 року в сім'ї кріпака. Батько Григорій Іванович – родом із козаків, був людиною письменною, кохався у слові Божому.

2 учень. Мати – Катерина Бойко – була натурою чутливою й люблячою. Померла рано, залишивши сиротами шестеро дітей, Тарасові тоді було 9 років.

Читець 1. *Читає вірш " Ти не лукавила зі мною".*

2 учень. Тепло материнського серця, уся розкіш материнських почуттів, – про все це переповість Тарас у віршах, баладах, поемах.

І виріс він, і кобзу взяв,
І струн її торкнувсь рукою –
І пісня дивна полилась,
Повита вічною журбою.

1 учень. Залишившись без батька й матері, малий Тарас став школярем-попихачем у дяка. І хоча забаганки п'яного дяка треба було виконувати з рабською покірністю, обдарований від природи малий Тарас за два роки пройшов Граматику, Часословець і Псалтир.

Давно те діялось. Ще в школі
Таки в учителя – дяка –
Гарненько вкраду п'ятака –
Бо я було трохи не голе,
Таке убоге – та й куплю
Паперу аркуш. І зроблю
Маленьку книжечку. Хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу
Та й списую Сковороду.

2 ведуча. Тарас наймитує у школі, а потім пасе громадську череду. Мине 20 років, і він з болем згадуватиме своє дитинство у вірші "Мені тринадцятий минало".

Читець.

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в бога
Уже покликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тоді так приязно молилось,
Чого так весело було?
Господнє небо, і село,
Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло!
Та недовго сонце гріло,
Недовго молилось...
Запекло, почервоніло
І рай запалило.

Читець. *Вірш "І золотої й дорогої..." читає учень 7 класу.*

1 ведучий. Ріс Тарас розумною, допитливою дитиною, хотів усе знати. Наслухавшись розповідей про те, що залізні стопи підпирають небо, він загорівся бажанням подивитися на них і пішов шукати. Але зустрілися добрі люди й повернули малого додому.

2 ведуча. Змалку в малої дитини прокинувся талант художника. Це було незвичайне дитяче захоплення. Вугіллям, крейдою чи олівцем він малював скрізь, де тільки міг: на стінах, дверях, папері. Ходив від села до села в пошуках учителя. Але важке було то навчання. Дяки-вчителі примушували носити воду, рубати дрова, робити все що завгодно, але не малювати.

Тарас-підліток порається коло хати. Приніс відро з водою, поставив коло типу. Поправив покривало на лаві, позамітав, поставив лавку, пензлі і присів. Виходить Яринка з клунком у руці. Сідає на лавку.

Яринка. Здоров, Тарасе! На хвилю забігла до тебе (*розв'язую клунка*). Ось твоя ситка, полатана вже.

Тарас. (*бере свитку*) О, як гарно полатана! Яринко, ти вже як дівка шиєш! Рідненька моя, хоч ти мене не забуваєш (*тулиться до неї*).

Яринка. Давай я тобі ще й сорочку виперу, зашию...

Тарас. Не треба, я сам.

Яринка. Тарасику! А у тебе малюнки є? То покажи.

Тарас. Добре, тільки тобі, сестричко (*показує дощечку з малюком*). Ось наша хата.

Яринка. Дуже схожа.. Невже це ти сам намалював? А чому на дощечці?

Тарас. Паперу не було. Дяк не дав... Ось розживусь, може, на свитку, і на фарби, і на папір.

Яринка. Коли ж це буде?

Тарас. Колись буде. Ось чекаю, коли дяк повернеться. Обіцяв вчити малювати. Бачиш, і біля хати прибрав, і води приніс, і почистив пензлі. Якби мені... малярем... я б нічого не хотів більше.

Яринка. То вчись у нього.

Тарас. А... Хіба йому голова болить за мене? Тільки п'є та й норовить, щоб різками одшмагати...

Яринка. І зараз? *(Тарас ствердно киває головою)* Та хай йому грець! Вертайся додому.

Тарас. А там що? *(розводять руками).*

Тяжко-важко в світі жити

Сироті без роду:

Нема куди прихилитися, –

Хоч з гори та в воду!

Утопився б молоденький,

Щоб не нудить світом;

Утопився б, тяжко жити

І нема, де дітись.

В того доля ходить полем –

Колоски збирає;

А моя десь, ледащиця,

За морем блукає.

Добре тому багатому:

Його люди знають;

А зі мною зустрінуться –

Немов недобачать.

Багатого, губатого

Дівчина шанує;

Наді мною, сиротою,

Сміється, кепкує.

Звучить пісня на слова Т.Г.Шевченка "Сонце заходить, гори чорніють.." у виконанні учнів 7 класу.

1 ведучий. Так сталося, що пан Енгельгард відсилає Тараса Шевченка на навчання до Петербурга "Живу, учусь, нікому не кланяюсь, і нікого не боюсь, окрім Бога – велике щастя бути вольним чоловіком ..." – так писав Тарас Шевченко братові з Петербурга. Тут сталися важливі події в його житті, одна з яких – викуп. У Петербурзі пан Енгельгардт дозволив йому вчитися малювати. Учителем Шевченка був Ширяєв, відомий в Петербурзі майстер декоративних розписів. У нього Тарас і здобув певну малярську підготовку.

2 ведуча. Вирішальне значення для Тараса Шевченка мала зустріч із Михайлом Сошенком, на той час учнем Академії мистецтв, який перший спостеріг талант у ранніх Тарасових малюнках і розпочав справу викупу Тараса Шевченка з неволі.

1 ведучий. Українські та російські діячі мистецтва і літератури – Є. Гребінка, В. Жуковський, К. Брюллов, О. Венеціанов – викупили Тараса з

неволі їй дали можливість талановитому юнакові вчитися в Академії мистецтв. Це сталося 25 квітня 1838 року.

Звучить пісня на слова Т.Г. Шевченка "Думи мої, думи мої ..." у виконанні тріо бандуристів, учнів 9 класу.

2 ведуча. Спливав третій рік, осяяний сонцем свободи. Як художник Тарас Шевченко вже нагороджений трьома срібними медалями Академії мистецтв. Уперше прийшла до нього слава і як до поета: у Петербурзі явився світові найперший "Кобзар". Але разом із третім спливав одинадцятий рік вимушеної розлуки з Україною. А вона, змучена і розтерзана, боліла йому і вдень, і вночі.

Учениця.

На самоті й поміж людей
Щомиті чую рідну землю.
Не все, що грішне і святе,
Довірів я перу і пензлю.

1 ведучий. Тарас Шевченко – вартовий пам'яті народної. Традицію патріотичного ставлення до пам'яті національної історії ми ведемо від нього. "Геній Шевченка широко розпускає крила і ударяє з великою силою в різні струни" – писав про період "трьох літ" І. Франко.

Учень читає вірш "І мертвим, і живим і ненародженим землякам моїм, в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє".

2 ведуча. Тарас Шевченко – художник – не полишав надії побувати в Італії, аби краще оволодіти секретами малярства. Але невдовзі не тільки Італія, а й сама Україна залишилася мрією.

1 ведучий. Навесні 1847 року за участь в Кирило-Мефодіївському братстві Тараса Шевченка заарештували й відправили до Петербурга. При арешті вилучили поему "Сон", за яку звинувачено Кобзаря в політичному злочинстві та жорстоко покарано.

2 ведуча. "Художника Шевченка за написання обурливих і зухвалих віршів віддати в рядові в Оренбурзький окремих корпус з правом на вислугу, зобов'язавши начальство вести найсуворіший нагляд". Тут же цар власноручно дописав: "Під найсуворіший нагляд із заборонаю писати і малювати".

1 ведучий 1. У Петербурзі, чекаючи вироку, написав поет 14 поезій, які потім оформив у цикл "В казематі".

Учениця читає вірш "Садок вишневий коло хати".

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерю ждуть.
Вірш "Думка".

Тече вода в синє море,
Та не витікає;
Шукає козак свою долю,
А долі немає.

Вірш "Тече вода з-під явора".

Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.
Пишається калинонька,
Явір молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.

1 ведучий. Важким докором лягають на душу Тарасові слова, якими він гнівно картав тих, хто вірив, і, на сором, вірять в офіційну версію про те, що був єдиний російський народ, а українці та білоруси – це ті ж росіяни, тільки зіпсовані польським впливом.

2 ведуча. Муза зігрівала змучене серце, дарувала радість творчості. Щасливий з цього Тарас Шевченко звертається до Пресвятої Богородиці.

...Ридаю,
Молю, ридаючи: пошли
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб словом пламенем взялось,
Те слово Боже і кадило,
Кадило істини.

1 ведучий. Великий Кобзар тричі приїздив в Україну і тричі відвідував Полтавщину.

Перша подорож (1843–1844) розпочалася в Качанівці. Євген Гребінка був першим, хто запросив і привіз Т. Г. Шевченка до себе на Батьківщину, в Убіжище, улітку 1843 року. У липні – серпні 1843 р. Т. Г. Шевченко проживав у Березовій Рудці, Линовиці, Ісківцях, Лубнах та ін. На початку жовтня з рідної Кирилівки поет знову повертається на Полтавщину.

Друга подорож відбулася в 1845–1846 роках, після закінчення Петербурзької Академії мистецтв. 23 березня 1845 року Тарас Григорович Шевченко отримав дозвіл на поїздку до України і виїхав на запрошення О. А. Лук'яновича в с. Мар'їнське Миргородського повіту. Побував поет у Решетилівці, Шедієвому на Орелі, Василівці (Хорольського повіту), Старих Санжарах, Устимівці, Ромнах та ін. На початку липня 1845 року Тарас Григорович Шевченко прибув до Полтави.

Третя подорож почалася 25 травня 1859 року. Тарас Григорович Шевченко проїхав через Зіньків і Гадяч у західні повіти губернії, зупинившись лише в Пирятині.

Тоді він мріяв оселитися в Україні в хаті з вишневим садком. Але доля не судила йому цього звичайного людського щастя.

2 ведуча. Настав 1861 рік, четвертий рік його повернення із заслання, рік який почав підрахунок його останніх років життя. У день народження, 9 березня, Тараса провідали друзі. Прийшло багато листів, вітальних телеграм з України. Прочитавши їх, хворий поет проказав: "От якби додому, там би я,

може одужав." Але не судилося. Уранці 10 березня Тарас Шевченко зійшов у свою майстерню, упав і відійшов у вічність.

1 ведучий. Тараса Шевченка поховали на Смоленському кладовищі в Петербурзі. У травні цього ж року тіло Великого Кобзаря було перевезено в Україну. Друзі вибрали для поховання місце на Чернечій горі, звіряючи величність місця з рядками "Заповіту".

Звучить пісня на слова Т.Г. Шевченка "Заповіт" у виконанні учнівського хору.

Як умру, то поховайте мене
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій.
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.

1 ведучий. Минуло багато років від дня народження Т.Г. Шевченка – славного сина українського народу, але й сьогодні, як живий, говорить він із своїми наступниками. Його слово живе поміж нами, гнівне та ніжне, полум'яне й міцне. І на оновленій землі, над ланами, широкими полями, вільними містами і селами як весняні води могутнього Дніпра лине вічно жива в народі слава великого Кобзаря.

Учень.

Ми чуємо тебе, Кобзарю, скрізь століття
І голос твій нам душі окриля.
Встає в новій красі скрізь лихоліття
Твоя, Тарасе, звільнена земля.

2 ведуча. Сьогодні, у незалежній і вільній Україні, ми можемо припадати до Шевченкових цілющих джерел, до його вічного живого слова, над яким не зависає чорна тінь жандармів з таємними інструкціями.

Учениця читає вірш "Над Кобзарем".

Уже достигли полуниці.
Росу вечірню трави п'ють.
І в ароматі медуниці.
Хрущі шевченківські гудуть.
Нема співця, о ні, він з нами,
Його пісні, його любов,
Його це місяць над садами
У саяві тихому зійшов.
І все здається, я клянуся,
Крізь саяво місячне бліде
До мене рідний, добровусий
Тарас Григорович іде...

Звучить пісня на слова Т.Г. Шевченка "Рече та стогне Дніпр широкий", мел. Д. Крижанівського, обробка А. Авдієвського у виконанні хору

ім. Г.Г. Верьовки.

Список використаних джерел

1. Савіна П.П. Ми чуємо тебе, Кобзарю, через віки, через століття! : інформаційно-дослідницький проект / П.П. Савіна // Початкове навчання та виховання. – 2016. – №№ 4–5. – С. 23–33.
2. Тарас Шевченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://taras-shevchenko.in.ua/media/video5.html>.
3. Тарас Григорович Шевченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://teacher.at.ua/publ/quot_halloween_quot_scenarij_vikhovnogo_zakhodu/20-1-0-13403.

3.1.3. Заняття-екскурсія "Сквером Трипільської культури" (для учнів 5-7 класів).

Горбенко Т.В., учитель історії та правознавства
Ржищівської загальноосвітньої школи I-II ступенів

Тип заняття: практичне заняття.

Форма заняття: екскурсія.

Мета екскурсії: розширити та збагатити знань дітей про трипільську культуру, ознайомити їх з унікальними пам'ятками трипільської культури, розміщених у парку м. Ржищева; розвивати зацікавленість, спостережливість і допитливість; прищеплювати любов до культурної спадщини рідного краю, рідної землі; виховувати патріотичні почуття.

Місце проведення: сквер Трипільської культури м. Ржищева.

Тривалість екскурсії: 1,5 год.

Хід екскурсії

*Скільки років землі – і мільярд, і мільйон, а яка
вона й досі ще гарна!*

Л. Костенко

*Повніше усвідомлюючи минуле, ми осмислюємо
сучасне, краще розкриваємо суть майбутнього*

О.Герцен

*Екскурсія розпочинається біля скверу Трипільської культури міста
Ржищева.*

Вступна частина.

Учитель історії. Шановні діти! Ми сьогодні здійснимо екскурсію сквером Трипільської культури.

Діти, давайте пригадаємо:

– Хто відкрив археологічні пам'ятки трипільської культури й започаткував їх дослідження? (Трипільську культуру вперше дослідив і відкрив учений-археолог Вікентій Хвойка. Це відкриття відбулося в кінці 19 століття).

– Так, правильно, трипільська культура була поширена переважно на Правобережній Україні і в Молдові. Стоянка трипільців була відкрита поблизу села Трипілля Обухівського району Київської області. Поширювалася вона на території Середнього Подніпров'я, зокрема ця територія відноситься й до нашого міста Ржищева. Поселення склалися з 30-40 наземних глинобитних жител, розташованих колом. Розвиток цієї культури тривав понад дві тисячі років і охоплював не лише новокам'яний, але й бронзовий та залізний періоди.

– Що було основою трипільського господарства? (Основне заняття трипільців – землеробство і скотарство).

– Якими були предмети побуту та праці? (Предмети праці, побуту та прикраси виготовляли з кременю, каменю, кісток, рогу і глини).

– Що ми знаємо про життя та духовний світ трипільців? (Організація життя у трипільців була родовою, під старшинством жінки. У культурі панували магічні ритуали та віра у надприродні сили, поховальні обряди. Центральне місце в тогочасних культах посідала богиня плодючості Землі – Велика Матір. Вважається, що культ Родової матері – жінки на чолі роду, і культ Рожаниці – Богині родючості, а також обряди з поклонінням Місяцю збереглися в Київській Русі аж до запровадження християнства. Не виключно, що в цей період існувало піктографічне письмо, яке могло наноситись на глиняний посуд).

Основна частина.

Науковий співробітник музею. Чи можемо ми сьогодні заглянути в минуле, щоб зрозуміти наші традиції, обряди і наш менталітет?

Археологічні, історичні, лінгвістичні та етнографічні дослідження дають нам змогу зрозуміти духовну сутність прадавніх українців. Вони доводять, що прадавня Україна є колискою індоєвропейських народів, а наша культура сягає у глибину віків, який в історії називають мідним віком. Яскравою землеробською культурою на території України була трипільська культура зі своїми звичаями, побутом та мовою.

Серед віднайдених керамічних виробів важливе місце посідає оригінальна пластика. Статуетки та фігурки (переважно жінок), як часто і орнаменти на кераміці, мали релігійне значення, пов'язане з культом плодючості, Матері – прародительки – тощо. Про обрядово-землеробський характер цих зображень свідчать спеціальні добавки борошна й зерен злаків до глини, із якої виліплено фігурки жінок.

Висока мистецька майстерність трипільського керамічного розпису теж була зумовлена його магічним змістом і символічним значенням окремих орнаментальних сюжетів і композицій. Не випадково в орнаментальні схеми вписуються досить реалістичні зображення різних тварин, рослин, а також людини. Про ритуально-магічне призначення кераміки свідчать зображення

жіночих постатей із чашами на колінах, які, безперечно, пов'язані з різними обрядами чаклування.

Саме зразки образотворчого мистецтва (розписи на кераміці, фігурки з глини) є яскравою етнографічною ознакою трипільської спільноти. Вони мають сакральний характер і відбивають певну систему уявлень ранньоземлеробського суспільства. Ідея родючості стала основною в уявленнях стародавніх землеробів, із нею була пов'язана ціла система релігійно-магічних обрядів, виконуваних під час зимово-весняних свят. Одне з центральних місць в уявленнях трипільців посідала богиня родючості – Велика Мати всього сущого, значна кількість схематичних скульптурних зображень якої лишилася в кожному ранньотрипільському поселенні. Культ родючості пояснюються знахідки великої кількості глиняних фігурок свійських тварин, переважно бика, свині, собаки, птахів, а також релігійно-магічні обряди поховань людей під домівкою, черепів свійських тварин у межах житла. Культ родючості в орнаменті передавався найчастіше спіралеподібними фігурами, дугами, напівколами, колами і трикутниками, вертикальними й напівскісними рисками, що komponувались у різні стилістичні композиції.

Погляд трипільців-землеробів звівся до неба, бо саме від небесних світил залежала доля урожаю. Вони могли дати нивам рясні дощі й сонячне тепло, а могли побити врожай градом або знищити дощенту тривалою посухою. Божества стали небожителями – Бог сонця, грози, грому. Для хліборобів одвіку земля була живою істотою, утіленням жіночого начала й материнства, а сонце – чоловічого начала й батьківства.

У глибоку давнину люди навчилися створювати нескладні речі, прикрашаючи їх нескладними сюжетами з навколишнього світу та умовними знаками. Окремі предмети і знаки-символи не тільки прикрашали житло, одяг, предмети побуту, а повинні були охороняти, захищати від злих духів, приносити щастя. Тому їх назвали з тих часів оберегами.

Перша зупинка: біля Біноклевидної посудини – символу міста Ржищева – трипільської біноклевидної ритуальної посудини.

Екскурсовод. Так, у містечку Ржищеві, у центрі міста, віднедавна з'явився прекрасний оберіг – сквер Трипільської культури.

Діти підходять до центральної споруди скверу, екскурсовод звертає увагу на яскравий біноклевидний пам'ятник, який красується у Ржищівському сквері Трипільської культури.

Розгляньте, будь-ласка, цю величну споруду, що має вигляд біноклевидної посудини.

31 жовтня 2003 року відбулося урочисте відкриття скверу та першого у світі пам'ятника Трипільській культурі. Автор проекту – Анатолій Гайдамака, народний художник України, лауреат Шевченківської премії.

Виконавці – Юрій Фомін, Олена Рязанцева, спонсор створення скверу – В. Калашников. Будь-який пам'ятник місту, державі й навіть епосі обирається не хаотично чи випадково. Він відображає внутрішній світ, переживання, світогляд, суть ментальності певного народу. Це стосується і біноклевидної

посудини, яка одностайним рішенням науковців-дослідників культури Трипілля обрана пам'ятником Трипільській цивілізації.

Віднайдена вона під час археологічних розкопок поселень Трипільської культури IV тис. до н. е. і свідчить про те, що наш край був населений людьми з високим рівнем культури з найдавніших часів. Ця посудина характерна лише виключно для культури Трипілля й найкраще відкриває перед нами той древній світ із його нестандартним мисленням, оригінальним розумінням добра і зла, мету існування людини на землі.

Сучасне містечко Ржищів є не лише генетичним, а й духовним продовженням світу предків. Тож і зрозуміло, чому ця ритуальна посудина стала головним символом міста та його мешканців. Вона складає основу герба міста і є символічним зв'язком предвіковичного й нинішнього та дорогою в майбутнє.

Погляньмо на трипільську кераміку! Уся вона вкрита орнаментами, магічними знаками, символами. Тобто трипільці думали насамперед не про матеріальне, а про духовне начало нашого буття. І сукупністю всіх цих поглядів, переконань та уявлень і є саме біноклевидна посудина, яка відігравала досить важливу роль у житті трипільців. Недарма сьогодні її визнано символом тодішньої цивілізації.

Що за зміст криється в її, на перший погляд, незрозумілій формі? Дві посудини, обидві без дна, з'єднані між собою та ще й покриті магічними символами.

У верхній частині зображено два водяних змія-дракони, які застигли в меандровому танці, майже торкнувшись головами. У центральній частині – символ засіяного поля, ромби із цяточкою-зерняткою посередині. А в нижній частині – знак вічного руху.

Трипільці були сонцепоклонниками та вірили у єдність Неба і Землі, у вічний рух життя, у безсмертя людської душі.

Дехто з науковців стверджує, що ця біноклевидна посудина використовувалася під час ритуальних обрядів для заклинання дощу, інші акцентують увагу на тому, що подібні посудини обтягувалися шкірою і використовувалися під час ритуалів як музичний інструмент. Ще інші науковці вважають, що біноклевидна посудина має значно глибший зміст і символізує парність сім'ї або є символом братів-світотворців; показує дуалістичність нашого світу, боротьбу і єдність протиріч, без чого неможлива динаміка життя. Усі ці погляди правильні, але, мабуть, несамодостатні. Ймовірно, що їх сукупність, гармонійне переплетіння і є трактуванням старовинної мудрої і водночас простої за змістом пам'ятки.

Учитель історії. Діти, зверніть увагу, що перший пам'ятник Трипільській культурі, знаний у всьому світі, стоїть саме у прекрасному Ржищеві, перлині Середнього Подніпров'я, в одному з центрів дослідження Трипільської культури (В. В. Хвойка 1892-93 рр.), на березі Дніпра-Славути. Ця місцевість обрана і осяяна Божою благодаттю. Тут дихає вічність, нерозривний зв'язок минулого і сьогодення відчувається фізично. Без цього відчуття неможливий

твердий поступ у майбутнє. То ж ще раз вдивімося в нього, одумаймо його суть.

– Діти, що відчуваєте, споглядаючи цю чашу?

Учениця: У цих чашах є зворотній зв'язок минулого й сучасного. У них простота та щедрість землі ржищівської. У чашах переплітаються незвідані світи, у них загадка пращурів та ствердження нашого життя.

Стоять велично з'єднанні чотири чаші,
То обереги здавна наші.
Були жертівниками лише для добра
І берегами для кожного двора.
Тепер, проживши не один десяток літ,
Розповіли нам про славетний рід:
Про звичаї, культуру та обряди
Прадавньої трипільської громади.
Стоять ці чаші в сяйві тисячі зірок,
А влітку – тисячі насаджених квіток.
І грім, і блискавка тим чашам нестрашні,
Несуть вони для міста ясні дні.
Несуть добро і тисячі вогнів,
І славу працю сотні трударів.
Несуть достаток у оселі наші
Оці прекрасні, з'єднані в єдино, чаші.

Ю. Глоба

Науковий співробітник музею. Ці чаші – символ єднання, можливо навіть, усіх чотирьох частин світу, символ єднання добра і зла, усіх природних стихій для того, щоб люди жили в гармонії з природою та були мудrimi господарями голубої планети Земля. Саме тому пофарбований пам'ятник в оранжевий колір. Це яскравий, життєрадісний, полум'яний колір, який додає сил до життя, для боротьби за мир і справедливість, єднання націй і народів, планет і світів в єдине ціле для впевненого світлого життя для майбутніх здорових, мудрих поколінь. Прикрашені чаші орнаментом темно-коричневого кольору. Різні геометричні фігури, дуги, частини рослинного орнаменту, як і коричневий колір, означають родючість землі.

Цей орнамент пов'язаний із напуванням землі та проханням родючості й достатку від землі-годувальниці. Наші предки-трипільці, як і ми, – нація землеробів.

Учитель історії. Праворуч біля пам'ятника – чотири півтораметрові жіночі фігури – збільшені копії знахідок антропоморфної пластики Трипільської культури (автори: Л. Смолякова, К. Меркушева, Л. Горлова, В. Трачук).

10 серпня 2004 року в місті Ржищеві пройшов Міжнародний симпозіум скульпторів. У ньому взяли участь знані українці з далекого зарубіжжя, зокрема – скульптор з Лівану Т.П. Карам. Цей захід відбувся завдяки дієвій підтримці голови культурно-благодійного фонду "Мальовнича Україна" – М.Т. Волошина. Майстри працювали в місті 8 днів на базі будівельного технікуму. Для них було придбано глиби каменю, із яких митці пообіцяли

відтворити образи славного історичного минулого трипільців. Усі скульптори працювали в українському стилі, адже їх здебільшого цікавила трипільська тематика.

Як зазначив київський скульптор М. Білик, головна мета цих робіт – долучення до неосяжного пласту трипільської культури, увіковічення її цінностей, розвиток саме національного автентичного мистецтва взагалі і скульптури зокрема. П'ять скульптур було встановлено у сквері Трипільської культури

Друга зупинка: біля скульптури Дани – богині води.

Екскурсовод *пропонує уважно розглянути скульптуру – Дану – богиню води.*

Чи доводилося бачити подібні скульптури, кого вона вам нагадує?

Відповіді дітей.

Цю роботу виконав Горловий Михайло, скульптор, член Національної спілки художників України. Матеріал скульптури – пісковик.

Легенда.

На північ від Чорного моря із однаковим іменем божества від історичних часів затрималася назва Діва для богині, що має всі архаїчні риси матері-корови, тотемного божества (від Діяни – богині природи, плодючості).

Але Діва була не тільки сонце, небо, земля, вогонь, господиня дикого звіра, врожаю, плодючості, господиня гір і лісів – вона була ще й вода, бо ж вона – універсам. "Ріку богиню нарицають і звір живущ у ній, яко бога нарицая, требу творять... Ов Диеві жрець, а другії Диви..." – за словами Григорія Богослова.

І сьогодні це слово живе в мові. Ріки справді були в уяві предків живими істотами, які за бажання могли ставати реальними жінками-богинями. Назви рік з основою Дн – Дунай, Дніпро, Донець, Дон – все це теж назви богині води – Дани.

В осетинській мові, яку вважають нащадком скіфської, "дон" так і означає вода.

– Діти, які враження виникають, коли споглядаєте цю скульптуру?

Відповіді дітей.

Третя зупинка: Трипільська трійця або Тріада.

Екскурсовод. Діти, розгляньте наступну скульптуру та зверніть увагу на її форму. Кого вона вам нагадує? На яких виробах доводилося бачити такі орнаменти?

Відповіді дітей.

Автор цієї роботи – Володимир Шолудько, скульптор, член Національної спілки художників України. Скульптурна композиція присвячена Трипільській культурі, уособлює паростки життя та розквіту цивілізації; єдності заняття землеробства і гончарства. Елементи орнаменту, схожі на трипільські, якими прикрашали керамічні вироби древні гончарі, свідчать про високу культуру трипільців.

По обидва боки скульптури – стилізовані голівки трипільських жіночих статуеток. У центрі – бутон із рельєфним зображенням колосків. Він об'єднує всю композицію. Тріада – це стилізована декоративна паркова скульптура.

Четверта зупинка: На крилах вічності або Куб кохання.

Екскурсовод. Як ви думаєте, що замислив автор? Які образи втілив у виробі?

Відповіді дітей.

Автор скульптури – Микола Ілліч Білик, член Національної спілки художників України, заслужений художник України, доцент Київського державного художнього інституту ім. М. Бойчука. Матеріал – пісковик.

Куб вічна, міць. Кохання вічна, ніжна тема.

Скульптурна композиція багатоасоціативна, стверджує і символізує тему вічного кохання. Один із кутів композиції – це птах, ластівка, що дивиться в небо. Вона несе красу людських взаємин чоловіка й жінки у просторі та в часі. Птах із зображенням богині "Лади", богині кохання, гармонії, яка ніжно обнімає й оберігає двох дітей: хлопчика й дівчинку. На грудях у неї зображений трипільський знак вічного руху.

П'ята зупинка: Вранішня зоря або Еос.

Автор – Микола Станіславович Сівак, скульптор, член Національної спілки художників України. Матеріал – ракушняк.

Тема скульптури навіяна прочитаними книгами про Трипільську культуру. У давні часи фігура жінки з крилами, яка тримає горщик з водою (вода ллється), символізувала Зорю. Ще її називали Ранкова Зоря, бо давала вона людям ранкову росу, дрібний дощ. Образ Ранкової Зорі переплітається з образом Венери.

Шоста зупинка: Козак Мамай. Камінь Мамай.

Екскурсовод. Альошкін Олексій Михайлович, член Національної спілки художників України працював над скульптурою "Козак Мамай". Твір присвячений Олесю Берднику, козаку Мамаю сучасності.

"Сидить козак Мамай, в кобзу грає, що замислив, то все має..."

Створюючи скульптуру, автор намагався зберегти дикий камінь, створений Богом, природою. Форма невизначена. Потрібно розгледіти в камені багат шаровий наш світ, світ духовний, нематеріалістичний.

Тематику створення першого шару скульптури навіяла легенда про лелеку. Зачарований у птаха козак збирає в торбу зло (змій, гадів). Доки не позабирає все зло, доки чари не пропадуть.

Другий шар. Інь і Янь виступають в образах змій. Зміїна отрута стікає в чашу, схожу на біноклевидну трипільську посудину. Отрутою можна лікувати, можна вбити. У любові й сердечності ми повинні будувати свій світ, вічний світ, складний світ.

Третій шар. Беззахисний, безмовний шепіт риб (риба – символ хреста і любові) в муках і мріях народжує нові замисли, думки. Зі струн кобзи-бандури, із відбитків сліз, що виїли камінь, народжується пісня-птах, народжується духовне світове дерево-птах із квіткою-зерном. Вічне дерево життя нагадує постать козака в бурях. Віти цього дерева піднімають енергетику, настрій.

Біноклевидною посудиною енергія космосу переходить у груди матері-землі. Шабля – духовний меч. Змія-зло не в силі вириватися із кльову лелеки, вона ніколи не дістанеться до води, у якій живуть риби, тобто любов.

Заклучна частина.

Науковий співробітник музею. Ось уже майже сто років у науці дискутується питання про те, чи можна вважати трипільців попередниками сучасного українського народу. Такі вчені, як В. Хвойка, В. Щербаківський та інші вважають трипільців безпосередніми нащадками нинішніх українців, інші заперечують це.

Безперечно, трипільська культура мала виняткове значення у формуванні багатьох етнічних рис українського народу. В українському килимарстві, гончарстві, вишивках, писанках багато геометричних та рослинних орнаментів, які дуже нагадують орнамент енеолітичної доби в Україні й зокрема – трипільців.

І ніхто не заперечить, що трипільська культура – чи не найцікавіша в нашій історії. І хоча відкрито її більше ста років тому, до недавнього часу так і не було надано належної оцінки їй і її ролі в історії України, людській цивілізації в цілому. А зараз є впевненість в тому, що ми вивчатимемо її докладніше, тоді краще зрозуміємо, чому ми любимо свою землю, чому так гарно вміємо її обробляти і навчимося ще більше берегти її та примножувати земні багатства. Є віра є й надія, що все відбудеться насправді, бо ржищівський край має глибоку прадавню культуру, яку примножує й береже для нащадків. Це значить – жити і процвітати Україні в віках, бо нація, яка цінує свою історію, є великою нацією!

Учитель історії.

– Діти, які почуття виникли у вас під час перебування на екскурсії у сквері Трипільської культури?

– Що перейняли сучасні українці від трипільців?

– Мабуть, тепер стало зрозуміло, за що ми так любимо свою землю?

Чому вона нам так дорога і мила?

Відповіді дітей.

Учитель підбиває підсумки екскурсії.

Домашнє завдання.

Написати звіт про екскурсію, зазначивши в зошиті маршрут і основні архітектурні пам'ятки. Фотокореспондентам – зробити фотографії та розмістити їх на порталі школи.

Список використаних джерел

1. Буренко К.І. Трипілля в течії віків / К.І.Буренко, М.Ю.Відейко. – К. : Прес-КІТ, 2012. – 496 с.

2. Шелест А.П. Історичний нарис : Рокитнянщина / А.П. Шелест. – К. : Новий друк, 2008. – 384 с.

3.1.4. Літературна світлиця Анатолія Луценка (до 90-річчя від дня народження).

*Дмитрук Л.М., учитель української мови та літератури,
завідувач літературно-мистецької вітальні Анатолія Луценка
Калитянської загальноосвітньої школи I–III ступенів
Броварської районної державної адміністрації*

Мета: розширити знання учнів про життя і творчість А. Ф. Луценка; сприяти вихованню національної самосвідомості учнів; формувати громадянську й загальнокультурну компетентності, повагу до національної культури.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена світлиця А.Ф. Луценка.

Музичне оформлення: пісні "Священна війна"; Се ля ві.

Обладнання: мультимедійна дошка, ноутбук, проектор.

Перебіг заходу

*А болю – по вінця! Від рідної мови
Уже відреклися. Чи є в ній потреба,
Коли продаємо українські діброви,
Поля у хлібах, у синяві небо!*

Звучить спокійна класична музика, виходять ведучі, музика продовжує звучати, але тихіше.

1 ведучий. Доброго дня, дорогі друзі! Сьогодні ми зібралися в цьому залі, аби вшанувати пам'ять нашого талановитого земляка, учителя, художника, поета Анатолія Федоровича Луценка, якому в цей день виповнилося б 90 років. Уже 12 років нема ювіляра із нами. Та він житиме, доки ми пам'ятатимемо його. Тож пропонуємо до вашої уваги віртуальну мандрівку життєвим і творчим шляхом Анатолія Федоровича.

2 ведуча. 17 лютого 1925 року на синьому зимовому небі спалахнула яскрава зірочка – у селі Саверці Попільнянського району Житомирської області в селянській родині Федора Гнатовича та Оксани Іванівни Луценків – велика радість: народився син Толя. Народився на радість чи на біду, того ніхто не знав. Мати, молода й весела, "всюди пісню носила з собою – серцю співати хотілось. Люди казали: на горі співаєш".

1 ведучий. В одному з автобіографічних віршів майбутній поет писав:

О, як співала мама день у день!

Я згадую той спів з далеких літ

І думаю: вона мене з пісень,

Мабуть, створила і пустила в світ.

2 ведуча. Дитинство хлопчика промайнуло в мальовничому селі, на берегах тихоплинної річки Кам'янка, недалеко від вікового лісу. Тут хлопчик насолоджувався духмяними чарами рідної природи, різнобарвними голосами птаства, українськими народними піснями, які день у день співала його мама. А вечорами, сидячи на печі, упиваючись запахами різноманітного насіння,

поринав у чарівний світ бабусиних казок.

Із татом, звичайним селянином-трудівником, ходив маленький Толя в поле за село, де вчився розмовляти з рідною землею.

1 ведучий. Світ для нього був як ледве розкрита таємнича книга: таємничі ліси біля Заріччя з сон-травою та незабудками, Саверецький гай з рястом, медунками та лісовими мавками, невеличкі дзюркотливі джерельця, повноводні річки та синьо-прозорі люстра ставків, заплетені співом жайворонка поля – серед цієї краси промайнуло босоноге дитинство та юність Анатолія. Тут він бігав із сусідськими дітьми з засмаглими ногами та пастушими торбинками через плечі, пік картоплю за городами, "їздив баско на дрючку-коні", ловив у ставочку сонечко, слухав жаб'ячий хор і гукання водяного бугая, насолоджувався чарами рідної природи. Саме ця краса давала йому наснагу, надихала на творчість. І, будучи маленьким хлопчиком, він частенько брав до рук вуглинка і малював на стінах хати котика, квіточку – усе, що бачив довкола. Не раз сварилася за ті малюнки мама, а так хотілося малювати!

Любов до рідної землі проніс Анатолій Федорович у серці через усе життя. Про це свідчать його вірші, картини, світлини.

Класична музика стихає, тривожно б'ють дзвони.

2 ведуча. Але дитинство Анатолія було дуже коротким і не таким безхмарним, як здається на перший погляд. Жорстокі тридцять роки відкрили нашому народові шлях до пекла. Ішов цим шляхом і рід Луценків. За даними Всеукраїнського товариства "Меморіал" навесні 1933 року в Україні щодня помирало голодною смертю до 25 тисяч людей, щогодини – близько 1 тисячі, щохвилини – 17.

1 ведучий. Про голодний 1933 рік Анатолій Федорович з великим болем писав пізніше у поезіях. Із них ми довідуємося, що харчувалися Луценки, як і всі українські сім'ї в той час, гірким, нудним варивом із кропиви, щавлю, чорнобиллю, яке готувала мати. Та не могла така юшка врятувати від лютої смерті. "Вмирили люди на ходу", і тижнями на дорогах і хатах лежали трупи, бо хоронити їх нікому було.

2 ведуча. А бували й випадки людоїдства. Анатолій Федорович згадував, як у 1933 році в тихому Саверецькому лісі два сільські дядьки зарубали його сусіда, кирпатого Іванка, який збирав гриби чи ягоди, щоб врятуватися від голоду, і поділили між собою його м'ясо.

У серпні 1937 року Федора Гнатовича Луценка назвали куркулем, заарештували та засудили до 10 років таборів. За що вислали батька до Сибіру, Толя зрозуміти не міг.

Учень.

Куркуль! Куркуль!..

А що було в нас? Навіть я штанці

Із полотна полатані носив.

І на столі ми рідко мали хліб,

І той глевкий, навпіл із буряками.

Ще мали хату, що була покрита

Соломою із бляхою навпіл:

Збирав скрізь батько старі відра, ночви
І змайстрував ото із них він дах.
І це куркуль? Хотілося мені
На всенький світ кричати від неправди!
Та хто повірить? Хто мені повірить?

1 ведучий. Не вірив ніхто. Не дивлячись на трьох маленьких дітей, забрали серед ночі батька й вигнали з хати всю родину. Плакав Толя з братом, стоячи біля порога, а "сестричку Оленку, що в колисці лежала, дядько з району на сніг викинув разом з колискою". Пізніше від холоду й голоду Оленка померла в мами на руках.

Ведуча 2. Деякий час Толя з мамою і братом голодними ходили попід тинами, просили милостині, адже на їхньому обійсті голова колгоспу побудував хату своїй сестрі. Не завжди люди могли дати їм щось поїсти, бо й самі пухли від голоду. Траплялося, що за день Луценки випрошували пару буряків чи картоплину. Слава Богу, знайшлася у селі одна добра жінка, баба Параска, яка зглянулася над ними, дала притулок у своїй хаті і приносила дітям у полотні з комуни щось поїсти.

Учениця.

Ми з мамою голодними ходили,
Попід тинами милостинь просили,
І дуже рідко мені хто у руки
Давав малому, було, щось поїсти.
За цілий день із пару буряків
Чи картоплину випросим – не завжди
Могли нам люди дати, бо і їх
За горло брав щодень тугіше голод.
І якось ми під тином в бур'яні
Із мамою мостились ночувати.
Враз біля нас щось чорне зупинилось,
Замотане по голову в лахміття.
Від ляку в мене дух перехопило,
І я за маму заховавсь, дрижав.
Була то жінка – ні, не жінка, Боже! –

Учень.

Мара, чорніша чорної землі.
Кістляві руки простягла до мами
Й губами, що обвислі і тіпались,
Просила щось без слів, не говорила,
Бо мова вже відібрана була.
І мама їй печені буряки,
Що напросила, віддала із торби.
Як жадібно вона схопила їх
І похапцем тулила всі до рота!
В душі дитячій думу я носив,
Що ми одні із мамою нещасні

Були тоді на всеньку Україну,
Та сам собі опісля вже не вірив.

1 ведучий. Образ матері – провідний у творчості Анатолія Луценка, адже вона – берегиня роду, вона супроводжувала поета "в біді і горі", на всіх життєвих дорогах.

Учениця.

Коли б умів я малювати,
(Хоч брався вже за це не раз)
Намалював би тиху матір,
А з нею і принишклих нас.
Без сліз вже маму змалював,
Бо виплакані в неї очі.
Про це ніхто й ніде не знав,
Лиш знали недоспані ночі.
А брата – з мохом на лиці,
Запалім, видовженім, синім,
Та ще калачики в руці,
Що їсти він нарвав під тином.
Себе – у картузі старім,
Що в сінях залишивсь від батька,
Але тепло його зберіг, –
В теплі тім гріюсь, мов курчатко.
Була б це наша вся сім'я,
Поменшена в біді і горі...
Ще тло домалював би я,
Холодне, сіре і суворе –
Із хатою на три вікна,
В сорочці житній із латками,
Бо кожен вітер її знав...
І все пригорнуте до мами.

1 ведучий. Коли Толя пішов до школи, страждання його не закінчилися. Як сина "ворога народу" його не прийняли в піонери. У голодному 1934-у, коли у школі дітям варили обіди, йому з братом з тієї ж причини обідів не давали. Їли вариво з бур'яну, калачики, пундики з гнилої картоплі. Не раз доводилося бути битим об'їждчиком за жменю назбираних на полі колосків.

2 ведуча. Та були й хвилини тихого щастя, коли Анатолій забивався десь подалі від усього світу, малював, писав вірші або мріяв. Якось у лузі Толю, який малював любий його серцю краєвид, зустріли хлопці-пастухи. Сподобалися їм ті пейзажі, попросили намалювати карти. Із того часу майбутній художник почав збирати чесно зароблені копійки на справжні фарби: мріяв намалювати своє рідне село, річку Кам'янку, щоб усі дізналися, яка то краса.

1 ведучий. Назбирав тоді хлопчик цілого карбованця, але коли у школі піонерська дружина збирала по 10 копійок на допомогу дітям Іспанії, він, не задумуючись, виклав усі свої заощадження, бо мав добре, чуйне серце, ніколи

не був байдужим до чужої біди. А фарби купив аж у сьомому класі.

Коли ж навчався в четвертому класі Саверецької семирічки, Толя Луценко почав писати вірші. Його перша поезія була надрукована в харківській газеті "На зміну" в 1935 році. І за перший учнівський гонорар згорьована мати купила хліба, а хлопчик уперше подивився в сільському клубі сеанс німого кіно.

2 ведуча. У 1939 році Анатолій Федорович закінчив школу, та попереду юнака з Полісся, як і весь український народ, чекала Велика Вітчизняна війна.

Звучить музичний фон – пісня "Священа війна".

1 ведучий. Як і всю плодоносну Україну, його Саверці нещадно плюндрували, грабували фашистські зайти.

2 ведуча. Якось Толя довідався, що німці збираються спалити районну бібліотеку, у якій було багато цікавих цінних книг, зокрема й "Кобзар" Тараса Шевченка, про який він мріяв ще з дитячих літ. І хлопець вирішив врятувати цінності. Коли підповз до купи книжок, фашисти помітили його, вдарили по голові прикладом автомата, і хлопець знепритомнів. Разом із двома відчайдушними шістнадцятилітніми друзями Луценко вирішує помститися і вбити гебіт-комісара Шейбу, але замах був невдалим: вони лише припалили катюзі скроню, та все ж змушені були переховуватися.

2 ведучий. Одного разу в картоплинні біля рідної хати, маминої, яку вона вдовицею зліпила з сусідами з глини, Толю, який прийшов із лісової схованки взяти вдома щось поїсти, схопили "свої продажні і чужі катюги" і запроторили в Освенцім.

2 ведуча. Освенцім – це міжнародний "комбінат смерті", який за п'ять років свого існування став кладовищем майже для п'яти мільйонів людей різних національностей, серед яких – і люди похилого віку, і жінки, і діти. Головна мета табору – знищення в'язнів після повного використання їх як робочої сили.

1 ведучий. Уся територія табору була оточена подвійною огорожею з колючого дроту, крізь який пропускали електричний струм. Уздовж огорожі на відстані кількох метрів одна від одної стояли сторожові вежі. Тих, хто наважувався тікати, убивав електричний струм або кулі вартових. Жили в'язні в цегляних чи дерев'яних бараках, спали на триярусних нарах, на кожному ярусі по 8-10 осіб. Їх примушували виконувати важку фізичну роботу, над ними проводили різні псевдомедичні експерименти, морили голодом, у зв'язку з чим кожного дня в таборі помирало по кілька сотень людей. За найменший непослух жорстоко катували, зокрема пороли дерев'яною палицею на спеціальному табуреті (по 50-80 ударів). Немічних, хворих, старих людей і дітей "душили циклоном" у газових камерах та спалювали у крематоріях.

2 ведуча. Про жахи, які довелося побачити й пережити в концтаборі, писав пізніше Анатолій Федорович у своїх поезіях.

Учень.

Примарами тягнулись темні склади,

Де пунктуально все складали в них:

Ось взуття дитяче ряд за рядом,

А ось ряди і щіточок зубних,
Ряди протезів, різних окулярів,
Ген в тому складі тюки, тюки кіс,
Спресовані по кольору управно.
Так спресувать не зміг би навіть біс.
Тут все на облік педантично взято,
Лише не взятий крематорний дим,
В яким людські страждання і прокляття
Летять над світом розум пробудить.

1 ведучий. Голод, холод, смерть сотень, тисяч людей – усе це довелося пережити Анатолію Луценку в пеклі Освенціма.

Учениця.

Дант писав про пекло – то не пекло,
Створена фантазія то ним.
Серце в нього, як писав, не терпло,
Не в'їдався крематорний дим.
Кров з дітей у Дантовім не брали
І людей "циклоном" не душили,
Тих, хто йшов до дроту, не вбивали,
Рукавичок з шкір людських не шили.
Він його не бачив. Не дай, Боже,
Таке пекло бачить наяву!
Пекло те із Дантовим не схоже,
Описать його ніхто не зможе...
Після нього як я ще живу?

1 ведуча. Із Освенціма разом із двома земляками якимсь дивом Анатолію Федоровичу вдається втекти (допоміг лікар, чех за національністю, який, побачивши мамину вишиванку в юнака, розчулився, уберіг від крематорію, організував утечу).

Втеча. Зрада. Темні каземати. Примусова праця різноробочим на заводі у французькому місті Лотінхем. Нові французькі друзі. Рух Опору. Так складалося життя Анатолія Луценка після Освенціма. І ось одного дня... Друг Марсель привів сестру свою.

Учень.

При знайомстві Сільвою назвалась.
А була ж красуня, молода,
Спадали коси хвилями на плечі –
Французька Маріанна...

2 ведучий. Сільва Андрієс залишила глибокий слід у душі поета. Він присвятив їй немало віршів, один із яких з легкої руки композитора Володимира Івановича Скока (у минулому – учителя музики Калитянської загальноосвітньої школи) стала пісня "Се ля ві", яку виконував заслужений артист України Олександр Василенко.

Звучить пісня "Се ля ві".

2 ведуча. Після закінчення війни з допомогою французьких друзів, із

якими брав участь у створенні Руху Опору, 7 серпня 1945 року Анатолій Луценко повертається додому, у рідну Україну. Мати вже не чекала, не сподівалася на зустріч із сином і навіть відправила панахиду. А коли побачила, не впізнала, бо "син був лиш із шкіри і кісток".

1 ведучий. Звичайно ж, після війни він міг залишитися у Франції і швидше здобути визнання талановитого художника, адже його живописні полотна, акварелі, олійні краєвиди, які вже пізніше потрапили за кордон, одержали гідне поцінування мистецтвознавців. Та щодня, щоночі кликала рідна домівка, вишнево-яблуневі сади села Саверці, річка Кам'янка й темно-сині звіддала бори Полісся.

Звучить спокійна класична музика.

Учениця.

По роботі, вже на нарах,
Часто вечорами
Виринали з моїх марень
Хата й вишні в мами.
Із дитинства виринали,
Пахли рідним, милим
Й моє серце окриляли –
Був в ту мить щасливим.

1 ведуча. В одній з автобіографічних довідок Анатолій Федорович писав: "На рідній землі стільки зваби, зваги і ще такого, чого не в силах передати барвами. Тоді беруся за слово. Хочеться, щоб слово стало барвою, а барва – мелодією". Слово і барва – це два крила, які міцно тримали митця в його життєвому польоті наперекір усім вітровіям.

Так, зачарований барвами рідного краю, 1 вересня 1946 року Анатолій Луценко вступив до Київського училища прикладних мистецтв, після закінченні якого 1 липня 1948 року отримав звання майстра альфрейно-живописних робіт.

1 ведучий. У 1959 році Анатолій Федорович – абітурієнт Ленінградської академії мистецтв, студентом якої йому, як синові "ворога народу", колишньому "остарбайтеру", бути не довелося.

Свою трудову діяльність А. Луценко розпочав на Житомирщині. Працював завклубом та вчителем малювання. На початку 1970-х переїздить на Броварщину. Спочатку вчителював у Требухівській школі, а з 1973 року викладав малювання та працю в Калитянській школі.

2 ведуча. На одному зі стендів нашої школи Анатолій Федорович писав: "Тепло моїх долонь, і розуму, і серця, я віддаю вам, діти". Роботі з дітьми він присвятив понад 25 років свого життя. На уроках образотворчого мистецтва учив своїх вихованців бачити красу, оволодівати поетичними таємницями, переносити на папір подих вітру, голос жайворонка, помах журавлиних крил, схід сонця і тихий дзвін ранкової роси.

1 ведучий. Пропонуємо вам переглянути відео про художню студію "Веселка", керівником якої був Анатолій Луценко, і почути його голос.

Показ відео "Творча студія" студії "Веселка", Калита, 1988 рік.

2 ведучий. Мистецькі роботи вихованців студії "Веселка" стали надбанням районних, обласних, республіканських і міжнародних виставок дитячих малюнків, зробивши навіть крок за океан – у США. Вони не раз відзначалися грамотами та преміями. І звичайно, першочергова заслуга в цьому – Анатолія Луценка, відмінника народної освіти, художника й поета, шалено закоханого в рідний край, у життя, малюнки-пейзажі якого оживають удруге в поезії, а поезії пізнаються в малюнках.

Учень.

Як же ти можеш спати
В ці ночі, такі прозорі,
Коли розсипають зорі
Не роси, а діаманти?
Як же ти можеш спати
В ці ночі вишнево-кипучі,
Коли солов'їні жагучі
Пісні навкруги розлилися?
Як же ти можеш спати
У ночі, коли на щастя
Місяць підкову сріблясту
Хоче комусь віддати?
Як же ти можеш спати?

Учениця.

Хвилечка пестить лілею,
Хмаринка-лебідка вгорі,
Сонце блукає землею –
Живи, упивайся на порі.
Заплуталась стежка у житі,
Волошки співають блакить,
Бджола до гречаного цвіту
Раз по раз за медом летить.
Немов від цілунку кохана,
В гаю зашарілась калина,
І мрія на крилах туману
То сумом, то ніжністю лине.
І в кожнім зітханні і русі
Виткані барви хмільні...
Цвіту цього не напитися,
Скільки б не жити мені!

1 ведучий. Анатолій Федорович завжди був серед дітей. Навіть у пенсійному віці він часто їздив на творчі зустрічі у школи району, а також у навчальні заклади своєї малої батьківщини Житомирщини. "Простий, щирий, сивоволосий, відкритий для людей чоловік. Найбільше мене вразили його живі, чесні, сміливі, добрі й напрочуд голубі очі, у яких випромінювалися й біль від спогадів про своє важке життя, і надія на краще майбутнє нашого народу", – так описує письменника Тетяна Круш, одна з учениць Броварської

загальноосвітньої школи №10, у своїй роботі "У гостях у Анатолія Луценка" (2001 рік).

1 ведуча. Анатолій Федорович був чудовим, люблячим дідусем. Своїм онукам Даші та Кирилу він дарував свою щедрість і доброту, саме їм присвятив свою поетичну збірку "Сонячні зайчата", якій притаманний щирий, м'який гумор. Ілюстрації до неї, як і до всіх інших збірок, намалював сам автор.

1 ведучий. "Сонячні зайчата" – назва метафорична. Так поет називає своїх онуків та й усіх малят. У своєму автографі до фотоальбому онучки Даринки він писав:

Учень.

В альбомі цьому Даша –
Маленьке ще зайчатко,
Та вже життя земного
Тут є її початки.
Рости, зайча, здоровим,
І добрим, і веселим,
Хай щастя тобі доля
Скрізь рушниками стелить.
Як будеш зустрічати
Добро в жорстокім світі,
Добру добром взаємно
Не забувай платити!
І за любов – любов'ю,
Як у людей ведеться,
Нехай цвіте жагою
Твоє повсюди серце.
Як виростеш – все рідне
Люби, зайча, до болю –
Так зичить дід для тебе
Від серця і з любов'ю.

2 ведуча. У "Сонячних зайчатах" – пісня грайливого весняного струмка і ніжний трепіт крилець вишневих квіток-метеликів, гарбуз-здоровило, як барило, і червоний мухомор, що "відкрив для мух недавно хор", мурзилко, киця-чепуруха й неслухняний допитливий песик. Вірші з цієї книжки полюбилися багатьом дітям нашої школи. Ці поетичні рядки надихають і юних художників до творчості.

Учениця.

Весь день в гаю корова
Рубала собі дрова.
Їв їжак на скирті
Вареники з макітри.
Взяла сорока голку
Й зашила рота вовку.
По рибу йшов гарбуз,
Та в багні загруз.

Сміялася кульбаба,
Як танцювала жаба.
Усівся жук в кареті
І грає на кларнеті.
При житі весь кукіль
Скосив раненько джміль.

Учень.

Горобці-молодці
Наробили гребінців
Й полетіли на базар
Продавати свій товар.
Враз коники-стрибунці
І зяблики-свистунці,
І лисиці, і зайці
Розкупили гребінці,
І додому горобці
Полетіли: "Ців-ців-ців!"

Учениця.

То дарма, що песик мій
Без одного вуха.
Це я ставила в куток
За те, що не слухав.
А тепер слухняним став
І з ляльками дружить,
Навіть кашу манну їсть, –
Люблю його дуже!

1 ведучий. Луценкові поезії для дітей та його малюнки до них пронизані ніжністю, теплотою, великою батьківською любов'ю. Напевно, саме цих почуттів не вистачало Анатолію Федоровичу в дитинстві, тому він наповнював ними душі своїх онуків та інших маленьких читачів його творів, щоб були вони світлими, щирими, відкритими до всього красивого й доброго.

2 ведуча. Нелегким був шлях Луценка-поета. У часи Хрущова у Броварах його судили за те, що недостатньо висвітлював роль Комуністичної партії у своїй творчості. Мета тривалого судового процесу – запроторити Анатолія Федоровича до в'язниці, але на допомогу прийшли французькі друзі, які надіслали документи, що свідчили про діяльність письменника в Русі Опору, і вирок судді було пом'якшено – 2 роки умовно.

2 ведучий. Кажуть, життя вибирає наймужніших, найталановитіших, аби продовжитися в їхній творчості, праці, пошуках, здобутках. Відтак усе вистраждане викарбовується пізніше на сторінках Луценкових 18 поетичних збірок: "Важкі жита", "Сльоза і пам'ять", "На моїм порозі", "Вогненне життя", "Живиця отчої землі", "Із пекла в пекло" та ін.

2 ведуча. Поезія Анатолія Федоровича, як писав М. Сингаївський, – рідна сестра долини й людської долі. Його захоплює бажання змалювати образи своїх односельців, земляків, історичні особистості, відтворити саму людську гідність,

без якої немислима людина. До глибини душі пропікає автора соціальна несправедливість, що зустрічається на кожному кроці в нашому суспільстві. Справжнім життям наповнено більшість віршів Луценка. Ось лише одна мініатюра, яка говорить сама за себе:

Учень.

Сусіда Йван вернувся із війни,
А очі залишив десь у Берліні...
Були ж у нього синіми вони –
Такі, як небо в нас на Україні.

1 ведучий. Дивуєшся, як багатостраждальна душа поета не зачерствіла від того пекельного життя, яке дарувала йому доля. Усе життя він мріяв хоч раз, хоч уві сні побачити батька, а якщо ні, то хоч схилити голову біля його могили.

Учениця.

Сниться мені мати,
Дуже часто сниться,
Що на тому світі
Їй так добре жити,
Що є в неї хата –
Не хата – світлиця,
Що немає злиднів,
Є що їсти й пити.
Мамо моя, мамо,
Я тобі радію,
Що оселю маєш
І живеш в теплі,
Що тебе фіскали
Вже терзять не сміють,
Відійшли від тебе
Горе і жалі.
Тільки мені сниться,
Що ти самотня.
Чи ти там не бачиш
Татуся мого?
Чи і там не може
Він ступити і кроку,
Щоб конвой по ньому
Не відкрив вогонь?
Мамо моя, мамо,
Не можу збагнути,
Може, не під силу
Сни такі сумні.
Дуже тебе прошу,
Як стрінеш татуся,
То не гай же часу:

З ним приснився мені!

2 ведуча. Усе життя боліло в душі: "Твій батько – ворог народу". І лише через 50 років після розстрілу, 22 січня 1988 року, Житомирським облсудом Федора Гнатовича Луценка було реабілітовано.

Учень.

Обвинувачення, – через півсотню літ, –

Передивились й справу припинили...

Мені в очах перевернувся світ

І я заляк, зацепеніли жили.

Тримаю "справку". Скаменів. Стою.

І бачу батька, що іде у поле,

І нашу в злиднях претяжких сім'ю,

Яка шукає попідтинню долі.

За що обвинувачений? Нема

Про це у "справці" ні одного слова.

Хіба і досі правда ще німа?

Хіба те зло все в пил перемололо?

Реабілітований написано – і все.

Оце мій батько? Папірець із суду?

О, як цей біль пекучий ще несе

Душа моя

Й допоки нести буду?

1 ведучий. Реабілітований батько і вся сім'я Луценків. Згодом прийшла реабілітація і на в'язня Освенціма. Двічі репресований, двічі реабілітований, та жодного разу ніким і ніколи не зломлений і не скорений, щирий, відкритий серцем і словом, як усі справжні поети, за рекомендацією талановитого поета й кінорежисера Миколи Вінграновського 21 лютого 1996 року Анатолій Луценко був прийнятий до Національної спілки письменників України). Перу Анатолія Федоровича належить низка літературно-дослідницьких статей, присвячених творчості Т. Шевченка, Лесі Українки та М. Рильського.

1 ведуча. А. Ф. Луценка можна назвати поетом-піснярем. Його вірші надихають на творчість композиторів. Багатьом відомі пісні на його слова: "Селя ві" (композитор В. І. Скок), "Лебідонько моя", "Середина літа", "Пісня про Калиту" (музика В. І. Ілемського) та інші. За розвиток літератури рідного краю Анатолій Федорович був удостоєний премії імені Григорія Сковороди.

2 ведучий. За своє життя митець намалював сотні картин, які розлетілися не тільки Україною, а і світом. Їх можна побачити в Угорщині, Чехії, Франції, США, Італії. Це, в основному, пейзажі, краєвиди рідного села, рідної України, намальовані простим олівцем, аквареллю, олійними фарбами, пастеллю, чорною тушшю. Коли приходило натхнення, художник малював на тому, що траплялося під рукою: на клаптику паперу, на палітурках старих книжок. Його рукою намальовані картини на стінах Калитянської школи: у вестибюлі, у коридорах, у їдальні.

2 ведуча. В останні роки життя А. Луценко намалював картини, які відомі кожному мешканцю Калити і сусідніх сіл – іконостас нашої церкви. У

2001 році за реставрацію та оформлення Свято-Миколаївської церкви в Калиті він був удостоєний премії імені Івана Огієнка.

1 ведучий. А це – остання робота художника. На мольберті лежали гілочки засохлих чорнобривців. Мабуть, саме їх він хотів намалювати, але не встиг. 19 жовтня 2002 року перестало битися серце нашого талановитого земляка.

2 ведуча. До останніх років свого життя митець працював у своїй художній майстерні, аби залишити нам у спадок усе, дароване йому Богом і Родом.

2 ведучий. Та Анатолій Федорович не помер. Він поруч із нами. Живе у спогадах своїх колег, учнів, друзів, говорить до нас барвами своїх картин, своїм поетичним словом.

Слово надається колегам, друзям ювіляра.

1 ведуча. Один із своїх останніх віршів поет присвятив улюбленій онуці Даринці.

Учениця.

Вже швидко, швидко я піду туди,
Де вічна ніч, де холод, забуття,
Де вже нічим мене не пробудить,
Звідкіль назад немає вороття.
Моя могила поросте травою,
Трава та буде лагідна, зелена
І говорити вона буде мною,
Як ти прийдеш коли-небудь до мене.
І в шелести, і в порухи її
Заглибся, заслухайся ти усеньким серцем
Й почуєш в них слова мої, мої,
В яких ще щось і неземне озветься.
Вслухайся, тільки прошу, не сльозою,
Вже не допоможуть ні слова, ні біль,
Вслухайсь: я буду поруч із тобою
Стоять, голубить і радіти тобі,
Що ти живеш і сонце в очах носиш,
Яке носив і я колись – носив!
І що тобі сміється світ у росах,
Є радість світла й зацвіти краси.
Вслухайтесь поглибше: "Я не вмер – живий!" –
Тобі завжди так буду говорити,
Коли до мене будеш ти ходити
І прислухатись серцем до трави.

1 ведучий. Як заповіт нам, нащадкам, звучать сьогодні слова А. Луценка:

Учень.

Дивись усе... і жадібно вбирай:
І сміх росини, й колоска дзвеніння,
І маковію племінке горіння,

І джерела кипучий водограй.
Вбирай усе: з пилінки до зірниць,
Буття земного відблиски і тіні.
У бурях, днинах, в сніжнім голосінні
Вбирай усе, мов сонце, до зіниць.
Дивись, бо в тебе лише мить в руці,
Коротша навіть, ніж синичне "цінь".

Ведуча 2. Тож радіймо веселому дзюрчанню весняного струмка, різнобарвній веселці в чистому небі, ніжному погляді квітки, зоряному блиску ранкової роси. Любімо життя так, як любив незабутній Анатолій Луценко. Любімо нашу рідну землю, нашу барвінково-калинову Україну, як і він, адже кожен із нас – невід’ємна частинка її.

Список використаних джерел

1. Гамалій Н. Слово і барви Анатолія Луценка / Н. Гамалій // Нове життя. – 1993. – №18. – С. 6–10.
2. Жорницький Б. У його серці – цілий світ / Б. Жорницький // Нове життя. – 1994. – № 8. – С. 4.
3. Жорницький Б. Душа натхненного митця / Б. Жорницький // Нове життя. – 1994. – № 28. – С. 4.
4. Жорницький Б. Пам’ять серця / Б. Жорницький // Нове життя. – 2000. – № 30. – С. 4.
5. Жорницький Б. Я ще у пошуках : До 75-річчя А. Ф. Луценка / Б. Жорницький // Нове життя. – 2000. – № 16. – С. 4.
6. П’янов В. Він ходив по муках двох режимів / В. П’янов // Освіта. – 2000. – № 1. – С. 3–8.
7. Сингаївський М. Пломінь його душі : Роздуми про творчість художника й поета А. Луценка / М. Сингаївський // Демократична Україна. – 1995. – № 1. – С. 3.
8. Сингаївський М. Під небом – на землі / М. Сингаївський // Нове життя. – 2000. – № 7. – С. 2–4.

Збірки Анатолія Федоровича Луценка

1. Сльоза і пам’ять : Поезії. – Баранівка : Слово Полісся, 1991. – 47 с.
2. Живиця отчої землі : Поезії. – Баранівка : Слово Полісся, 1993. – 63 с.
3. Живучий племінь : Поезії. – К. : Український письменник, 1994. – 114 с.
4. На моїм порозі : Поезії. – К. : Пан-студія, 1994. – 84 с.
5. Овогнене життя : Поезії. – К. : Пан-студія, 1994. – 76 с.
6. Максимове джерело : Поезії. – К. : Пан-студія, 1995. – 110 с.
7. Не все розгубив: Поезії. – К. : Співзвучність, 1995. – 92 с.
8. Сонячні зайчата : Вірші для мол. шк. віку. – К. : Пан-студія, 1995. – 28 с.
9. Із пекла – в пекло : Поезії. – К. : Співзвучність, 1996. – 76 с.
10. Кущиста рунь : Книга віршів. – К. : Демократична Україна, 1997. – 119 с.

11. Все доля : Поезії. – Бровари : Українська ідея, 1999. – 127 с.
12. Неповторні відтінки : Поезії. – Бровари : Броварська друкарня, 2000. – 115 с.
13. Глибиною серця : Поезії. – Бровари : Броварська друкарня, 2001. – 258 с.
14. Мої земні болі : Поезії. – Бровари : Броварська друкарня, 2001. – 132 с.

3.1.5. Година спілкування "Наша творчість – рідній Броварщині".

*Дмитрук Л.М., учитель української мови і літератури,
завідувач літературно-мистецької вітальні Анатолія Луценка
Калитянської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Броварської районної державної адміністрації*

Мета. Збагатити знання учнів про історію рідного краю, його визначних людей; виховувати повагу та гордість за своїх земляків.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена актова зала, державна символіка, рушники.

Музичне оформлення: пісні "Зачарована моя Десна" (сл. Л. Ямкового, муз. І. Єрмакова), "Се ля ві" (сл. Ю. Ф. Луценка, муз В. Скока), "Вальс прощання зі школою", "Півонії" – сл. О. П. Гамзи, "Прапор" (сл. Н. Багмут та І. Єрмакова, муз. І. Єрмакова), "Я – Україна" (сл. Л. Ямкового, муз. І. І. Єрмакова); вірші "Утренний туман", "Близка осення пора", "Непогода" Т. Г. Фролової.

Обладнання: ноутбук, мультимедійна дошка, проектор.

Запрошені гості: методист районного методкабінету Горицька Ірина Олександрівна, директор районного центру дитячої та юнацької творчості Куць Тетяна Григорівна, директор районного центру туризму Білановська Ольга Олексіївна, методист центру туризму Юрчук Тетяна Андріївна, заввідділом масових заходів центру туризму Білановський Ігор Володимирович.

Перебіг відкритого заняття

Звучить пісня "Зачарована моя Десна", сл. Л. Ямкового, муз. І. Єрмакова.

1 ведучий. Благословенна земля між Дністром, Десною і Трубежем, яка називається Броварщиною! Скільки непересічних, видатних і навіть геніальних людей ходили дорогами нашого краю! Серед них – легендарний Кий та билинний Ілля Муромець, княгиня Ольга та Володимир Великий, Володимир Мономах та святі князі Борис і Гліб, Богдан Хмельницький та Іван Мазепа, а також Тарас Шевченко, Михайло Коцюбинський, Павло Тичина, Олександр Довженко та багато інших.

2 ведуча. Багата Броварська земля і своїми талантами. Тут жили і творили незабутні Грицько Чупринка, Дмитро Чепурний, Михайло Стельмах, Микола Сом... – усіх не перелічити, бо кожне село району може похвалитися своїми поетами чи композиторами, художниками чи народними умільцями.

1 ведучий. Не обділене талановитими творчими людьми й селище Калита. У різний час тут жили і працювали письменник, історик та етнограф Митрофан Александрович (1837-1881), поет і художник Анатолій Луценко (1925-2002), поетеса Ольга Лапа-Матвієнко, композитори Володимир Ілемський та Володимир Скок, а також десятки народних умільців.

2 ведуча. У наші дні тішать калитянців своєю творчістю музиканти і композитори Василь Мимрик та Ігор Єрмаков (до речі, пісня Ігоря Івановича щойно прозвучала), поетеса Оксана Гамза, художник-аматор Лариса Нагорна, майстри техніки аплікаційного живопису Микола Гречко і Тетяна Фролова (яка, крім цього, пише вірші), народні умільці Олена Корнієнко, Ірина Савченко, Галина Бажанова, Ганна Трухан, Лариса Беркало, Галина Хомова, Раїса Чукавова та багато інших наших земляків.

1 ведучий. Так, справжньою окрасою нашого селища є люди. Ми бачимо їх щодня, вони живуть поруч, скромні, працьовиті. Не звикли до слави, але їхня щоденна праця, життя – то джерело людської мудрості й самовідданості. Саме їм, творчим людям нашого селища, присвячується наш захід.

Творчість деяких наших славних земляків ми презентуємо.

2 ведуча. Одним із найвідоміших наших земляків є письменник, історик, етнограф, краєзнавець Митрофан Александрович, який народився в Калиті у старій дворянській родині 1 січня 1837 року. Після навчання в Петербурзькому кадетському корпусі він деякий час перебував на військовій службі. 1860 року у званні поручика вийшов у відставку, постійно жив у родовому маєтку в Калиті.

1 ведучий. Митрофан Миколайович (літературний псевдонім Мітко Олелькович) – автор повістей та оповідань, історичних праць про Чернігівщину, про гетьмана Петра Дорошенка та ін.

2 ведуча. Іван Франко високо оцінив творчість М. Александровича. "...Єго треба зачислити до наших ліпших прозаїстів. Мова єго чиста, стиль простий і ясний, як хрусталь", – писав він.

1 ведучий. У 1881 році Митрофан Миколайович трагічно загинув. За одними свідченнями, похований у Калиті, за іншими – на Байковому кладовищі у Києві.

Учень.

І знову – ця знайома стежка в полі,
Яка в'юнить до рідного села.
Замріявшись, іду собі поволі:
Тут народилась я, тут молодість пройшла.

2 ведуча. Рідний край! Він починається від батьківського порога, стежини, калини біля хати, з барвінку, який ніжно стелиться в садку. І куди б не занесла тебе доля, спогади про нього грітимуть душу все життя.

1 ведучий. Твоя правда... І поезія випускниці Калитянської школи, заслуженого вчителя України Ольги Лаппи-Матвієнко – доказ цьому.

Учениця.

Моїй Батьківщині – з любов'ю

Моя чудова Калита,

Мій прадідівський рідний край!
Є кращі села і міста –
Милішої тебе немає.

Учень.

Твої поля, сади, ліси,
У буйних травах сіножаті,
Ставок у всій своїй красі
І рушники в батьківській хаті.

Учениця.

Тут Сіволож колись текла,
Водою пінилися лани,
Трубіж, немов з тонкого скла...
Все висохло – часи забрали.

Учень.

У Жабокриках вітряки
Стояли на горбах у полі,
Стрічали наших земляків,
Що йшли в Заворичі до школи.

Учениця.

Ми пасли в Сохачі корів,
Купалися у Половиці
І в Череватому в`юнів
Ловили в тепленькій водиці.

Учень.

Сохач, Байрак і Колядин,
На Крузі зелень смарагдова –
Цей отчий край у нас один,
І неповторна наша мова.

Учениця.

Тут преподобний Феофіл
Життя земного мав початок.
Потрібно нині і повік
Його пророцтва пам`ятати.

Учень.

На пагорбі вознісся храм,
Піднявши куполи до неба,
Щораз нагадуючи нам,
Що віру забувать не треба.

Учениця.

Будь невмируща, Калита,
Красуйся, рукотворне диво,
Немов весняний сад, зростай! –
Тобі бажаємо шанобливо.

2 ведуча. Запрошуємо до слова Ольгу Кирилівну Лапу-Матвієнко.

1 ведучий. Почуттям любові до рідного краю пронизана і творчість нашого незабутнього земляка, учителя, художника й поета Анатолія Федоровича Луценка.

2 ведуча. Шалено закоханий у рідну українську природу, він намалював сотні картин, створив 4 альбоми пейзажних малюнків (по 200 в кожному), опанував графіку та іконопис, намалював іконостас Свято-Миколаївської церкви в Калиті, за що був удостоєний премії ім. Івана Огієнка. Перед вами – деякі роботи митця (слайд-шоу картин).

1 ведучий. У своїй автобіографії Анатолій Федорович Луценко писав: "На рідній землі стільки зваби, зваги і ще такого, чого не в силах передати барвами. Тоді беруся писати. Хочеться, щоб слово стало барвою, а барва – мелодією". Тож його картини пізнаються в поезіях, а поезії – в малюнках.

Учень.

Жита горою, на причілку м'ята,
У солов'ях при Кам'янці калина,
А солов'ї розгонисті, затяті –
Це отчий край, моя це Батьківщина!

Учениця.

Як же ти можеш спати
В ці ночі, такі прозорі,
Коли розсипаються зорі,
Не роси, а діаманти?

Учень.

Як же ти можеш спати
В ці ночі вишнево-кипучі,
Коли солов'їні, жагучі
Пісні навкруги розілляли?

Учениця.

Як же ти можеш спати
У ночі, коли на щастя
Місяць підкову сріблясту
Хоче комусь віддати?
Як же ти можеш спати?..

Учень.

Хвилечка пестить лілею,
Хмаринка-лебідка вгорі,
Сонце блукає землею –
Живи, упивайсь на порі!

Учениця.

Заплуталась стежка у житі,
Волошки співають блакить,
Бджола до гречаного цвіту
Раз по раз за медом летить.

Учень.

Немов від цілунку кохана,

В гаю зашарілась калина,
І мрія на хвилях туману
То сумом, то ніжністю лине.

Учениця.

У кожному зітханні і русі
Виткані барви хмільні...
Світу цього не нап'юся,
Скільки б не жити мені!

2 ведуча. Анатолій Федорович Луценко – автор 18 поетичних збірок, член Національної спілки письменників України, лауреат премії ім. Григорія Сковороди.

Його вірші хвилюють душі читачів, а деяких із них спонукають до творчості. На слова поета композитори складають пісні.

Учень.

А музика осіння тихо ллється
І десь у серці глибоко лунає:
То сумно зазвучить, то засміється,
То про кохання давнє нагадає.

Звучить пісня "Се ля ві", сл. Ю. Ф. Луценка, муз. В. І. Скока.

1 ведучий. Учні нашої школи теж дуже талановиті: вони прекрасно малюють, співають, танцюють, а деякі з них пишуть вірші. Послухайте одну з поезій учениці 11 класу Ольги Дуб в авторському виконанні.

Учениця читає власну поезію.

Будем чекати ми разом,
Будем чекати завжди
Літа яскравого днини,
Щастя солодкого сни...

Ти усміхнися надії!
Ми не розгубим її!
Ми не полишимо мрії,
Щирі, натхненні, ясні!

Ти зазирни їм у вічі,
Про сумнів забудь і про страх!
Погляд шаленої мрії
Завжди тримай у думках!

Ми не полишимо цілі,
Ми не забудем ясний
Погляд шаленої мрії
І щастя солодкого сни!

2 ведуча. Оля Дуб – переможниця багатьох творчих конкурсів: Усеукраїнського творчого конкурсу "Об'єднаймося ж, брати мої" (ІІІ місце),

конкурсу поезій "Перо натхнення" (II місце), обласного етапу Всеукраїнського конкурсу, присвяченого 20-й річниці незалежності України (III місце) та інших.

1 ведучий. I місце в національному поетичному конкурсі зайняла й учениця 7-Б класу Діана Мохаммад. Її вірш "Травень прикрасив мою Калиту" був надрукований у книзі "Київщина – все найкраще дітям".

Учениця читає поезію.

Травень прикрасив мою Калиту:

Квітнуть дерева, сонечко сяє,

Я по стежинці до школи іду,

А у садку соловейко співає.

Учень.

Радісно й тепло мені на душі,

Гляну угору – там небо високе.

Пишуться легко у серці вірші,

Як подивлюся на поле широке.

Учениця.

Як для майбутніх своїх немовлят

Ластівка звила маленьке гніздечко,

Так і для нас, калитянських малят,

Краще у світі наше містечко.

2 ведуча. Глибокі філософські вірші пише й Діанина мама Оксана Гамза. Вона публікується в альманахах Москви, Санкт-Петербурга, Ташкента, Чити та ін.

1 ведучий. У травні 2012 року Оксана Петрівна стала лауреатом першої Національної премії "На благо мира", перемігши багатьох конкурентів. Навесні цього року вийшла її книга "Мои ладони расчертило небо".

2 ведуча. Крім філософських, вона пише чудові поезії про красу рідної природи та вірші для дітей.

Учень.

Матінко, а знаєш ти чи ні –

Зимонька десь літечко ховає.

Тому не настануть теплі дні,

Що ніяк сніжок не розтане.

Думаю, що під сніжком отим

Схована зелена травичка.

Та ти що? А звідки знаєш ти?

Розказала Анчина сестричка.

Учениця.

Задержись, о лето, задержись,

Приласкай меня лучом последним.

Я прекрасно знаю эту жизнь –

Летнее заменится осенним,

А потом нагрянут холода

И проймут и душу, и сознание.

Лето, не уйди же навсегда!

Я люблю тебя! Мое признание –
Не порыв, но нежная любовь,
Лишь с тобой бываю я беспечной.
Чувствуешь – течет по венам кровь...
О, тепло! Побудь со мною вечно!

Учень.

Как обычно, поднимаю к небу глаза,
Опустив на колени охапку цветов,
И читаю в голубых, как покой, небесах:
"Не волнуйся, будет все у тебя хорошо".

Учениця.

О счастливой судьбе я у неба прошу,
Пеленая родное свое существо.
Улыбаясь, говорю своему малышу:
"Не волнуйся, будет все у тебя хорошо".

Учень.

Жизнь прекрасна! Проблемы? Не думай о них!
Есть любовь, и есть мир, большой-пребольшой!
Сохранив навсегда этот радостный миг,
Я с надеждой шепчу: "Будет все хорошо".
Звучить пісня "Вальс прощання зі школою".

1 ведучий. Просимо до слова Оксану Петрівну Гамзу.

Солісти театру "Маестро" виконують пісню "Півонії".

2 ведуча. Великою любов'ю до рідного краю, до матінки природи наповнені й поезії керівника гуртка "Майстерня юної леді", що працює на базі нашої школи, Тетяни Григорівни Фролової.

Учениця читає віри *"Утренний туман"*.

Вуаль тумана
Утром ранним –
Прозрачна и легка, –
Как паутинка невесома,
Низ рощи обвила.

Деревья плавно вырастают
С вуали полотна,
И роща тихо оживает,
Как будто ночь спала.

Учень читає поезію *"Близка осенняя пора"*.

Еще зеленая листва,
И солнце небо пробивает.
Как будто летняя пора,
Но с ветром осень наступает.
Идет, веселая, она –
То дождь, как косы, распускает,
То грома катится волна

И стрелы-молнии роняет.
Смеется радугой с небес –
И небо разделилось.

А утром снова ряд чудес:
Туман, роса, а в тишине –
Земля, как обновилась.
Игриво шелестит листва,
Деревьев кудри выются,
Но осень-матушка близка,
Так хороша и так светла,
Что краски сами льются.
Учениця *читає поезію "Непогода"*.
Тучи небо затянули,
Ветер дует, хмурится.
Чтоб развеять непогоду,
Листья в танце кружатся.

Дождик брызнул, напугал
Воробушек у лужицы.
Гром грохочет, ураган,
А листья в танце кружатся.

Пришла весенняя пора,
Небо ливнем трудится,
В дожде купается земля,
И листья в танце кружатся.

1 ведучий. Крім віршів, Тетяна Григорівна створює красиві картини в жанрі "аплікаційний живопис" із круп, ниток, стрічок (слайд-шоу). Вона постійно бере участь у мистецьких виставках у місті Києві, неодноразово проводила майстер-класи під час виставок на вулиці Хрещатик.

2 ведуча. У жанрі "аплікаційний живопис" у стилі вишивання зигзагоподібним візерунком працює й один із найкращих учнів Анатолія Луценка Микола Гречко (слайд-шоу). Він створює неповторні набивні картини: тло своїх мальовничих пейзажів митець вишиває нитками, а дерева, листя, трави, квіти тощо робить зі ниток і прикріплює до полотна (слайд-шоу).

1 ведучий. Микола Іванович бере участь у районних та обласних виставках. Його роботи виставлялися й у місті Києві. Вони зберігаються у приватних колекціях в Україні, Росії, Канаді та Італії.

2 ведуча. Хобі нашого талановитого земляка-музиканта – барабанщик київського професійного рок-колективу "Ревенко Бенд".

Учень.

Світ незбагнений, дивовижна казка.

Тут стільки щастя, музики і дива!

У цьому ще раз переконаєшся, коли дивишся на чарівні живописні

полотна Лариси Андріївни Нагорної (слайд-шоу).

1 ведучий. Історія творчого життя цієї жінки вражає. Вона почала малювати у віці 77 років, після смерті одного з трьох своїх синів, щоб заповнити порожнечу, яка утворилася в її душі.

2 ведуча. І за 5 років Лариса Андріївна написала 185 картин олійними фарбами (не маючи художньої освіти!). Її роботи стали надбанням приватних колекцій багатьох людей у Калиті, Броварах, Києві, Хмельницькому, Шепетівці, Санкт-Петербурзі.

1 ведучий. Багате наше селище талановитими народними умільцями. Серед них Олена Миколаївна Корнієнко (слайд-шоу), яка виготовляє чарівні квіти – казашці, зачіпки для волосся, брошки та декоративні віяла зі стрічок та тканини.

2 ведуча. Ірина Андріївна Савченко, яка виготовляє м'які іграшки, робить аплікації з соломки та паперу, в'яже гачком, спицями й навчає цьому інших.

1 ведучий. Галина Михайлівна Бажанова, яка шиє декоративні подушки у вигляді кошика із трояндами, вишиває прекрасні картини бісером.

Учень.

Вишиваю. Вишиваю душу

В хрестики на білім полотні.

Я собі зізнатись чесно мушу,

Що від цього радісно мені.

Радість щедро закладу в узорі,

Що виходять із-під рук моїх.

Ласку, доброту й любові море

Заплету поміж узорів тих.

2 ведуча. Море доброти й любові заплітає у вишиті узорі колишня вчитель початкових класів нашої школи Галина Миколаївна Хомова (слайд-шоу).

1 ведучий. Любов до людей, природи та тонке відчуття краси притаманні й Раїсі Григорівні Чуваковій, яка понад 30 років працювала вчителем біології нашої школи. Разом із членами гуртка юних натуралістів вона створила шкільний музей природи. Кабінет біології, яким вона завідувала, був одним із найкращих в області. Раїса Григорівна в'яже гачком, вишиває, створює чудові аплікації з соломки.

2 ведуча. Велику роль відіграло вишивання в житті випускниці нашої школи Лариси Анатоліївни Беркало. У 2007 році вона тяжко захворіла, була паралізована. Лікарі сказали, що не встане з інвалідного візка. Але жадоба до життя виявилася сильнішою. Щоб розвивати моторику кінцівок, жінка почала вишивати – і перемогла хворобу, почала рухатися, і стала на ноги. Вишивання стало невід'ємною частиною її життя (слайд-шоу).

1 ведучий. Лариса Анатоліївна вишиває чудові картини бісером та хрестиком, в'яже спицями, гачком, човником. Її роботи експонувалися на виставці народних умільців у виставковому центрі "Плаза" у місті Києві та були відзначені дипломом.

2 ведуча. Майстринею на всі руки можна назвати Ганну Максимівну Трухан. Усе життя вона присвятила вихованню дошкільнят, а вийшовши на пенсію, захопилася рукоділлям: шиє, в'яже гачком, спицями, вишиває хрестиком, гладдю – роботи Ганни Максимівни не перерахувати (слайд-шоу).

1 ведучий. Так, наші талановиті земляки варті того, щоб ними захоплювалися, адже їхня праця потребує великого терпіння, майстерності й невичерпного душевного багатства.

2 ведуча. Я згодний із тобою, і дивуюся, скільки талановитих творчих людей живе серед нас!

1 ведучий. Згадали ми сьогодні не про всіх, бо це неможливо зробити в межах одного заходу.

2 ведуча. Та оскільки наш захід проводиться в межах святкування 90-річчя Броварського району, ми не можемо не згадати ще про одного нашого талановитого односельця, без якого важко уявити сучасне культурне життя Броварщини, – про музиканта й композитора, керівника районного театру дитячої естрадної пісні "Маестро" Ігоря Івановича Єрмакова. Жоден концерт у нашому селищі, ні одне районне свято не обходяться без вихованців Ігоря Івановича. Він написав понад 50 пісень для дітей, а також 10 музичних вистав, які були поставлені в різних населених пунктах нашого району. До речі, театр "Маестро" отримав цього року звання "зразковий колектив".

1 ведучий. Ігор Іванович – росіянин, народився у столиці Казахстану, та за багато років Україна стала йому рідною, він пише чудові патріотичні пісні. Серед них – "Зачарована моя Десна", "Я – Україна" (поезії Леоніда Ямкового), "Прапор" (слова Наталії Багмут та Ігоря Єрмакова).

2 ведуча. До вашої уваги – пісня "Прапор" у виконанні солістів театру "Маестро" Це перша пісня, яку Ігор Іванович написав, приїхавши на Броварщину.

Звучить пісня "Прапор".

Учениця.

Давайте ж станемо пліч-о-пліч,
Щоб України славу відродить,
Щоб дружно жити в радості і згоді,
Ми ж України доньки і сини!

Звучить пісня "Я – Україна".

1 ведучий. Ось і добігла до кінця наша зустріч.

2 ведуча. Бажаємо всім здоров'я, творчого натхнення, успіхів! А якщо хочете більше дізнатися про творчих людей нашого селища та району, запрошуємо до літературно-мистецької вітальні Анатолія Федоровича Луценка.

1 ведучий. Слово надається директору школи Валентині Степанівні Мудревській.

2 ведуча. Дякуємо за увагу!

1 ведучий. До нових зустрічей!

Список використаних джерел

1. Морозенко М. Бровари на межі тисячоліття / М. Морозенко // Історико-краєзнавче видання. – Бровари : Світ успіху, 2016. – 432 с.

2. Криниця. Літературна Броварщина : Поезія, прози, переклади – К. : Хрещатик, 1994. – 155 с.

3.1.6. Літературно-музична світлиця "Благословен той день і час, коли прослалась килимами земля, яку сходив Тарас..."

*Кисіль С. М., учитель історії та правознавства,
керівник гуртка "Юні музезнавці" Григорівської загальноосвітньої
школи І-ІІІ ступенів Обухівського району*

Мета: подати учням відомості про перебування Т. Г. Шевченка на Тернопільщині, удосконалювати навички "прочитання" художніх полотен, розглянути твори, у яких Т. Г. Шевченко ділиться враженнями про Тернопільщину, зробити огляд творів сучасних поетів Тернопільщини, присвячених Кобзареві; прищеплювати любов і повагу до творчості Т. Г. Шевченка, поглиблювати знання про історію рідного краю, розвивати вміння переказувати, виразно читати художні твори.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена актова зала, державна символіка, рушники на стінах актового зала, портрет Тараса Григоровича Шевченка, карта "Тернопільщина і Т. Шевченко", репродукції акварелей, зроблених Кобзарем у Почасві,

Музичне оформлення: пісні "Рече та стогне Дніпр широкий", "Зоре моя, вечірняя", "Така її доля" Т. Шевченка, уривки з поем "Сліпий", "Сліпа", "Невольник", "Петрусь", "Варнак", повісті "Художник", поезії "Думи мої думи", "Літній Шевченко".

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, ноутбук.

Перебіг заходу

*Встала й весну, чорну землю сонну розбудила.
Т. Шевченко*

1 ведучий. Дорогі друзі! Наша сьогоднішня зустріч – данина пам'яті й пошани людині, генієм якої наше рідне українське слово було вознесене на Олімп пошани і вселюдської слави.

2 ведуча. Завдяки Т. Г. Шевченку вічні скарби українського народу – дума, пісня – повноводною річкою влилися в загальнолюдський потік світової культури. Тарас Григорович понад усе любив нашу Україну. Сам любив і сам заповідав:

Україну любіте
І за неї, безталанну,
Господа моліте.

1 ведучий. Сьогодні ми вклонімося світлій пам'яті поета, перегорнемо окремі сторінки його життя, знову і знову перечитаємо поетичні рядки, дослухаємося до його порад, переглянемо живописні твори.

2 ведуча. Тарас Шевченко народився 9 березня 1814 р. в с. Моринці Звенигородського повіту Київської губернії (нині Черкаська обл.).

Батько – Григорій Іванович – родом із Кирилівки, мати – Катерина Якимівна – з Моринців. Обое були кріпаками пана Енгельгардта. Родина була велика – 13 осіб.

1 ведучий. Тарас у дитинстві мало чим відрізнявся від решти кріпацьких дітей. Але щодня, милуючись рідними пейзажами, закохувався чарами краєвидів, без яких не було б айбутніх шедеврів.

2 ведуча. Рідна українська природа була першим Тарасовим джерелом розуміння краси. Це й тихі води, і ясні зорі, і зелені сади та білі хати, і лани золотої пшениці, і чудові ріки. А поряд обшарпані, голодні люди. Панське та царське свавілля. Праця до сьомого поту. Злидні.

Коли Тарасові виповнилося 9 років, померла мати, через два роки помер батько.

1 ведучий. Важко було сироті.

Доводилося Тарасу і коней доглядати, і пастухом бути, і погоничем, і отоплювати піч, навіть куховарити. Та незмірно любив народні пісні, переймав їх з першого разу і знав їх без ліку.

А ще його нестримно тягло до малярства.

2 ведуча. 1828 року Тарас разом із паном Енгельгардтом виїхав у Вільно.

1 ведучий. У Вільно, а потім у Варшаві, Тарас опинився серед студентської молоді, гаслами якої були "Свобода, рівність, братерство". Його помисли відтепер і до кінця життя – жага свободи.

2 ведуча. Подорож Кобзаря на Волинь відбулася 1846 року. А роком раніше, наприкінці березня 1845, Т. Шевченко, закінчивши Академію мистецтв у Петербурзі, прибув до Києва. Тут із серпня 1845 почав співпрацювати із щойно створеною Археографічною комісією ("Тимчасовою комісією для розгляду древніх актів"). Метою її діяльності було вивчення пам'яток слов'янської старовини.

Наше заняття побудоване у формі усного журналу. Отже, перша його сторінка – "Поїздка на Волинь".

1 сторінка.

*Священна земля, що народжує велетів духу,
Священні місця, де бував наш Великий Поет!*

2 ведуча. Сьогодні в нас у гостях – науковий працівник Тернопільського краєзнавчого музею. Він відповість на деякі ваші запитання (*матеріал першої сторінки усного журналу подається у формі інтерв'ю з науковим працівником музею*).

1 ведучий. Що спричинило поїздку Тараса Шевченка на Волинь?

Працівник музею. 10 грудня 1845 року Тараса Григоровича затвердили співробітником Археографічної комісії. Саме за її завданням він подорожував

Київщиною, Поділлям і Волинню, змальовував визначні місця і краєвиди. Розпорядження за номером 7247 було підписане генерал-губернатором Д.Г. Бібіковим. Тарасу Шевченку було, окрім всього, доручено зняти загальний зовнішній вигляд Почаївської Лаври, вид на околиці з тераси Почаївської Лаври, внутрішній вигляд храму. На цю поїздку Кобзареві виділили 150 крб. сріблом.

Звичайно, основним приводом для поїздки Тараса Григоровича було завдання Археографічної комісії. Але західноукраїнські землі вабили його і з інших причин. Відомо, що поет знав про діяльність гуртка прогресивної української молоді "Руська Трійця", читав альманах "Русалка Дністровая". Цю книгу Тарас Шевченко обговорював із фольклористом і етнографом П.Ю.Лукашевичем.

2 ведуча. Ця поїздка була для Тараса Шевченка відкриттям чогось зовсім нового чи певне уявлення про Волинь у нього уже склалося раніше?

Працівник музею. Про Волинь поет і раніше згадував у своїх творах. Скажімо, у поемі "Гайдамаки" (1841 р.) він писав:

Розбрелись конфедерати
По Польщі, Волині,
По Литві, по Молдаванах
І по Україні.
Горить Корсунь, горить Канів,
Чигирин, Черкаси,
Чорним Шляхом запалало
І кров полилася
Аж у Волинь...

1 ведучий. Враження про людину складається на основі її вчинків, думок, дій. А ще – завдяки зовнішності. На сьогодні відомо багато портретів та автопортретів Кобзаря. Найчастіше зустрічається портрет, де він зображений вже літньою людиною, у шапці й кожусі. А як виглядав поет тоді, адже він у 1846 році був ще зовсім молодою людиною? Можливо, збереглися якісь свідчення з тих часів?

Працівник музею. 32-річного Тараса Григоровича Шевченка (саме в такому віці він побував на Волині) дає змогу побачити один із автопортретів, виконаний олівцем на папері в кінці серпня 1845 року. На звороті малюнка (розмір 17х13,3 см) є напис: "Портреть Т. Шевченка сделанный имъсамимъвъ зеркало въ до 1845 года въ с. Потокахъ Кіев. губ. и подаренный своей куме Н.В. Тарновской." Наступний із відомих автопортретів виконаний уже на засланні 1847 року в Орську. Ось автопортрет Т. Шевченка 1845 року. Саме таким бачили Кобзаря наші земляки.

1 ведучий. А як подорожував Тарас Григорович на Поділля і Волинь?

Працівник музею. Тогочасний поштовий путівник свідчить, що маршрут пролягав із Кам'янця Великим польським трактом через Білу Церкву, Сквиру, Могилів-Подільський. У Кам'янці Тарас Шевченко працював не більше тижня: дорога кликала на Волинь. Із Кам'янця, до річч, Тарас Григорович міг

навідатися на Тернопільщину – до села Панівці Борщівського району. Принаймні, у селі існують перекази, що поет гостював у місцевого священика.

2 ведуча. Куди проліг далі шлях поета?

Працівник музею. Більшість дослідників, зокрема й автор ґрунтовної книги "Шевченко і Західна Україна" М. Дубина, схильні вважати, що Кобзар їхав із Кам'янця-Подільського через Дунаївці і Ярмолинці до Проскурова (нині Хмельницький). Звідси через Старокостянтинів-Ямпіль поїхав до Почаєва.

Інші, зокрема шевченкознавець Петро Жур, стверджують, що поет із Хмільника вирушив через Бердичів до Житомира, а вже звідти – до Почаєва.

Якщо дотримуватися такої версії, то Тарас Шевченко мав би раніше побувати у Кременці, а вже потім – у Почаєві.

2 ведуча. Але в повісті "Варнак" Кобзар устами свого героя згадує: "Возвращаясь из Почаева, я зашел в Кременец посмотреть на Королеву Бону и на воздвигавшиеся в то время палаты или кляштор для Кременецкого лицея". Можливо, герой повісті повторює шлях Шевченка?

Працівник музею. Очевидно, правомірно буде згодитися з першою групою дослідників.

1 ведучий. Дякую Вам за цікаву розповідь.

2 сторінка.

Напевно, славний Байда Вишневецький

Перед поетом з пісні тут постав...

Звучить мелодія "Пісні про Байду".

1 ведучий. Дорогою до Почаєва поет на кілька днів зупинився у Вишнівці. Містечко, без сумніву, привабило Тараса Григоровича своєю багатю історією, щедрою на події та імена відомих людей. Тут народився Дмитро Вишневецький, котрий, за переказами, був легендарним засновником Запорозької Січі, гетьманом України в 1550-1563 роках. Історики ототожнюють Дмитра Вишневецького з Байдою – героєм української народної пісні "В Царєграді на риночку". Цю пісню, як подають перекази, Тарас Шевченко слухав у Вишнівці у виконанні лірника.

Звучить грамзапис "Пісні про Байду".

Потім поет розпитував про Дмитра Вишневецького, захоплювався його мужністю.

1 ведучий. Зрозуміло, що Тараса Шевченка зацікавив палацовий комплекс, зведений ще в сімнадцятому столітті. І не тільки архітектурою класицистичного стилю, а й тим, що тут побувало багато відомих історичних осіб. Князі Вишневецькі, а згодом графи Мнішехи зібрали бібліотеку, що налічувала 15 тисяч книг, зокрема багато стародруків, рідкісних видань. Були тут і древні рукописи, листи магнатів, королів та царів, хроніка роду Вишневецьких.

2 ведуча. У замковій картинній галереї зберігалися полотна Рембрандта, Гольбейна, Каналетто та інших великих художників, близько 600 портретів князів і королів. Картинна галерея була на першому поверсі палацу. А на другому поет мав змогу оглянути великим театральний зал з оздобленими ложами, партером. Дослідники вважають, що Тарас Шевченко зробив

зарисовки замку з боку Старого Вишнівця і призамкової церкви з півдня. На жаль, ці його роботи не збереглися.

1 ведучий. Кобзаря не раз бачили в оточенні гурту місцевих жителів у парковій альтанці на стрімкому пагорбі побіля палацу. Можливо, саме тут поет і познайомився з панським лакеєм Федором Кружилкою.

Виконується діалог-інсценізація.

Тарас Шевченко і Федір Кружилка входять, розмовляючи.

Шевченко. А що то видніється ген там, удалині?

Федір. Та то гора вже в Австрії. Підкамінь називається. Наші селяни інколи переходять кордон, щоб побазарювати у Підкамені, а тамтешні ходять до нашого Почаєва на прощу...

Шевченко. Цікава така гора. Якби там, у Підкамені, побути часок.

Федір. Чи ви чували, чого то назвали Підкамінь?

Шевченко. А чому ж?

Федір. Та то нечистий взяв каменюку й ніс на кляштор, щоб його придушити, але тут когут запіяв і йому не вдалось.

Шевченко (засміявся). То не так було... то чортяка нашого брата мав тим каменем там придушити – і придушив. От і Підкамінь!

Підходять селяни, прислухаючись до їх розмови, і додають:

Селяни. Так, Тарасе, і не чортяка то, а наші пани душать нас. А чи чули ви, як наші пани бавилися-розважалися? Пан Вишневецький звелів викласти з каменю велетенську шахову дошку, а фігурами на тій дошці були кріпаки. Той із панів, який виграв "фігуру", забирав її собі у власність. Не одній матері тоді довелось оплакувати сина, дівчині – нареченого, братові – сестру.

Тарас Шевченко (зірвавшись із місця) довго ходить, а потім співає "Ой горе тій чайці".

1 ведучий. У повісті "Музикант" (1855 рік) Тарас Григорович згадує, що набожна мати Яреми Вишневецького Раїна Могиляка збудувала монастир у Лубнах. А в написаній через 6 місяців у цьому ж 1855 році повісті "Близнецы" герой переповідає сон дочки злого Ієремії Вишневецького-Корибута, "что она была в раю и ее оттуда вывели ангелы, говоря, что если она своим коштом выстроит храм Божий в добрах своих близ города Лубен, то поселится уже на веки вечные в раю. Она и соорудила храм сей". Важко сказати, чому автор тут приписав зведення храму дочці Вишневецького. Мабуть, це просто помилка.

2 ведуча. Жителі Вишнівця увічнили пам'ять про перебування Кобзаря. До 150-річчя від його народження на вході до колишнього палацу було відкрито меморіальну дошку, а 1989 року з нагоди 175 роковини великого поета, художника, мислителя йому встановили пам'ятник (скульптор В.П. Одрахівський, архітектор В.І. Скочеляс) на центральній площі селища.

3 сторінка.

*У Почаєві, в сховищах книжних,
Що ченцями збирались віки,
Він вивчав не покору у ближніх,
А історії шлях нелегкий.*

1 ведучий. Із Вишнівця Т.Г. Шевченко продовжив свій шлях до Почаєва. Відомо, що поет прибув сюди у другій половині жовтня. Тогочасний Почаїв був невеликим містечком, котре, по суті, не могло похвалитися нічим, окрім лаври. Із лаврою пов'язували і назву містечка: за легендою, першими осіли тут ченці Києво-Печерського монастиря, які втекли з Києва під час татарської навали 1240 року. Нову місцевість ченці назвали Почайною – на згадку про річку Почайну, над якою стояла їхня обитель. В історичних джерелах Почаївський монастир уперше згадується 1527 роком.

2 ведуча. Зупинився Кобзар в архієрейському будинку, розташованому безпосередньо на території лаври. Цей будинок, зображений на двох його акварелях, зберігся донині. У 1964 році на ньому встановлено меморіальну дошку. Цілком можливо, що Т.Г. Шевченку переповідали легенду, як ще і про ті часи, коли не було монастиря, у XIII ст. (1261 рік), пастухи побачили на місці, де тепер джерело, Божу матір. Слід від ноги лишився на землі, і з нього почала сочитися вода. Монастир збудовано на скелі, води поблизу нема, і поява її у ступні – справжнє диво.

1 ведучий. У Лаврі Тарасу Григоровичу, очевидно, показували печеру у скелі, де преподобний Іов перебував в усамітненому богомиллі. Нині в Печерній церкві (1774 рік), покрівля якої служить терасою головного входу в собор, зберігається ще одна реліквія лаври – мощі Іова.

Під час перебування в лаврі Т.Г. Шевченко ознайомився з її бібліотекою. Книга здавна була в Почаєві в пошані, тут традиційно розвивалася видавнича справа. Першою книжкою, що побачила світ у містечку, стала "Зерцало Богословій". Його у 1618 році надрукував у власній пересувній друкарні наш земляк, письменник і церковно-освітній діяч Кирило Транквіліон-Ставровецький.

Першою книжкою, надрукованою в Почаївській лаврі, був "Служебник" 1735 року. В архіві лаври зберігалось чимало цінних документів XVII ст. Ними поет також не міг не зацікавитися.

2 ведуча. У розпорядженні Д.Г. Бібікова про від'їзд Тараса Шевченка йшлося про те, що він повинен "зняти" три види Лаври. Тарас Григорович виконав тут чотири малюнки аквареллю, два ескізи й начерк олівцем.

Сьогодні ми побуваємо на виставці цих картин і поділимося враженнями від побаченого. Отож, вашій увазі представляємо репортаж із виставки.

Учень. "Почаївська Лавра з півдня" – один із відомих малюнків, що найкращим чином подає привабливі архітектурні риси лаврського ансамблю. Розмір акварелі – 28,9х37,8 см. Справа внизу є підпис автора: "Шевченко". На звороті – ескіз лаври зі сходу, а у лівому верхньому куті – напис чорнилом: "1846. Почаївська лавра з півдня".

Стрімкі куполи Успенського собору та інших споруд чітко прорисовані на тлі погожого осіннього неба. Світло після обіднього сонця й довгі холодні тіні створюють контрастні зіставлення на пластично виразному фасаді собору, прямокутному об'ємі Печерної церкви Іова, масивних контрфорсах. Поруч – Троїцька церква з високим цоколем, на місці якої з 1912 року височить Троїцький собор архітектора О.В. Щусєва. Між ними нема наявної тепер

дзвіниці – вона була зведена лише через двадцять років після перебування Тараса Шевченка в Почасві.

Підніжжя гори віночком огортають пожовклі каштани й рівна стрічка огорожі.

Малюнок відзначається легкістю акварельної техніки, наповнений світлом і повітрям. Незважаючи на суто документальне призначення, він під вправною рукою Майстра набув мистецької вартості.

Учениця. "Почаївська лавра зі сходу". Розмір акварелі – 28,2x37,8 см. Ця робота займає проміжне місце між пейзажем і жанровим малюнком. На цій акварелі – міський мотив із лаврою на задньому плані. Посеред вулиці на горбку височить дерев'яний хрест із зображенням розіп'ятого Ісуса. Хрест оточує ажурна огорожа. Зліва ще один хрест, кам'яний, зі скісними кінцями, що вгрузнув у землю. Вулицю оживляють п'ятеро перехожих. У стіні бокового фасаду архієрейського будинку біліє високий пам'ятник.

Дві високі тополі перед хатою нахилилися під подувом невидимого вітру. Його напрям повторює багрянниця на хресті. Усі ці деталі відволікають увагу, але й поступово підводять глядача до лаври. Успенський собор і фронтон Надвратного корпусу з голубими дахами займають центр акварелі. Завершення хреста, стрільчасті верхи тополь та шпилі собору утворюють неспокійні вертикальні ритми на тлі високої хмари й голубого прозорого неба.

Учень. "Вид на околиці з тераси Почаївської лаври". Розміри цього полотна – 28,7x37,7 см. Малюнок виконаний на горизонтальному форматі. На передньому плані художник зобразив частину тераси з металевим парапетом і вхід до Успенського собору. Біля входу – дві масивні фігури монахів у високих клобуках, з рудими бородами. Один із них протягнув руку, ніби запрошуючи оглянути околицю. Чітко зображені ажурна металева решітка, декоративні вази. Тут відчувається досконале володіння засобами повітряної перспективи. Долина губиться в голубому серпанку. І лише гора в Підкамені порушує рівну лінію горизонту.

Учениця. "Собор Почаївської лаври" (внутрішній вигляд). Вертикальний формат акварелі (37,6x28,4 см) дав змогу краще закомпонувати інтер'єр Успенського собору з його високими склепіннями, оформлення якого виконав у 1807-1810 рр. живописець Лука Долинський. Побудова фронтальна і строго симетрична. М'яке сонячне проміння падає зверху вниз, зі сходу, так, що права стіна затемнена. Лише одна жінка в чорній сукні й хустині, зав'язаній ззаду на ший, навколішки молиться до Богородиці. Три постаті ченців на різних відстанях сприяють виявленню глибини простору. Окрема група ченців сидить поблизу іконостасу.

Очевидно, для збереження цільності інтер'єру художник відмовився від зображення розписів на стінах, орнаментів і написів на краю арок. Виділені лише ікони в різьблених, із позолотою рамах і капітелій пілястр. Інтер'єр вирішений у теплих золотистих тонах. Двоступеневий клірос посередині центрального нефу перед іконостасом, подіум з огорожею і хустка уклінної жінки – в малиновому тоні. У малюнку просвічуються олівцеві лінії побудови, надаючи йому чіткості і графічної виразності. Де-не-де (арочні прорізи, скло на

образах) виділяються холодні ультрамаринові плями. З огляду на мистецтво світлотіні, Т. Шевченко був новатором у графіці XIX ст. Недарма стільки часу присвятив він в Ермітажі вивченню творчої спадщини Рембрандта. Художник творив композиції з художнім внутрішнім змістом. Усі чотири акварелі нині зберігаються в Київському державному музеї Т.Г. Шевченка Національної академії наук України (інвентарні номери 398-401). Копії цих акварелей можна побачити в Тернопільському краєзнавчому музеї.

Варто додати, що подорожній альбом, у якому Т.Г. Шевченко записав місцеві пісні, у квітні 1847 року конфіскувала поліція. Поетові повернули альбом тільки після його настійних клопотань.

Ці пісні на Волині можна почути й тепер. Їх співають у селах поблизу Почаєва, у Рівненській і Волинській областях. Є свідчення, що в Почаєві Тарас Григорович Шевченко зустрічався з видатним польським скрипалем і композитором Каролем Ліпінським, слухав його віртуозну гру, про що Кобзар написав у повісті "Близнецы". К. Ліпінський у 1818 році давав спільні концерти зі славетним Ніколо Паганіні і за його заповітом отримав одну із скрипок маестро. Про Почаїв Кобзар згадує в поемах "Слепая" (1842), "Невольник" (1845), "Петрусь" (1850), повісті "Варнак" (1853-1854). Дослідники вважають, що Т.Г. Шевченко відвідав також деякі села поблизу містечка – Крутнів, Лідихів, Лопушно, Лосятин та ін.

4 сторінка.

*Шлях до Кременця тягся поволі,
Вітер "бабине літо" снував.
Подивитись на радощі й болі
В наші землі Кобзар мандрував.*

2 ведуча.

Шлях до Кременця тягся поволі,
Вітер "бабине літо" снував.
Подивитись на радощі й болі
В наші землі Кобзар мандрував.
Він вслухався у лірників жалі,
А у Кременці – в славу тих днів,
Як Богданові хлопці карали
На палаючій Боні панів.
І змальовував словом гарячим
Ясні думи й жагу людських мрій,
Щиру правду приносив незрячим,
А зневідених кликав на бій...

Так писав про подорож великого Кобзаря Кременеччиною сучасний поет-тернопільчанин Олександр Бугай. Про те, що ж побачив у Кременці Тарас Шевченко, – дослідження наших юних краєзнавців.

1 учень. До сьогодні найбільшою окрасою Кременця залишається Бона – Замкова гора, що на 397 метрів піднімається над рівнем моря. На цій горі дотепер залишилися руїни старовинного замку, що належав, за переказами, королівні Бонні. Гора Бона пам'ятає навалу орд хана Батия, татарського воєводи

Куремси у XIII ст. Для цих завойовників вона залишилася неприступною. А от полководець Бурондай наказав Галицькому князеві Данилові самому зруйнувати найбільш укріплені фортеці, а серед них – і Кременець, коли Данило, щоб уникнути кровопролиття, відправив до нього послів із багатими дарами. Потім замок було відбудовано та знову зруйновано в 1648 році вже козацьким військом під проводом Максима Кривоноса. Думаю, що знайомство із старовинним Кременцем Тарас Шевченко розпочав саме з гори Бони.

2 учень. А потім Шевченко міг оглянути Кременецький ліцей, слухав розповіді про історію закладу, його засновників. А засновниками цього навчального закладу були Тадеуш Чацький і Гуго Коллонтай. У повісті "Варнак" Т. Шевченка ми читаємо: "Мир прах твоему, благородный Чацкий! Ты любил мир и просвещение! Ты любил человека, как нам Христос его любитъ заповедал!"

Знаючи, що Тарас Григорович цікавився пам'ятками архітектури, цілком логічно допустити, що у Кременці він оглянув і комплекс будівель Богоявленського монастиря (поч. XVII ст.), і монастир Францисканців (1636 р.).

3 учень. Дотепер невідомо, скільки днів пробув поет у Кременці та де саме зупинявся. Але, без сумніву, йому розповіли, що місто – батьківщина Юліуша Словацького.

Як відомо, Тарас Шевченко цікавився стародавніми переказами. У Кременці він міг почути оповідь про мужню Ірву, про Дівочі скелі та записати їх, зробити в місті деякі замальовки. Однак документальних підтверджень цього нема. А свої враження після відвідин Кременця поет, як вважають дослідники, передав у повісті "Варнак": "Сижу, бывало, себе и люблюсь на прозрачный небольшой ставок, увенчанный золотым очеретом и греблею, усаженною в два ряда старыми вербами. А ниже гребли старая, как и ее хозяин, мельница об одном колесе, с сладко шепчущими лотками. А кругом хутора – дубовый лес непроходимый, только в одном месте вроде просеки, как будто нарочно для полноты пейзажа. И в эту просеку далеко на горизонте синеют, как огромные бастионы, отрасли Карпатских гор". "Из Кременца пошел я через село Вербы в Дубно, а из Дубна на Острог, Корец и на Новгород-Волынский", – згадує герой повісті "Варнак".

Відомо, що 29 жовтня 1846 року поет отримав місячну платню в сумі 12 крб. 50 коп. Згодом опрацював зібрані під час експедиції матеріали і 31 грудня передав їх у канцелярію генерал-губернатора Д.Г. Бібікова разом із рапортом на його ім'я.

5 сторінка.

*Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття,
І голос твій нам душі окриля...*

Ведучий. Знову і знову припадаємо до Шевченкового слова, із глибокою пошаною низько схиляємо голови перед талантом геніального сина українського народу, бо не тьмяніє він і поміж наступних відкриттів.

На Тернопільщині свято бережуть пам'ять про Великого Кобзаря, досліджують його творчість. І нині у вінку всенародної пошани Великому Кобзареві є внесок тернопільців. На території області встановлено понад

шістдесят пам'ятників поетові. Серед них є й роботи тернопільських скульпторів Миколи Невеселого, Володимира Лупійчука. Цікаві роботи шевченківської тематики є в тернопільських живописців С. Львова, Б. Ткачика, Є. Удіна, Г. Миколишина. Свої рядки в художню Шевченкіану вписали і тернопільські майстри слова.

Переможниця Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості (ідея соборності України) юна тернополянка Валентина Січкоріс у своїй роботі "І болем озивається душа" пише: "Кажуть, що Шевченко входить у життя українця разом зі словом "мама". Мабуть, так і є. Сама я теж серед перших своїх спогадів зберігаю в душі й пам'яті незабутнє, не раз прочитане мамою: "За сонцем хмаронька пливе, червоні поли розстилає і сонце спатоньки кладе у синє море..."

Талант Шевченка має дивовижну здатність пробуджувати інші таланти, спонукати до літературної творчості. Ось і з'являються на літературній карті нові імена. Сьогодні ми прослухаємо вірші поетів Тернопілля, присвячені Тарасу Григоровичу Шевченку, у виконанні наших учнів.

1 учень читає поезію Бориса Демківа *"Везувій гніву і любові"*.

Духовні не руйнують мости,
Як слів не вбити кулям, ні багнету...
З епохою зустрітися на "ти" –
Найвище одкровення для Поета –
І він досяг цього ціною мук,
Ціною жертви, зречення, офіри.
І новий світ тоді одкривсь йому
В узорах струн караючої Ліри!

2 учень читає поезію Миколи Тимчака *"Дума про Тарасову свічку"*.

Втомлено схлипує свічка в обіймах руки,
Світло загусле стікає на скроні Тараса.
Знову позую хлопчиною через роки,
Через невитерту шибу прижовклого часу.
Пальці чутливі намагаються пульс олівця,
Темрява долі задмухнути племін не сміє,
Чистий намір перехоплює порох лиця...

3 учень читає поезію Володимира Вихруща *"Монолог Шевченка у Кременці"*.

Кременцю, Кремене,
Брате за долею,
Шрами на камені,
Тихі гаї задумані,
Збуджені волею,
Мужні, нескорені
Мури твої.
Кременцю, Кремене,
Орди Батиєві
Стрів ти, як личить

Вою в бою.
Скелі Дівочі
В ніжному вияві
Вкрив ти століттям
Гордість свою...

4 учень читає поезію Омеляна Чорноуса "Пробач нам, Тарасе!".

Пробач нам, Тарасе, правнукам змореним,
За покору заблудства і страх,
Що так довго були нечестивим покорені,
Що зганьбили прадідівський прах.
Ми в найтяжчі роки розмовляли з тобою,
Брали в руки священний "Кобзар".
І словами твоїми, як водою живою,
Ми гасили зневірення жар.
Ти хотів, щоб тебе в сім'ї вольній згадали ми.
Якщо бачиш і чуєш, то знай:
Ми зібрали святий урожай.
Віще слово твоє й дотепер не втомилося,
В яничарські пробилось серця.
Україні у світле дорога відкрилася
Та, якій вже не буде кінця.
Щоб в майбутньому ми твоїм словом, не молотом,
Пробивались до правди в житті,
В "Кобзарі" будуть літери з чистого золота,
Бо й насправді вони – золоті.

Заключне слово вчителя.

У фундаменті сучасної культури лежить надійний моноліт – Шевченкове слово. Воно різне та мінливе, як життя, як людські пристрасті. У ньому правда, і добро, і краса. Та треба вміти їх у слові віднайти й досягнути. Тож припадаймо щодня до поезії "Кобзаря", як спраглий до криниці, бо вона невичерпна.

Приходьмо до Тараса Шевченка на сповідь задля очищення від скверни буденщини й нищості духу, бо він – наш космос і наша історія. Він – наш пророк і суддя. Він наш учитель.

Тож приходьмо до нього на сповідь, на щоденні випробування сумління. Тоді лише станемо людьми, яких Тарас Шевченко почує і Україна прийме під свою опіку, як нащадків митця.

Список використаних джерел

1. <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=47084&pg=0;>
2. Ключек Г.Д. Поезія Тараса Шевченка : сучасна інтерпретація /Г. Д. Ключек . – К. : Освіта, 1998.– 237 с.
3. Мартинюк Н.Б. Вивчення творчості Тараса Шевченка в школі / Н. Б. Мартинюк. – Тернопіль ; Харків : Ранок, 2009. – 229 с.

4. Рильський М. Т. Поезія Тараса Шевченка / М. Т. Рильський. – К. : Радянський письменник, 1961. – 256 с.
5. Шевченко Т. Г. Кобзар / Т.Г. Шевченко. – К. : Дніпро, 1994. – 687 с.

3.1.7. Літературно-музична композиція "Соборна мати Україна – одна на всіх, як оберіг!" (із нагоди відзначення Дня Соборності України).

Коваленко О.М., завідувач музею "Пошук", завідувач шкільної бібліотеки Новоолександрівського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок" Згурівської районної ради

Мета. Поглибити знання учнів про історичне минуле держави – Дня Соборності України; формувати національну свідомість школярів, сприяти піднесенню патріотичного духу, віри в перемогу над ворогом та в щасливу долю нашої країни; виховувати почуття патріотизму, гідності, прагнення до волі, збереження єдиної держави – Україна.

Наочне оформлення: урочисто прибраний актовий зал школи, прикрашений державними символами України, виставка плакатів і книг про події 1919 року.

Музичне оформлення: Гімн України, аудіозаписи пісень "Заспіваймо пісню за Україну", "Молитва за Україну", марш Згурівської сотні з АТО на фоні відео, "Вбережу" (відео), "Реквієм" Моцарта" (відео), "День Соборності".

Обладнання: музичні записи, національна символіка, рушник, мультимедійна дошка для демонстрації відео та слайдів, слайди "Моя Україна", "Односельці – воїни АТО".

Ключове питання:

Що ви знаєте про війну?

Запрошені: голова Згурівської районної ради Є.О. Чубук, жителі села, родичі воїнів АТО – матері, дружини, діти; воїни АТО, які прийшли в короткострокову відпустку, учні, учителі та інші працівники школи.

Перебіг свята

Звучить Державний Гімн України.

На сцену виходять ведучі в українському вбранні, старшокласники: хлопець і дівчина.

Звучить лірична українська мелодія, на фоні якої говорить ведуча

2 ведуча.

Тобі, найкраща перлино

Моїх розбуджених надій,
Тобі, що звешся Україна,
У цей життєвій буревій,
Тобі, що постаті козачі
Для нас змальовуєш щодня,
Я шлю привіт й бажаю вдачі
У сяйві радісного дня.

1 ведучий. Україна... Золота, чарівна сторона. Земля рясно уквітчана, зеленню закосичена. Скільки ніжних поетичних слів відшукали люди, щоб висловити гарячу любов до краю, де народилися й живуть.

2 ведуча. У глибину століть сягає історія нашого народу. Україна має багате і славне минуле. Вона виплекала Запорозьку Січ, славетну Києво-Могилянську академію. Україна виколикала велетнів сили і духу – таких, як Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Григорій Сковорода, Устим Кармелюк, Юрій Дрогобич, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Грушевський... Цей перелік можна продовжити й іменами наших сучасників, які примножують славу нашої Батьківщини.

1 ведучий.

Тобі, Україно, мій мужній народе,
Складаю я пісню святої свободи.
Усі мої сили і душу широку,
Й життя я віддам до останнього кроку,
Аби ти щаслива була, Україно,
Моя Батьківщино!

2 ведуча.

Нам дух волелюбний від скіфів дістався,
Широка душа – від безмежжя степів.
Хто серцем тебе, Придніпров'я, торкався,
Той душу твою осягнути зумів.

1 ведучий.

Це тут України моєї початок,
Де волю плекали твої козаки.
Про тебе сьогодні ми будем співати
І славу твою пронесем крізь віки!

2 ведуча.

Велична і свята, моя ти Україно,
Лише тобі карать нас і судить.
Нам берегти тебе, соборну і єдину,
І нам твою історію творить!

Відеопрезентація "День Соборності".

1 ведучий. Збулося довічне прагнення нашого народу. Збулося те, за що страждали та гинули, боролися і вболівали, для чого жили і працювали мільйони синів і доньок України – упродовж років, десятиліть, століть... Те, що було провідною зорею для геніїв її духу і що було їхнім непозбутнім боєм і

тяжкою мукою.

2 ведуча.

Рідна матір, Україно!
Подивись, твої сини
Вже посіяли свободу,
Вже колосяться лани.
Ті, із кого кепкували,
Насміхались, як могли,
Знов народом гордим стали,
більш вони вже не хохли,
Не лакузи, не примари,
А герої та борці.

1 ведучий.

Так, минуле нашого народу героїчне!
І нехай собори на руїні
Стануть там, де ти прорік.
Незалежній Україні –
Разом – Слава нині і повік.

2 ведуча.

Я україночка від роду,
Землі цієї я краплинка,
Я – доля рідного народу,
Його дитина – українка.
Хай сонце сяє в моїй пісні
І світом котиться луна.
Ми в чомусь, може, трохи різні,
Та Україна в нас одна.
Звучить "Заспіваймо пісню за Україну".

1 ведучий.

Ми співаємо про тебе, прекрасна країно,
Де хлібами духмяними вкриті поля,
І про шлях твій до волі, моя Україно,
Незалежна та славна слов'янська земля.

2 ведуча. Тяжко повертає собі народ України духовне здоров'я. Жадане і драматичне його очищення, радісне й гірке його воскресіння. Надто багато позаду могил. Надто багато з'являється нових. Надто великі втрати. І тільки правда та пам'ять здатні зняти наслідки шоку, заподіяного українському народові впродовж його багатовікової історії.

1 ведучий. Тільки виповівши минулі страждання, викричавши давній біль, крок за кроком пройшовши заново хресну дорогу своєї далекої і близької історії, віднайде себе наш народ, гідний прекрасної долі (*слайд "Моя Україна – -2"*).

2 ведуча. Про те, який волелюбний наш народ, свідчить історія і свідчать події, що відбуваються нині на сході України. І сьогодні, як ніколи, актуальна тема єдності України, єдності українських земель.

1 ведучий.

Маємо сонце, маємо море,
Маємо Київ і Дніпро,
Маємо землю неозору,
На якій росте добро.
Синьо-жовтий прапор маємо
Й Володимирський тризуб,
Дон і Сян їх обіймають.
Ми – народ-великолюб.

2 ведуча. А ще маємо найцінніший скарб в усьому світі – народ! І про те, який наш народ, говорять події сьогодення. У повсякденному житті – це звичайні люди, а коли чорним вороном над Вітчизною нависла небезпека, то це – герої.

З'являється в жалобі мати Україна.

Україна.

Сину, сину... А він мовчить...
Сину, сину, скажи що-не будь...
Жовте листя на вітах тремтить,
І летять журавлі у небо.

Українка.

Затуляли чужинці в обіймах рот,
І перевертні кривдили зражену мову.
Вилив душу в пісні український народ,
І живе мій народ у співучому слові.
Виконується українська народна пісня.

1 ведучий. У підвалинах української державності – і століття боротьби наших предків, і символізована насамперед в іменах Тараса Шевченка й Івана Франка титанічна робота великих просвітителів народного духу, і душа українського народу.

2 ведуча.

Ми – українці, від Шевченка,
Мазепи й Сковороди...
Було сліз більше, ніж води.
Нас голодом не раз морили,
І в очі поселяли страх.
Ой, наші мовчазні могили:
Куди не глянь – по всіх світах...

1 ведучий. Не судилося Україні вибороти Незалежність у 1917 році, коли впали мури російської темниці і, здавалося, невольниця-воля усміхнеться всім народам. Держава проіснувала недовго. Вистояти не було сили. У боротьбі за волю славні сини України віддали найдорожче – життя... Та народ пам'ятає своїх лицарів, і слава про них не вмере, не поляже...

Воскресний день настав!... 1 грудня 1991 року народ України підтримав акт про Незалежність України.

СЛАВА УКРАЇНІ! СЛАВА! ГЕРОЯМ ЇЇ – СЛАВА!

До Незалежності Україна йшла довгим, тяжким і жертвним шляхом, дорого за неї заплатила. За нею – і трагічні, і героїчні сторінки історії нашого народу.

2 ведуча. Історія Євромайдану.

20 лютого відзначається День Героїв Небесної Сотні – на знак пошанування відваги, сили духу і стійкості громадян, які віддали своє життя під час Революції гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року), захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права і свободи людини, європейське майбутнє України.

21 листопада 2014 року на вулиці великих міст вийшла молодь, протестуючи проти рішення уряду М. Азарова про призупинення процесу підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Після непідписання В. Януковичем угоди у Вільнюсі (29 листопада 2014 року) мали вияв протести усюю країною. У ніч проти 30 листопада стався силовий розгін Майдану в Києві. Близько 300 озброєних спецзасобами бійців "Беркуту" із надмірним застосуванням сили "зачистили" молодь із Майдану Незалежності. Жорстокий силовий розгін Євромайдану спровокував Марш мільйонів першого грудня. Українці стали на шлях трагічної боротьби проти диктатури Януковича.

1 ведучий. У хід проти мирних демонстрантів влада залучала підрозділи силовиків, які активно переслідували активістів за проєвропейські погляди та застосовували проти мирних людей кийки, світлошумові гранати, водомети та навіть вогнепальну зброю.

За місяць після того – 22 січня 2014 року – у Києві проти мітингувальників застосовували вогнепальну зброю. Найтрагічнішим на Євромайдані став кривавий четвер – 20 лютого 2014 року. Найбільш жорстоке протистояння відбулось на вулиці Інститутській, де, переважно від куль снайперів, загинуло більш ніж півсотні повстанців. Відтоді у пресі з'явилась назва загиблих учасників акцій протесту Євромайдану – Небесна сотня.

Капітуляція режиму В. Януковича відбулась 21 лютого 2014 року, однак через велику кількість поранених список Небесної сотні зростає до 28 червня. 20 лютого згадуємо всіх Героїв, які віддали своє життя на Євромайдані та в інших місцях.

2 ведуча. За бійцями Небесної сотні тужить не лише Україна. У пам'ять про загиблих наші співвітчизники запалювали свічки в іспанській Малазі та Барселоні, німецькому Гамбурзі, португальських містах Альбуфейра та Порту. У Нью-Йорку поіменно молитвою вшанували Героїв Майдану.

Цих новітніх Героїв увіковічують в іменах вулиць та площ.

1 ведучий. Письменники з України та інших країн написали вже численні твори (в основному – вірші) про події на Майдані, про майданівців, присвяти Героям Майдану і Небесної сотні. Десятки віршів покладені на музику.

31 березня 2014 року Національний банк випустив пам'ятну медаль "Небесна сотня на варті", авторами якої стали художник-скульптор Анатолій Дем'яненко та скульптор Володимир Атаманчук.

2 ведуча. 26 червня 2014 року Президент України П.О.Порошенко вніс до Верховної Ради України законопроект щодо встановлення ордена Героїв Небесної Сотні для відзначення осіб за громадянську мужність, патріотизм, відстоювання прав і свобод людини, активну благодійну, гуманістичну, громадську діяльність в Україні, самовіддане служіння Українському народу, виявлені під час Революції гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року), інших подій, пов'язаних із захистом незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України.

1 ведучий. Небесна сотня... Воїни світла, які подолали пільму, режим бандитів і злочинців. Увесь світ захоплюється їхньою мужністю. А переважну більшість цих непоказних патріотів, виявляється, виростило й виховало українське село.

2 ведуча. Як уже говорилося, ті вікопомні історичні події сформували підґрунтя для відродження незалежної соборної демократичної України та утвердження національної ідеї. У розмаї жовто-синіх знамен вийшов народ України на Євромайдан. Ці події ще зовсім свіжі у нашій пам'яті і в наших серцях. Ціною людської крові, ціною Небесної сотні здобував наш народ шлях до Європейської спільноти.

Демонструється слайд "Небесна сотня", "Реквієм".

Представлення кожної пам'ятної дошки воїнів АТО шкільного музею "Пошук"

Список загиблих Героїв Небесної Сотні:

1. Наймолодший серед полеглих – **Назар Войнович** – із села Травневе на Тернопільщині, мав 17 років... Єдина дитина в батьків, студент третього курсу Тернопільського кооперативного коледжу.

2. У селі Жорнівка під Києвом мешкав **Віталій Васильцов**, 36 років, мав двох доньок, старшій сім, меншій – один рік. Випускник Аграрної академії, займався садівництвом, будував дім, та так і не встиг добудувати.

3. Першою жертвою силовиків став ІТ-програміст із Києва **Павло Мазуренко**. Чоловіка побили за участь в Євромайдані і він помер від травм 21 грудня у лікарні.

4. Рано-вранці на барикадах вулиці Грушевського застрелили українця вірменського походження **Сергія Нігояна**.

5. Цього дня в Чеському шпиталі помер важкопоранений учасник Євромайдану **Юрій Сидорчук**.

6. **Віталій Смолянський**, 29 років, жив у селі Фурманка на Черкащині з родиною. Сиротами залишилося двоє дітей.

7. Двадцятидворічний **Іван Тарасюк** із села Залісоче на Волині. Єдиний син у батьків. Мав наречену, мріяв про весілля та власних дітей. Був важкопоранений і помер.

8. Наш земляк з міста Обухова – **Володимир Чаплінський** – загинув 20 лютого 2014 року. Протягом 2013-го Володимир стежив за кожним євроінтеграційним кроком держави. Був шокований тим, що В. Янукович не підписав угоду про асоціацію з ЄС. Не знаходив собі місця після побиття студентів 30 листопада. А 2 грудня вже був на Майдані. Чергував там постійно...

1 ведучий. Наша історія – це історія мужнього народу, що віками боровся за свою волю, щастя, свідками чого є високі могили у степу, обеліски та прекрасна на весь світ народна пісня.

Звучить українська народна пісня "Ой у лузі червона калина" у виконанні сільського ансамблю.

2 ведуча. Роки й віки журби України... Журиться мати Україна за своїми найкращими дітьми й нині. А як же може бути інакше, коли у вічність відходять найкращі... .

1 ведучий. Боронять нашу землю наймужніші, найсильніші своїм духом сини й доньки, батьки й матері, брати й сестри від російської навали. Вони – воїни АТО... Хто вони, ці сильні духом люди?

2 ведуча. Герої живуть поруч. І хто, як не ми, маємо знати їх імена, хто, як не ми, маємо пам'ятати, якою ціною здобувається така бажана воля й незалежність!!! І сьогодні ми маємо можливість спілкуватися з очевидцями цих подій, що відбуваються нині на сході України. Запрошуємо до слова колишнього афганця, батька учасника АТО – Олега Зозулю.

Виступ Олега Зозулі.

Виконується пісня "Марш Згурівської сотні".

1 ведучий. Наші земляки – захисники Вітчизни. У Згурівському районі їх

більше сотні. Із нашого села на сьогодні 15 молодих, мужніх, відважних, справжніх патріотів своєї землі захищають нас у зоні АТО.

2 ведуча. І сьогодні ми говоримо про них, пишаємося ними.

На фоні мелодії козацького маршу демонструються слайди "Односельчани – воїни АТО".

Представлення воїнів АТО, які повернулися із зони АТО:

Бистримович Андрій;

Бурмаченко Андрій;

Волошин Валерій;

Городинський Анатолій;

Івченко Юрій;

Костюк Василь;

Кривець Ігор;

Левченко Микола;

Михайлов Андрій;

Онищенко Віктор;

Россоха Сергій;

Самарін Дмитро

Тодосійчук Василь;

Талавиця Сергій;

Хорошко Олександр.

1 ведучий. Ці хлопці, молоді чоловіки є прикладом для наслідування. Просимо Всевишнього і всіх святих уберегти нашу Вітчизну і її захисників.

Звучить запис пісні "Вбережу".

Серед нас – присутній Андрій Анатолійович Бурмаченко, який прийшов недавно із зони АТО, йому надаємо слово.

Виступ фельдиєра Андрія Анатолійовича Бурмаченка.

2 ведуча. На превеликий жаль, мати Україна і досі втрачає своїх синів, пропонуємо вшанувати пам'ять полеглих хвилиною мовчання (*включається метроном*).

1 ведучий. Зараз дуже важливо підтримувати наших земляків у зоні АТО. Про поїздку на Донбас, зустріч із нашими воїнами розповість голова районної ради Євген Олександрович Чубук.

Є.О. Чубук вручає школі прапор 72 моторизованої бригади.

Директор навчально-виховного комплексу Н.Б. Мотузка вручила Є.О. Чубуку маскхалати для воїнів АТО.

2 ведуча.

Благословенна будь, земля моїх батьків,
І щедра нива степових просторів,
Що пам'ятає славу козаків,
Своїх захисників, своїх героїв.
Звучить пісня "Молитва за Україну".

1 ведучий. Віримо, що територіальна цілісність України, скріплена кров'ю мільйонів незламних борців, навіки залишатиметься непорушною. Ми маємо бути свідомі того, що лише в єдності дій та соборності душ можемо досягти величної мети – побудови економічно й духовно багатой, вільної та демократичної України, якою пишатимуться наші нащадки. Плекаймо все, що працює на ідею загальнонаціональної єдності, повсякчас пам'ятаючи про незліченні жертви на вівтарі незалежності, соборності, державності.

2 ведуча.

Ми віримо в майбутнє твоє, Україно –

Говорять сьогодні дорослі й малі,
Бо ти в нас – найкраща, бо ти в нас – єдина,
Немає такої, як ти, на землі.

1 ведучий.

Ми дуже любимо свій край
і любим Україну,
Її лани, зелений гай,
В саду рясну калину.
Там соловейко навесні
Співає між гілками,
Там, де співаємо пісні,
Змагається він з нами.

2 ведуча.

Моя Україна – широкі простори,
Поля і левади, долини і гори.
Молитва і пісня, і слово натхненне,
Наш труд і талант, Україно, для тебе.

1 ведучий. Сердечно бажаємо вам, шановні гості, односельчани, учасники сьогоднішнього заходу, міцного здоров'я, щастя, добра, миру, злагоди і глибокої віри в гідне майбутнє рідного краю та України. Слава Україні! Героям слава!

Звучить Державний Гімн України.

Список використаних джерел

1. Данилюк А. Моя соборна, суверенна... : до Дня Соборності України / А. Данилюк // Позакласний час. – 2013. – № 23–24. – С. 92.
2. Розквітай, моя ти Україно : 22 січня – День Соборності // Позакласний час. – 2011. – № 12. – С. 14.
3. Сергієнко П.П. Соборна Україна : від ідеї до життя / П. П. Сергієнко. – К. : Знання України, 1993. – 64 с.

3.1.8. Тематичний захід "День Соборності України" (до дня Соборності України) (для учнів 11 класу)

Комісарчук Д. В., учитель історії та правознавства
Яблунівського навчально-виховного комплексу
"Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок"
Білоцерківської районної державної адміністрації

Мета: познайомити учнів з історією Дня соборності України; формувати усвідомлення належності до величного народу; виховувати повагу до минулого Батьківщини, національну свідомість та почуття гідності, любов до рідного краю, його історичного минулого й сучасності.

Наочне оформлення: урочисто прикрашений актовий зал школи, національна символіка,

Музичне оформлення: записи пісень "Моя родина", "Я – України син", "Моя Україна", записи українських народних пісень.

Обладнання: презентація "День соборності України"; проектор, ноутбук, мультимедійна дошка; табло для конкурсних результатів, сигнальні картки, призи для переможців.

Перебіг заходу

Вітчизна свята, дорога Україно,

Для кожного з нас ти у світі – єдина.

Звучить Державний Гімн України.

1 ведучий. Історія будь-якого народу має періоди та дати, які є вирішальними й доленосними для нації. Однією з таких дат для українців є 22 січня 1919 року. Цій даті судилося навічно вкарбуватися в історію України величним національним святом – Днем Соборності.

87 років тому було офіційно проголошено об'єднання українського народу в єдину державу. Велич і водночас трагізм цієї події полягає в тому, що народ України, маючи славу героїчну історію, протягом сотень років змушений був боротися за створення своєї держави.

2 ведуча. 22 січня – День Соборності України. Це свято відзначаємо щороку в день проголошення Акту возз'єднання Української Народної Республіки й Західноукраїнської Народної Республіки, що відбулося в 1919 році. Офіційно в Україні День Соборності відзначають із 1999 року.

Для екскурсу в історію цього свята запрошуємо учнів 11 класу.

Під час виступу учнів демонструється презентація, яка відповідає тематиці їхньої інформації "День соборності України".

1 учень. Україна – найбільша європейська держава. Її площа становить 603 628 км² (0,41% світової суші). На її території проживає понад 45 млн. людей (0,85% світового населення). Українські землі – це четверта частина світових запасів чорноземів. Не обділив Бог Україну й іншими природними багатствами.

2 учень. Щоб зрозуміти витoki української соборності, потрібно зануритися далеко в історію й розпочати свій маршрут із першого державного утворення на українських землях, що припадає на добу Середньовіччя.

Із кінця IX до середини XIII століть на українській території зростає держава під назвою Київська Русь із центром у місті Києві. Це було об'єднання східнослов'янських племен. У часи найбільшої могутності її територія простягалася від Балтійського моря на півночі до Чорного моря на півдні, і від верхів'їв Вісли та Карпат на заході до притоки Волги та Таманського півострова на сході. Розквіт цієї держави припадає на добу правління київських князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Країна мала міжнародні відносини, власну релігію (християнство), відповідний адміністративно-територіальний устрій, власне законодавство та фінансову систему. Після смерті Ярослава Мудрого почався розбрат, що з плином часу врешті-решт

привів до розпаду Київської Русі. Це призвело до того, що українські землі надовго були розірвані та тривалий час залишалися у складі інших держав.

3 учень. Лише в середині XVII століття в українського народу з'являється шанс до відновлення власної держави. Маючи сильного лідера – Богдана Хмельницького – українці вийшли з-під впливу "великих" сусідів. У результаті національно-визвольної війни українського народу постала козацько-гетьманська держава під офіційною назвою – Військо Запорозьке. Вона мала чіткі ознаки державності: полково-сотенний адміністративний устрій, судочинство, чіткі кордони, власні символи, ведення міжнародної політики. Але після смерті Богдана Хмельницького (1657 рік) знову почався розбрат між українськими побратимами, що спричинило повну втрату залишків автономії. Країна знову опинилася під владою чужинців.

4 учениця. Нова відчайдушна спроба відновлення державної самостійності припадає на час гетьманування Івана Мазепи та Пилипа Орлика. Ці визначні представники української еліти мали величезні статки та визнання в тогочасному суспільстві. Будучи патріотами, вони пішли на кроки, які вважалися тоді злочином і могли поставити хрест на їхньому безтурботному житті та загалом могли коштувати їм життя. Іван Мазепа, відмовляючись від прихильного ставлення російського царя, вступив у переговори зі шведським королем, який вів військові дії проти Росії.

За домовленістю І. Мазепа мав допомогти шведам військом. Натомість шведський король допоміг би українцям звільнитися від російського ярма. Метою цього вчинку було об'єднання українських земель в єдину державу, тобто відновлення самостійності. На жаль, плани Мазепи не здійснилися.

Продовжувачем справи Івана Мазепи став Пилип Орлик. Гетьман, який перебував у вигнанні, намагався залучити європейські країни до боротьби з Російською державою. Проте політична ситуація в тогочасній Європі склалася не на користь гетьмана. Доля розпорядилася так, що й цей гетьман так і не зумів побачити незалежною свою Батьківщину.

Протягом XIX століття Україна не існувала як політична реальність. Її розірвали дві імперської орди – Австро-Угорщина та Росія. Ідея самостійності за таких умов не могла реалізуватися.

Звучить пісня "Я – України син".

5 учень. На початку XX століття відбулись події, які змінили історію не лише українського народу, але й світову. Це Перша світова війна та Буржуазна революція в Росії з її наступним більшовицьким переворотом.

Поразка країн австро-німецького блоку в Першій світовій війні зумовила розпад Австро-Угорської імперії. На Західній Україні відповідно активізувався національно-визвольний рух, було вжито рішучі заходи до створення власної держави. 16 жовтня 1918 року, коли імперія вже була приречена, з'явився Маніфест імператора, який обіцяв федеративну перебудову держави. У ньому було зазначено, що кожен народ на території, яку він заселяє, створить свій власний державний орган. Згідно з цим документом 18 жовтня українські парламентарі утворили у Львові Українську Національну Раду, що мала представницькі функції та наступного ж дня оголосила про намір об'єднати

західноукраїнські землі в єдину державу. 19 жовтня 1918 року було проголошено утворення ЗУНР. Президентом був призначений Євген Петрушевич. Утворення незалежної української держави не входило до планів Польщі, що мала на меті приєднати ці землі, що і спричинило її військове втручання та боротьбу із ЗУНР.

6 учениця. У Наддніпрянській Україні до того часу пройшло кілька надважливих політичних процесів. У ході Лютневої революції та зміни влади в Російській імперії на цих землях починався процес формування національних органів влади, які поставили питання про об'єднання всіх земель, де українці становили етнічну більшість. Після повалення самодержавства на початку березня 1917 року представники українського національного руху створили суспільно-політичний представницький орган – Українську Центральну Раду, лідерами якої були Михайло Грушевський та Володимир Винниченко.

Її діяльність характеризувалася процесами відновлення української державності. З огляду на ситуацію, що склалася в Росії, Центральна Рада 22 січня 1918 року видала IV Універсал, який проголошував утворення незалежної УНР. Такий розвиток подій не влаштовував більшовицьку Росію, що згодом розпочне воєнну кампанію проти української держави.

7 учень. Політичне об'єднання за таких умов було доцільним як для ЗУНР, так і для УНР. Це добре розуміли обидві сторони. Почалися перші спроби об'єднання.

1 ведучий. Уряд ЗУНР скерував до Наддніпрянщини делегацію для вирішення цього питання. 1 грудня 1918 року в Фастові між УНР і ЗУНР було підписано "вступний договір" про наступаючу злуку обох українських держав в одну одиницю. Урочиста акція святкування й проголошення акта Злуки відбулася 22 січня 1919 року в Києві, на Софіївській площі.

2 ведучий. Акт Злуки вперше за 600 років став реальним кроком до об'єднання українських земель, що вплинув на подальші національно-політичні процеси в Україні.

Звучить пісня "Україна".

2 ведучий. День Соборності – це нагадування про те, що сила нашої держави – в єдності українських земель.

1 ведучий. Соборність невіддільна від досягнення реальної державності, забезпечення справжнього суверенітету й незалежності народу, побудови квітучої демократичної національної держави.

Лише Єдність і Свобода робить нас гідними нащадками наших батьків!

2 ведучий. Пам'ять про всіх тих, хто поклав своє життя за майбутнє нашого народу, просимо вшанувати хвилиною мовчання.

Хвилина мовчання.

1 ведучий. Щойно ми дізналися про історію цього великого свята. А зараз перевіримо, наскільки ж ви знаєте та любите свою Батьківщину.

Де ще є на світі така земля – квітуча, солов'їна, барвінкова, із ясними зорями й синім небом, як наша Україна?

2 ведучий. У яким краю почуєш такі пісні – урочисті й жартівливі, сумні й веселі, ніжно-задушевні й мелодійні? Україна має свою багатовікову історію, культуру, традиції і звичаї, нам є чим пишатися, вивчати та цінувати.

Гра "Я люблю Україну!".

У грі беруть участь 2 команди – команда жовтого сектору та команда блакитного сектору. Учасників команд вибирають за допомогою карток. Перемогу здобуває команда, яка найбільше набере балів.

Представлення команд.

1 ведучий. Дозвольте представити вам, вельмишановне журі, яке буде слідувати за правильним ходом нашої гри.

Представлення журі в складі трьох учителів.

2 ведучий. Гра проводиться у три тури:

1. "Що я знаю про Україну?"
2. "Моя чудова Україна!"
3. "Видатні особистості України".

Початок першого раунду гри. Раунд називається "Що я знаю про Україну?". Нагадую, що відповіді повинні бути швидкими, чіткими та лаконічними. Запитання будуть адресуватися двом учасникам із 2 команд, тобто по одному учаснику з команди. Хто правильно дає відповідь, той заробляє для команди 1 бал.

Перший тур "Що я знаю про Україну?".

1. Що символізувала в Україні булава? (*Владу*)
2. Яке озеро в Україні найбільше? (*Синевір*)
3. Хто став першим президентом незалежної України? (*Леонід Кравчук*)
4. Якими віршованими рядками починається "Кобзар" Т.Г.Шевченка? (*"Реве та стогне Дніпр широкий, сердитий вітер завива"*)
5. Який український твір перекладено 147-ма мовами? (*"Заповіт"*)
6. Як називався танець, до якого входили рухи танцю і прийоми самооборони? (*Гопак*)
7. Назвіть 5 міст, які були столицями України. (*Київ, Харків, Галич, Батурин, Чигирин*)
8. Назвіть велику народну художницю України. (*Катерина Білокур*)
9. Найвища гора України. (*Говерла*)
10. На території якого материка розташована Україна? (*Євразія*)
11. Хто з українських письменників узяв собі псевдонім – назву своєї національності? (*Леся Українка*)
12. На яке українське обрядове свято зібрані цього дня лікарські трави вважають цілющими? (*Свято Івана Купала*)
13. Скільки страв повинно бути на столі у Святий вечір? (*Дванадцять*)
14. У якому творі Т.Г. Шевченка зображено трагізм дівочої долі? (*Твір "Катерина"*)

1 ведучий. Ну що ж, молодці, ви добре знаєте історію рідного краю. Ви справжні козаки. А що треба молодій людині для того, щоб відчувати себе справжнім патріотом України, її громадянином?

Журі оголошує результати.

Другий тур "Знавці української народної пісні".

1 ведучий. Зараз буде звучати мелодія, а ви повинні з перших нот відгадати її. Команда, яка зробить це перша – отримає 2 бали.

Звучить фонограма українських народних пісень: "Розпрягайте, хлопці, коней", "Ой ти, вишенько, ти, черешенько", "Шумлять верби в кінці греблі", "Ой, у лузі при дорозі кучерявий дуб стояв", "Ой, робив я в того пана та й цілеє літо", "Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці", "Ти ж мене підманула, ти ж мене підвела", "Несе Галя воду", "Їхали козаки", "Їхав козак за Дунай".

Журі оголошує результати.

Третій тур "Моя чудова Україна".

2 ведучий.

Люблю тебе, моя країно,
Моя чудова Україно!
Твої сади, гаї лани
Завжди подобалися мені.
Люблю твої гори, безмежні простори.
Немає, повір, в мене іншої долі.
Багата, красива, рідна земля,
Майбутнє твоє – це доля моя.

Саме цими словами розпочинаємо третій тур "Моя чудова Україна".

1. Золоті ворота – архітектурний пам'ятник, що дійшов до нас із часів Київської Русі. Це оборонна споруда у вигляді вежі з широкими (понад 7 м) кам'яними воротами у висоту близько 9,5 метрів. Це були парадні ворота Києва.

– Коли і ким було збудовано Золоті Ворота?

(Золоті ворота було зведено приблизно в 1037, за часів правління князя Ярослава Мудрого).

2. Києво-Печерська Лавра – місце масового паломництва православних з усього світу. Це унікальний пам'ятник культури та історії. Розташована Києво-Печерська Лавра в центрі міста Києва, на березі Дніпра.

– До якого століття відноситься архітектурна пам'ятка та який найдавніший твір було написано в її стінах?

(Києво-Печерська Лавра заснована в XIX столітті. Тут Нестором-літописцем була написана знаменита "Повість временних літ")

3. Назвіть перший наземний храм, зведений монахами у Києво-Печерській Лаврі.

(Успенський собор).

4. Софія Київська – унікальний культурно-історичний пам'ятник Київської Русі, який чудово зберігся до наших днів.

– Які ще об'єкти входять до цього культурного заповідника?

(Дзвіниця, будинок митрополита із закладеною аркою "Ворота Заборовського", Кирилівська церква, трапезна церква "Тепла Софія", келії, бурса, південні ворота).

5. Михайлівський монастир – один із старовинних монастирів Києва.

– Що принесло славу Михайлівському Золотоверховому монастирю?
(Мозаїки і фрески).

6. У якому році було зруйновано цей монастир?
(1935 року).

7. Вулиця-музей Андріївський узвіз – одна з головних визначних пам'яток Києва. Тут розташовані театри, художні галереї та майстерні. На Андріївському узвозі жило багато діячів культури і науки. Уздовж вулиці ведеться торгівля сувенірами, предметами мистецтва, антикваріатом тощо.

– У якому столітті було побудовано Андріївський узвіз?
(У 18 столітті).

8. У якому році було встановлено пам'ятник святому Володимиру, який охрестив Київську Русь?
(У 1853 році).

Журі оголошує результати.

Ведуча.

Тарас Шевченко,
Леся Українка,
Іван Франко –
Великі особистості.
Усіх ти народила, Україно,
Усім талант і розум ти дала.
Страждала й вірила,
Що виростуть із них люди,
Тебе прославлять,
Підуть у життя.
На цілий світ
Лунають їхні твори –
Радій Україно – мати дорога!

Саме цими словами ми розпочинаємо **четвертий тур "Великі особистості України"**.

1. Він мав 3 таланти. Перші два – письменник і художник, а третій талант – співак, який мав прекрасний голос. Назвіть його.
(Тарас Григорович Шевченко).

2. На початку XX ст. ім'я цього письменника набуло широкої популярності в Європі. "Академія в одній особі" називали його сучасники. Його перу належить понад 5 тисяч творів у літературі й науці, які вміщені у 50 томах, хоча науковці оцінюють у їх у 130 томів.

Небагато можна назвати в історії людства особистостей, рівних йому за рівнобічністю таланту. Назвіть його прізвище.

(Іван Якович Франко).

3. Який вищий навчальний заклад закінчив Григорій Савич Сковорода?
(Києво-Могилянську Академію).

4. За яким твором Лесі Українки створено оперу, балет і кінофільм?
(Лісова пісня).

5. Яке справжнє прізвище Лесі Українки?

(Лариса Косач-Квітка)

6. Назвіть ім'я видатного українського поета, філософа, просвітителя, якому належить вислів "Світ ловив мене, та не впіймав".

(Григорій Сковорода).

Журі оголошує загальні результати змагань.

Список використаних джерел

1. Онопко В. Є. У Єдності наша сила : День Соборності України. / В. Є. Онопко // Класному керівнику (усе для роботи). – 2014. – № 12 (72). – С. 5–8.

2. Чеверда Г. Г. Україна – єдина країна / Г. Г. Чеверда // Шкільний бібліотекар. – 2016. – № 6 (66) – С. 42–47.

3.1.9. Година спілкування "Ми – українці" (для учнів 5 класів).

Кривенок Л.М., учитель історії та правознавства Аркадійського навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок" Згурівської районної ради

Мета: поглибити знання учнів про Україну; прищеплювати любов до рідного краю; розширювати знання про національні символи, зміст поняття "громадянин України"; сприяти формуванню національної свідомості школярів; виховувати духовне багатство особистості, патріотичні почуття приналежності до українського народу, України, до традицій свого народу, української пісні.

Наочне оформлення: Святково прикрашений зал, учні в національних костюмах.

Музичне оформлення: пісня "Верба" слова Ю. Рибчинського, музика Е. Ханка; пісня "Україночка" слова А.Демиденка, муз. Г. Татарченка.

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, ноутбук, плакат на сцені:

Ми є діти українські,

Хлопці та дівчатка.

Рідний край наш – Україна,

Красна та багата.

Тип заходу: година спілкування

Присутні: учні, вчителі, батьки.

Перебіг години спілкування

Ми всі – одна сім'я,

Ми всі одна родина

Мільйони різних "я",

А разом – Україна.

А. Матвійчук

Організаційний момент.

Ведуча. Добрий день, діти! Добрий день, колеги! Дуже приємно, що ми сьогодні зібралися в нашому теплому родинному колі.

Ведучий. Запрошуємо вас на свято "Ми – українці!".

Ведуча. Україна – це край, де ми народились і живемо, де живуть наші батьки, де жили наші діди та прадіди. Україна – це земля з багатовіковою історією, мальовничою природою, чарівною піснею, мудрими й талановитими людьми.

Мотивація виховної діяльності.

Ведучий. Кожна людина з великою любов'ю і душевним трепетом згадує те місце, де вона народилася, де промайнуло її дитинство, дитинство з дивосвітом-казкою, з материнською ласкою у затишній батьківській оселі. Родинне вогнище, маленьку батьківщину кожної людини. То її велике "Я", із якого починаються людина, родина, Батьківщина і вся наша велична й неповторна Україна.

Ведуча. Ми пережили тяжку і трагічну історію, але Україна для нас ніколи не була мачухою, а ненькою, котра вас, мов пташенят, брала під своє тепле крило і вчила людської мудрості та вічно вела до світла знань.

Ведучий. А інтерес до знань, на жаль, знизився, мало хто переживає, що мало знає. Це дуже прикро: без знань, мудрості ми не зможемо побудувати цивілізовану суверенну Україну, не зможемо посісти провідне місце серед європейських народів.

Ведуча. Нам, молодим, неодмінно треба зрозуміти, що наша ненька Україна без знань, як без землі, як без господарства, не зможе стати країною добробуту й щастя.

Ведучий. І ми вас закликаємо перейнятися гаслом: "Наші знання – у вінок слави любої України!".

Учень читає вірш Ліни Костенко.

Буває, часом сліпну від краси.

Спинюсь, не тямлю, що воно за диво,

Оці степи, це небо, ці ліси,

Усе так гарно, чисто, незрадливо.

Усе як є – дорога, явори,

Усе моє, все зветься Україна.

Учитель. Україна – одна з найбільших держав Європи. Оскільки це велика країна, то й живуть у ній люди різних національностей. Поряд з українцями в Україні живуть росіяни, білоруси, поляки, чехи, грузини, болгары, євреї, греки. Усі вони в нашій державі мають однакові права, бо всі вони – громадяни України. Громадянин – людина, яка постійно живе в державі, користується її правами й виконує обов'язки, установлені законами цієї держави.

І якої б не були національності громадяни України – усі вони її діти, про всіх вона дбає, усім дає однакові права.

Оголошення теми і мети заходу.

Основна частина.

Ведуча. На світі є багато чудових країн за далекими морями, за синіми океанами. Але для кожного з нас нема ріднішої за Батьківщину – Україну.

Роде наш красний! Що може бути прекраснішим від того дня, коли до отчого порога, під рідну батьківську стріху, мов ластів'ята до рідного гнізда, злітаються діти, онуки і правнуки. Злітаються, щоб низько вклонитися матері, заглянути в її ясні очі, які так часто не стулялися ночами, коли ми хворіли, поцілувати натруджені мамині руки, що так ніжно гладили нас по голівці, оберігали від спеки й голоду, знімали жар із нашого чола і випікали запашний духмяний хліб.

Ведучий. Але найбільше багатство нашої держави – це діти. Ви зміцнюєте нашу державу Україну, робите її ще багатшою.

Дівчинка співає пісню "Україночка", сл. А.Демиденка, муз. Г. Татарченка.

Я люблю веселі свята, радісні пісні,
Танцювати і співати хочеться мені.
Добрим людям посміхатись, друзів ще знайти,
Але кажуть мама й тато: треба підрости.

Приспів:

Я маленька україночка,
Я краплинка, я сльозиночка.
Сонечко всміхається кожну мить,
Моя пісня до серця летить.

Дуже гарно розцвіла квіточка оця,
Заплету її в віночок, буде до лиця.
Одягнула вишиванки вся моя сім'я,
А мені завжди казали, що маленька я.

Прикладу собі у коси стрічечок чарівних,
Моя вишита сорочка біла, наче сніг,
Хай постукає у серце пісенька моя,
Щоб усі на світі знали – українка я!
На сцену виходять школярі молодших класів.

1 учень. Україна – це отча земля, рідний край, де ми народилися, її багатства – це хліб і цукор, сталь і вугілля, літаки й комп'ютери.

2 учень. А ще тихі озера, калинові гаї, народні пісні, які співали наші діди та прадіди, наша рідна мова.

3 учень. Україна – це безкраї лани пшениці, квітучі поля льону, вишневі сади, білі хати, це гори Карпати й шахти Донбасу.

4 учень. Україна – це розкішний вінок із рути, барвінку. Україна – це пам'ять і про минуле, і про сучасне.

5 учень. Україна – це земля, де ми живемо, де жили наші пращури. Україна – це давній Київ і широкий Дніпро-Славутич, який несе свої води до Чорного моря.

Дівчина виконує пісню "Верба", сл. Ю. Рибчинського, муз. Е. Ханка.

Біля млина калина,
Біля ставу верба.
Біля тину дівчина,
Біля серця журба.
Та калина чарівна –
І вночі не заснеш.
Та дівчина – царівна,
Що чекає тебе.

Приспів

А верба понад водою,
Наша пісня, наша доля.
Хай завжди мене верба
Та й додому поверта.

Розквітає калина,
Зеленіє верба.
Твоя пісня прилине –
І зникає журба.
Знов калина чарує
Мої сонячні дні.
Знов дівчина дарує
Своє серце тобі.

Учень.

Батьки і діти, діти і батьки,
Не розділимо й одвічне коло.
Ми засіваємо житейське поле
І не на день минувший – на віки.

Учитель. Кожна людина повинна знати свій родовід, пам'ятати своїх прапрадідів, знати, чим вони займалися, як жили, чим славилися. Що більший рід, то міцнішим росте дерево, і в кожній гілочці є своє ім'я.

Учень.

Сім'я – це пристань і гавань,
Сюди повертаєшся знов
Із мандрів далеких і плавань,
Тут вічно панує любов.
Тебе тут завжди пам'ятають,
Куди б ти не їхав, не йшов,
На тебе постійно чекають
Увага, турбота, любов.
Сімейний вогонь палає,
Теплом наповнивши дім.
Хай тато маму кохає,
Хай щастя не зраджує їм.

Ведуча. А зараз ми проведемо інтелектуальну гру з теми "Україна".

Ведучий. Перший конкурс називається "Мікрофон".

– Як ви розумієте поняття щастя?

Учні передають мікрофон і по черзі відповідають на поставлене запитання:

- Щастя – це коли тебе люблять, шанують, довіряють.
- Щастя – це коли є живі твої батьки, дідусь, бабуся.
- Щастя – це коли немає війни.
- Щастя – це коли всі здорові в родині, сім'ї.
- Як ви розумієте поняття "сім'я"?
- Сім'я – це святина людського духу, благородних людських почуттів.
- Сім'я – це родинні традиції, звичаї, пам'ять про пращурів.
- Сім'я – це коли піклуються один про одного.
- Сім'я – це батьківська хата, де панують добро і любов.

Учитель. Про спокій, мир та злагоду у своєму домі мріє кожна родина. У сім'ї прагнемо знайти спокій, затишок, захист, хочемо мати свій дім за обертів від усього лихого в цьому житті.

Ведуча. Запрошуємо команди до участі у другому конкурсі, який називається "**Моя сім'я**".

Ведучий промовляє фразу "**Моя сім'я**" і пропонує всім учасникам групи коротко описати, яка картина сім'ї виникла в уяві кожного.

Перелік запитань:

- Кого саме із членів сім'ї ви уявили?
- Де в цей час знаходяться мама, тато, брат, сестра?
- Чим зайняті ваші дідусь і бабуся?
- Біля кого найближче знаходитесь ви?
- Із ким ви граєтесь, читаєте книжки?
- Який настрій у цій уявній картині у вас виник?
- Що привернуло вашу увагу в цій картині найбільше?
- Чи хотілося б вам щось змінити в сім'ї?

Ведуча. Про свою сім'ю розповість Валерія Ходаківська.

Валерія Ходаківська. Я дуже люблю свою сім'ю. У мене є тато, мама, дідусь та бабуся. Ми всі разом готуємо вечерю, прибираємо в кімнаті. А на вихідний день ходимо в кінотеатр, відвідуємо парк.

Розгляд фото на партах "Моя сім'я".

Учні по черзі показують фото своєї сім'ї та розповідають про членів родини.

Учитель. У кожного з нас є своя родина. Це найдорожчі нам люди, які нас найбільше люблять. І ми їх найбільше любимо, бо без них не уявляємо свого життя

Ведучий. Наступний конкурс – "**Родина**".

На стіні висить плакат "Родина". Учні вголос читають записане на дошці поняття: "Родина – група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; сім'я."

Перелік запитань до кожного з учнів:

- Що ви можете зробити, щоб ваша родина була щаслива?

- У кого із вас є братики і сестрички?
- Чим ви можете допомогти старшим членам родини? А молодшим?
- Який склад вашої родини?
- Хто чим допомагає один одному?

Відповіді учнів.

Ведуча. Наступний конкурс – "Родовідне дерево".

Учитель.

"Родина", "рід" – які слова святі!

Вони потрібні кожному в житті.

Це дерево – наш славний родовід.

Це – батько, мати, прадід твій і дід.

Учні читають вголос написане на дошці поняття: "Рід – ряд поколінь, що походять від одного предка".

Кожне дерево має своє коріння, так і кожна родина має своє минуле. Наші предки уявляли життя людей на землі, як велетенське Дерево роду. Свій маленький листочок на цьому дереві має кожен із вас.

Ви, діти, цікавилися історією свого роду, розпитували у своїх батьків, бабусь і дідусів про коріння родини й намальовали свої родовідні дерева, які сьогодні представлені тут.

Робота з написом на дошці "Людське безсмертя з роду і до роду увись росте з коріння родоводу".

Учні підходять до стенду, показують своє родовідне дерево й розповідають про свій рід.

Зупинка "Сімейний вернісаж".

Учні читають запис на дошці: "Сімейні традиції – переданий із покоління в покоління досвід".

Учитель. Одна із сімейних традицій – зберігати пам'ять про свою родину. Зберігається вона у фото, дитячих малюнках, вишивках, а найважливіше, – у серці кожного.

Ви намальовали портрети своєї сім'ї. Вони цікаві тим, що пройшли через ваше серце, вони світяться вашою любов'ю і ставленням до своєї сім'ї.

Учитель знайомить учнів із малюнками.

Виступи учнів.

Учні розповідають про сімейні традиції.

Зупинка "Сімейні обов'язки".

Учитель. Сім'я – це люди, які проживають разом. Кожна людина в сім'ї має свої обов'язки, бо без цього неможливе співіснування.

Прослухайте вірш А. Костецького "Домашній твір".

Інсценізація. На сцену виходять автор, син, мати.

Автор.

Вітько-бідак страждає так,

Аж здригує ногами!

Він – за столом,

Він пише твір:
"Я помагаю мамі".
Старанно олівець гризе
Та супить брови грізно,
Але нічого – хоч умри! –
До голови не лізе...
Та ось тихесенько зайшла
В його кімнату мама.

Мама.

Вітюня, будь ласка, в магазин
Сходи за сірниками.

Син. Ідея!

Автор. Вигукнув синок,
А мамі...

Син. Ну й морока!
Сама іди! Я твір пишу –
Роблю важкі уроки.

Автор. І мама вийшла... а Вітько
Швиденько пише в зошит.

Син (пише). "Я в магазин завжди ходжу,
Коли мене попросять...".

Автор. Хвилин за десять мама знов
З'являється у дверях,

Мама. Вітюня, картопельки начисть,
А я зварю вечерю.

Син. Сама начисть!

Автор. Кричить Вітько.
Та так, що ледь не лопне.

Син. Я твір пишу! Я – зайнятий!
Сама вари картоплю!

Автор. Виходить мама, а синок
Писати знов сідає.

Син (пише). "Я мамі сам варю обід,
Вечерю та сніданок..."

Автор. Радіє син.

Син. Не твір, а люкс!
Оцінка буде гарна!

Автор. І геть не думає про те,
Що він радіє марно.

Бесіда.

- У чому заключається допомога Вітька матусі?
- Яку оцінку ви б поставили Вітькові за твір?
- Якою людиною може вирости Вітько?

Зупинка "Наукова".

Учитель. Видатний радянський педагог В. О. Сухомлинський усе життя

займався проблемами виховання й розвитку учнів. Коли його запитували, що найголовніше в його житті, то він відповідав: "Любов до дітей". Сьогодні я хочу познайомити вас із щирими та мудрими порадами В. А. Сухомлинського, що йдуть від серця до серця й породжують розумові, моральні, естетичні почуття. А допоможуть нам наші гості – учителі.

Поради В. О. Сухомлинського учням.

Учителі зачитують учням поради В. О. Сухомлинського.

– "Ти живеш серед людей. Не забувай, що кожний твій вчинок, кожне твоє бажання позначається на людях, які тебе оточують. Знай, що є межа між тим, що тобі хочеться, і тим, що можна. Перевіряй свої вчинки. Роби все так, щоб людям, які довкола тебе, було добре".

– "Ти користуєшся благами, створеними іншими людьми. Люди дають тобі щастя дитинства. Плати їм за це добром".

– "Усі блага і радощі життя створюються працею. Без праці не можна чесно жити. Нероба, дармоїд – це трутень, що пожирає мед працьовитих бджіл. Навчання – твоя перша праця. Йдучи до школи, ти йдеш на роботу".

– "Будь добрим і чуйним до людей. Допмагай слабким і беззахисним, товаришу в біді. Не завдавай людям прикrostі. Поважай та шануй матір і батька, вони дали тобі життя, вони виховують тебе, вони хочуть, щоб ти став чесним громадянином, людиною з добрим серцем і чистою душею".

– "Не будь байдужим до зла. Борись проти зла, обману, несправедливості. Будь непримиримим до того, хто прагне жити за рахунок інших людей, завдає лиха іншим людям, обкрадає суспільство".

Учитель. Дорогі п'ятикласники! Маленькі теплі долоні вашої душі простягнулися до сонця, до краси, світла, любові... Ваші кмітливі голівки прагнуть творити, мислити, мріють про далекі світи й незнані далі, ви володієте дивовижним світом дитячої фантазії і мрії. Ваші палкі серця прагнуть життя, бурхливого, неспокійного – такого, яке понесе вас у далекі мандри, у широкі світи. Саме тут, у зелених споришах довкілля, купається ваша дитяча фантазія, злітає високо у снах до зір, чарує красою росяного ранку, співом жайворонка. І все це нам відкриває наша рідна Україна. Бо немає кращого неба, ніж небо України, немає кращої землі, ніж наша Україна. І ми бачимо її в буденному світанні, і рожевому надвечір'ї, знаємо, як пахне мамина хлібина і неповторний букет польових квітів.

І тому від вас залежить, якими ви виростете, якими створите свої сім'ї, якими виховате своїх дітей, і якою буде наша Україна.

Отож, дякую вам, майбутні господарі України, за співпрацю. Я щиро вірю, що тепло ваших маленьких долонь зігріє любов'ю невтомний труд близьких вам людей. Бо дитяча мрія про мирне небо над нашою Україною обов'язково переросте у дійсність.

До побачення!

3.1.10. Музейний урок "Тарас Григорович Шевченко і наш край" (для учнів 9 класу).

*Мотузка Н.Б., директор Новоолександрівського
навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня
школа I-III ступенів – дитячий садок"*

Згурівської районної ради;

*Рябко Р.В., завідувач музею "Пошук" Новоолександрівського
навчально-виховного комплексу "Загальноосвітня
школа I-III ступенів – дитячий садок"*

Згурівської районної ради

Мета: поглибити знання учнів про перебування Т. Г. Шевченка на Київщині, зокрема й на Згурівщині; розвивати вміння учнів застосовувати свої знання, висловлювати враження, свою думку від почутого й побаченого; виховувати у школярів почуття любові до рідного краю, пошану до видатних діячів української культури, гордості за талановитий український народ.

Обладнання: портрет Т.Г.Шевченка, мультимедійна презентація, матеріали шкільного музею, виставка вишивок жителів села та учнів-гуртківців за темами творів Т.Г.Шевченка, проектор, ноутбук.

Перебіг уроку

Повідомлення теми і мети уроку.

Учитель. Увесь життєвий і творчий шлях великого українського письменника й художника Тараса Григоровича Шевченка органічно поєднаний з Україною. Тут пройшло його дитинство, тут бував і жив він у 1843-1847 та 1859 рр., тут, на українській землі, над величним Дніпром-Славутою, народ поховав свого співця. Це земля його предків, що виростила поета, навчила любити й ненавидіти, земля, від якої живилася Шевченкова муза, земля, яку сховає він з краю у край, вивчаючи життя народу-трудівника, і яку оспівував у своїй творчості.

І де б не бував поет – у Москві чи в Петербурзі, Нижньому Новгороді чи Казахстані, – думки його завжди линули до рідного краю, до милої серцю України.

Від трудящого люду Кобзар уперше почув сповнені скорботи й веселого завзяття пісні, від нього дізнався про героїчне минуле рідного краю, зрозумів велич людей праці, пройнявся їхніми мріями і сподіваннями.

Усі сили, увесь багатогранний талант віддав він служінню народові, боротьбі за його кращу долю.

Мало хто з поетів удостоївся такої пошани і всенародного визнання, як Тарас Шевченко. Немає, мабуть, в Україні куточка, де не знали б його поезії.

Мешканці багатьох міст і сіл на все життя зберегли спогади про перебування там Шевченка, із покоління в покоління передаючи розповіді про улюбленого поета, про місця, де любив бувати Кобзар, про його розмови з селянами.

Близько 100 населених пунктів, де побував Т.Г.Шевченко, нараховують в Україні дослідники. В одних він жив подовгу і залишив слід як поет або художник, в інших був лише проїздом. Про перебування в деяких містах і селах розповідають спогади сучасників Кобзаря, про деякі згадує й сам поет. Перебування в одних підтверджується документально, в інших – згадується в усній творчості народу.

Побував Т. Шевченко і на Київщині. Благодатна земля Київщини щедро дарувала Кобзарю сили та натхнення. На території Київщини були створені поезії "Розрита могила", безсмертний "Заповіт", поеми "Тризна", "Наймичка" і "Кавказ" та десятки інших чудових поезій. Плідно працював на Київщині Т. Шевченко і як художник: створив два чудові автопортрети, які знає весь світ, десятки портретів і малюнків. То ж помандруємо Шевченковими місцями Згурівщини, Переяславщини, Яготина та Баришівського району, а в цьому нам допоможуть учні-екскурсоводи.

Повідомлення учня "У Переяславі".

Переяслав – стародавнє місто, овіяне легендами й героїчною історією, місто, згадки про яке знаходимо в літопису за 907 рік. Тут поет бував кілька разів, уперше у серпні 1845 р., жив у свого приятеля з Петербурга, лікаря Козачковського, будинок якого зберігся. У ньому сьогодні розташований державний історичний музей, частина матеріалів якого присвячена Кобзареві.

Безсумнівно, приїзд поета до Переяслава восени 1845 р. насамперед був обумовлений інтересом Т.Г. Шевченка до історії рідного краю, визвольної боротьби українського народу, до того, чим так славився Переяслав у минулому. Найдовше він прожив тут восени, починаючи з жовтня.

Приїхав за дорученням археологічної комісії, малював церкви. Зупинявся поет у Козачковського, який у своїх спогадах докладно розповів про життя Кобзаря в Переяславі. Тут він лікував Т. Шевченка, коли той захворів. Незважаючи на поганий стан здоров'я, Тарас Григорович багато працював. "Вранці він як завжди писав, – згадує Козачковський, – зовсім не відчувуючи потреби бути на самоті. Він писав, немовби граючись. Вечір минав у розмові, що тривала звичайно годин до двох".

Переяславська осінь є чи не найбільш плідною у творчості Кобзаря часів перебування його в Україні. 22 листопада 1845 р. у Переяславі поет написав присвяту П. Шафарикові до поеми "Єретик", де виголосив хвилюючу на той час для усіх слов'янських народів ідею всеслов'янської єдності.

Тут же створив поеми "Наймичка", "Кавказ", революційний "Заповіт" – поетичний заклик до повстання проти царизму за визволення рідного краю від соціального й національного гноблення. Але до нас, мабуть, дійшли не всі твори, написані поетом у Переяславі. Як видно із спогадів А. Козачковського, в останній приїзд Т. Шевченка в Україну, у 1859 р. переяславський лікар "...нагадав Шевченкові кілька коротких його творів, які він забув; він (Т. Г. Шевченко) записав. Взагалі із розмов виявилось, – згадує далі Козачковський, – що із написаних до 1846 року його творів більшість загублені безповоротно".

Крім поетичних творів, у Переяславі Шевченко-художник виконав кілька малюнків.

Переяслав цікавив його як місто славного історичного минулого. Будучи членом Київської археографічної комісії, він не лише змальовував різні будови, але й робив записи про них. Зберігся малюнок Покровської церкви, виконаний Т. Г. Шевченком. Цікавим у цьому малюнку є й те, що художник на першому плані зобразив убогість тогочасного міста: похилі хатки з солом'яними стріхами, похилений паркан, величезну калюжу зі свинею в центрі і, як контраст, стрункий красивий силует Покровської церкви.

Змалював Кобзар і Вознесенський собор, збудований у 1695-1700 рр. Ліворуч зображено єпископський будинок і так звану каплицю – споруду над підземним ходом, рештки якої збереглися до наших днів.

Третій малюнок зображує єдину споруду XVII ст. в Переяславі – Михайлівську церкву, збудовану на місці древнього храму Михаїла у 1649-1666 рр. Праворуч видніються убогі хатки, ліворуч – оборонний вал та частина редуту часів Петра I, звідки й малював Т. Шевченко. На сторінках повісті "Близнецы" і в "Археологічних замітках" Т. Шевченко згадує місто Переяслав і Успенську церкву.

Переяслав, його історія, героїчне минуле, ім'я Богдана Хмельницького, тісно пов'язане з цим містом, визначна подія – Переяславська Рада – здавна хвилювали уяву Тараса Шевченка. Серед перших робіт молодого художника є композиція "Смерть Богдана Хмельницького" (1836-1837). У 1844 р. він виконав офорт "Дари в Чигирині", присвячений темі возз'єднання України з Росією, а подорожуючи Україною, змальовував архітектурні споруди й будови в Суботові, Чигирині, пов'язані з іменем Богдана Хмельницького.

Перебуваючи на далекому засланні, у листах до А. Козачковського тепло згадував стародавнє місто й щирого свого друга – переяславського лікаря. Козачковському присвятив поет і чудовий поетичний твір, відбивши в ньому своє сподівання зустрічі з другом:

А може, ще добро побачу?
А може, лихо переплачу?
Води Дніпрової нап'юсь,
На тебе, друже, подивлюсь.
І може, в тихій твоїй хаті
Я буду знову розмовляти
З тобою, друже мій...

У червні 1859 р. Шевченко знову завітав до Переяслава, будучи вже тяжко хворим. "...Мовчки ми поздоровкались, – згадує про цей приїзд поета А. Козачковський, – мовчки він привітав мою сім'ю, мовчки кілька разів з помітним хвилюванням пройшов по кімнаті, потім подивився у вікно на ярмарковий рух і висловив бажання подивитися ярмарок".

Недовго побув цього разу поет у Переяславі, але встиг відвідати кілька навколишніх сіл на березі оспіваного ним Дніпра. У цей приїзд він подарував свою фотокартку Козачковському. До самої смерті не поривав Кобзар зв'язку з переяславськими друзями, листувався з ними. У 1860 р. родині Козачковських

надіслав "Кобзар" з дарчим написом: "Марії Степанівні Козачковській з чоловіком і дітками. Т. Г. Шевченко".

Є в сучасному Переяславі-Хмельницькому Національний історико-етнографічний заповідник "Переяслав", що об'єднує 24 музеї. Особливе місце серед цієї музейної перлини посідає Музей Заповіту Тараса Шевченка. Він розташований у колишньому родовому маєтку Андрія Козачковського. Чотири рази приїздив Кобзар до нього й отримував найяскравіше поетичне та художнє натхнення в цьому краї. Недарма нащадки поета щороку проводять у цих стінах Всеукраїнський літературно-мистецький фестиваль "Переяславська осінь Кобзаря".

Повідомлення учня "На Переяславщині".

Проживаючи в Переяславі, поет вивчав історію міста та його околиці. Часто його можна було бачити на мальовничих схилах Дніпра, Трубежу та Альти, у навколишніх селах Трахтемирові, В'юнищі, Андруші, де митець знайомився з тяжкою долею поневоленого селянства. За народними переказами, поет бував частим гостем у рибалок; іноді вони перевозили його на правий берег Дніпра, де, усівшись під розлогою вербою, поет залишався на самоті зі своїми тяжкими думами.

Згадував і село Андруші. "Мені тепер здається, що й раю кращого на тім світі не буде, як ті Андруші..." – писав у 1854 р. з Новопетровського укріплення засланий Тарас Шевченко в листі до свого переяславського приятеля – лікаря Андрія Козачковського. В Андрушах Т. Шевченко бував не один раз.

Село, розташоване недалеко від Дніпра при впадінні в нього ріки Трубіж, вразило поета своєю красою, коли влітку 1845 р. він відвідав його разом із А. Козачковським. Серед жителів села залишилися спогади про те, що поет дуже любив бувати в Чернечому гаю.

Чудовий Чернечий гай, вікові липи та розлогі верби відбивалися у дзеркальній поверхні Станіславської протоки, чепурні хатки ховалися в буйній зелені садів. Недаремно переяславські архієреї обрали Андруші місцем для своїх дач. Тут було архієрейське подвір'я з великим будинком, а також з корпусом для хору. Цікаво, що на сторінках повісті "Близнецы" Т. Г. Шевченко, описуючи мандрівку Степана Мартиновича в Полтаву, розповідає, що його героя підвозили назад співаки з архієрейського хору, які поверталися в село Андруші.

У перший рік заслання поет у поезії "Сон" ("Гори мої високії") змальовує картину мальовничого краєвиду поблизу Андрушів:

Гори мої високії!
Не так і високі,
Як хороші, хорошії,
Блакитні здалека,
З Переяслава старого.

Перебуваючи в Андрушах, Шевченко в альбомі 1845 р. намалював сепією два краєвиди села. На одному малюнку зображено краєвид з хатою праворуч, у

якій, за переказами андрушівців, бував поет. На другому – серед гушавини дерев видніється церква, що збереглася до наших днів.

Повідомлення учня "У В'юнищі".

Перебуваючи на Переяславщині, Т. Г. Шевченко у грудні 1845 р. відвідав В'юнище і деякий час проживав у цьому селі. Андрій Козачковський розповідав у спогадах про те, що через ремонт у його будинку Т. Шевченко переїздить до с. В'юнище, де прожив близько місяця. Тут він тяжко захворів і був перевезений знову в Переяслав до А.Козачковського, де і написав знаменитий "Заповіт". Біля садиби росте віковична акація, яку, за народними переказами, посадив поет.

Зупинявся Т. Г. Шевченко під час перебування у В'юнищі у збіднілого пана Степана Никифоровича Самойлова, який мав на Шевелівщині (куток села) великий одноповерховий будинок і якого Кобзар в листах до А. Козачковського називав добрим та гостинним чоловіком, передаючи йому свої щирі вітання. Тривале перебування Тараса Шевченка у В'юнищі можна пояснити, головним чином, тим, що поет на той час був хворий і його деякий час лікував переяславський лікар і щирий приятель А. Козачковський. Але коли почалася перебудова будинку А. Козачковського, Т. Шевченко виїхав у найближче село, із якого міг мати постійний зв'язок із лікарем. Крім того, тиша невеличкого села, гостинність господаря створювали умови для праці хворого поета. У В'юнищі Шевченко написав значну кількість поетичних творів, пройнятих революційним пафосом: "І мертвим, і живим..." (14 грудня), "Холодний яр" (17 грудня), "Давидові псалми" (19 грудня), "Маленькій Мар'яні" (20 грудня), "Минають дні, минають ночі" (21 грудня) та твір "Три літа" (22 грудня). Як бачимо, поет працював, незважаючи на хворобу, досить інтенсивно: у згаданих поезіях оглядав свій творчий шлях і роздумував про тяжку долю українства.

Крім написання поетичних творів, Т. Шевченко і малював. "В цей час, – згадує А. Козачковський, – він запропонував мені змалювати з мене портрет; замість цього я просив написати мені його портрет. Він взявся за роботу і закінчив її, залишалась незначна обробка, через яку, виїжджаючи у Яготин до князя Репніна, він узяв портрет, обіцяючи мені незабаром надіслати його; це був портрет, далеко не схожий на всі існуючі тепер; це був портрет не Т. Г. Шевченка, а портрет народного поета, влучно схоплений у хвилину його поетичного натхнення; на жаль, я не одержав його, і він втрачений безповоротно".

Крім цього автопортрета, який не дійшов до нас, в альбомі малюнків Т. Шевченка є малюнок – краєвид села В'юнища, виконаний сепією. Пейзаж села, одяг селян, зображених на малюнку, свідчать про те, що зроблено його не у грудні, а значно раніше – влітку чи восени, що й дає підставу стверджувати, що митець бував у цьому селі не один раз.

Під час перебування у В'юнищі, як розповідають старожили, до поета часто приходили та приїздили гості. Заходив Кобзар і до шинку, що стояв край села, де збиралися кріпаки, і вів з ними розмови про майбутнє, про волю.

Повідомлення учня "У Березані".

На мальовничих берегах невеликої річки Недри розкинулося селище Березань.

У тяжкі часи кріпацтва Березань належала панам Лукашевичам та Марковичам. У серпні 1843 р. сюди вперше завітав Тарас Шевченко. Зупинився поет у П. Я. Лукашевича – українського етнографа, автора збірника "Малорускіє і червоннорускіє думи і пісні", що принесла молодому Лукашевичу заслужену славу.

Для Т. Шевченка цікавим було це знайомство тим, що завдяки П. Лукашевичу він ознайомився з галицьким літературним альманахом "Русалка Дністровая", у якому були вміщені твори Я. Головацького, І. Вагилевича, М. Шашкевича. Як згадує Лукашевич у листі до Вагилевича, він мав намір віддати Т. Г. Шевченкові деякі праці галицьких письменників, щоб той допоміг провести їх у Петербурзі через цензуру.

Поет приїздив сюди до друга Платона Лукашевича. Тут написав портрет місцевої поміщиці Терезії Маєвської. Батько Платона гордився знайомством із Григорієм Сковородою.

Незважаючи на удаваний лібералізм старшого Лукашевича, на його освіченість, дружби між ним і Т. Шевченком не було. Більш того, ставши свідком жорстокості кріпосника Лукашевича, поет назавжди порвав з ним зв'язки. Про цей епізод з життя Тараса Шевченка яскраво розповідає біограф українського поета М. Чалий: "Якось суворою зимою цей самий Лукашевич присилає пішки свого кріпака в Яготин до Шевченка (за 30 верстов звідти) у якійсь незначній справі і наказує йому повернутись з відповіддю того ж дня. Дізнавшись про такий нелюдський наказ слугі, Тарас Григорович не хотів йняти віри, але факт залишався фактом, і йому довелося гірко розчаруватися у своїй думці про людину, яку він вважав у стосунках до селян великим лібералом. Не маючи права затримати посильного до наступного дня, він написав його панові листа, сповненого жовчі й обурення, з повідомленням, що назавжди пориває своє знайомство з ним. Кріпосник Лукашевич, однак, на цьому не спинився і відповів Тарасові Григоровичу листом, в якому все звів до того, що в нього 300 душ таких йолопів, як Шевченко. Розповідаючи під свіжим враженням про цей випадок князні Рєпніній, Шевченко ридав, як дитина".

На околицях Березані поет бачив величезні кургани-могили. Можливо, саме вони стали приводом для написання в Березані 9 жовтня 1843 р. вірша „Розрита могила” яким було розпочато збірник поезій "Три літа". У повісті "Блізнеци" Шевченко неодноразово згадує Березань.

Повідомлення учня "У Яготині".

У 30-40-рр. XIX ст. містечко Яготин було центром Пирятинського повіту, де жив опальний вельможа, колишній віце-король Саксонії князь М. Г. Рєпнін. Його маєток був розташований на зеленій заплаві річки Супій, у гушавині садів і гаїв, де виблискували дзеркала озер, а серед величезного парку височів палац, перевезений сюди з Києва.

Із цією родиною десь у липні 1843 р. і познайомився великий український поет Тарас Шевченко, завітавши до Яготина разом з О. В. Капністом, сином відомого російського письменника, який привіз молодого художника, щоб той зняв копію з портрета М. Г. Рєпніна, виконаного відомим швейцарським художником Йозефом Горнунгом.

Ось як розповідає дочка господаря Варвара Миколаївна про приїзд Шевченка: "Якось... у липні минулого року я вийшла в сад з мамою; була, мабуть, шоста година... Ми не пройшли і сотні кроків, як зустріли Капніста з якоюсь незнайомою мені людиною. Капніст, який заради свого хворого на кілька літніх місяців оселився у нас, попросив дозволу провести свого знайомого, художника, до вітальні, щоб показати йому картини; дозвіл, звичайно, вони дістали, і в ту хвилину я довідалась тільки, що це художник-живописець і поет, причому навіть більше поет, ніж живописець, і що звуть його Шевченком".

У перший приїзд поет пробув у Яготині кілька днів, а потім відвідував це містечко ще кілька разів, наїжджаючи сюди з інших міст Чернігівщини та Полтавщини, а в жовтні 1843 р. оселився на досить тривалий час у дерев'яному флігелі, де й прожив до 10 січня 1844 р.

Досить тривале перебування Тараса Шевченка в Яготині на цей раз пояснюється не лише тим, що тут Кобзар мав виконати кілька замовлень як художник. Саме в Яготині він зустрів людей, знайомство з якими було для поета не лише цікавим, але й корисним. Так, у родині Рєпніних Шевченко міг багато почути про декабристів (М. Г. Рєпнін був старшим братом одного з найактивніших декабристів С. Г. Волконського, засланого на довічну каторгу), дізнатися про європейські країни і життя народу цих країн, де довгий час перебувала родина Рєпніних, і, нарешті, почути одверті розмови опальної сім'ї про інтриги царського двору, про безчинства царських чиновників. І хоча господар Яготина був одним із найбагатших українських кріпосників (йому лише в Яготині належало близько 9 тисяч десятин землі, млини, суконна фабрика), він відзначався лібералізмом у ставленні до селян, сприяв розвиткові культури на Полтавщині, був ініціатором заснування в Полтаві театру й викупу із кріпацтва М. С. Щепкіна.

Не менш цікавою особистістю була й дружина князя Рєпніна Варвара Олексіївна – онука останнього українського гетьмана Кирила Розумовського.

У Яготині Т. Шевченко зустрів людей освічених, обізнаних із мистецтвом і літературою, людей, які шанували талант Кобзаря. Від них молодий митець міг почути багато цікавого й повчального.

Та найбільше здружився поет з дочкою князя – Варварою Миколаївною. Варвара Рєпніна одержала всебічну освіту, захоплювалася літературою й мистецтвом, приятелювала з М. В. Гоголем, сама писала і друкувалася на сторінках журналів. Щиро захоплюючись поетичним талантом Т. Шевченка, Варвара Миколаївна високо цінувала його геній. "О, якби я могла передати вам все, що пережила я під час цього читання, – писала в листі до свого духовного наставника Шарля Ейнера княжна з приводу читання Шевченком поеми "Слепая". – Які почуття, які думки, яка краса, яка чарівність і який біль!... І яка

м'яка, чаруюча манера читати! Це була чарівна музика, що співала мелодичні вірші нашою красивою і виразною мовою".

В інших листах до того ж Ейнера вона розповідає про Шевченка. Княжна не приховує свого почуття, своєї любові до поета... Т. Шевченко приязно ставився до Варвари Миколаївни, називав її сестрою, присвятив їй "на пам'ять 9 ноября 1843 года" сповнену громадського пафосу поему "Тризна". Їй подарував поет і свій автопортрет, виконаний в часи творчого піднесення, і з пером у руці.

Із нею Т. Шевченко листувався з приводу видання й розповсюдження альбома "Живописная Украина", у чому Варвара Миколаївна чимало допомагала поетові. Поет змалював дітей племінників Варвари Миколаївни – дітей її брата Василя Миколайовича.

Повідомлення учня "Баришівка, Гоголів, Броварі, Бориспіль".

У повісті "Прогулка с удовольствием и не без морали" Т.Г. Шевченко згадує Броварі, Гоголів (тоді Оглав) і Баришівку. Проїжджаючи Бориспіль, жив у Петруся. Перекази говорять, Поет проїжджав місто у 1843, 1845, 1846 роках, мав намір оселитися в селі Рудяки.

У сотенному містечку Гоголів жила родина Бориспольців, знайомих поета. Тимофій Борисполець був відставним губернським прокурором, а його син Платон був добрим знайомим Тараса Григоровича з Петербурзької академії мистецтв. Дослідники довели, що в містечку жив сотник Соболь, який став прототипом головного персонажа поеми Шевченка "Сотник".

У Броварах уперше Тарас побував навесні 1829 року, коли слідував разом із паном до Вільно (Вільнюса). У поемі "Катерина" це містечко згадується: "В Броварах спочила та синові за гіркого медяник купила". У поемі "Варнак" герой твору вийшов із Броварського лісу, глянув на золотoverхий Київ і пішов на сповідь. У кінці повісті "Прогулка с удовольствием и не без морали" Т. Шевченко пише: "С любовью принял лепечущих крошек старый Белогруд и распахнул свою синеполую ризу чуть-чуть не по самые Бровары".

Біля Броварів на переправі через Дніпро Тарас Григорович був заарештований у 1847 році. Помер він у Петербурзі, де його спочатку і було поховано. Останній шлях поета у 1861 році проходив також через Бровари. Під час перепоховання поета сумна процесія зупинилася у місцевій церкві, тепер там – пам'ятник Кобзареві.

Повідомлення учня "Т. Шевченко в селі Турівка".

Турівка – село Згурівського району. Перша згадка про це село з'явилася в 1640 році. Село було населено вільними переселенцями, бо не входило ні в реєстр Вишневецького, ні в опис сіл Переяславського староства. Після визвольної війни 1648 року Турівка входила до Прилуцької полкової сотні.

У 1716 році "Жалованой грамотой" гетьмана Скоропадського перейшла в повне володіння бунчукового товариша Прилуцького полку Федора Маркевича і перебувала у власності роду Маркевичів до 1917 року. У 19 столітті Турівка була одним із культурних центрів України завдяки діяльності Миколи

Андрійовича Маркевича (1804-1860), автора п'ятитомної "Історії Малоросії", виданої в Москві у 1842 році.

У Турівці неодноразово були Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Віктор Забіла, російські митці, композитор Глінка і навіть Олександр Пушкін. Турівка дала Україні чотирьох видатних діячів: історика, етнографа, поета Миколу Андрійовича Маркевича; громадського і політичного діяча Миколу Івановича Міхновського; письменника Мусія Кононенка, композитора Левка Колодуба.

Із М. Маркевичем Т. Шевченко був знайомий ще з Петербурга. Вони познайомилися в поета Євгена Гребінки 1839 року. Саме Гребінка і Маркевич наштовхнули великого Кобзаря на поглиблене вивчення української історії. Т. Шевченко брав із поетичних творів Маркевича "мотиви та настрої до своєї поезії". М. Маркевичу, одному з перших, переслав Шевченко свою поему "Гайдамаки" з такою припискою: "Поспішаю розіслати, щоб не схаменулись у цензурі".

Т. Г. Шевченко гостював у Турівці в 1845 році. Маркевич написав музику до вірша Шевченка "Нащо мені чорні брови". Поет вітав вихід у світ книги Миколи Маркевича "Українські мелодії" і з цієї нагоди присвятив йому вірш "Бандуристе, орле сизий"...

Деякі дослідники вважають, що у 40-50-их роках 19 століття Маркевич мав на поета значний вплив. Живучи в Яготині взимку 1844 р., Шевченко кілька разів їздив до Закревських в село Березову Рудку, де бував і Маркевич. 22 січня того ж року поет написав Маркевичу в Турівку жартівливого листа, на що останній в такому ж тоні відповів віршем.

Поет надзвичайно цінував дружбу з Миколою Маркевичем, людиною універсальних знань і здібностей; він гордився своїм земляком і вважав, що українцям властива отака всебічна обдарованість. Маркевич не лише був істориком, етнографом, письменником. Нині мало хто знає, що він був і хорошим музикантом. Гри на фортепіано він навчався у знаменитого ірландського піаніста Джона Фільда. М. Маркевич власноруч записав кілька українських народних пісень від Т. Шевченка, часто вони співали їх в дуеті своїм друзям. Маркевич, бувало, грав на фортепіано, інколи і сам Тарас Григорович довгенько сидів і підбирав на цьому, суто класичному, інструменті українські народні мелодії. У Маркевича Шевченко познайомився з учителем Михайла Глінки, видатним піаністом і композитором Карлом Майєром та всесвітньовідомим бельгійським віолончелістом А.Ф. Серве, віртуозну неперевершеність якого Т. Шевченко передав у повісті "Музикант" через гру кріпосного музиканта. Відвідини музичних вечорів поет вважав необхідними для своєї внутрішньої освіти. Враження від них, слухові образи обумовили написання повістей "Музикант", "Близнецы", "Художник".

У січні 1857 р. син Маркевича надіслав Шевченкові в Новопетровське укріплення листа і 16 карбованців грошей, на що поет, дякуючи, писав: "З батьком твоїм, друже мій, ми були колись великі приятелі і стрічалися з ним не в одній Качанівці". Усе це – і приятелювання з Маркевичем, і лист Кобзаря – підтверджує думку щодо перебування Шевченка в селі Турівці.

Відомі випадки, коли поет поривав доброзичливі стосунки із поміщиками, які жорстоко ставились до кріпаків. Так сталося і зі старшим Маркевичем. Перед черговим приїздом Тараса в Турівку в маєтку сталася жахлива подія. Микола Маркевич жорстоко покарав молоду кріпачку на прізвище Горленко, яка посміла сказати "Ой, дівчатоньки, я чула, що воля буде". На панському дворі на виду у дворових роздягнувши дівчину сікли різками, а рани примочували горілкою з перцем. Після такої езекуції нещасна збожеволіла. За народним переказом, який живе й тепер у Турівці, люди розповідають, що за Т. Шевченком в Яготин Маркевич прислав свій виїзд з дзвіночками. Перебуваючи в Турівці і, мабуть, довідавшись про трагічну долю дівчини-кріпачки, поет негайно залишив маєток на простому селянському возі з нічим не прикритою соломою.

Захоплення історією, поезією, музикою Миколи Маркевича не завадило Кобзареві припинити всілякі відвідини людини, яка одночасно була жорстоким поміщиком-кріпосником, прихильником монархії та ідеалізувала царя. Навіть повернувшись до Петербурга після 10-літнього заслання, Т. Шевченко не відновив відносин із М.А. Маркевичем і не включив вірш "Н.Маркевичу" до "Кобзаря" 1860 року видання.

Повідомлення учня "Т. Шевченко у Згурівці".

На думку краєзнавця В.Петричука, назва "Згурівка" походить від імені Тимофія Згури, дипломата з особливих доручень гетьмана України Івана Мазепи. Ніжинський грек Тимофій Згура (Стиліїв, Гречанін) отримав за свою дипломатичну службу в українському уряді незалежну територію в Басанській сотні на лівому березі р. Супою. Сюди й прибули самостійні козаки на проживання, заснувавши нове поселення Згури (у народі це місце у Згурівці має назву "козаківка"). Генеральний суддя Василь Чуйкевич після переходу Мазепи на бік шведського короля Карла XII на допиті 14 липня 1709 року повідомив, що Згура користувався особливою довірою в Івана Мазепи. Невідомо, коли Згура з'явився в Україні.

У листі І.Мазепи до боярина Ф.Головіна від 20 травня 1703 року повідомлялося, що гетьман направляв Згуру Стиліїва в Юсуп Сараскер до паші сілітрійського з подарунками для налагодження дипломатичних відносин. Поланець Мазепи готував ґрунт для співпраці османів з українцями у визволенні України. Ніжинський грек-довірник Т. Згура помер у кінці 1708 року у Ромнах, тодішній резиденції Карла XII та Івана Мазепи.

У Згурівці жив поміщик Кочубей, потомок Василя Кочубея, що був в уряді гетьмана Івана Мазепи.

За переказами старожилів, Т. Шевченко був у Згурівці в 1843 чи в 1845 роках. У збірнику народних легенд і переказів про Т.Г.Шевченка "Народ про Шевченка" є розповідь про зустріч Тараса Григоровича зі згурівчанами, кріпаками графа Кочубея, які, оточивши народного поета на вулиці, допитувалися, чи довго ще їм мучитися у кріпацькій неволі. Тоді поет узяв одну зернину пшениці, поклав на землю і сказав, що то цар, а потім кинув ще кілька зернин і додав: "Це поміщики і придворні, які оточують царя". А потім набрав

повну пригорщу зерна, сказавши, що це народ, і з силою жбурнув на землю, подивився на згурівчан і спитав, чи знайдуть вони тепер царя та його підлеглих і чи зрозуміли вони, що повинні робити?

У Згурівці ріс 400-літній дуб, під яким, за переказами старожилів, відпочивав Тарас Шевченко.

В архівах збереглася записка такого змісту: "Варфоломею Шевченку. (20.08.1859 р.) Проїжджаючи Пирятинський повіт, я почув, що в Кочубеєвих добра не було, добра та й не буде. Отой Ракович, що писав до тебе, посадив у Згурівці свого приятеля, якогось п'яницю і здирю. Тепер він тільки що приймається управляти. Цур йому, тому Кочубеєві. Ладнай з отим жидом, що ти казав мені, краще буде". Мова йшла про те, що поет хотів придбати собі житло у Згурівці, про це з управителем поміщицького маєтку Кочубея мав домовитися двоюрідний брат Шевченка, але дізнався про п'яницю-управителя, із яким ні про що не можна було домовитися, тому й відмовився від цього бажання. Поет хотів збудувати для своєї родини в Україні хату й тут доживати віку. Навіть зробив її проект.

1859 року Петро Аркадійович Кочубей, згурівський поміщик, що був російським ученим, відомим дослідником у галузі мінералогії, хімії, історії техніки, замовив Т. Шевченку 4 картини олійними фарбами. Сучасник Т. Шевченка, полковник Суханов-Подколзін стверджує, що мова йде про портрет Генерального писаря, а згодом – судді Лівобережної України Василя Кочубея, який був страчений Іваном Мазепою за донос на нього Петру І. Портрет свого предка згурівський поміщик хотів подарувати відомому колекціонерові Василю Тарновському, маєток якого знаходився у Качанівці.

У книзі "Спогади про Т.Г. Шевченка" стверджується, що картина "Русалки" була ескізом для майбутнього розпису стін і плафонів панського будинку. Можливо, мається на увазі палац Кочубея у Згурівці. Микола Білозерський згадує ще про дві картини, які мав намалювати Т. Шевченко на замовлення Кочубея, але вони або не були виконані, або не збереглися. Що ж стало причиною охолодження відносин Шевченка із Кочубеєм, залишається загадкою.

Заключне слово вчителя "Незгасна пам'ять про поета".

Час невіддільний над пам'яттю народу. Тарас Шевченко залишається довіку нашим безсмертним сучасником. Він із нами – живий, непоборний: у назвах вулиць і площ, у пам'ятниках і меморіальних дошках, у мільйонах примірників своїх книг.

Одна з найкрасивіших вулиць Києва зветься бульвар Т Шевченка. Тут розташований Державний музей Т. Г. Шевченка. У 24 залах зібрано більше 4000 експонатів, які розповідають про життя і творчість поета. У музеї зберігаються оригінали поетичних і мистецьких творів, особисті речі поета, документи про його життя, рідкісні фотографії, першодруки творів з автографами поета, багато інших цінних експонатів.

Особливо дорогий серцю кожного киянина ще один музей, пов'язаний з іменем Тараса Григоровича. Розмістився він у будинку, де певний час жив поет. У 8 кімнатах будинку унікальні експонати розповідають про три періоди

перебування Т.Г.Шевченка в Україні. Тут зібрані деякі особисті речі поета: мольберт, етюдник, олівці, гравірувальне приладдя, яким користувався Шевченко-художник; його полотняний костюм, сорочка, люлька. Серед експонатів – п'ять дорогоцінних примірників "Кобзаря" видання 1860 року з дарчими надписами автора.

Невід'ємна частина музею – його садиба. У садку росте стара шовковиця Шевченкових часів, як і колись, буйно квітнуть мальви й барвінок. У саду встановлене бронзове погруддя Т. Шевченка. Поета зображено молодим, безвусим, таким, яким він був у Києві в 1845-1847 роках.

Ще одне місце, яке нагадує про перебування поета в Києві, – університет. Коли Т. Г. Шевченко в 1843 році приїхав до міста, будівництво корпусу університету вже закінчувалося. Саме сюди була переведена й Археографічна комісія, у якій 1845 року почав працювати Тарас Шевченко. Його зв'язували з університетом й особисті стосунки: із професорами, із демократично настроєним студентством, зокрема із членами Кирило-Мефодіївського товариства. Нині університет носить ім'я поета, а в центрі парку, навпроти університету, височить на постаменті з червоного граніту бронзовий пам'ятник геніальному сину України.

Іменем Кобзаря у столиці України названі Державний театр опери та балету, кінотеатр. Ім'я поета носить Інститут літератури Академії наук, республіканська художня школа, одна зі станцій Київського метрополітену. Щороку 9 березня, у день народження великого Кобзаря, за кращі твори в галузі літератури, мистецтва й архітектури присуджуються Національна премія імені Тараса Шевченка.

Навесні, коли пробуджується природа і скресає Дніпро, біля пам'ятника великому поету перед університетом збираються тисячі киян і гостей міста, щоб вшанувати його незгасну пам'ять. У ці дні вшановують Кобзаря й мільйони людей усього світу. Минуло майже півтора століття з дня його смерті, але твори поета живуть в наших серцях.

Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття,

Тебе своїм сучасником звемо.

У цих словах В.Симоненка глибока пошана і любов, яким оточено ім'я геніального українського поета.

Підбиття підсумків. Бесіда за змістом почутого, розкриття вражень.

3.1.11. Конкурсно-ігрова програма "Україна – одна мати для всіх" (до дня Гідності та Свободи) (для учнів 9-11 класів).

*Приходько О.О., учитель історії та правознавства
Лизогубовослобідського навчально-виховного комплексу
"Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дитячий садок"
Згурівської районної ради*

Мета: поглибити знання учнів про нашу державу – Україну – про

історичне минуле й сучасність, розширити поняття про незалежність і суверенність, формувати національну свідомість, любов до рідного краю, повагу до його звичаїв.

Наочне оформлення: урочисто прикрашений зал; діти в українських костюмах; державні символи – Прапор і Герб України.

Музичне оформлення: "Гімн України", муз. М. Вербицького, запис пісні "Україна – це ми", сл.. Ю. Рибчинського, музика М. Ніколо.

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, ноутбук.

Перебіг конкурсно-ігрової програми

Вишипта колоссям і калиною.

Вигойдала співом солов'я,

Зветься величаво – Україною

Земля багата моя.

Ведучий. Добрий день, шановні присутні, учні, батьки та запрошені гості.

Ведуча. Ми раді вітати вас на Святі Гідності і Свободи, присвяченому з звільненню України від фашистських загарбників.

Ведучий. Конкурсно-ігрову програму оголошую відкритою.

Звучить гімн України.

Ведуча. До слова запрошується директор школи.

Директор школи. Україна – це територія гідності та свободи. Такими нас зробила не одна, а дві революції – наш Майдан 2004 року, який був Святом Свободи, і Революція 2013-2014 року – Революція Гідності. Це був надзвичайно важкий іспит для України, коли українці продемонстрували свою європейськість, гідність, своє прагнення до свободи. Президент України документально засвідчив Указ про День Гідності та Свободи, який українці відтепер будуть відзначати 21 листопада.

Ведучий. А зараз пригадаємо, як Україна пройшла свій терновий шлях до свого майбутнього.

Ведуча. Ідея єдності українських земель, соборності України сягає глибини віків. Збирання південно-руських земель було пріоритетним напрямом внутрішньої політики київських князів Олега та Ігоря, Святослава та Володимира Великого, Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха. Протягом віків утіленням ідеї соборності займались гетьмани України Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Петро Дорошенко, Пилип Орлик.

На екрані демонструються їх портрети.

Ведучий. За цей час не одному поколінню українців довелося ціною власного життя здобувати право на незалежність:

1. 1991 рік уписано в новітню історію України, як час, із якого почалася нова сторінка розвитку державності.

2. 2004 рік – прояв громадянської активності під час Помаранчевої революції.

3. 2013-2014 роки – Революція Гідності, що призвела до політичних і суспільних змін в Україні.

4. Літо 2014 і дотепер – подвиг українських військових та добровольців у боротьбі з російськими бойовиками за єдність і незалежність України.

Учень.

Україно, моя ти єдина!

Київ – місто, гідності дім.

Тут зібралась вся твоя родина

І мільйонів сердець чути тут гучний дзвін.

Ми – сини твої, доньки й онуки.

Нас одна лиш поєднує ціль –

Жити в вільній, прекрасній країні,

Європейські закони хай панують у ній.

Бо давно ми всі є європейці,

І Європа в душі є у кожного з нас

Ми не хочем терпіти напруги.

Хай найшвидше настане довгожданий цей час!

Ведуча. Ми живемо на чудовій мальовничій землі, в Україні. Тут народилися й жили наші прадіди, тут живуть наші батьки, тут корінь українського народу, що сягає сивої давнини. Материнський образ України встає з полинових степів і глибинної чорноземної скиби, як барва зоріє із зажури поліських озер, що чистими очима довірливо дивляться на світ, виростає недосяжно на повен зріст із карпатських верховин і донецьких степів. Нема життя без України, бо Україна – це мати, яку не вибирають, бо Україна – це доля, яка випадає раз на віку, бо Україна – це пісня, яка вічна на цій землі.

Звучить запис пісні "Україна – це ми".

Ведучий. Ми проведемо конкурсно-розважальну програму "Що ти знаєш про Україну?". Вона складається із 5 тематичних турів:

I конкурс "Люби і знай свій рідний край!",

II конкурс – української пісні – "Відгадай і заспівай!",

III конкурс "Подумай – відгадай!",

IV конкурс "Назвіть визначних особистостей рідного краю",

V конкурс "Пантоміма".

Представлення команд та капітанів.

Ведуча. За 1 хв кожній команді окремо необхідно дати найбільшу кількість відповідей. За правильну відповідь – 1 бал. Оцінювати конкурс буде журі у складі вчителів та батьків. Виграє та команда, яка набере найбільшу кількість балів.

I конкурс "Люби і знай свій рідний край!".

Запитання для першої команди.

1. Столиця України? (*Київ*)
2. Коли ми святкуємо День незалежності України? (*24 серпня*)
3. Як звали князя, який охрестив Київську Русь? (*Володимир*)
4. Назвіть теперішнього українського президента. (*П. Порошенко*)
5. Як називається найвища вершина Карпат? (*Говерла*)
6. Які моря омивають Україну? (*Чорне, Азовське*)
7. Коли в Україні святкують Різдво? (*7 січня*)

8. Найвідоміша книга Т.Г.Шевченка? (*"Кобзар"*)
9. Назвіть один із найдревніших знаків, який є малим гербом України? (*Тризуб*)
10. Автор слів гімну України? (*П. Чубинський*)
11. Назва гімну України. (*Ще не вмерла України...*)
12. Як називалась перша слов'янська держава? (*Київська Русь*)
13. Як називається основний закон України? (*Конституція*)
14. Як звали сестру Кия, Щека, Хорива? (*Либідь*)
15. Які кольори державного прапора України? (*Синій, жовтий*)
16. Назвіть композитора, який поклав вірші П. Чубинського на музику, що став гімном? (*М. Вербицький*)

Запитання для другої команди.

1. Найтепліший район України. (*Південний берег Криму*)
2. Крайня західна точка України. (*м. Чоп*)
3. Площа України. (*603,7 тис. км²*)
4. Як називається виїзд людей в іншу країну на постійне проживання? (*Еміграція*)
5. Хто був першим президентом України? (*Михайло Грушевський*)
6. Козацький човен. (*Чайка*)
7. Кому не дозволялося заходити на територію Запорозької Січі? (*Жінкам*)
8. Обрядовий хліб, який печуть на Великдень. (*Паска*)
9. Найвідоміший футболіст України сучасності. (*Андрій Шевченко*)
10. Грошова одиниця України. (*Гривня*)
11. Приміщення, у якому жили козаки. (*Курінь*)
12. Розписані великодні яйця. (*Писанки*)
13. Скільки страв повинно бути на столі у Святий вечір? (*Дванадцять*)
14. Швидкий український танок. (*Гопак*)
15. Хто з українських письменників узяв собі псевдонім – назву своєї національності. (*Леся Українка*)
16. На території якого материка розташована Україна? (*Євразія*)

II конкурс – української пісні – "Відгадай і заспівай!".

Кожна команда повинна прослухати уривок із відомої української пісні, назвати цю пісню і проспівати її. За правильну відповідь – 1 бал. Виграє та команда, яка набере найбільше балів. Отож, почали!

Завдання для першої команди.

1. Ой у вишневому садочку, там соловейко щебетав...
2. Розпрягайте, хлопці, коні та лягайте спочивать...
3. Іди, іди, дощику, зварю тобі борщику...
4. Ой на горі та жінці жнуть, а попід горою...
5. Засвистали козаченьки в похід з полуночі...
6. Якби мені не тиночка та й не перелази...
7. Сонце низенько, вечір близьенько, вийди до мене...
8. Ой у полі криниченька, там холодна водиченька...
9. Їхав козак потайком до дівчини, серденько, вечірком

10. Копав, копав криниченьку неділеньки дві...

Завдання для другої команди.

1. Ой у полі вітер віє, а жито половіє...
2. Ой піду я до млина до дірявого, там побачу Василя...
3. Ой у полі дві тополі, одна одну перехитує, а в козака...
4. Котику сіренький, котику біленький, котку волохатий...
5. При долині кущ калини нахилився до води...
6. Несе Галя воду, коромисло гнеться...
7. Ой хмелю, мій хмелю, хмелю зелененький...
8. В кінці греблі шумлять верби, що я насадила...
9. Ти ж мене підманула, ти ж мене підвела...
10. І шумить, і гуде, дрібний дощик іде, а хто ж мене молодую...

Члени журі оголошують результати попереднього конкурсу.

III конкурс "Подумай – відгадай!".

По черзі командам дається запитання. За кожну правильну відповідь – 1 бал. Якщо відповідає команда-суперник – 2 бали.

Запитання для першої команди.

1. Дерево, яке оспіване в народних піснях, у віршах. Воно освячується в церкві перед Паскою як засіб від злих сил. (*Верба*)
2. Куш, оспіваний в українських народних піснях, символ дівочої вроди. (*Калина*)
3. Поширене в Україні дерево, із яким в українських народних піснях і переказах порівнюють струнких дівчат. (*Тополя*)
4. Чим прикрашають голову українські дівчат? (*Вінком*)
5. Національний символ України. Матері дарують його своїм дітям на щастя, на долю, відряджаючи в далеку дорогу. (*Рушник*)
6. Сам у церкві не буває, а других туди закликає. (*Дзвін*)
7. У лісі вирізана, гладенько витесана, співає, заливається, як називається? (*Сопілка*)
8. Маленький, сіренький, у гаях літає, уночі співає. (*Соловей*)
9. Які ноги заввишки, такий ніс завдовжки. (*Лелека*)
10. Воно належить мені, але інші вживають його частіше за мене. (*Ім'я*)

Запитання для другої команди.

1. Найуживаніша українська страва. (*Борщ*)
2. У якій області народився Т.Г. Шевченко? (*У Київській, нині територія Черкаської області*)
3. Головна вулиця столиці України. (*Хрещатик*)
4. З якої рослини в Україні виготовляють тканину? (*Із льону*)
5. Як називається найбільша права притока Дніпра? (*Прип'ять*)
6. Яким орденом нагороджуються в Україні жінки? (*Княгині Ольги*)
7. Найдовша річка в Україні. (*Дніпро*)
8. Пташка, яка стала символом української співучості. (*Соловейко*)
9. Найвища гора в Україні. (*Говерла*)
10. Хто вперше від України переміг на Євробаченні? (*Руслана Лижичко*)

IV конкурс "Назвіть визначних особистостей рідного краю".

Назвати відому українську людину та вказати її вид діяльності.
Максимальна кількість балів – 2 бали.

V конкурс "Пантоміма".

Показати команді пантоміму із запропонованих слів. Кожне відгадане слово приносить 1 бал. На відгадування – 2 хв. Пропускати слова не можна.

Картка №1

1. Вінок
2. Вареник
3. Калина
4. Шаровари
5. Курінь

Картка №2

1. Прапор
2. Булава
3. Гопак
4. Козак
5. Борщ

Підбиття підсумків. Слово журі. Нагородження переможців.

Учень.

Є нація! Хай знають всі у світі:

Ми є! Народ піднявся із колін!

І переможно сонце правди світить,

Співає гордо наш Державний Гімн.

Ведуча: Конкурсно-ігрову програму оголошую закритою.

Ведучий: Ми бажаємо вам світлих днів і нехай вам щастить. Дякуємо за увагу.

Звучить Гімн України.

3.2. Героїзм, хоробрість і мужність – це чесноти наших героїв України (виховні справи для проведення уроків мужності)

3.2.1. Музейний урок-реквієм "Чорнобиль – трагедія, подвиг, пам'ять" (до 30-річчя Дня Чорнобильської трагедії) (для учнів 8-11 класів).

***Буренко К.І.**, заступник директора з виховної роботи
Трипільської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Обухівського району*

Мета: ознайомити з трагічними подіями квітня 1986 року, розвивати увагу, мислення, навички виразного читання, виховувати людяність, почуття поваги до пам'яті героїв Чорнобильської трагедії.

Тип заходу: загальношкільний.

Форма проведення: музейний урок-реквієм.

Наочне оформлення: у музеї Бойової слави села Трипільля на стінах висять фотографії учасників ліквідаторів Чорнобильської трагедії; живі квіти,

свічки пам'яті з чорною стрічкою; книги, газети, журнали з розповідями про аварію на ЧАЕС.

Музичне оформлення: фонограми: "Місячна соната", музика Л. ван Бетховена; "Пробудження природи", музика І. Крутого; пісня "Молитва", сл. і муз. Н. Май; твір В.А. Моцарта "Душа"; музичний супровід – Cregorian "Moment of Peace"; запис "Аве Марія".

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, ПК, стіл, мікрофони.

Перебіг уроку

Чорнобильська катастрофа не вписувалась у нашу систему уявлень, у нас не було подібного досвіду в історії, і для неї ми не знаходили ні аналогій, ні слів.

С. Алексієвич

Демонструється уривок з відеофільму "Чорнобильська трагедія".

Лунають дзвони.

Учитель. У всі часи дзвони були вісниками. Вони звучали у дні свят і людських бід, коли голосу людському не під силу було викричати біль. За ким лунає подзвін сьогодні?

26 квітня 1986 року о 1 годині 27 хвилин зазвучав чорнобильський дзвін. Його почули мешканці всієї планети. Він звучить і сьогодні. Наслідки чорнобильської катастрофи виявилися серйозними, і якщо є у нас усенародні свята, то ця дата в Україні є всенародною панахидою, що об'єднує всіх суцільним одним спогадом, однією печаллю, однією надією.

1 ведучий.

Ти відомий сьогодні кожному –

Не ім'ям своїм, а бідною.

Тією вулицею порожньою

Понад Прип'ятською водою.

1 Ведуча.

Мій Чорнобиль! Зелений пагорбе!

У якому ти жив сторіччі?

Запеклись перестиглі ягоди,

Наче кров, на твоєму обличчі.

Сьогодні ми проведемо музейний урок-реквієм, урок пам'яті "Чорнобиль – трагедія, подвиг, пам'ять". До 30-річчя дня Чорнобильської трагедії. Ми спробуємо уявно перенестись на 30 років назад. Вас, сьогоднішніх учнів нашої школи, тоді ще на світі не було. Для вас це вже історія, далека, невідома.

Чорнобиль... Тепер це слово знає весь світ. Чорнобиль – це мука і трагедія, це подвиг і безсилля, це пам'ять, це наш нестерпний біль.

Музичний супровід – "Moment of Peace", Cregorian.

2 ведуча.

Моя Земля. Ти – очі, повні сліз.

Ти – трав гірких повільне проростання.

Полинь, чорнобильник, чорнобиль
Гірка, трава моя, це ти
Чомусь подумала, що обмаль
Мені твоєї гіркоти.

2 ведучий.

Чи буде квітень, як завжди
Дарунком весняної здоби?
Чи власним іменем біди
Ми назвемо його Чорнобиль?

2 ведуча.

Птахи складають гімн весні,
Всміхаються до сонця квіти.
А пам'ять лине в моторошні дні,
Гудуть жорстокі дзвони квітня.

Звучить дзвін.

1 ведуча. У ніч з 25 на 26 квітня 1986 року о 1 годині 23 хвилини 58 секунд над четвертим реактором Чорнобильської АЕС нічну тьму розірвала серія вибухів, яка зруйнувала реактор та споруду 4-го енергоблоку, випромінюючи в небо велику кількість радіоактивних елементів, які стали причиною великого радіоактивного забруднення навколишніх земель. Чорнобильська катастрофа стала найбільшою техногенною катастрофою XX століття.

1 ведучий. Тієї ночі на зміні було 50 чоловік. Усі вони, перебуваючи в зоні високої радіації, не покинули свої місця і, ризикуючи своїм життям, зробили все можливе і навіть неможливе, щоб попередити поширення аварії, врятувати станцію від руйнування.

Унаслідок руйнування 4-го енергоблоку Чорнобильської АЕС персонал і пожежні були опромінені в діапазоні доз від 10 до 10 тис. рентген.

1 ведуча. Це була боротьба з вогнем у ядерному пеклі. Сталевий дах вагою тисячі тонн піднявся на 300 метрів, гігантський стовп вогню – на висоту 1,5 кілометра.

2 ведучий. А вогонь лютував. А вогонь не вщухав. Відкритий реактор, а зверху над його смертельним диханням, на величезній висоті маячили маленькі фігурки, у полум'ї тріскотів дах машинної зали. Навколо разом із вогнем клубочився їдкий дим, киплячий бітум пропалював черевики і в'їдався у шкіру.

1 ведучий. За покликом рідної землі на захист свого народу першими до палаючого реактора за тривогою прибули пожежники з охорони Чорнобильської АЕС. Незабаром прибуло підкріплення з міста Прип'яті. Їх було 28. Вступивши у вируюче полум'я, смертельну небезпеку, якою дихав реактор, пожежники цієї ночі, не шкодуючи ні сил, ні життя, лишилися вірними народу України.

Тихо лунає "Місячна соната".

1-а Ведуча: Коли молоді пожежники першими вийшли на лінію вогню, отримали смертельну дозу радіації, були ще живі, журналісти запитували в них:

"У вас була можливість повернутися? Ви могли відступити?" Так, у цій ситуації вони могли тимчасово відійти до підходу підкріплення.

1-й Ведучий: Та про це ніхто з пожежних навіть і не подумав, тому що вони – воїни, бійці з пожежею, вони ступили у смертельну радіацію не за наказом командира, а за велінням совісті.

Звучить дзвін.

2 ведучий.

Чорнобильський дзвін –

За ким же б'є він?

За тим, хто пішов

У високу блакить,

Щоб звідти на мудрість

Нам очі відкрити,

Щоб пам'ять не згасла,

Щоб ти пам'ятав.

Як розлючений там

Реактор палав.

Чорнобильський дзвін –

Печаль і журба,

За тими б'є він,

Кого вже нема...

Музичний супровід – "Душа" В.А. Моцарта.

1 ведучий. Тієї трагічної ночі лейтенант і сержанти пожежної охорони здійснювали свою звичайну роботу. А ситуація була страшна – поруч "дихав" смертельним подихом реактор. Не було часу думати про себе: треба рятувати станцію. І вони її рятували.

1 ведуча. Усі 28 чоловік двох караулів затулили її собою. Із них 6 чоловік загинуло.

1 ведучий. Герой Радянського Союзу лейтенант Володимир Павлович Правик.

2 ведучий. Герой Радянського Союзу лейтенант Віктор Миколайович Кібенок.

2 ведуча. Сержант Микола Васильович Ващук.

2 ведучий. Старший сержант Василь Іванович Ігнатенко.

1 ведуча. Старший сержант Микола Іванович Тітенко.

1 ведучий. Сержант Володимир Іванович Тишура.

2 ведучий. На підмосковному кладовищі на скромних плитах із червоними зірками навічно викарбувані їх імена. Хай пам'ять про них буде вічна!

2 ведуча. Вічна слава і пам'ять вам, наші рятівники, низький уклін від врятованого народу.

Учні підносять до портретів квіти і запалюють свічки.

Звучить запис пісні Н.Май "Чорнобильська біда".

Учитель. Шестеро прекрасних молодих хлопців дивляться на нас зі стіни пожежної частини Чорнобиля і, здається, що їхні подвиги скорботні, що

застигли в них і гіркота, і докір, і німе запитання: як це могло статися? Але це вже зараз здається. А тієї квітневої ночі, у хаосі і тривозі пожежі не було в їхніх подвигах ні скорботи, ні докору. Ніколи було. Вони працювали. Вони рятували атомну станцію, рятували Прип'ять, Чорнобиль, Київ – усіх нас.

Хвилина мовчання. Фонограма "Стук серця".

2 ведуча. Увесь караул пішов за Правиком – 17 чоловік. Володя був наймолодшим, йому було 24 роки. Був добрим, м'яким, любив радіосправу, фотографію, писав вірші, малював. За місяць до аварії дружина народила йому доньку.

Учитель. До 5-ї години ранку пожежу було ліквідовано. Подув легенький вітерець, і величезний стовп диму, пилуки відірвався від реактора та посунув територією України, Білорусії, Росії, сіючи смертельну радіацію.

А що довелося пережити шістьом пожежним на лікарняному ліжку?..

Я хочу прочитати вам спогади дружини Кібенока Віктора Миколайовича – Надії.

Музичний супровід – "Душа" В.А.Моцарта.

"Надійко, живи у батьків, я приїду просто туди. Надійко, ти читаєш мого листа і плачеш. Не треба, витри слізки! Усе минулося, все добре. Ми ще проживемо до ста років. І донька наша тебе переросте разів у три...".

Йому було зроблено пересадку кісткового мозку, влитий екстракт печінки багатьох ембріонів для стимулювання кровотворення. Але потрібна була ще жива шкіра. А вона вся була вбита радіацією. У нього не лишилося жодної живої клітини – все загинуло. Півтори тисячі рентген. Володя не міг говорити, тільки дивитися. Почалося зникнення плоті на очах лікарів і рідних. Людина щогодини зменшувалася. Померлі – почорнілі, висохлі мумії – зробилися легкими, як діти.

Звучить аудіозапис пісні Н.Май "Чорнобильська біда".

Вони вже лежали по одному, кожний в окремій палаті. Їм категорично забороняли виходити в коридор. Перестукувалися через стінку там, де вони були, зашкалювали навіть стіни. Ліворуч, праворуч і поверх під ними. Там усіх виселили – жодного хворого.

Він почав змінюватися – щодня я зустрічала іншу людину. Опіки виходили назовні. У роті, на язиці, щоках – спочатку з'явилися маленькі виразки, потім вони розрослися. Пластами відходила слизова оболонка. Колір шкіри – синій, червоний, сіро-бурий. Це не можна розповісти! І навіть пережити. Рятувало те, що все це відбувалося миттєво. Ніколи було думати, ніколи було плакати. Я кохала його! Я ще не знала, як я його кохала! Ми тільки одружилися...

У лікарні першого ж дня дозиметристи не заміряли. Одяг, сумка, гаманець, туфлі, – все "горіло". І все це тут же у мене забрали.

Мені забороняли його обіймати. Але я піднімала і садила його. Усю ніч вартувала поруч. Інші дружини також приїжджали, але їх уже не пустили. Були зі мною їхні мами. Мама Володі Правика весь час просила Бога: "Візьми краще мене"... А потім я щодня чую: "Помер, помер... Помер Тишура. Помер Тітенюк. Помер...".

Шкіра почала тріскатися на руках, ногах. Усе вкрилося пухирями. Коли він повертав головою, на подушці залишалися жмути волосся. Йому весь час давали уколи, щоб він спав, наркотики.

Уривок якоїсь розмови в мене у пам'яті. Хтось застерігає: "Ви повинні не забувати: перед вами вже не ваш чоловік, не кохана людина, а радіоактивний. Ви ж не самовбивця. Опануйте себе". А я як божевільна: "Я його кохаю! Кохаю!" Лише він. Як сліпа! Навіть не відчувала поштовхів під серцем. Хоча була вже на шостому місяці. Говорю черговій медсестрі: "Він умирає". Вона мені відповідає: "А що ти хочеш? Він отримав тисячу шістсот рентген, а смертельна доза – чотириста. Ти сидиш біля реактора...". Але все це моє! Все улюблене...

Через два місяці після його смерті я приїхала до Москви. З вокзалу на кладовище. До нього! І там у мене почалися перейми. На два тижні раніше терміну народила. "Наталочка, – покликала я. – Тато назвав тебе Наталочкою". На вигляд здорове дитя. Ручки, ніжки. А у неї був цироз печінки. У печінці – двадцять вісім рентген. Уроджена вада серця... Через чотири години сказали, що дівчинка померла... Я заплакала: "Покладіть її біля його ніг. Скажіть, що це наша Наталочка". Там лише його ім'я. Вона ж була без імені. Лише душа. Душу я там і поховала..."

Учениця.

Лейтенанти – хлопці непохитні,
Молоде, вогненне покоління.
Ви як пам'ять у тривожнім світі,
Сила незнищеного коріння.
Першим важко. Ви ж були найперші –
Із вогню та в полум'я шугали.
Не для подвигів і не для звернень –
Ви собою людство захищали.

1 ведучий. Одразу за пожежними розпочали роботу медики. Швидко зорієнтувавшись в обстановці, надавши першу медичну допомогу, визначити межі перебування в радіоактивній зоні. Медики працювали цілодобово. Люди в білих халатах, до землі вклоняємось вам!

1 ведуча. Серед перших зустріли цю біду і працівники зв'язку. У ті напружені трагічні хвилини після вибуху й метал не витримував: пульт централізованого зв'язку "Київ – Прип'ять" замовк. Та вже за 20 хвилин він знову заговорив.

2 ведучий. Міліціонери складали списки жителів Прип'яті й 27 квітня провели організаційну евакуацію людей. Люди виїжджали з Прип'яті з надією повернутись до рідних домівок.

Рятували землю також солдати, будівельники, шахтарі, авіатори. Пізніше їх стали називати ліквідаторами аварії на ЧАЕС.

2 ведуча. Евакуація. Цей термін військового часу, який жив тільки в пам'яті людей, які пізнали лихоліття минулої війни, увірвалося в наше сьогодення. Його викликав чорнобильський ураган, вирвавши людей з обжитих ними місць, відірвавши від коріння, що єднало з рідною землею. Ця земля

почала називатись "зоною" – 30-ти кілометровою зоною. Коли оцінили масштаби катастрофи, виявилася очевидна потреба евакуації населення. За межу, позначену страшним словом "зона", було виселено 135 тисяч чоловік.

1 ведучий. Ось так, на квітучій українській землі з'явилися пусті міста й села, мертвий ліс, до якого не можна підходити, сади з яблуками, насиченими радіоактивною отрутою, вода, яку не можна пити, і навіть повітря, яким дихаємо, стало ворогом.

1 ведуча. Мертві чорнобильські села. Ми відчуваємо їхнє мертве застережливе мовчання, відчуваємо небезпеку, що принишкла у траві, воді, деревах. Земля залишилася без своїх господарів, залишилися самотніми подвір'я, стара груша, стежки...

Повертаючись у безлюдну зону, журавлі дивуються, чому тут не чути веселих дитячих голосів, чому тут немає життя? Чому в цій місцевості пустують безлюдні будинки?

Інсценівка вірша "Чорнобиль-травя".

2 ведучий. Офіційна довідка. Середина травня 1986 року. Із зони вивезено понад 135 тисяч жителів, загублено 48 тисяч гектарів земельних угідь, виведено із ладу 14 підприємств, 15 будівельних організацій, втрачено 400 тисяч квадратних метрів житла, 10400 приватних будинків.

Учитель. Мертва земля, мертві чорнобильські села. Збулись пророчі слова Апокаліпсису від одкровення святого Івана Богослова про зірку Полин: "І засурмив третій Ангел – і велика зоря спала з неба, палаючим смолоскипом. І спала вона на третину річок та водні джерела. А ймення зорі тієї – полин. І стала третина води, як полин, і багато людей повмирали з води, бо зіграла вона".

Учень.

Впала з неба додолу потривожена ангелом зірка,

Покотилась до обрію, збурила зоряну синь.

На душі стало сумно, на устах стало солоно-гірко,

Бо чорнобиль-травя – не полинь.

Чом же ти, Україно, материнська вербова колиско,

Знов така мовчазна, мов обпалена груша стоїш?

І течуть твої сльози, і болять твої роки так близько,

Чом не просиш у Бога здоров'я для діток своїх?

Ти завжди була з Богом, не нужденна ні хлібом, ні сіллю,

Як же ти допустила, щоб скалічили душу твою?

Впала з неба зоря, покотилась Чорнобильська зірка.

Сіра осінь прийде, готуватись до вічності треба,

І петля радіації стягне шию твою.

Встань, моя Україно, простягни свої руки до неба,

Знай, що Бог ще чекає молитву твою.

Перегляд відеоролика В.Кукоба "Чорнобильська біль".

2 ведуча. Щоб оцінити масштаби радіоактивного забруднення, нагадаємо, що атомна бомба, скинута на Хіросіму, важила 4,5 тонн. Реактор четвертого енергоблоку викинув в атмосферу 50 тонн випаруваного палива

(тобто 10 хіросімських бомб), 70 тонн урану і близько 700 тонн радіоактивного реакторного графіту, що осів в районі аварії.

1 ведучий. Сьогодні підраховано, що сила радіоактивного викиду перевищує радіацію всіх ядерних випробувань, які проводились будь-коли на землі. Від цієї техногенної аварії постраждав кожен п'ятий мешканець Європи. Збитки у грошовому еквіваленті – 235 млрд. доларів. Втрачено багато земель. На сьогодні понад 2 млн. осіб перебувають в ураженій зоні. Від променевої хвороби загинуло понад 400 тис. осіб, інвалідами стали тисячі й тисячі.

1 ведуча. Близько 20% території біля Чорнобиля все ще є "гарячими полями", або зонами з високою активністю – 200, 300 і навіть 500 рентген. Із 179 сіл до 16-ти вже повернулися, ще 50 – у небезпеці. Чорнобиль сьогодні не дім, а робочий майданчик для тисячі людей.

Учитель. Усього 69 сіл у Київській області були евакуйовані після аварії, і тільки двоє можна було заселяти знову. Це означає, що з більше ніж 100 тисяч переселенців повернутись додому змогли близько тисячі.

Тому чорнобильська аварія – це трагедія не тільки України, але і всього людства. Радіоактивний пил потрапив і до Польщі, Прибалтики, навіть до Швеції. Але найсильнішому радіоактивному забрудненню підлягли області України, Росії, Білорусії.

На карті учитель демонструє найбільш забруднені території.

На ліквідації аварії були й жителі Обухівщини.

Перегляд відеокліпа "Обухівщина в Чорнобильській трагедії".

Послухайте спогади безпосередніх учасників ліквідації аварії на ЧАЕС, які присутні серед нас.

Ліквідатор Чорнобильської трагедії Володимир К. Нас підняли вночі 27 квітня 1986 року. Під'їхав автобус, у якому були наші односельці. В Обухові нас усіх переодягли та прочитали інструкцію про дії в надзвичайних ситуаціях. А також повідомили, що необхідні водії для вивезення населення. Після чого нас усіх посадили в автобуси, і ми організовано поїхали до Чорнобиля.

Ніхто із нас не знав, що сталося. Прибувши до місця призначення, ми приймали жителів у автобуси та вивозили їх до міст Білої Церкви, Черкас та Умані. Ми були дуже стомлені, а жителі Чорнобиля налякані і в непорозумінні: чому саме необхідно виїжджати, взявши лише документи.

Люди виїжджали з Прип'яті з надією повернутися до рідних домівок. Коли ми переїхали 30-ти кілометрову зону, то побачили величезні охоронні колони військових. Стало зрозуміло, що сталося щось страшне й непоправне. Після кількох поїздок до Прип'яті в мене забрали автобус. Більше на ньому ніхто не їздив, бо під час вимірювання дозиметристів радіація зашкалювала.

Я досить довго лікувався та, дякуючи Богу, ще живу, а от мої побратими вже пішли в небуття. Статистичні дані засвідчують, що 35 тисяч смертей пов'язано з аварією на ЧАЕС та її наслідками, пам'ятаймо про це.

2 ведучий. Проходять роки після аварії на ЧАЕС. Минуло 30 років. А біль не вщухає, триває, не залишає людей, пов'язаних зі скорботним часом ядерного апокаліпсису.

2 ведуча. Чорнобильська біда надовго залишиться в нашій пам'яті. Ще довго ми відчуватимемо на собі її наслідки, ще довго чутимемо її дзвони. Вони лунатимуть за тими, кого вже не має, кого не стане завтра, хто заплатив за чиюсь помилку своїм здоров'ям, життям.

Учитель. Вшануймо ж хвилиною мовчання пам'ять тих, хто віддав своє життя під час ліквідації Чорнобильської катастрофи.

1 учень.

Цей день пам'ятаємо всі, як один.
Той час не злічити – немає годин,
Які б повернули святеє життя.
У день той квітневий нема вороття.

2 учень.

Чорнобильські дзвони над нами пливуть,
Чорнобильські дзвони нам спать не дають,
Чорнобильські дзвони над миром кричать,
Чорнобильські дзвони – то смерті печать.
Лунає фонограма запису дзвонів.

1 ведучий.

Чорнобиль... нині це слово знає весь світ.
Тепер цю траву не назвеш незабудкою.

2 ведуча.

Чорнобиль – мука і трагедія, це подвиг і безсилля,
це пам'ять, це наш нестерпний біль.

2 ведучий. І наша пам'ять, пам'ять багатьох наступних поколінь, знову і знову буде повертатись до трагічних квітневих днів 1986 року, коли ядерна смерть загрожувала всьому живому й неживому.

2 ведуча. Трагедія Чорнобиля **розбудила нашу совість.**

Дзвони Чорнобиля закликають: **"Пам'ятайте!"**.

3 учень.

Щоб наша дума і дорога
Єднали глибину і вись,
Волає чорнобильська пересторога:
– Людство, зупинись!

4 учень.

На землі, у домі вселюдському,
Суперечностей і негараздів – тьма.
Будьмо, люди, обережні в ньому,
Іншого житла у нас нема!

5 учень. Щастя нашого сьогодення в тому, що ми живемо, що ті, хто міг ніколи не народитися після 1986 року, народилися, живуть і вчаться творити прекрасне.

Читець.

Пречиста діво! Матір Пресвятая!
Спаси і сохрани велику землю!
Святу вільну Україну!

Її народ, синів її й дочок!
Дай щастя їм, дай волі, дай свободи!
Благослови на труд, на злагоду, на мир!
Звучить запис "Аве Марія". Дівчата в чорному виконують танець зі свічками.

Учитель.

Наш урок пам'яті закінчується. Дякую всім за співпрацю.
А на закінчення хочу всім побажати:
Ростіть у добрі, ростіть щасливі,
Дівчатка будуть нехай вродливі,
А хлопці – сильні й могутні.
А ті події незабутні
Хай не тривожать більше нас!
Хай кане зло в безодню, в час!
Звучить аудіозапис пісні Н.Май "Молитва".

Список використаних джерел

1. Дуваліна С. І. Чорнобиль стукає у серце / С. І. Дуваліна // Виховна робота в школі. – 2010. – № 2. – С. 28–33.
2. Дорошенко Я. В. Дзвони Чорнобиля (урок-реквієм до 30-річчя Дня Чорнобильської трагедії) / Я. В. Дорошенко // Виховна робота в школі. – 2016. – № 3. – С. 15–20.
3. Полин. С.І. Сльозою омивається душа до річниці Чорнобильської трагедії / С. І. Полин // Позакласний час. – 2012. – №№ 5–6. – С. 121–126.

**3.2.2. Музейний урок пам'яті "Пам'ять про них живе і донині",
(ушанування героїв, які загинули під Крутами) (для учнів основної школи).**

*Гойник Н.С. заступник директора з виховної роботи,
керівник гуртка Войківського навчально-виховного
комплексу "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів –
дошкільний навчальний заклад" Згурівської районної ради*

Мета: розширити знання учнів про історичне минуле нашої держави: трагічні події січня 1918 року – битву під Крутами; на прикладі подвигу однолітків формувати та розвивати мотивацію до захисту Вітчизни; виховувати почуття патріотизму, повагу до історичного минулого українського народу, борців за незалежність і свободу України.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена музейна кімната, державна символіка, рушники.

Музичне оформлення: пісня "Прошу в неба", сл. В. Човника, І. Федішин, вірш "Крутянці"; Гімн України; вірш П. Тичини "Пам'яті тридцяти"; уривок із вірша П. Шкрабюка; вірш В. Криволапа "Любіть Україну".

Обладнання: проектор, мультимедійна дошка, ноутбук.

Перебіг уроку

Той, хто по-справжньому любить свою Батьківщину, з усякого погляду справжня людина.

В. Сухомлинський

Урок відбувається в музейній кімнаті. Посередині вітрини – малюнок "Бій під Крутами". Звучить фонограма пісні "Прошу в неба" у виконанні І. Федишин.

Звучить Гімн України.

1 учитель історії. Шановні учні! Український народ щороку вшановує пам'ять молодих борців за волю, полеглих поблизу залізничної станції Крути. Ця битва, яку небезпідставно порівнюють зі всесвітньо відомим боєм під Фермопілами, стала символом героїзму та відданості Українській державі й національній ідеї, а її дата – 29 січня 1918 року – днем національної трагедії.

2 учитель історії. 25 січня 1918 року на засіданні Української Центральної Ради було прийнято IV Універсал, який проголошував незалежність Української народної республіки. Проте більшовицька влада не хотіла віддавати свого "молодшого брата". Після захоплення міст Харкова й Полтави більшовики спрямували своє п'ятитисячне військо під проводом лівого есера Муравйова на м. Київ.

1 учитель. 300 українських юнаків-добровольців виступили на захист Української народної республіки і прийняли на засніженому полі нерівний бій із майже п'ятитисячною армією більшовиків. Основу українських добровольців складали бійці створеної за ініціативою молодіжного Братства українських самостійників Юнацької школи імені гетьмана Б.Хмельницького та Студентського куреня імені Українських січових стрільців – переважно студенти Київського університету, Київського політехнічного інституту та учні старших класів київських гімназій.

Історія битви під Крутами.

Крути – залізнична станція на Чернігівщині на лінії Москва-Бахмач-Київ, відома з оборонних боїв у січні 1918 року перед наступом більшовиків на Київ. Тут 29 січня відбувся бій сотні Юнацької школи імені гетьмана Б.Хмельницького, сотні студентського куреня Січових стрільців та чоти гайдамаків (разом близько 600 бійців) із 4000-м більшовицьким загоном. У цьому бою загинуло близько половини бійців. Опір під Крутами стримав на кілька днів здобуття Києва більшовиками, що мало важливий вплив на закінчення Берестейського договору. Не меншим вагомим було моральне значення бою, що став символом жертвності, на чому виховувались покоління молоді, зокрема студентської та пластової, – таку правдиву довідку подає Енциклопедія українознавства, видана за кордоном. Так, справді, на прикладі героїв Крут виховувались покоління молоді.

2 учитель. Січень 1918 року. На Київ просувалися більшовицькі орди сумнозвісного царського підполковника Муравйова, якого згодом знищили ті ж

більшовики. Київські студенти й гімназисти прагнули захистити молоду Україну, що лише ставала на ноги, організували курінь Січових стрільців. Це була молодь, яка не мала в душі сумнівів і вагань. Вона не знала різниці між славою і справою. Багато хто втік із дому, щоб уникнути тяжкого прощання з батьками. Більшість ніколи перед тим не тримала рушниці в руках.

1 учитель. 27 січня курінь Січових стрільців, що складався із студентів Університету святого Володимира та учнів старших класів Української Кирило-Мефодіївської гімназії, одержали наказ вирушити в похід і вночі 28 виїхав у напрямку Бахмача. Молодіжний загін пройшов лише семиденну підготовку.

2 учитель. 29 січня, уранці, радянські війська щільним колом розпочали наступ. Ворогів було більше ніж удесятеро, вони були озброєні в кілька разів краще. Очевидно, більшовики були певні, що ніхто їм не заступить шлях на Київ. Та молоді добровольці зустріли їх вогнем. Заговорили довгими чергами скорострілів, поливаючи ворога свинцем. Мали вони значні втрати, але за першою ворожою атакою накочувалась друга, третя... Проте українська юнь витримала цей цілоденний бій. Січові стрільці падали під кулями, але не відступали. Молоді герої в останньому розпачливому поруху кидалися в атаку на переважаючого ворога, але були нещадно знищені.

Один з очевидців писав пізніше про цей бій так: "П'ять годин безперестанку студентський курінь стримував червоні лави, сам будучи під градом куль і гранат. Московські багнети безжально кололи груди юнаків, їхні голови розбивали прикладами рушниць, добивали поранених. Бій закінчився. Полонених ворог майже не брав".

Одній хоті під орудою сотника Гончаренка з настанням вечора вдалося обійти станцію Крути. "Поранені хлопці несли скоростріл, аби не залишити ворогові, – згадує учасник крутянського бою Левко Лукашевич. – Менш досвідчені віддавали набої більш вправним, а до гвинтівок прилаштовували останню зброю – багнети. Чота з другого боку колії вийшла на вогні станції, не знаючи про те, що її вже захопили Муравйові".

1 учитель. Розвідка донесла: у темряві студенти втратили орієнтир і пішли на вогні – станцію Крути. Ці 32 студенти потрапили в полон, їх позвірячому мордували, а на світанку 28 юнаків повели на розстріл. Більшовицькі кати заборонили селянам ховати тіла хлопців за християнським звичаєм. Кількох поранених більшовики відправили до Харкова на подальші допити, і вони якимось дивом урятувались.

2 учитель. На початку лютого 1918 року Київ захопили червоногвардійські загони М.Муравйова та червоного козацтва В.Примакова, яке було сформоване з робітників Харкова та Донбасу. У Києві, як перед тим у Полтаві та інших містах України, розпочався кривавий терор. У Полтаві, наприклад, у перший день окупації було знищено 5 тисяч так званих "ворогів народу", тобто в основному української інтелігенції. У Києві була влаштована різанина, якої древній град не бачив із часів Андрія Боголюбського. Це, нарешті, протверезило багатьох представників української соціалістичної партії. Проте 11 лютого 1918 року в Києві було проголошено радянську владу.

Отже, після очищення Києва від більшовицьких банд почалися розшуки останків полеглих під Крутами. Кілька десятків понівечених трупів було знайдено й перевезено до Києва. Два дні родичі та батьки розпізнавали своїх близьких у вагонах, що стояли на залізниці. Юначі тіла були понівечені та спотворені так, що рідні матері не могли впізнати своїх дітей. Одна мати знайшла сина лише за монограмою на вишиванці.

1 учитель. Загиблих героїв урочисто на кошт держави було поховано 19 березня 1918 року у братській могилі на Аскольдовій горі, що над Дніпром. Весняне сонце пестило домовини, укриті за козацьким звичаєм червоною китайкою.

Сьогодні схилимо свої голови перед світлою пам'яттю молодих лицарів, які далекого січневого ранку 1918 року собою заступили шлях на Київ. Во ім'я воскреслої сьогодні Незалежної України.

Діти називають імена загиблих воїнів, які полягли у Битві під Крутами:

Блаватний Микола;

Богаєвський Микола;

Боженко Северин;

Бурко Девид;

Гончаренко Аверкій – командир бою під Крутами;

Горячко Сергій;

Данилюк Матвій;

Дзюблик Василь;

Носенко Дем'ян;

Саміленко Степан та інші...

Учень. Це був перший і останній бій юних захисників української незалежності, а для більшості – перша й остання в їхньому житті ніч, проведена поза батьківським домом.

Учениця читає вірш *"Вони загинули ще молоді"*.

Вони загинули ще молоді,

Бо захищали Вітчизну,

І полягли у жорстокій борні,

Віддавши життя за Вкраїну.

За рідну Вкраїну, квітучу й чарівну,

За рідних своїх українців.

Вони свою землю і мову свою

Не дали жорстоким чужинцям.

Самі ще студенти, а йшли вже на бій,

Невже вони справді загинуть?

О ні ! Адже пісня про них

Живе серед нас і донині.

Учень. Не віриться, як могли ці п'ятнадцятилітні юнаки, котрі ще не вміли тримати зброї, фактично неозброєні (кілька гвинтівок, одна гармата і два кулемети) довгий час стримували могутні сили ворога. Не так легко було розбити українське студентство. Ворог зазнав значних втрат. Переконаність у

святості боротьби не давали юним сміливцям скласти зброю навіть тоді, коли довідалися, що не надійде очікувана допомога з Києва.

Учениця. Страшним був той останній бій за Українську державу, нерівним. Герої Крутів, котрі уціліли, потрапили в полон, і їх майже всіх жорстоко замучили. Коли побитих, змордованих їх вели другого дня на розстріл, один гімназист заспівав Гімн України "Ще не вмерла Україна", його підтримали й інші полонені. Та ворожі постріли обірвали нескорені юнацькі голоси.

Учень читає вірш Яра Славутича "Крутянці".

Вони лежать навіки молоді,
Ставні й веселі, з усміхом щасливим,
Готові чути поклик, як тоді,
Коли на бій ішли з бадьорим співом.
Сумні батьки й жалобні матері,
Минувши повз Аскольдову могилу,
Мовчазно зрять, як страдницькій порі
Журба вербу вколисує похилу.
Лихі вітри, гойдайте верховіть
Живого свідка бойових крутянців!
Та не турбуйте кореня, не гніть
Святих дерев, що знали новобранців.
Безвусі, юні, вічно молоді,
Ви клали голови за рідний Київ,
Скріпивши крок державницькій ході,
Вписавши подвиг у свободи вияв.

2 учитель. Уже в березні 1918 року, після підписання більшовиками Брестської мирної угоди і з поверненням уряду УНР до Києва, за рішенням Центральної Ради від 19 березня 1918 року було вирішено урочисто перепоховати полеглих студентів на Аскольдовій могилі. Коли армія УНР повернулася, на полі було зібрано кілька десятків тіл полеглих і перевезено їх до Києва, де відбулася громадська жалоба і поховання. 19 березня їх було поховано у братній могилі на Аскольдовому цвинтарі. На церемонії виступив Михайло Грушевський, який назвав цей вчинок київської молоді героїчним.

Учень читає вірш Павла Тичини "Пам'яті тридцяти", написаний у 1918 році.

На Аскольдовій могилі
Поховали їх –
Тридцять мучеників-українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт! –
По кривавій, по дорозі
Нам іти у світ.
На кого посміла знятись
Зрадницька рука?

Квітне сонце, – грає вітер
І Дніпро-ріка...
На кого завзявся воїн?
Боже, покарай!
Понад все вони любили
Свій коханий край.
Вмерли в Новім Заповіті
З славою святих.
На Аскольдовій Могилі
Поховали їх.

Учениця читає уривок із вірша Петра Шкрабюка.

І слава їх встає не вмерши,
Ятрить крізь відстані і час.
Було їх триста. Триста перший –
І ти,
І я,
І кожен з нас.

1 учитель. Трагічна загибель студентського куреня стала символом патріотизму й жертовності в боротьбі за Незалежну Україну. Подвиг українських юнаків, що своєю кров'ю окропили святу землю в боротьбі за волю України, навечно залишиться в історії як символ національної честі...

2 учитель. Вони – студенти, курсанти, школярі – виявилися у своєму патріотизмові вище за класові інтереси і, коли постала потреба, без вагань віддали молоде життя в ім'я волі свого народу. У масштабах всесвітньої історії ця битва, може, й незначна. Вона не є зразком військового мистецтва. Проте вона – символ нескореного духу нашої нації.

1 учитель. Сьогодні нинішнє покоління вільної України історія випробовує на зрілість, міцність духу. Революція Гідності стала для кожного українця горнилом патріотизму, єдності, мужності, жертовності, віри в перемогу, надії на зміни в її житті. Ці дні закарбовані в історії України навечно. Ще не встигла Україна попрощатися з героями Небесної сотні, вилікувати рани, подолати психологічні травми внаслідок лютих кривавих подій 2014 року та налагодити життєдіяльність держави, як знову потрібно захищати цілісність держави, боронити Україну від ворога на сході.

2 учитель. Україно, тихо вимовляю ймення твоє. Низько схиляю чоло перед долею твоєю. Чи потрібно було народжуватися тобі, щоб усе життя боротися за волю, єдність, соборність? Але ти постійно підводишся з колін, знекровлена, знесилена, але готова до боротьби. Кращі сини України, не шкодуючи себе, до останнього подиху змушені боронити свою незалежність зі зброєю в руках з усіма ворогами України.

1 учитель. У наших предків був звичай: у день поминання могили мертвих устеляти квітами й запалювати свічки. Запалимо й ми свічки в пам'ять загиблих у боротьбі за утвердження незалежної України.

Учні-читці підходять до столу і запалюють свічки.

2 учитель. Ушануємо пам'ять усіх героїв, які загинули, захищаючи Україну, хвилиною мовчання.

Хвилина мовчання.

Учень.

Ми віримо в майбутнє твоє, Україно! –
Говорять сьогодні дорослі й малі.
Бо ти в нас – найкраща, бо ти в нас єдина,
Немає такої, як ти, на землі.

Учні читають вірш В. Криволапа "Любіть Україну, козацькі сини".

Учень.

Любіть Україну, козацькі сини,
Вона в нас, як мати, єдина,
Любіть Україну, шануйте її,
І з вами вона не загине..

Учениця.

Любіть Україну, вона в нас одна,
Другої нема і не буде.
Любіть Україну, як матір, щодня,
Тоді вона й вас не забуде.

Учень.

Любіть Україну, як матір свою,
Як рідну, кохану дитину.
Любіть Україну, благаю, молю,
Як першу любов і єдину.

Учениця.

Любіть Україну, всім серцем любіть
Священну свою Україну.
Як предки великі її бороніть,
Кохайте її до загину.

Учень.

Любіть Україну, як вірні сини,
Віддати життя їй готові,
Як юні сини, що життя віддали
Під Крутами всі, як герої...

Учениця.

День помирав, як недобитий лебідь.
Ніч перейняла невимовний біль.
Здригались зорі в сполотнілім небі
І тихо падали в криваву заметіль.

Учень.

Стогнали Крути і молився вітер,
Цілюючи скривавлені сліди:
Вас мало, діти, вас так мало, діти.
Супроти п'яної московської орди.

Учениця.

Пекучий сніг...Навзнак...Не на коліна.
Заплакав місяць в зоряну блакить.
Всі – як один...
Кріпися, Україно,
Хоч їхня смерть вовік не від болять.

1 учитель. 1934 року могили героїв на Аскольдовому цвинтарі були зрівняні із землею. І лише 1991 року ентузіасти зі Спілки української молоді встановили на станції Крути березовий хрест із терновим вінком. А в 1996 році з'явився земляний пагорб Слави та меморіальна дошка. У 1998 році закладені капсули із землею від областей України, м. Києва, Криму, а 25 серпня 2006 року відкрито меморіал Героям Крут.

Символічна могила й дерев'яний хрест крутян на Аскольдовій могилі в Києві (2012 року на цьому місці встановлено новий)

2 учитель. 90 років тому 300 мучеників українських пішло в безсмертя. Юнаки-герої показали приклад мужності, відданості й незборимості духу. Герої не вмирають, вони живуть у пам'яті, справах наступних поколінь.

Будьмо патріотами, любімо свою багатостраждальну матір – Україну. Сьогодні вона, як ніколи, потребує нашої допомоги.

1 учитель.

Минає рік за роком,
Нестанно дні пливуть.
І у віки залізним кроком
Герої Крут ідуть.
І креслять їх осяйні тіні
В безсмертя славному путь.
В віках віків бійці нетлінні –
Герої Крут – не вмруть!

Ми пишаємося своєю країною, молимося за щасливе майбутнє. Слава Україні! Героям Слава!

Звучить Гімн України.

Список використаних джерел

1. Кордонська А.В. Герої Крут – для нащадків взірець : вечір пам'яті / Кордонська А.В., Соляр А.П., Чорна С.А. // Класному керівнику. – Усе для роботи : науково-методичний журнал. – 2014. – № 12. – С. 12–16.
2. Фіщенко-Савицька Н. Нев'янучий вінок пам'яті героїв в Крутах / Н. Фіщенко-Савицька // Позакласний час : газета. – 2015. – №12. – С. 16–18.
3. Бойко Олена. Бій під Крутами : історія вивчення / Олена Бойко // Український історичний журнал. – 2008. – № 2 (479). – С. 43–54.
4. Подвиг Героїв Крут [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pisni.org.ua/arview.php?type=cl&id=32>.
5. Бій під Крутами : відомі й невідомі сторінки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/research/2014/01/29/141189/>.
6. На Аскольдовій могилі встановили пам'ятник Героям Крут (Фото) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/short/2012/01/13/68812/>.

3.2.3. Урок мужності "За Україну нас вбивають, брате мій!"

(для учнів основної школи).

*Гойник Н.С. заступник директора з виховної роботи,
керівник гуртка Войківського навчально-виховного
комплексу "Загальноосвітня школа I-III ступенів –
дошкільний навчальний заклад" Згурівської районної ради*

Мета: ушанувати пам'ять героїв, які загинули в мирний час ХХІ століття, захищаючи кордони Вітчизни; прищепити любов до рідного краю, виховувати почуття патріотизму, самосвідомості, національної гордості, бажання стати гідними громадянами та захисниками України.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена актова зала, державна символіка, рушники, фотографії воїнів-земляків.

Музичне оформлення: Гімн України; запис пісень "Заспіваймо пісню за Україну", "Молитва за Україну", марш Згурівської сотні з АТО на фоні відео, відео "Вбережу", "Реквієм" Моцарта; пісня "Україна – це я"; вірш "Рубають все: і душі, і надії...".

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, музичні записи, ноутбук.

Гості уроку: Бурмаченко Андрій – учасник АТО, борець 72-ї гвардійської механізованої бригади, Волошин Валерій – учасник АТО, борець цієї ж бригади.

Перебіг уроку

Людина не для того створена, щоб терпіти поразки. Людину можна знищити, але її не можливо перемогти.

Е. Хемінгуей

*Успіх однієї відважної людини завжди спонукає
до завзяття й мужності ціле покоління.*

О. де Бальзак

Звучить пісня Т. Петренка "Україна". Демонстрація відео "Україна".

Ведучий.

Тобі, Україно, мій мужнє народе,
Складаю я пісню святої свободи.
Усі мої сили і душу широку,
Й життя я віддам до останнього кроку,
Аби ти щаслива була, Україно,
Моя Батьківщино!

6 грудня ми відзначаємо День Збройних Сил України. І сьогодні наш захід присвячений воїнам, які захищають незалежність нашої держави.

Ведуча. Із березня 2014 року наша країна перебуває у стані неоголошеної війни. Багато страждань випало на долю нашого народу за цей час, але він проявив свій незламний дух. Сьогодні на сході країни ідуть військової дії, точаться криваві бої. Там вирішується доля й майбутнє України. Увесь народ нашої держави об'єднався нині проти російського агресора. Сили АТО намагаються протистояти терористам. На полі битви – захисники-воїни.

Учитель. Дорогі діти! Батьки! Учителі! Воїни АТО! Тема нашого уроку мужності "За Україну нас вбивають, брате мій". Цей захід ми присвячуємо воїнам-захисникам рідної Вітчизни, 72-ї окремої гвардійської механізованої бригади, у якій служать і наші земляки із Згурівщини.

Під мелодію козацького маршу учні та воїни АТО виносять державний прапор 72-ї механізованої бригади.

Ведучий. 72-а окрема гвардійська механізована Красноградсько-Київська ордена Червоного Прапора бригада – регулярний підрозділ Збройних сил України. Розміщується в місті Білій Церкві Київської області. Із весни 2014 року залучена до участі в антитерористичній операції на сході України (АТО). Наші земляки Згурівського району служать нині в цій бригаді.

Ведуча. Естафета "Бойовий прапор воїнів АТО – молоді Згурівщини" проходить у нашому районі в ці дні, коли ми згадуємо криваві події лютого 2014 року на українському Майдані, коли сьогодні мало не щодня гинуть наші воїни на Донбасі.

Ведучий. Кожна людина з великою любов'ю і душевним трепетом згадує те місце, де вона народилася, де промайнуло її дитинство, дитинство з дивосвітом – казкою, із материнською ласкою в затишній батьківській оселі. То родинне вогнище, маленька батьківщина кожної людини. То її велике "Я", із якого починається людина, родина, Батьківщина і вся наша велична й неповторна Україна.

Ведуча. Її красою захоплювались поети, художники та композитори. Багата славетними іменами та подіями й українська історія. Нашими національними символами є прадавні перші князі Київські та їхні нащадки: княгиня Ольга, князі Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий,

славний співець Боян, літописець Нестор, а в часи ближчі – славні козацькі гетьмани, кошові й полководці: Дмитро Вишневецький, Самійло Кішка, Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький. Не можна не згадати українців, які боролися за незалежність та волю України: Бандера, Шухевич...

Учитель: Шановні воїни, учні, учителі, запрошені гості! Сьогодні ми зібралися, щоб у скорботі схилити низько голови перед пам'яттю людей різного віку, яких було вбито в мирний час ХХІ століття. Війна несе незлічені втрати. За офіційними даними ООН із квітня 2014 року до вересня 2015 року в результаті конфлікту на сході України загинуло 7962 людини (включаючи українських військових та цивільних). А також 17 811 осіб поранено, солдати добровольчих загонів та регулярної армії віддали життя за кожного із нас!

Ведучий. І нині наша земля втрачає своїх синів на сході України.

Ведуча. У пам'яті земляків ці хлопці назавжди залишаться мужніми героями, які з честю виконали головний обов'язок чоловіків – захищати рідну землю.

Ведучі на фоні музики Моцарта "Реквієм" читають повідомлення про загиблих земляків.

Виконується пісня "Мамо, не плач, я повернусь весною...", сл. О. Максимішин, муз. М. Олійника.

Мамо, не плач. Я повернусь весною.

У шибку пташинкою вдарюсь твою.

Прийду на світанні в садок із росю,

А, може, дощем на поріг упаду.

Голубко, не плач. Так судилося, ненько,

Вже слово, матусю, не буде моїм.

Прийду і попрошуся в сон твій тихенько,

Розкажу, як мається в домі новім.

Мені колискову ангел співає

І рана смертельна уже не болить.

Ти знаєш, матусю, й тут сумно буває,

Душа за тобою, рідненька, щемить.

Мамочко, вибач за чорну хустину,

За те, що віднині будеш сама.

Тебе я люблю. І люблю Україну.

Вона, як і ти, була в мене одна.

Пом'янемо хвилиною мовчання всіх тих, хто відав своє життя за нашу єдину країну.

Хвилина мовчання.

Ведучий. Саме в ці дні вирішується доля країни, і кожен її громадян може зробити свій внесок у боротьбу за мир. Найпростіший спосіб – підтримати українську армію.

Ведуча. На сьогоднішньому заході присутні наші земляки – учасники АТО – вони з честю захищають рідну землю на сході України від терористів та російських сепаратистів, відвойовують кордони нашої держави. Серед них *Колодій Валентин Борисович та Бурлака Олексій Миколайович.*

Колодій Валентин Борисович народився в селі Войків, у 1986 році. Ріс звичайним хлопчиком – старанним, відповідальним, чесним. Успішно закінчив Войківську школу та здобув професію. Завжди був активістом і патріотом. Саме тому й нині він – учасник бойових дій в зоні АТО.

Ведучий. До слова запрошується Колодій Валентин Борисович.

Колодій Валентин Борисович. Був страх, але з гордістю скажу, що за спину товаришів не ховався, бо за межею вогню були мої побратими та знедолені земляки-донецчани, які чекали на нашу перемогу. Більше року я перебував у зоні АТО, щоб був мир і спокій у нашій державі, щоб щасливою була моя родина і моя Україна.

Учні називають імена воїнів, які знаходяться в зоні АТО.

Бурлак О.М.

Меринський М.М.

Купчин Ю.О.

Джулай А.О.

Толонко В.С.

Колодій В.Б.

Кисіль І.С.

Овrameць С.М.

Проценко О.О.

Ведуча. Нелегкі часи переживає нині наша країна. Рідна незалежна Україна, омивається потоками крові, ні в чому не винних людей, які прагнули кращого майбутнього для своїх дітей. За незалежність, мир, волю, справедливість, загинуло багато українців, наших згурівчан. Але герої не вмирають! Вони вічно житимуть у наших серцях. **Слава Україні! Героям Слава!**

На сцену виходять учні 10 класу. Виконується літературно-музична композиція "Нашим вірним українським солдатам", сл. і муз. Віти Стронської.

Учень.

Тримайтесь, братики! Ми з вами

У цей страшний, болючий час.

Ви стали нам захисниками,

Ми молимося щиро за вас.

Учениця.

Вертайтесь, рідненькі, живими!

Хай янголи вас захищають,

Своїми крилами святими

Від куль ворожих закривають.

Учень.

Молитва матерів країни

Стане всім ворогам стіною...

Вертайтесь, рідні, до родини,

Вертайтесь мирною порою.

Учениця.

Не хочемо війни страшної,

Не треба чорних нам могил,
Не треба люті нам чужої –
Нехай панує в світі мир!

Учень.

Не сміють наших убивати...
Вся Україна прокляне!
Тримайтесь, дорогі солдати,
Їх Божя кара не мине!

Учениця читає віри *"За Україну нас вбивають, брате мій"*.

Мені наснилось, що вони зустрілись:
Убитий в Крутах й вірменин Сергій.
В саду едемським на травичці всілись:
"За що тебе?"

"За Україну, друже мій".

"Ти знаєш, і мене за неї вбили,
Та це було вже років майже сто.
Тоді померли ми, щоб ви нам жили.
А вас вбивають... Вас тепер за що?"
"Ти пам'ятаєш, друже. Звісно, пам'ятаєш,
Як біло-біло в нас цвітуть сади.
І ти цей запах п'єш. І ти його вдихаєш ...
Я б все віддав, щоб хоч на мить туди".
"А я ще ввечері узяв дівча за руку
Й тихенько так до серця притулив.
Тоді не знав, що Бог уже розлуку
Навіки на землі нам присудив.
Під Крутами стояли ми стіною.
В очах не страх, а злість до ворогів.
Більшовики готовились до бою,
Я йшов на смерть... а жити так хотів".
"Мені твій попіл стукав, брате, в груди.
Я вірменин, а теж Вкраїни син.
Не мав у серці й крапельки облуди,
За те й убив мене проклятий поганин".
Мені наснилось, що вони зустрілись.
Убитий в Крутах й бородач Сергій.
В саду едемським на травичці всілись
Хлопці разом.

Ведучий. Наша школа не залишиться осторонь тих подій, що відбуваються в державі.

Розповідь Гойник Н.С., заступника директора школи з виховної роботи, про заходи, які проводяться у школі на допомогу воїнам АТО.

Ведуча. Ми віримо що скоро завершиться війна на Сході нашої неньки України.

Учень читає віри *"Молитва за Україну"*.

Україно, молюся за тебе,
Як за матір гріховно-святи,
За блакить твого вічного неба
І за ниву твою золоту.

Україно, молюся за славу,
За твою непокору століть,
За столицю твою златоглаву,
Що по груди в полях стоїть.

Україно, молюся за мову,
За божественну мову твою,
І за вроду твою калинову,
Від якої добрішим стаю.

Україно, молюся за пам'ять
Убієнних за волю синів
І за тих, що у душах запалють
Промінь правди, щоб край заяснів.

Україно, лише в милосерді
Час єднання синів настає.
То нічого, що ми не безсмертні,
За безсмертя молюся твоє.

Отче наш, у Твоїх часоплинні
Все минає – ридай, не ридай.
Прости, Боже, гріхи Україні
І надалі грішити не дай.

Ведучий. Ми прагнемо до цивілізованого, європейського суспільства. Пройде декілька років, і всі позаздрять вільній, європейській Україні.

Ведуча. Ми закликаємо вас сьогодні згадати у ваших молитвах усіх Героїв, які поклали свої голови за наше майбутнє. Хай пам'ять усіх невинно убитих згуртує нас, живих, дасть нам силу та волю, мудрість і насагу для зміцнення власної держави на власній землі.

Ведучий. Якщо тебе справді засмучує ненависть у світі, не плач і не втрачай надії, а зроби щось, хай навіть маленьке! Сьогодні нам треба гуртуватися, допомагати один одному та нашому війську й державі не піддаватися провокаціям та чуткам, що розповсюджує пропаганда Кремля. Будьмо мужніми, збережімо державу, збережімо себе. Ми віримо, що скоро закінчиться АТО на Сході нашої неньки України.

Учні виконують композицію "Повертайся живим".

Ведуча. Україна – мирна держава, українці – толерантні, ввічливі люди, ми знаємо, що ми – єдині, що перемога буде за нами. Єдина Україна – іншого шляху в нас нема.

Ведучий. Ми вам бажаємо всім світлих днів і нехай вам щастить.
Звучить пісня "Україна – це ми", сл. Ю. Рибчинського, муз. Н. Петраш.

Список використаних джерел

1. Возняк Т. Геополітичні аспекти війни в Україні / Т. Возняк // Незалежний культурологічний журнал. – Львів, 2015. – С. 12–16.
2. Нежуріна О. Ю. На захист рідної землі / О. Ю. Нежуріна // Позакласний час. – 2015. – № 11. – С. 22–23.
3. Шерстюк С. І. Україна! Понад усе! / С. І. Шерстюк // Позакласний час. – 2016. – № 1. – С. 24–27.
4. Війна на сході України [Електронний доступ]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

3.2.4. Урок мужності "А пам'ять священна..." (для учнів 5-9 класів).

*Горбенко Т.В., учитель історії та правознавства
Ржищівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів*

Мета. Формування у школярів активної громадянської позиції, збереження пам'яті про народний подвиг під час Другої світової війни; виховання громадянськості та патріотизму; активізація громадсько-патріотичного виховання; розвиток пізнавального інтересу до вивчення історичного минулого; формування пошани до немеркнучого подвигу, стійкості, мужності й беззавітної любові до своєї Вітчизни, народу в роки Великої Вітчизняної війни.

Наочне оформлення: стіл, український рушник, свічка, колоски, військова каска, виставка літератури військової тематики.

Музичне оформлення: Гімн України, фонозапис військових пісень: "Ой, Дніпро, Дніпро", "Пам'ять священна", "Журавлі".

Технічні засоби: мультимедійна презентація.

Запрошені гості. Трищун Неоніла Миколаївна, секретар ради ветеранів, Литвин Ольга Свиридівна, член громадської організації "Діти війни", Стецюра Світлана Панасівна, "дитина війни".

Перебіг заходу

Ведучий. Наш захід, присвячений прийому бойового Прапора 136 Київської Червонопрапорної Ордена Суворова і Богдана Хмельницького стрілецької дивізії, оголошується відкритим.

Звучить Гімн України

Учитель. Минають роки. Усе далі відходять грізні роки Великої Вітчизняної війни, але не згасає пам'ять про тих, хто віддав своє життя й захистив рідну землю від ворогів. Пам'ять про війну живе у бронзових і кам'яних монументах, але, перш за все, вона має жити в серцях людей. І дуже важко навчитися любити живих, якщо не вмієш берегти пам'ять про полеглих.

Разом з усіма й ми схиляємо голови перед пам'яттю полеглих і безмежно вдячні живим учасникам війни, які своїм життям та важкою ратною працею наближали велику перемогу.

Учень.

Сльоза зорі стоїть над обеліском,
Сховавши клопоти людські і сни.
Сьогодні треба поклонитись низько
Усім, усім, хто не прийшов з війни.

Учениця.

Гула, стогнала і ревла земля,
Сивіли в горі мати і кохана.
В вогні була Вкраїнонька моя –
Була війна жорстока, Вітчизняна.
Живі і мертві, мертві і живі
Герої наші – воїни – солдати.
Ми знаємо: у тій страшній війні
Змогли, либонь, ви ворога здолати.

Демонструється фрагмент відеофільму "Війна. 1941-1945 роки. Початок Великої Вітчизняної війни".

Учитель. Страшним ураганом пронеслась війна над нашою рідної Україною. Червневого ранку 1941 року перші фашистські бомби впали на українську землю – на місто Київ. У відповідь на злочинний напад ворога піднявся весь український народ. Його сини й доньки героїчно боролися в діючій армії, у тилу ворога. Горіла земля під ногами окупанта.

Учень. Протягом 17 липня – 22 вересня 1943 року радянські війська здобули перемогу на Курській дузі, вийшли на землі України і провели низку наступальних операцій на Лівобережжі, вийшли до річки Дніпра, найбільшої та найскладнішої перешкоди для наступаючих військ в Україні.

Протягом вересня – листопада розгорнулась гігантська битва за Дніпро. Ставка Верховного Головнокомандування поставила завдання радянським військам захопити невеликий плацдарм у районі села Букрин на правому березі Дніпра. Двічі робилася спроба військами Воронежського фронту під командуванням генерала М. Ватутіна прорвати оборону ворога з Букринського плацдарму. Тільки в боях за Букринський плацдарм загинуло понад 250 000 радянських воїнів. Командування фронту перекинуло війська на плацдарм на північ від Києва під с. Лютіж.

Учениця. На напрямі головного удару було зосереджено понад 2000 гармат і 500 установок реактивної артилерії – "Катюш". Із листопада 1943 року з району Лютізького плацдарму почався вирішальний наступ. Столиця України мала бути звільнена до 26-ої річниці Жовтня. Жорстокі бої точилися день і ніч, у Пуші-Водиці в нічному наступі танки в бойових порядках ішли із ввімкненими фарами, ревом сирен. 6 листопада 1943 року Київ був звільнений від ворога. Тисячі воїнів були удостоєні урядових нагород, 2438 особам присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Учень читає вірш Л. Фастовця "Сорок третій".

Згадую рік сорок третій,
Юність солдатську свою,
Що пронеслась на лафеті
В смертнім, кривавім бою.
Бачу Славутича кручі,
Мінами зритий плацдарм,
В лозах окопи сипучі...
Чую могутній удар.
Хвилі, що гупають глухо
В берег невпинно, щомить...
Глухнуть від вибухів вуха,
Серце в напрузі щемить.
Чую, як гнівом клекоче
Грізний слов'янський потік,
Ворога скинути хоче
З круч непокірних навік.
Силу усяк відчуває
Сивого батька – Дніпра –
І над рікою лунає
Воїнів грізне "Ура-а!"

Звучить запис пісні "Ой, Дніпро, Дніпро", сл. О.Долматовського, муз. Я. Френкеля. На екрані демонструється відеофільм "Форсування Дніпра".

Розповідь А.Т.Мормила, ветерана Великої Вітчизняної війни, підполковника, учасника тих подій.

Після визволення Києва Дніпро форсували війська інших фронтів, а потім розгорнулася грандіозна битва за звільнення Правобережжя, пізніше – усієї території України. Бої були кровопролитними, кілька місцевостей переходили "з рук у руки" по кілька разів. У боях на Правобережній Україні з обох сторін брали участь війська чисельністю понад чотири мільйони чоловік, 4200 танків та більше 4000 літаків.

У результаті великих боїв радянські війська для звільнення України здійснили 35 наступальних операцій. Унаслідок Корсунь-Шевченківської операції 24 січня – 17 лютого 1944 року було оточено 10 дивізій противника.

Учениця читає вірш Л. Фастовця "Розгром".

Хто з нас уцілів і душею не вмер,
В кого ще в серці не смеркло,
Той давнішню пам'ять шанує й тепер
Про Корсунь-Шевченківське пекло.
Стогнала земля від снарядів і мін,
Розорена сотнями танків,
Та раптом фашистам історії дзвін
Прорік западню на світанку.
Могутнім кільцем українські фронти
Затисли залізну армаду.
І ордам фашистським ніде не пройти,

Жахає їх тінь Сталінграда.
Не стали здаватись в полон вороги, –
Відкинули наш ультиматум...
І громом озвались Дніпра береги,
Коли "загорлали" гармати.

Учень. Наступ 22 березня – 16 квітня 1944 року на півдні став вирішальним, було звільнено Миколаїв, Одесу та всю правобережну Україну. У вересні – жовтні 1944 року була проведена Східно-Карпатська наступальна операція. 8 жовтня було звільнено від фашистів останній населений пункт України – селище Лавочне Дрогобицької області.

Хоч Київ був взятий радянською армією 6 листопада, та бої за Правобережжя тривали цілу осінь і до зими. Кілька разів робилася спроби звільнити Ржищів, та вони були безуспішними. І тільки 7 січня 1944 року Ржищів був остаточно звільнений військами 136 стрілецької дивізії.

Майже все містечко згоріло та було зруйноване. Загарбниками було знищено близько двох тисяч мирних жителів.

Учитель. Мільйони людей у всьому світі знають про звіряче обличчя фашизму із книг, документальних і художніх фільмів. Усе менше залишається тих, хто пам'ятає злочини фашистів зі свого трагічного досвіду.

До слова запрошуються: Трищун Неоніла Миколаївна, секретар ради ветеранів, Литвин Ольга Свиридівна, член громадської організації "Діти війни", Стецюра Світлана Панасівна, "дитина війни".

Розповіді очевидців.

Перегляд відеофільму "Війна. 1941-1945 роки. Визволення. Берлінська операція".

Учитель. Наші доблесні воїни не тільки відстояли честь і незалежність своєї країни, але й принесли визволення від фашизму 11 країнам Європи.

Носієм високого духу героїзму та перемог є військовий прапор. Без прапора військо не виступало в похід і не вступало в бій. Кожна військова частина має свій прапор. В обов'язок всіх військовослужбовців входить його охорона та захист. Збити стяги неприятеля вважалось рівнозначним перемозі в битві. Значення прапора під час бою було надзвичайно велике. Якщо він стояв нерухомо, значить битва точилася успішно, а якщо зникав з-над голів ратників, то, очевидно, противник уже подолав військо. Прапор – це носій і свідок високого духу й досягнень тієї чи іншої військової частини. Разом із прапором одне покоління військових передає іншому і свій досвід, і щирість виконання службового обов'язку, і дух героїзму та відданості здійснюваній справі.

Прапор, як святиню, треба шанувати й боронити. Він для всіх ознака сили й слави.

Сьогодні представники Ржищівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів ім. Героя Радянського Союзу Олега Кошового передають бойовий Прапор 136 Київської Червонопрапорної Ордена Суворова і Богдана Хмельницького стрілецької дивізії, яка брала участь у визвольній боротьбі за наше місто Ржищів від німецько-фашистських загарбників.

Право отримати бойовий Прапор 136 Київської Червонопрапорної

Ордена Суворова і Богдана Хмельницького стрілецької дивізії надається вчителю Окутому Олексію Олександровичу та кращим учням школи Онікієнко Галині та Терещенку Дмитру.

Учениця. Скільки матерів, сестер, коханих чекали й не дочекалися своїх синів, братів, чоловіків. У народі недаремно кажуть, що час не владний над материнським горем.

Вони залишилися там, на полі бою, щоб жили ми, щоб любили, щоб росли дітей.

Учень.

Пам'ятайте про тих, що безвісти пропали,
Пам'ятайте про тих, що не встали, як впали.
Пам'ятайте про тих, що згоріли, як зорі, –
Такі чисті і чесні, як повітря прозоре.
Пам'ятайте про тих, що за правду повстали,
Пам'ятайте про тих, що лягли на заставах.
Пам'ятайте про тих, що стрибали під танки...
Пам'ятайте про них і в праці, і в пісні –
Хай відомими стануть всі герої беззвісні.

Учитель. Пам'ять полеглих на фронтах Великої Вітчизняної війни, які залишилися навіки молодими, і ветеранів, які не дожили до сьогоднішнього дня, прошу вшанувати хвилиною мовчання.

Хвилина мовчання.

Учениця. Наш обов'язок – не тільки у свята згадувати, а кожен день пам'ятати про всіх, хто кував перемогу і загинув.

Учень.

За тебе, за мене, за всю Батьківщину,
Хто фронтом звитяги йшов поруч з тобою,
Боровся з фашизмом і гинув у бою,
Хто месником сміливим тоді партизанив
І ворога нищив героєм незнаним.
Згадай їх усіх, замордованих, вбитих,
І гідно живи їх життям недожитим!

Звучить пісня "Пам'ять священна", сл. Р.Рождественського, муз. А.Попп.

Учениця. Люди завжди вірили, що птахи – казкові істоти. Птах для людини – це символ свободи і мрії. Голуб символізує мир, лебідь – любов і вірність. А за часів Вітчизняної війни журавлі стали символами повернення, миру і спокою в житті.

Звучить запис пісні "Журавлі", сл. Р.Гамзатова, муз. Я. Френкеля.

Учень.

Вони не повернулися з війни.
Мені привиділось, немов солдати,
Які не повернулися з боїв,
Не полягли. А залишилися жити,
Перетворившись в білих журавлів.

Учитель. Захід, присвячений прийому бойового Прапора 136 Київської Червонопрапорної Ордена Суворова і Богдана Хмельницького стрілецької дивізії, оголошується закритим.

Звучить Гімн України.

Список використаних джерел

1. Книга Пам'яті України. Київська область. – К., 1994. – Т.1. –171 с.
2. Баутіна В.В. Тільки пам'ять не сивіє / В. В. Баутіна // Позакласний час. – 2001. – №13. – 12–14.

3.2.5. Урок-реквієм вечір пам'яті "Історії захисників України"

(до дня Захисника України).

*Дегтярєва О.М., учитель історії та правознавства
Кагарлицької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №3*

Мета: розширити знання учнів про нашу Батьківщину – Україну; виховувати в учнів любов до країни, патріотизм, повагу до її захисників – учасників АТО; довести до свідомості учнів, що ми самі відповідаємо за долю нашої держави, що кожен українець повинен мати активну громадянську позицію щодо своєї історії та подій на сході України; дати новий імпульс духовному оздоровленню учнів, який передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини, яке функціонує на засадах гуманізму.

Наочне оформлення: оформлений плакатами із зображенням українських воїнів різних епох актовий зал.

Музичне оформлення: Пісні "Де Україна"; "Заспіваймо пісню за Україну", "Це моя Україна", "Лелека", Гімн України. Відео "Не стидайтеся, то твоя Земля", "Небесну сотню, Господи, прийми", "Не твоя війна", "Війна за Україну", "Героям війни на сході присвячується", "Білі лебеді у небесах", "Пливе кача по тисні", "Незалежність – це ти".

Обладнання: ноутбук, проектор, екран, мультимедійний супровід заходу, сценарій.

Перебіг уроку

*Україна буде тоді, коли будуть люди, які
найдужче боятимуться її ганьби.*

Ліна Костенко

Звучить легка музика, трансляція відеоролику "Де Україна?..".

1 ведучий. Давайте пригадаємо історію захисників нашої Вітчизни. Свій початок вона бере з часів Київської Русі. Руські воїни називалися дружинниками, служили князю, боронили руські землі від загарбників, а коли

на Вітчизну йшла сила-силенних ворогів, до зброї бралось все чоловіче населення, оскільки в Київській Русі існувало народне ополчення.

Збереглися в пам'яті народній славні імена – Віщого Олега, засновника Київської Русі, князя Святослава – Хороброго, який був шляхетним воїном і, йдучи на бій, говорив знамениті слова "Іду на Ви". Усім відомі народні герої – захисники Вітчизни – Ілля Муромець, Альоша Попович, Добрина Микитович. Були серед захисників Вітчизни й жінки. Варто пам'ятати ім'я руської жінки – воїна, доблесної Мамелфи, яка билася пліч-о-пліч зі своїм чоловіком, чернігівським князем Васильком на березі річки Калки проти величезної татаро-монгольської орди.

2 ведуча. Славною сторінкою в історії захисників Вітчизни стало козацтво. Перша писемна згадка про козаків з'являється в кінці XV століття. Козаки боронили Україну від багатьох зазіхальників (кримських татар, Османської імперії, Речі Посполитої, Московської держави та багатьох інших).

Саме вони стали провідною силою в боротьбі українського народу за здобуття української держави в середині XVII століття.

1 ведучий. Безкінечно можна перелічувати славні козацькі імена: Дмитра Байди – Вишневецького, Самійла Кішки, Петра Конашевича – Сагайдачного, Івана Богуна, Богдана Хмельницького та багатьох інших. Слава лицарів – козаків – оспівувалася народом у піснях і думах.

2 ведуча. Початок XX століття ознаменував піднесення національно-визвольної боротьби. Активізувала це піднесення Перша світова війна, у якій прославилися січові стрільці. Вони мріяли про незалежність України і за цю справу ладні були віддати своє життя. Прославилися січовики в битвах на горі Маківка та Лисоня. Більшість із них героїчно загинули, а ті, хто залишився живим, присвятили своє життя вихованню наступного покоління молодих патріотів.

1 ведучий. Є в нас могили киммерійські, скіфські, сарматські. Археологи розкопують у Києві, Галичі, Чернігові могили стародавніх русичів. Є могили козацькі, могили в Батурині, Берестечку... На Поділлі є могили гайдамацькі. Через 300 років до них приєдналися могили січових стрільців.

2 ведуча. Понурого ранку 29 січня 1918 року банди червоних у чорних балтійських бушлатах та безкозирках щільним колом розпочали наступ. Лізли, на рої мух. Ворогів було більше ніж удесятеро. Вони були озброєні в кілька разів краще. На озброєнні українських юнаків була лише одна гармата на залізничній платформі, 16 кулеметів і гвинтівки. Озброєння зовсім недостатнє. Проте юні воїни мали найголовнішу зброю – безмежну любов до рідної України. І ця любов удесятерила їхні сили.

1 ведучий. 300 "мучеників українських", юних лицарів пішло в безсмертя. Молоді герої показали приклад мужності, відданості та незборимості духу. Герої не вмирають. Вони живуть в пам'яті наступних поколінь. Нам сьогодні небайдужа пам'ять про полеглих героїв Крут.

2 ведуча. Та ж немає більшого горя, як втратити дитину. Немає більшої муки, як віддати її на знущення ворогові. Немає виправдання смерті. Люди народжуються, щоб жити, і тому не повинні гинути в ім'я чогось. Але ж

мушили... Бо як же не захистити рідну землю від лютого фашиста?! Велике випробування випало на долю всього нашого народу в роки Другої світової війни. Якби не героїзм чоловіків, які билися на фронті, не клопітка праця жінок, підлітків у тилу, не здолали б фашизм, не вибороли б мир!

1 ведучий. Закінчилася Друга світова війна, настали мирні часи. Україна продовжила залишатися у складі Радянського Союзу. У цей час у світі розгорнулась "холодна війна", яка у будь-який момент могла перерости у Третю світову. Створено військово-політичні блоки НАТО і Варшавського договору. Перед радянськими воїнами постало завдання – захищати не лише свою велику Вітчизну – Радянський Союз, а і країни соціалістичного табору. У ті роки військову службу несли й наші вчителі-чоловіки. Тим, хто в боротьбі за волю і кращу долю України не дожив до сьогоднішнього дня, спить у неведомих і безіменних могилах – присвячується!

2 ведуча. Цвіту нашого народу, його славним синам і донькам, які в розквіті сил віддали свою молодість, і, найдорожче, життя – присвячується!

1 ведучий.

І знову, в котрий це вже раз
Зійшлися ми в одній родині,
Щоб пом'янути славний час,
Коли в офіру Батьківщині
Себе принесли кращі з нас.

Трансляція відео О. Пономарьова "Заспіваймо пісню за Україну!"

2 ведуча. Українська земля... Земля, щедро полита кров'ю її синів. Із нашої історії ми бачимо споконвічне прагнення українства до волі та незалежності рідної землі, неньки України.

Учень читає вірш Ліни Костенко.

Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є – дорога, явори,
усе моє, все зветься – Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
що хоч спинись і з Богом говори.

1 ведучий. І сьогоднішній урок-реквієм ми присвячуємо всім представникам славетного лицарського роду, гідним нащадкам великих прадідів, у чиїх жилах пульсує гаряча кров і дух героїчних запорожців.

Учениця.

Було колись в Україні – ревіли гармати.
Було колись – запорожці вміли панувати.
Панували, добували і славу, і волю.
Минулося...

Зосталися могили по полю.

Учень.

Вже скільки закривавлених століть

Тебе, Вкраїно, імені лишали...
Тож встаньмо, браття, в цю урочу мить:
Внесіте прапор вільної Держави!
Повірмо в те, що нас вже не збороть,
І долучаймось до добра і слави.
Хай будуть з нами Правда і Господь –
Внесіте прапор вільної Держави!

У зал урочисто під музику – марш – уноситься Державний Прапор України.

Учениця.

Народе мій, пишаюся тобою:
Моя душа – частинка твого "Я".
Красою правди у святім двобою
Понад Майданом сонця лик сія...
Є нація! Хай, знають всі у світі:
Ми є! Народ піднявся із колін!
І переможно сонце правди світить,
Співає гордо наш Державний Гімн.
Звучить Державний Гімн України.

2 ведуча. Щасливі ми, що народилися й живемо у такій чудовій, багатій, мальовничій землі – у нашій славній Україні! Тут жили наші діди і прадіди, тут живуть наші батьки – тут корінь роду українського, що сягає сивої давнини. Материнський образ України встає з полинових степів і глибинної чорноземної скиби, як барва зоріє із зажури поліських озер, що чистими очима довірливо дивляться на світ, виростає недосяжно на повен зріст із карпатських верховин. Нема життя без України, бо Україна – це доля, яка випадає раз на віку, бо Україна – це мати, яку не вибирають, як і долю, бо Україна – це пісня, яка вічна на цій землі. Гордися нею, це твоя земля!

Трансляція відео К. Скрябіна "Не стидайся, то твоя земля...".

1 ведучий.

Незалежність – це зовсім не слово!
Це – тавро, що на серці болить.
Це багрянець душі світанковий.
Цей вогонь споконвіку горить.
В боротьбі загартовані м'язи.
А думок роздоріжжя сумні
Знов шукають в пітьмі переладу,
Коли хмари ридають німі.
Кожен з нас незалежний по праву.
Тільки ми обираємо шлях.
Хай іде стороною лукавий
І не топчеться вік по піснях
Тих, що ненька в дитинстві співала,
Бо корінням в життя проросли.
Ми так довго на світло чекали,

А утримати знов не змогли...

2 ведуча.

Ми до сонця наосліп летіли

На одне недолуге крило.

Малювали життя, як уміли...

А боротися треба було!

І тепер незалежна держава

На помості крихкому стоїть.

А ми тільки гукаємо "Слава...",

Коли рана сильніше болить...

Кожен з нас українець по праву!

І історію пишемо ми!

Щоб нащадки не просто читали,

А за приклад узяти змогли!

1 ведучий. Це країна добрих, щирих, привітних, веселих і гостинних людей, які ніколи не поневолювали інші народи, а лише вміло захищалися від ворога.

Учень виконує пісню "Це моя Україна".

2 ведуча. 23 роки Україна не знала війни. Наш народ пишався тим, що в буремні 90-ті ХХ століття Україні вдалося зберегти мир. Але війна не обійшла нашу державу тепер. Ще рік тому ми з вами не знали дуже багатьох слів, пов'язаних з війною, тепер же майже кожную родину так чи інакше опалило полум'я військових дій. Ще рік тому ми не особливо звертали увагу на слова "Слава Україні – Героям слава", а тепер ці слова набули нового змісту.

1 ведучий. Наразі вже точно зрозуміло, кому ці слова адресовані, і ні в кого немає сумніву, що ці герої – хлопці, чоловіки, які зі зброєю в руках захищають крихкий східний кордон України, лікарі, які в мирний час повертають поранених в АТО з того світу, волонтери, на плечах яких тримається наша армія.

2 ведуча. Слова "Слава Україні – Героям слава" перестали бути просто вітанням, це вже віддання пошани найкращим, котрі в найважливіший момент нашої держави не злякалися і пожертвували собою заради своєї Батьківщини, а також є засвідченням справжнього патріотичного подвигу.

1 ведучий. Коли перед очима кадри з новин, фото поранених і загиблих героїв, дивлячись їм у вічі, ми розуміємо, що вислів "душу й тіло ми положимо за нашу свободу" став для сучасної історії української нації не просто словами з гімну, це стало станом душі.

2 ведуча. Не можемо ми не згадати про події, які сталися лютневими днями на Майдані Незалежності. Майдан став символом боротьби, символом утвердження прагнень до європейських цінностей у споконвічно європейській державі. І за цю боротьбу, за нашу з вами свободу й оновлення країни заплачено страшну ціну: своє життя віддали найкращі. І більшість із них – молоді, сильні. Ті, які тільки починали жити.

Трансляція відео "Небесну сотню, Господи, прийми".

1 ведучий 1. Війна на сході України – збройний конфлікт на території Донецької і Луганської області України з одного боку – організованими та керованими з Росії незаконними збройними формуваннями "Донецької і Луганської народних республік, визнаних терористичними організаціями, за підтримки військових частин РФ та з іншого боку – українськими правоохоронцями із залученням Збройних сил України. Конфронтація насильства в регіоні розпочалася в середині квітня 2014 року, коли озброєні групи проросійських активістів почали захоплювати адмінбудівлі та відділки міліції в містах Донбасу (зокрема, у Слов'янську, Артемівську та Краматорську). Українська влада у відповідь заявила про проведення антитерористичної операції із залученням Збройних сил. Поступово протистояння переросло в масштабний воєнний конфлікт.

Трансляція відео гурту "Океан Ельзи" "Не твоя війна".

Учениця.

Чому прийшли на нашу землю?

Чому затіяли війну?

Не вдасться знищити нас й стерти,

Бороним землю ми свою!

Ви поливаєте нас з "градів",

Міста руйнуєте ущент

І не жалієте снарядів,

Бо так звелів ваш президент.

Його амбіції великі,

Він хоче підкорити світ,

Обличчя Януса дволике,

Самозакоханий гаспид.

Нас не поставить на коліна

Картавий карлик-новорос.

І буде вільна Україна,

І вбереже нас всіх Христос!

Трансляція відео "Війна за Україну".

2 ведуча. Від середини липня 2014 року Збройні сили Російської Федерації почали брати пряму участь у бойових діях проти Збройних сил України. Підрозділи Збройних сил Росії діють як із території Російської Федерації, так і безпосередньо на території України.

Трансляція відео К. Скрябіна "Українська війна – АТО".

1 ведучий.

І знов Майдан в Луганську і Донецьку,

Ні, не Майдан – справжнісінька війна!

Знов суть свою ворожу і поганську

Показує москаль, мов сатана.

За Сотнею ще рани кровоточать,

А тут нових оплакуємо синів.

Скажи, москалю, що від нас ти хочеш,

Невже нових жертв сильно захотів?

Цвітуть тюльпани чорні в Україні,
Зривають їх дружини й матері.
"...Присвоїти посмертно...". В домовині
Лежить проміння згаслої зорі...

2 ведуча.

А блокпости обстрілюють чужинці,
Чиєсь дитя стає мішенню знов...
Іде війна!.. Іде війна, українці!..
Іде війна за смерть – не за любов!
Знов опустились прапори в скорботі,
Усе село прощається з хлоп'ям...
І кожен воїн в 45-й роті
Дав повну волю тим скупим сльозам...
Ще вчора він ділився бронежилетом,
Хоч на російській розмовляв пацан...
"Женюсь... женюсь, Серега, этим летом,
Пусть только разобьем бандитский клан...".
Трансляція відео "Героям війни на сході присвячується..."

1 ведучий.

Він повинчався з українським краєм,
З калиною у білому вбранні,
Яка червоні слізеньки втирає
І про любов йому шепоче в сні...
Прорізався голос чийсь сердитий,
В тумані тишу роздирає:
То знов привезли дітей убитих
Зі сходу – з міста і з села.

Учень.

Тож будуть сльози і ридання
Коханих, бідних матерів,
Бо знову свіже поховання
Їх любих, рідних їх синів.
Чи довго будемо страждати
Та проливатимемо кров,
За рідну землю воювати,
Бо ворог лізе знов і знов?
В нас військо бідне, майже голе,
Бронежилетів, касок в них нема.
Та битись з ворогом готові –
Болить за Україну в них душа.

Трансляція відео "Білі лебеді у небесах" (загиблим в Україні присвячується.)

2 ведуча. У результаті бойових дій в Україні загинули 2905 людей (і це лише офіційні дані про тих, кого вдалося ідентифікувати та захоронити), у тому

числі 28 дітей. Поранення отримали 7640 людей. Солдати добровольчих загонів та регулярної армії віддали життя за кожного з нас!

Учень.

Не плач, кохана, чуєш, я живий.
Не міг тобі раніше подзвонити.
То був страшний, запеклий, довгий бій,
Та ми не мали права відступити.
Скажи хоч слово, мила, не журись.
Утри сльозу й нарешті посміхнися,
А ще молись, за нас усіх молись.
І матері від мене поклонися.
Цілуй дітей і батькові привіт.
Скажи: його "Кобзар" тепер в нагоді:
Ми з хлопцями завчили "Заповіт",
Під обстрілом читаємо відтоді.

Учениця.

Пробач, ріденька, знову мушу йти.
І не питай, куди тепер рушаю.
Мене чекають прокляті світи,
Коли вернусь я й сам уже не знаю.
Вона в сльозах стискає телефон,
Пусті гудки, в душі гроза лютує.
Та він живий, то був поганий сон,
Її любов його таки рятує!
А він десь там, де небо у вогні.
Боронить свою землю від навали.
Він вже давно не лічить ночі й дні,
Він робить все, щоб ми війни не знали!

1 ведучий. 5 вересня 2014 року в Мінську було підписано угоду про припинення вогню на Донбасі. Робота контактної групи в Мінську була продовжена, і сторони підписали наступний меморандум у ніч проти 20 вересня 2014. Проте станом на сьогодні бої й обстріли продовжуються.

Учень.

Ти став рідним мені, солдате!
Я пишаюсь, мій брате, тобою.
Ти у бій пішов нас захищати.
Ти молитву народу відчуєш,
Вона буде, мов щит, закривати.
Знаю, зараз в окопах ночуєш,
Знаю, мусиш за нас убивати.
Ти пробач за холодні ночі,
Ти пробач, що недоїдаєш.
Я підтримати тебе хочу,
Сподіваюсь, ти відчуваєш.
Скоро ти повернешся додому

І домівка тебе зігріватиме.
Зніме тяжкість війни і втому,
Так, як дім тільки рідний вміє.
Повернешся в свою родину,
Та з роками війну не забудеш.
Правду скажеш на всю Україну,
Бо боятись ти вже не будеш.

2 ведуча. Ми закликаємо вас сьогодні згадати у ваших молитвах усіх Героїв, які віддали життя за наше майбутнє. Хай пам'ять усіх невинно вбитих згуртує нас, живих, дасть нам силу та волю, мудрість і насагу для зміцнення власної держави на власній землі. У жалобі схилимо голови. Вони згасли, як зорі. Тож запалимо свічки пам'яті козакам, солдатам-визволителям Першої та Другої світової, репресованим, героям-афганцям, героям Небесної сотні, усім героям, які боролись за незалежність нашої України. Нехай спокійно й тепло буде їхнім душам від цього священного світла. Не спи, моя рідна земля!

1 ведучий. Нехай кожен із нас торкнеться пам'яттю цього священного вогню – частинки вічного. А світло цієї свічки хай буде даниною тим, хто навечно пішов від нас, хто заради торжества справедливості жертвував собою. Вони повинні жити в нашій пам'яті!

2 ведуча. Сьогодні давайте подумки згадаємо тих, хто пішов від нас хвилиною мовчання.

Хвилина мовчання.

Трансляція відео "Пливе кача по тисині".

1 ведучий. Ніколи не проходите байдуже повз могили, пам'ятники, обеліски. Завжди вклоніться пам'яті тих, хто боровся за нас, за наше життя, і пам'ятайте про героїв, які живуть разом із нами.

2 ведуча.

Пам'ятайте про тих, які безвісті пропали,
Пам'ятайте про тих, які не встали, як впали.
Пам'ятайте про тих, які згоріли, як зорі,
Такі чисті і чесні, як повітря прозоре.
Пам'ятайте про тих, які за правду повстали,
Пам'ятайте про тих, які лягли на заставах.
Пам'ятайте про тих, які стрибали під танки...
Є в місцях невідомих невідомі останки.
Є в лісах, є у горах, і є під горою –
Менше в світі могил, ніж безсмертних героїв.
Пам'ятайте про них і у праці, і в пісні

Разом:

Хай відомими стануть всі герої безвісні.

На фоні музики "Мамо, не плач..." демонструються фото загиблих.

1 ведучий. Вони не були героями. Вони були звичайними людьми. І в останню мить віддали нам найдорожче – своє життя. За нас віддали. Аби ми жили. Долюбили за них, пісень за них доспівали.

2 ведуча.

Як хочеться, щоб тихо ніч пройшла!
Як хочеться, щоб світлий день настав!
Щоб Україна в мирі зажила
І щоб ніхто нікого не вбивав!!!!....

1 ведучий. Патріот той, хто своє право вимірює своїм обов'язком. Місія свідомого громадянина – патріота – не руйнувати правопорядок, а берегти, правильно й терпляче вдосконалювати його зміст.

2 ведуча. Справжній патріот гуманно ставиться до інших народів. Його культура проявляється в повазі інтересів, прав, самобутності людей інших національностей, підтримці їх у боротьбі за свободу й незалежність, терпимості, толерантності, готовності й умінні йти на компроміс з різними етнічними, релігійними групами заради миру в своїй державі та у світі.

1 ведучий. Свідомий патріотизм несумісний з шовінізмом, расизмом, які проявляються в неповазі й ненависті до інших народів і націй, їх культури і прав. Сепаратизм також чужий українському патріоту, бо він завжди дбає про єдність України. Не будьте байдужими!

Учень.

Кожному воїну присвята.
Пробачте нам нашу душевну сліпоту.
Про що мовчать сумні солдата очі?
Про те, що нам не варто говорить:
Про жах війни, про молитви щоночі,
Про те, як тяжко друзів хоронить...
Що сховано за посмішку солдата,
Таку гірку, що сльози на очах?
Останнє слово мудрого комбата...
Чи власний непоборний дикий страх...
Страшна війна так швидко все змінила...
Чому черствіють молоді серця?
Мов ангели, що в них забрали крила
Й тепер немає до неба вороття...
Вони мовчать, немає що казати,
Бо ми не хочем бачить їхній світ,
Бо ми не хочем з ними помирати,
Нам рано ще писати заповіт...
Прокинься, народ, до нас кричать їхні очі,
Та ми ж сліпі, і не бажаємо прозріть...
Оглухли ми, лиш молимося щоночі,
Та не за них, а щоб собі пожить...
Вони мовчать, щоб ми таки почули,
Щоб ми відкрили злякані серця:
Згадайте їх, вони ж нас не забули,
Вони для нас виборюють життя!
Лунає пісня гурту "Океан Ельзи" "Лелека".

1 ведучий. Захищати рідну землю – святий обов'язок чоловіків. Хоч як боліло материнське серце, але мусили вони в усі часи проводити благословляти в похід, благати Бога, щоб сини повернулися.

Трансляція відео "Незалежність – це ти".

Список використаних джерел

1. Творчість (вірші, проза) – Захисники Вітчизни [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://erudyt.net/vixovni-zaxodi/den-zahysnyka-vitchyzny/stsenarij-pozaurochnoho-vyhovnoho-zahodu-rekvijemu-na-temu-nehaj-svyatytsya-u-vikah-v-borni-zdobuta-nezalezhnist.html>.

2. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/napryamok-6.html>.

3.2.6. Урок мужності "Пам'яті Небесної Сотні та загиблих в АТО".

*Марусяк О.М., учитель української мови та літератури,
заступник директора з виховної роботи
Ірпінської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №17*

Мета. Ушанувати пам'ять героїв, які загинули в мирний час ХХІ століття, захищаючи кордони рідної Вітчизни; формувати любов до рідного краю, виховувати почуття патріотизму, самосвідомості, національної гордості, бажання стати гідними захисниками держави.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена актова зала, державна символіка: Прапор та Герб України; фото воїнів-земляків.

На підлозі надпис із маленьких свічок "Героям слава", на столі – вишитий рушник, ікона Божої матері, свічка, квіти з чорною стрічкою.

Стіна пам'яті Небесної сотні (надписи: "Герої не вмирають", "Сам не знаю, де погину..." та список прізвищ героїв).

Дидактичні матеріали: відео "Небесна сотня".

Музичне оформлення: Гімн України; записи пісень "Заспіваймо пісню за Україну", "Молитва за Україну", відео "Вбережу", відео "Реквієм" Моцарта, "Небесна сотня", "Україна – це я"; вірші "Рубають все: і душі, і надії..."; молитва за наших воїнів.

Обладнання: мультимедійна дошка, проектор, музичні записи, ноутбук.

Ключове питання:

Що ви знаєте про війну?

Перебіг уроку

Людина не для того створена, щоб терпіти поразки... Людину можна знищити, але її не можливо перемогти.

Е. Хемінгуей

*Успіх однієї відважної людини завжди спонукає
до завзяття й мужності ціле покоління.*

О. де Бальзак

*Звучить "Молитва за Україну", діти запалюють свічки надпису "Героям
Слава".*

*На сцену виходять ведучі в українському вбранні, старшокласники:
хлопець і дівчина.*

Звучить Гімн України.

Декламується вірш на фоні української ліричної мелодії.

1 ведучий.

У всіх людей своя святиня.

Куди не глянь і не спитай –

Рідніша їм своя пустиня,

Аніж земний в пустелі рай.

Нема без кореня рослини,

Ну, а людей – без Батьківщини.

2 ведуча. Історія України пронизана болем, скорботою та чисельними смертями українців. Війни, революції, голод, терор...

23 роки тому, 24 серпня 1991 року, мрії багатьох поколінь українців здійснилися: Україна здобула довгоочікувану незалежність.

23 роки ми намагалися будувати свою країну, із помилками та проступками, але наполегливо та рішуче.

Не вистачало тільки підйому патріотизму, поштовхом для якого стала велика подія в історії сучасної України, що відбулася протягом трьох місяців із 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року, – Революція Гідності.

Розпочалося все 21 листопада 2013 року з мирного протесту в Києві проти припинення урядом України процесу приєднання до Європейського союзу. Тоді на майдан Незалежності вийшло до 1500 чоловік.

Ніхто ще не знав, на скільки затягнеться цей протест, у що він переросте та які матиме наслідки.

30 листопада 2013 року о 4 годині ранку близько 400 мітингувальників, які ночували на площі, були жорстко побиті та витіснені з головної площі країни.

Це стало зламом у революції. Масове обурення вивело на вулиці не тільки прихильників Євроінтеграції, а й просто небайдужих людей. Побиття мирних мітингувальників, переважно студентів, викликало потужну реакцію народу: хвиля протестів прокотилася всією країною.

8 грудня 2013 року увійшло в історію Євромайдану як "Марш мільйона". На задалегідь оголошене Народне Віче на майдані Незалежності в Києві зібралися (за різними оцінками) від кількадесят до кількох тисяч людей.

Ситуація на Майдані постійно напружувалась та загострювалась. Почалися репресії влади. Виникали чисельні сутички між протестувальниками, міліцією та спецзагоном "Беркут", зокрема на вулиці Грушевського.

Саме тут 22 січня з'явилися перші і, на жаль, не останні жертви. Сергій Нігоян та Михайло Жизневський були вбиті вогнепальною зброєю. Цього ж дня в лісосмузі в Бориспільському районі Київської області було знайдено тіло Юрія Вербицького, що був викрадений з Олександрівської лікарні.

У боротьбі за Україну першими було вбито вірменина і білоруса. Це засвідчило те, що Майдан набув інтернаціонального значення.

Фінальним і найбільш драматичним етапом революції стали події в Києві 18-20 лютого, у ході яких загинуло близько сотні протестувальників і кілька сотень було травмовано.

У ніч з 21 на 22 лютого президент України Віктор Янукович виїхав із Києва у Харків, потім – до Росії. 22 лютого Верховна Рада України більшістю голосів відсторонила Януковича від президентського посту.

За ці трагічні три місяці за офіційними даними загинуло 106 протестувальників та 16 представників міліції.

21 лютого на Майдані Незалежності відбулося прощання з загиблими, які назавжди залишаться в наших серцях Небесною сотнею. Тоді вся країна тяжко переживала ці втрати.

На сцені напівтемрява, демонструється відео "Гей, плине кача...", виходять учні зі свічками в руках.

1 учень.

Пливуть гроби по морю, як човни –
По морю рук, по морю сліз і гніву.
Пливуть в човнах розтерзані сини
На хвилі молитов і переспіву.

2 учень.

Так, ніби в жилах замерзає кров,
А потім б'є у скроні голос крові
За тих, хто тихо жив, а відійшов
У дзвонах слави праведним героєм.

3 учень.

Пливуть човни, гойдає кожну лодь
Людська долоня, тепла і тремтяча.
Човнами править втішений Господь,
А серце розривається і плаче.

4 учень.

І кожна мати плаче, і пече
Їй кожна рана у чужого сина.

1 учень.

Стоїть Донбас і Львів – плече в плече,
І разом з ними плаче Україна.

2 учень.

Нехай же вам, герої, віддає
Святий Петро ключі від того раю,
Де убієнний ангелом стає,
Бо він герой. Герої не вмирають.

3 учень.

Герої не вмирають. Просто йдуть
Із поля бою – в небо. В лицарі – зі смерті.

4 учень.

Пливуть човни. Пливуть човни. Пливуть....

Героям слава – вписано у серці!

1 ведучий. На жаль, на цьому біди України не скінчилися...

2 ведуча. Із давніх-давен Україну постійно шматували та роздирали між собою. Тоді, 23 роки тому, ми думали, що цей період нашої історії скінчився. Ми свято вірили, що Україна цілісна, що її кордони непорушні.

Виявилося, що це не так. Півострів Крим, який був офіційно переданий Україні М. Хрущовим у 1954 році, був анексований сусідньою та "братською" країною.

1 ведучий. Нині територію України розривають. Ми можемо ще довго казати про "анексію" Криму і, звісно, цей термін, як ніякий інший, тут підходить. Однак... Не вийшло б нічого цього, якби не підтримка населення. Не вистачило Криму патріотизму, так само, як і Донецьку та Луганську. Не вистачило там людей, які б любили Україну всім своїм серцем. Напевно, ми чимось їм не догодили, бо "не отрекаются, любя".

Інсценована пісня.

Не отделяются, любя

Не отделяются, любя,
Не голосуют под прицелом.
Мы не устанем ждать тебя –
Ведь есть предел у беспредела.
Не отрекаются, любя.
Ты уходил, пока темно,
К тому, кого считали другом.
Пускай мы жили бедно, но
Не предавали мы друг друга.
Но ты ушел, пока темно
И не растратив теплоты
Вернешься ты ко мне когда-то.
Ведь пережить не сможешь ты
Ни подлой лжи, ни автоматов.
Вот как захочешь чистоты.
За это можно всё отдать,
И до того я в это верю,
Что трудно мне тебя не ждать
Весь день, не отходя от двери,
За это можно всё отдать.
Не отделяются, любя,
В чужом краю не ищут счастья.
Мы не устанем ждать тебя,
И ты придешь и скажешь: "Здрасти".

Не отрекаются, любя.

Ведуча 2. Сильний патріотичний дух солдатів, їх незламна віра в перемогу та героїчна праця робітників тилу – волонтерів та лікарів – є основою збереження незалежності.

Як сказала відома хорватська письменниця Славенка Дракуліч: "Війна починається, коли ми вже не знаємо імен загиблих".

На жаль, багато наших героїв загинуло, боронячи Україну. Вони дарують нам мирне небо, те, що ми навчилися цінувати за ці роки.

Загиблі Небесної сотні та в АТО:

Абашин Герман Едуардович;
Аболмасов Андрій Вікторович;
Абрамов Роман Вікторович;
Бабан Віталій Юрійович;
Бабенко Віктор Володимирович;
Бабич Володимир Леонідович;
Ваколюк Володимир Павлович;
Вакуленко Олександр Іванович;
Вакульчук Олексій Олексійович;
Сабадаш Андрій Васильович;
Сабов Руслан Миколайович;
Савіцький Юрій Миколайович;
Яворський Олександр Володимирович;
Яковченко Олег Миколайович;
Ялинчук Богдан Михайлович та інші.

На сцену виходять учні, ведучі, у залі піднімаються усі і моляться за наших воїнів, які загинули в боях, захищаючи нашу рідну матінку Україну.

Молитва за нашу рідну матінку Україну і за її синів і дочок.

Ми не забудемо!

Крізь віки пронесе у своєму серці український народ вдячну пам'ять про тих, хто не повернувся із фронту війни

Вони принесли себе в жертву, складаючи власне життя та саму пам'ять про їхній подвиги на вівтар правди та свободи.

Їхні тіла, втомлені боями та посічене ворожою зброєю, лягли на скривавлену рідну землю десь під Берестечком і Полтавою, на горі Маківці та під Києвом, Одесою та в Севастополі, на Савур-Могилі та під Зеленопіллям, під Іловайськом і Луганськом, під Дебальцевим і Донецьком.

Небесний Отче, що так сильно полюбив світ, що й Сина свого єдинородного віддав за його спасіння, благаємо Тебе, аби кожен із наших воїнів, які загинули за рідну землю, перейшов у вічність, знайшов своє остаточне пристановище у Твоїх люблячих обіймах.

Ми не забудемо Вас ніколи!

Бо Ти – Бог миру, який милує і спасає, і Тобі славу розсилаємо, Отцю, і Сину, і Святому Духові, нині, і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

1 ведучий. Так, війна не обійшла нашу державу. Ще рік тому ми з вами не знали дуже багатьох слів, пов'язаних з війною. Тепер же майже кожну

родину так чи інакше опалило полум'я військових дій. Ще рік тому ми не особливо звертали увагу на слова "Слава Україні – героям слава", а тепер ці слова набули нового змісту. Наразі вже точно зрозуміло, кому ці слова адресовані, і ні в кого немає сумнівів, що ці герої – хлопці, чоловіки, які зі зброєю в руках захищають крихкий східний кордон України, лікарі, які в мирний час повертають поранених в АТО з того світу, волонтери, на плечах яких тримається наша армія.

2 ведуча. Слова "Слава Україні – героям слава" перестали бути просто вітанням. Це вже віддання пошани найкращим, котрі в найважливіший момент нашої держави не злякалися і пожертвували собою заради своєї Батьківщини, а також є засвідченням справжнього патріотичного подвигу.

1 ведучий. Коли перед очима кадри з новин, фото поранених і загиблих героїв, дивлячись їм у вічі, ми розуміємо, що вислів "душу й тіло ми положим за нашу свободу" став для сучасної історії української нації не просто словами з гімну, це стало станом душі.

2 ведуча. У результаті бойових дій в Україні загинули 2905 людей (і це лише офіційні данні про тих кого вдалося ідентифікувати та захоронити), в тому числі 28 дітей. Поранення отримали 7640 людей. Солдати добровольчих загонів та регулярної армії віддали життя за кожного з нас!

Виконання авторського вірша Анни Щербак "З Україною в серці".

Чи Господом себе ти охрестив,
Що так вершити долі взявся?
Ти на слов'ян приціл навів,
На тих, із ким в боях братався.
Все мало влади, мало грошей
І крові братської пролито?
Не жаль тобі старих, дітей,
Не кинеш золоте своє корито?
Та хоч втопися в тім кориті,
Омитим тисячами гірких сліз!
Ти, кате, у тяжкі воєнні миті
Навіщо в Україну війська ввіз?
Тобі схотілось хліба і видовищ?
Чи, може, зникли у Росії палачі,
Які, повиповзавши з середовищ,
Корились твоїй волі за харчі?
Так знай, в ельмишановна мордо,
Що мій народ не стане на коліна,
Піде у бій, розправить крила гордо,
А у серцях жити буде Україна!

Учень. Сльози сотень жінок розлилися Україною. Ллються вони й понині. Але найдужче та найжалібніше плачуть матері, які втратили своїх синів, своїх героїв, котрі віддали життя за майбутнє України, за наше з вами майбутнє.

Учень читає вірш Ліни Костенко.

Це ж треба мати сатанинський намір,
чаїть в собі невиліковний сказ,
щоб тяжко так знущатися над нами,
та ще й у всьому звинувачувати нас!

На сцену виходять син і мати. Інсценоване виконання вірша.

Син.

Чому, моя мамо, так небо стемніло?
Чому, моя мила, так тужить душа?
Лелеки знялись і у вись полетіли,
За ними, матусю, полинув і я.
Ти не плач, моя нене, не сумуй, не жалій.
Я вернуся додому із першим світанком,
Ти вікно відчини у кімнаті моїй
І повісь тую білу, квітчасту фіранку.
Ти спечи мені, мамо, святий білий хліб,
Поклади на рушник той, яким проводжала
На загибель мене, на Український той схід,
Де куля проклята мене в тебе забрала.
Я вернуся, матусю, у ранній весні,
Завітаю до тебе в жарку літню пору,
Звеселю я сумні, осінні дні,
Я вернуся, матусю, хоч зима зовсім скоро.
І прийду я до тебе у ніжній сні,
Розкажу, як нелегко без тебе живеться,
Розкажу, як живеться мені без війни,
Розкажу, як живу я із кулею в серці.
Хоча ні... Не живу! Я ж загинув, рідненька!
Я лелекою білим додому несусь!
Ти пробач, моя мила, моя сивая ненько,
Що ніколи додому живим не вернусь...

Мати.

Синочку, рідний, чуєш, як курличуть
У синім небі сумно журавлі?
Вони ж тебе до себе, сину, кличуть,
А ти лежиш в холодній цій землі.

Син.

Я чую, мамо, чую, як співають
Мені над Україною пісні.
Ти не журись, я крила розпростаю
І прилечу до тебе уві сні.
Українським рушником зітру сльозину
І поцілую в сивеє чоло...

Мати.

О, синку рідний, мій єдиний сину,
Як хороше б мені тоді було!

Учень.

Стоїть старенька мати на могилі
І навіть квіти плачуть мовчазні.
Від сина погляд відвести не в силі,
А син довічно житиме у сні.

1 учень.

Стільки років щасливої тиші,
Та вривається голос в ефір,
Що благає. Нагадує. Кличе:
Захистіть, збережіть, люди мир!

2 учень.

Кожен день, кожен час пам'ятайте,
Скільки жертв нам війна принесла!
Все, що можна, для миру віддайте,
Збережіть для нащадків життя!
Акапельно виконується пісня "Мальви".
Заснули мальви біля хати,
Їх місяць вийшов колихати.
І тільки мати не засне,
Мати не засне, жде вона мене

Ой, мамо рідна, ти мене не жди –
Мені в наш дім ніколи не прийти.
З мого серця мальва проросла
І кров'ю зацвіла.

Не плач же, мамо, ти ж бо не одна:
Багато мальв насіяла війна.
Вони шепочуть для тебе восени –
Засни, засни, засни, засни.

У матерів є любі діти.
А у моєї – тільки квіти.
Самотні мальви під вікном,
Мальви під вікном заснули вже давно.

Як зійде сонце, вийди на поріг,
І люди вклоняться тобі до ніг.
Пройдися полем – мальви буйних лук
Торкнуться твоїх рук.

Життя, як пісня, що не віддзвенить.
Я в мальвах знов для тебе буду жить.
Якщо ж я ласку не встигла принести,
Прости, прости, прости, прости...

На сцену виходять учні.

1 учень.

Не розчаровуйсь в Україні,
А розумій її печаль.
Що робиш ти для неї нині –
У себе спершу запитай.

2 учень.

Не розчаровуйсь в Україні,
Вона свята, а грішні – ми.
В її недолі часто винні
Її ж бо дочки і сини.

3 учень.

Не розчаровуйсь в Україні,
Ідеї волі певним будь.
Бо тільки той є справжнім сином,
Хто вміє неньку захистить.

4 учень.

Не розчаровуйсь в Україні,
Вір, що мине важка пора,
Розквітне пишний цвіт калини,
В садах достатку і добра.

1 учень.

Ми з вами – молодь України,
Палка любов в наших серцях,
Майбутню волю Батьківщини
Тримаємо ми в своїх руках!

2 учень.

Ми з вами – сила України!
Рушійна сила змін, життя.
І процвітання Батьківщини
Є сенсом нашого буття!

3 учень.

Ми з вами – квіти України!
У нас уся її краса!
Квіт калиновий не загине,
Доки вогонь в нас не згаса!

4 учень.

Не вмерла наша Україна,
Не вмере в далекії літа.
І там, де гори й полонини,
Дніпро, пшеничні поля.

1 учень.

Степи, лани, де пісня лине
Дзвінка й душевна солов'я.
То все є наше, українське,

То наша рідная земля!

2 учень.

Земля, в якій все злеє зникне,
А добре – пишно розквіта,
Де люди будуть жити в мирі,
Свобода й мудрість де свята!

1 ведучий. Цю трагічну чорну сторінку нашої з вами історії неможливо вирвати чи переписати. Вона назавжди закарбувалася в душі українського народу. Ми можемо тільки перегорнути її та почати нову сторінку, нову історію незалежної та процвітаючої України. Україні, у якої все буде добре!

Виконання пісні хором "Все буде добре".

Я пам'ятаю час, коли лиш починався світ.
Хто міг, той підіймався та йшов.
Ішов собі високо в гори, взявши у похід
Свою надію сильну, як любов.

Приспів:

Що все буде добре
Для кожного з нас.
Що все буде добре,
Настане наш час.

Я бачив, як навколо нас і долі, і вогні
Все далі й далі змінювали світ.
І ми все вище, бо в долині небо не таке,
І далі щось веде мене в похід.

Приспів:

І все буде добре
Для кожного з нас.
І все буде добре,
Настане наш час.

І ось, коли ми майже там, де холодно і сніг,
І зовсім близько наша самота.
Бажання сильні, як любов, допоможуть нам дійти,
І буде вся та наша висота.

Приспів:

І все буде добре
Для кожного з нас.
І все буде добре,
Настане наш час.

Список використаних джерел

1. Книга Пам'яті України. Київська область. – К., 1994. – Т. 1. – 171 с.
2. Біографія Сергія Нігояна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.

3. Осташко Л. В. "Небесна Сотня – Герої нашого часу" /Л. В. Осташко // Шкільний бібліотекар. – 2015. – № 10(58) – С. 29–35.

3.2.7. Вечір-зустріч із воїнами-афганцями "Крізь пекло афганської війни" (для учнів 9-11 класів).

*Марусяк О.М., учитель української мови та літератури,
заступник директора з виховної роботи
Ірпінської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 17*

Мета. Розширити знання дітей про історичні події афганської війни: розповісти про односельчан, які служили в Афганістані; виховувати повагу і пошану до воїнів-інтернаціоналістів та матерів, сини яких загинули в Афганістані; формувати почуття інтернаціоналізму, любові до Батьківщини, патріотизму та гордості за приналежність до великого народу.

Наочне оформлення: урочисто прикрашена актова зала, державна символіка, рушники.

Музичне оформлення: Гімн України; вірш "Сльози матері", "Пісня про Україну".

Обладнання: напис "Як це було в 1978 – 1989 рр."; презентації; ноутбук, мультимедійна дошка, проектор.

Запрошені гості: воїни-інтернаціоналісти м. Ірпеня, старшокласники, батьки, інші гості.

Перебіг вечора-зустрічі

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

В. Сухомлинський

1 ведучий.

Минають дні, ідуть роки.

Життя листки перегортає.

А біль Афгану – навіки

В душі людей не замовкає.

Доброго дня, шановні гості та присутні в цьому залі. Сьогодні, у переддень 25-ї річниці з дня виведення радянських військ з Афганістану, на честь Дня вшанування учасників бойових дій на території інших держав, ми зібралися в цій залі, щоб теплими словами вдячності подякувати нашим землякам, ветеранам афганської війни, за чесне виконання військового обов'язку в Афганістані.

2 ведуча. 15 лютого в житті колишніх військових, які пройшли дорогами Афганістану, навіки залишиться як день пам'яті про чужу й жорстоку війну. Афганістан – це мужність воїнів, це вірність солдатській дружбі, це

взаємовиручка і взаємодопомога. Молоді люди йшли туди не за орденами і медалями, вони свято вірили, що виконують свій інтернаціональний обов'язок, вони вірили, що несуть визволення народу Афганістану, вірили, що йдуть не воювати, а захищати. Офіційно це не називали війною, а всього лише воєнною політикою. Але ця компанія тривала 9 років, 1 місяць та 19 днів. Через Афганістан пройшло 620 тисяч радянських військових.

1 ведучий. Що ми знаємо про афганську війну? Можна розказати про ту страшну неоголошену війну, що розтяглася на довгих 9 років, 1 місяць та 19 днів мовою цифр. Будь-яка війна у цифрах – це моторошно й страшно. Для кожного з більш ніж 600 тисяч тих, хто служив в Афганістані, вона була й залишається своєю. У рідні домівки не повернулися 13 тисяч 833 юнаки колишнього Радянського Союзу, 312 – пропали безвісти, доля 330 – невідома.

Читець.

Заплакало небо дощами...
Біль і туга зійшлися клином.
Свистіли кулі над Афганістаном,
Прощається мати із сином.
Котилися сльози рікою,
Ще б жити – та віку немає,
Лишилась невістка вдовою
Й онучка за батька питає.
Прощається мати із сином...
Прощаються гори й долини,
І більшого горя немає –
Як жити самій без дитини?
Лиш чорна хустина. Німа домовина...
"Прости", – ледь шепоче вустами.
Та чорна хустина – то туга за сином,
Заплакало небо дощами...

1 ведучий. До слова запрошується вчитель історії.

Учитель історії. Ми повинні розуміти трагізм участі в афганській війні тоді ще радянських людей, бо через Афганістан пройшло їх з України більше 160 тисяч. 27 грудня 1979 року були введені десантні частини в Баграм, Кабул та інші великі міста, а згодом вони втяглися в бойові дії на всій території. Присутність чужоземних військ викликали стихійний опір народу. Пік бойових дій припав на 1984 – 1985 роки. Для тисяч наших солдат, їхніх батьків і матерів, дружин, дітей розпочалася жорстока, кривава війна в Афганістані. Тривожні дні чекання, безсонні ночі та тривоги. Посивіли батьки. Тривожними були ці роки і для тих батьків, сини яких служили не в Афганістані, а на території колишнього Радянського Союзу. Де б не служив солдат, він у будь-який момент міг потрапити до Афганістану. Тому й не було спокою в Україні всі 10 років афганської війни, яка тривала вдвічі довше, ніж Друга світова війна.

2 ведуча. Скільки їх – юнаків – голубооких, русявих, чорнявих, одружених і тих, до яких не прийшло ще кохання, загинуло на тій землі. Не можуть матері забути загиблих і покалічених синів, а дружини та діти –

чоловіків і батьків. Ми маємо знати про страшні події безглуздої афганської війни й пам'ятати, що і серед нас живуть люди, які у 20-30 років стали свідками й учасниками воєнних дій.

1 ведучий. Щороку в цей день схилятимуть знамена над полеглими, подаватимуть на службу Божу за тих, які загинули, лунатимуть скупі тости тих, хто вижив. Вони згадуватимуть військову дружбу, людську честь, мужність побратимів. Попри смерть, втрату друзів, пролиту кров, вони пам'ятатимуть Афганістан, який багато чого навчив їх.

2 ведуча. За довгих 10 років цієї війни на цвинтарях з'явилося багато свіжих могил з фотографіями юних облич. Останки загиблих воїнів привозили в оцинкованих гробах. І не було у батьків упевненості в тому, що ховають вони свого сина чи когось іншого... І ще довго ятрить душу запитання без відповіді. Навіть на могильних плитах довго забороняли писати справжню причину загибелі. Не забудеться це горе, не від болить іще кілька поколінь.

1 ведучий. І ми маємо пишатися їхньою мужністю, героїзмом, подвигом.

2 ведуча. До слова запрошуємо колишнього афганця, нашого земляка.

Учасник війни в Афганістані. Будь-яка війна – це катастрофа для людства, вона зневажає найбільшу цінність на Землі – життя. Покоління афганців пройшло кривавими дорогами війни, залишаючи на них свої життя. У Афганістані загинув мій товариш, якому виповнилося 20 років... Пам'ять про нього навіки житиме в моєму серці. Це було на світанку, на нашу колону напали моджахеди, зав'язався нерівний бій, піднялася велика піщана буря. Це було нестерпне пекло війни. Наші воїни проявляли хоробрість і відвагу, благородство дружби і взаємодопомоги, нестерпно переживали загибель своїх товаришів.

Звучить фонограма пісні "Комбат", сл. О. Шагалова, муз. І. Матвієнка.

А на війні, як на війні, солдати бачать маму у сні,

А на війні, а то вона, а все серйозніше, ніж в кіно...

Учні вручають подарунки воїнам-інтернаціоналістам.

Учень.

Ховали інтернаціоналіста,

Блищала глухо цинкова труна,

Нестерпно пахло тополіним листом,

І плач дівочий танув, як струна.

Руда земля розверзлась чорнорото,

Чекає хижо, мовчки на своє.

А мати на колінах у болоті

Обмацує труну: "Чи ж він там є?!!"

Стоять, відводять погляд вбік солдати

І шепотить сержант, ледве чути:

"Не велено... Не можна відкривати...

Не велено.."

Уже струмки течуть,

Уже весна така глибока, рання.

Учора вже летіли журавлі.

Таке врочисте вийшло поховання:
Школярики стоять, учителі.
А голосок дівочий квилить, квилить,
Соромиться кричати на весь світ..
Кого клясти, кого назвати винним?
І що той світ? Хіба він дасть одвіт?
На хрест сусідній похилився тато,
Похнюпились братики малі –
В селі ховали воїна-солдата
У мирному українському селі.
Учень читає вірш "Сльози матері".
Вже скільки років проминуло,
А біль у серце б'є і б'є...
Батьки старенькі, сивочолі,
Стоять під пам'ятником чорним,
Де вибито ім'я твоє.

Синочку, синку! Орле сизий!
Тобі було лиш дев'ятнадцять,
Ой, як же важко на чужині
Зустріти смерть свою зненацька!

Чужі люди, чужа віра,
Чужа та країна!
Які ж бо-то лиходії
Забрали в нас сина?!

Хай прокляті навіки будуть
Ті, хто почав війну в Афгані,
Хто тисячі синів прислав нам
Назад у "чорному тюльпані"!

За що? За що так поступила доля
З тобою, з ними – із багатьма?
Як приземлявся "тюльпан" той чорний,
То день – не день ставав – пільма!

Єднаймося матері усього світу!
Єднаймося проти зброї і війни!
Хай сміються під сонечком радісно діти.
Хай живими залишаться Ваші сини...

Сльози матері зрошують чорний граніт,
Протирає хустинкою сина лице,
Батько в розпачі стис кулаки – і мовчить...

Хто їм скаже: як витерпіть горе оце?!

І ведучий. За кожним воїном-афганцем – життєвий подвиг, своя доля. Хтось повернувся цілий і неушкоджений, а хтось – скалічений.

Афганістан... Він став синонімом людського лиха, справжнього пекла: палюче сонце зранку, спекотний вітер-афганець, пісок, що не дає дихати, і завжди хочеться пити. І в цій суворості народжувалися вірші, які згодом ставали піснями.

Учень.

Старенька мати йде до свого сина,
Гранітні плити плачуть під ногами,
Стукоче серце в грудях, ниє спина:
Синочку, рідний, йди в обійми мами.
Тече сльоза і падає на плечі.
Із стели очі дивляться хлоп'ячі.
Їм тільки жити, жити і творити,
Вони ж навіки залишаються дитячі.

Учениця.

Стоїть старенька й плаче. Ні, ридає...
Перед очима в неї похоронка,
І бій, що котрий день вже не згасає,
І у землі пекуча та воронка.
Синочку, рідний, чуєш, як курличуть
У синім небі сумно журавлі?
Вони ж тебе до себе, сину, кличуть,
А ти лежиш в холодній цій землі.

Учень.

Я чую, мамо, чую, як співають
Мені над Україною пісні.
Ти не журись, я крила розпростаю
І прилечу до тебе уві сні.
Вкраїнським рушником зітру сльозину
І поцілую в сиве чоло.
О, синку рідний, мій єдиний сину,
Як хороше б мені тоді було!

Учениця.

Стоїть старенька мати на могилі,
І навіть квіти плачуть мовчазні.
Від сина погляд відвести не в силі,
А син довічно житиме у сні.

І ведучий. Ветерани-афганці!

Скільки горя випало на ваше покоління!

Але ви мудрі.

Ви умієте прощати і любити.

Повідайте, повідайте синам,

Повідайте всім дітям, ветерани,

Які шляхи пройти судилось вам
Крізь полум'я Гардеса й Кандагара.

1 ведучий. Дедалі більше віддаляють роки від нас ту війну, але стоять обеліски, які будуть вічно нагадувати про тих, хто не повернувся до батьківської хати. Ушануймо пам'ять загиблих хвилиною мовчання.

Поставте скибку хліба на стакан
І голови схиліть в скорботі вічній
За тих, кого убив Афганістан,
Чиї він душі зранив і скалічив.

О, Україно! Ніжно пригорни
Усіх живих синів своїх, як мати,
Щоб ми уже не бачили війни,
Не чули щоб ніколи звук гармати.

Хвилина мовчання. Звучить музична фонограма (Альбіоні "Адажіо").

До приміщення заходять діти із запаленими свічками в руках, шикуються в ряд (за кількістю загиблих воїнів) і називають імена загиблих воїнів-інтернаціоналістів.

2 ведуча. Більше 50 років тому було покладено край фашизму. Діди наші думали, що та війна – остання. Вони не знали, що їх онуків також називатимуть ветеранами. Давайте ж і ми з вами будемо пам'ятати ветеранів, виявлятимемо розуміння до тих, хто пройшов війну і для кого вона триває досі. У спогадах, снах і думках. Вони цього заслуговують.

Звучить пісня "Про Україну".

Учениця.

Сплигло, минуло літ уже десяток.
Сьогодні мама майбутнього солдата – я.
І я чекатиму колись на сина...
Хай збереже моя дитина
Калини цвіт і вишень біле диво,
І мирних ранків сонячність щасливу,
І нашу вдячність нескінчену,
І України славні знамена!

1 ведучий. Так, ми повинні розуміти їх. Нехай же наша виховна година не закінчується і після дзвінка. Прийдіть додому, розкажіть про почуте своїм батькам, сусідам, однокласникам, бо про це повинен знати кожен, бо про це повинні пам'ятати всі.

2 ведуча. На закінчення сьогоднішньої зустрічі хочеться побажати миру у вашому домі, сонячних ранків, мирних світанків, квітів довкола, радісного сміху дітей і внуків у ваших домівках. Щастя вам, здоров'я, миру і добра.

Список використаних джерел

1. Андрієнко Н.М. Сторінками Афганської війни / Андрієнко Н.М., Юрченко І.М., Федоренко Г.В. // Виховна робота в школі. – 2015. – № 3 (124). – С. 33–36.

2. Комбат (пісня) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.

3. Сорока О.В. Афганістан – чия у тім вина? / О. В. Сорока // Шкільний бібліотекар. – 2013. – № 2 (26). – С. 25–28.

3.2.8. Музейний урок "Пам'яті вірні" (до 70-річчя визволення міста Білої Церкви)

*Ренкас В. Г., учитель історії та правознавства,
керівник гуртка "Пошук" Білоцерківської
загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6*

Мета: поглибити знання учнів про подвиг наших земляків у Великій Вітчизняній війні; підвищити пізнавальний інтерес до історії рідного краю; формувати навички пошуково-дослідницької роботи; виховувати почуття патріотизму, гордості за внесок воїнів-земляків у Велику Перемогу.

Наочне оформлення: квіти, військовий реквізит.

Місце проведення: музейна зала

Обладнання. диски; слайди; плакати періоду Великої Вітчизняної війни.

Перебіг заходу

Вступне слово вчителя. За мужність і героїзм, проявлені під час визволення нашого міста – Білої Церкви, 500 солдатів і офіцерів було нагороджено орденами і медалями. Семи частинам і з'єднанням, які особливо відзначились у боях за визволення Білої Церкви, було присвоєно звання "Білоцерківська". Кілька військових частин було нагороджено орденами Червоного Прапора, а Першу окрему Чехословацьку бригаду – орденом Богдана Хмельницького.

Та нелегко давалася перемога: лише під час визволення Білої Церкви загинуло 1800 радянських солдат і офіцерів, 89 солдат Чехословацької бригади. Їх навечно прийняла білоцерківська земля, але пам'ять про визволителів буде вічно жити в людських серцях.

1 ведучий. Тяжке випробування випало на долю жителів нашого міста: 902 дні тривала окупація Білої Церкви.

2 ведуча. 4 січня 1944 року Біла Церква була визволена від гітлерівців. Наші славні прадіди й діди зробили все, щоб ми могли з честю та гордістю називати себе їхніми нащадками.

1 ведучий. Білоцерківська земля народила 14 Героїв Радянського Союзу.

2 ведуча. У нашому місті 8 травня 2009 року в Парку Слави було урочисто відкрито Алею Героїв. І тепер до Вічного вогню ми йдемо цією алеєю.

1 ведучий. Доля кожного із героїв гідна нашої уваги.

2 ведуча. Пропонуємо дослідження учнів гуртка "Пошук" про героїв-визволителів.

Розповіді учнів про Героїв Радянського Союзу.

1 учень. Розповідь про Героя Радянського Союзу – Г. В. Короткова.

У вересні-жовтні 1943 року розгорнулася героїчна боротьба за річку Дніпро, на якій німці намагалися створити неприступну лінію стратегічної оборони (Східний вал). Кульмінацією битви за Дніпро було визволення Києва від окупантів. Ціною величезних людських втрат радянські війська звільнили місто Київ 6 листопада 1943 року. Близько 8 мільйонів українців загинули під час Великої Вітчизняної війни та під час форсування Дніпра. За подвиги, проявлені у форсуванні Дніпра, більше 2 тис. воїнів були удостоєні звання Героя Радянського Союзу. Серед визволителів столиці України були й білоцерківці.

Герман Коротков, як і багато його однолітків, за законом військового часу був призваний до лав армії у сімнадцять із половиною років. Залишивши рідну домівку в далекій Удмуртії, він пішов на фронт. Герман Володимирович Коротков народився 16 листопада 1925 року в місті Сарапул, що на річці Кама, у сім'ї робітника. Ще в дитинстві він залишився без батька. 1940 року, закінчивши 7 класів, він пішов працювати робітником у Селігерський ліспромгосп.

2 учень. У березні 1943 року Герман був призваний до лав Радянської армії. У той час йому виповнилося 17 років і мав він усього 151 см зросту (нижчих за 150 см зростом на фронт не брали). Але в армію Коротков пішов охоче. "Не дивіться, що я маленький. Я ще підросту", – казав він у військкоматі.

Потім було короткотермінове навчання в Московському кулеметному училищі, а у вересні 1943 року стрілок-кулеметник Коротков був у діючій армії на Воронезькому фронті, у 54-й танковій бригаді 3-ї Гвардійської танкової армії, яка першою підійшла до Дніпра. На правому березі могутньої річки фашисти спорудили міцну лінію оборони: заклали мінні поля, викопали траншеї, зосередили тут велику вогневу міць.

1 учень. Командування Воронезьким фронтом наказало форсувати Дніпро відразу силами тих військ, які вже підійшли до річки, щоб не дати ворогові ще більше закріпитися на правому березі. 29 вересня 1943 року стрілецький кулеметний батальйон, у якому служив Г. Коротков, розпочав форсування ріки.

Гвардії сержант Г. Коротков очолив відділення бійців, яке повинно було серед перших переправитися через Дніпро і тримати на правому березі оборону до підходу основних військових сил. О 19-й годині, із настанням темряви, човни з радянськими бійцями відправлялися від берега (трохи південніше від м. Переяслава-Хмельницького). Першим плів човен із відділенням Германа Короткова. Бійці знали, на що йдуть: вогонь ворожих гармат і мінометів у будь-яку мить міг рознести їхні човни на тріски. До середини Дніпра вдалося дістатися непоміченими. Але тут човен Короткова потрапив під німецькі освітлювальні ракети. Ворог розгорнув мінометний і кулеметний вогонь. Вибухнуло з усіх боків, на човен налетіли хвилі води, час від часу по його бортах ударили кулеметні черги. З'явилися перші втрати – убиті й поранені. Бійці кинулися закривати пробойні в човні – їх виявилось аж 12...

2 учень. Від раннього ранку й до пізньої години бій не вщухав, ворог увесь час атакував, намагаючись зупинити радянські війська.

30 вересня вночі група бійців під керуванням гвардії сержанта Г. Коротков під кулеметним і мінометним вогнем противника, переправившись на правий берег Дніпра, вступила в нерівний бій. Бійці зуміли вибити ворога з укріплених позицій і утримували їх до переправи батальйону, частина якого закріпилася на правому березі. Інші його підрозділи були ще на лівому. Тому необхідно було якомога швидше переправити їх. Тієї ночі Герман Коротков зробив на човні ще 11 рейсів через Дніпро під шквальним вогнем німців, переправляючи солдатів батальйону.

Завдяки хоробрості радянських солдатів, Київ було звільнено 6 листопада 1943 року. А одному з його визволителів – Герману Короткову – лише 16 листопада виповнилося 18 років.

Наступного дня вийшов Указ Президії Верховної Ради СРСР про присвоєння звання Героя Радянського Союзу гвардії сержанту Короткову Герману Володимировичу за героїзм, проявлений під час форсування Дніпра та закріплення плацдарму на його західному березі.

1 учень. Третя гвардійська танкова армія, що форсувала Дніпро, відразу пішла в наступ на визволення Правобережної України. Того ж 1943 року Г. Коротков був удостоєний ще однієї високої нагороди – ордена Червоної зірки. Танковий десант, у складі якого знаходився Герман, увірвався в місто Васильків, що під Києвом. Поранення отримав кулеметник-радист танка. Герман замінив його. Фашистський снаряд пробив башту танка. Гармата вийшла з ладу. Загинув баштовий стрілок. Машина зупинилася, і німці кинулися на неї, але в цей час танк "ожив": по ворогу ударив танковий кулемет, за яким був сержант Г. Коротков...

У складі 3-ї Гвардійської танкової армії Г. Коротков пройшов великий бойовий шлях, визволяючи від німецько-фашистських загарбників Україну, Румунію, Австрію. Двічі було тяжко поранений у голову і плече.

2 учень. Уже після закінчення Великої Вітчизняної війни Герман Коротков закінчив Саратовське військово-танкове училище і пройшов нелегкий шлях офіцера-танкіста.

Заступник командира з технічної частини офіцер Г. Коротков завжди відповідав за боєздатність бронетехніки. Під час служби на Кавказі, у Східній Німеччині приходив увечері додому у свою кімнату в комунальній квартирі, пропахлий соляркою і мастилом. Герману доводилося носити переважно не офіцерську форму, а танкістський комбінезон. До речі, на початку 60-х років гвардії майору Короткову було доручено в числі перших у Радянській Армії готувати танки й переправляти їх за спеціальним обладнанням через Ельбу дном ріки. "Було це мабуть, не набагато легше, ніж форсувати Дніпро в 1943-му", – згадував ветеран.

1 учень. У 1971-му році Герман Володимирович у званні підполковника пішов у запас, але продовжував працювати на підприємствах Білої Церкви. Тривалий час він працював у ремонтно-механічному цеху Білоцерківської взуттєвої фабрики, звідки наприкінці 1985 року пішов на пенсію.

Герман Володимирович указом Президента України № 1329/99 від 14 жовтня 1999 р. із нагоди 55-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні нагороджений українським орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

У 2004 році на честь 60-річчя визволення України від фашистських загарбників Президент України надіслав подяку Г. В. Короткову. Ця людина введена до "Золотого фонду" міста Білої Церкви. А жив цей герой скромно на вулиці Новій у старенькому двоповерховому будинку, ніколи не вихваляючись своїм званням. Такими виховав і своїх дітей.

Він знав, що таке насправді служити Батьківщині. Мало хто в Білій Церкві, побачивши худорлявого дідуса, який помаленьку йде до свого дому, знав, що це йде Герой. Його подвиг не був гучно розписаним. Але саме на таких людях тримається світ.

Помер Г.В.Коротков 9 грудня 2005 року. Похований у м. Білій Церкві.

1 учениця. Розповідь про Героя Радянського Союзу В. В. Куракіна.

Народився 7 червня 1922 року в селі Тіноводка, тепер Вичугського району Іванівської області, у сім'ї робітника. За національністю – росіянин. Освіта середня. У Червоній Армії з 1940 року. У 1940 році закінчив Коростенську авіаційну школу пілотів (на Житомирщині), у 1941 році – Тамбовську авіаційну школу пілотів, 1942 року – Чкаловське військово-авіаційне училище пілотів.

На фронтах Великої Вітчизняної війни – із жовтня 1943 року. В. В. Куракін – замісник командира ескадрильї 141-го гвардійського полку (9-а Гвардійська штурмова авіаційна дивізія, 2-а штурмова армія, 1-й Український фронт). Гвардії старший лейтенант В. Куракін за роки війни здійснив 92 бойових вильоти для знищення живої сили й бойової техніки противника, у 22-х повітряних боях збив особисто 3 і у групі – 4 ворожих літаки.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 27 червня 1945 року старшому лейтенанту В. В. Куракіну присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

У 1955 році закінчив Військово-повітряну академію. Із 1965 року полковник В. Куракін – у запасі.

Проживав у м. Білій Церкві. Працював у військовій частині 13845.

Нагороджений орденом Леніна, орденом Олександра Невського, 2-а орденами Червоного Прапора, орденами Вітчизняної війни 1 і 2-го ступенів, орденом Червоної Зірки, багатьма медалями.

Помер 9-го травня 2000 року. Похований у нашому місті.

Відкриття пам'ятної дошки О. З. Носовцю

2 учениця. Розповідь про Героя Радянського Союзу О. З. Носовця.

Народився О. З. Носовець 25 червня 1915 року в селі Солов'ївка, тепер Климівського району Брянської області в сім'ї селянина. Росіянин за національністю. Закінчив Смоленський технікум, аероклуб. Працював у Смоленській обласній споживспілці. У Червоній Армії з 1938 року. 1940 року закінчив Харківське військово-авіаційне училище.

На фронтах Великої Вітчизняної війни – з червня 1941 року – інструктор із навігації, замісник штурмана 14-го гвардійського полку (5-ї Гвардійської авіаційної дивізії, 4-го гвардійського авіаційного корпусу).

Гвардії майор О. З. Носовець до червня 1944 року здійснив 251 бойовий виліт на бомбардування військових об'єктів у глибокому тилу противника, доставляв вантаж для партизанів, частин Народно-Визвольної армії Югославії і партизанам Чехословаччини.

Звання Героя Радянського Союзу присвоєно 5 листопада 1944 року. У 1948 році закінчив Вищу офіцерську льотно-технічну школу. Із 1958 року – полковник запасу. Жив і працював у місті Білій Церкві.

У 1995 році переїхав до Москви.

О. З. Носовця нагороджено двома орденами Леніна, трьома орденами Червоного Прапора, орденом Олександра Невського, орденом Великої Вітчизняної війни 1-го ступеня, орденом Червоної Зірки, медалями.

У Парку Слави

3 учениця. Розповідь про героя Радянського Союзу В. І. Логинова.

Володимир Іванович Логинов народився 15 вересня 1923 року в місті Білій Церкві в сім'ї робітника. Із перших днів війни добровольцем пішов на фронт. Після закінчення військової школи командував взводом, потім – ротою, батальйоном.

У березні 1945 р. роті В. Логинова необхідно було здійснити 12-кілометровий нічний марш, щоб форсувати Західний Буг, захопити плацдарм і забезпечити переправу головних сил полку. Скориставшись знаннями місцевих жителів та їхньою допомогою, рота В. Логинова зуміла перейти через болото й підійшла до німців із тилу. Фашисти в паніці почали розбігатися, тому що не чекали атаки радянських військ. Багато гітлерівців здалися в полон. Ворожий гарнізон був розгромлений. Оговтавшись, німці почали артилерійську й танкову атаку. Незважаючи на запеклий бій, В. Логинов із воїнами зуміли

утримати захоплене радянськими військами село Новоселки, що під Брестом. Це забезпечило прохід полку до залізниці.

4 учениця. Коли був утрачений зв'язок із полком, В. Логинов із бійцями кинувся до шосе, на якому вони підбили 7 танків, із якими загорілися й інші машини. Вчасно атакувавши, загін В. Логинова ліквідував прорив ворога. Оточене угруповання німців було розгромлене. За героїзм у форсуванні й утриманні плацдарму на річці Західний Буг Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24.03.1945 р. В. І. Логинов був удостоєний звання Героя Радянського Союзу.

Після війни він закінчив Військову академію ім. Фрунзе, а в 1963 р – Академію Генерального штабу.

Гордість школи № 1, її випускник, Герой Радянського Союзу Володимир Іванович Логинов, який навчався в ній із 1931 до 1941 року. На будинку школи 1 травня 1976 року було встановлено меморіальна дошка. Школа № 1 носить ім'я Героя Радянського Союзу.

3 учениця. Із 1964 року полковник В. Логинов – у запасі. Проживав у Москві. Трагічно загинув 27 квітня 1966 року. У колекції краєзнавчого музею є дві шинелі, які належали полковнику В. І. Логинову. Нагороджений орденами Леніна, Червоного Прапора, Вітчизняної війни 1-го ступеня, Червоної Зірки, медалями.

Герой Советского Союза
ЛЮДМИЛА МИХАЙЛОВНА ПАВЛІЧЕНКО

5 учень. Розповідь про Героя Радянського Союзу Л. М. Павліченко.

Старожили нашого міста пам'ятали тендітну руську дівчину довоєнних років Людмилу Михайлівну Павліченко, яка народилася в 1916 році і зросла в нашому місті над Россю, прославила його своїми безсмертними подвигами в боях із фашистськими загарбниками. Тут закінчила 9 класів, потім життєва дорога привела її до Києва, де працювала шліфувальницею на відомому заводі "Арсенал" і водночас навчалась у 10 класі, здобуваючи середню освіту. Плекала мрію вступити до вищого навчального закладу, і невдовзі її мрія стала реальністю. У 1937 році Людмила вступила до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка.

6 учень. Ненависть до ворога була притаманна однаковою мірою й чоловікам, і жінкам. Нелегка доля лягла на плечі нашої землячки. Лиховісні перші дні війни покликали її на фронт ще зовсім юною. Війна застала Людмилу в Одесі, куди вона приїхала, щоб закінчити свою дипломну роботу.

Л. Павлыченко добровільно пішла на фронт і боролася в лавах Червоної Армії. За короткий час вона оволоділа снайперською гвинтівкою, із якою пройшла від Севастополя до Берліна, і била фашистів. Після Одеси як снайпер 25-ї Чапаєвської стрілецької дивізії, відзначилася в обороні Севастополя. Людмила поклялась не випускати з рук гвинтівку, доки не буде вигнаний останній фашист.

За відвагу, воєнну майстерність, мужність, проявлену в боротьбі з ворогом, наша землячка 25-го жовтня 1943 року удостоєна високої нагороди – звання Героя Радянського Союзу.

5 учень. Після боїв за Севастополь, Людмилу Павліченко викликали в Москву, у Головне політичне управління, де їй сповістили, що Елеонора Рузвельт (жінка президента Ф. Рузвельта) і Асоціація американських студентів запрошують радянських студентів-фронтовиків відвідати США. Усім хотілось подивитись на цього мужнього тендітного снайпера. Побувала вона і в Канаді, і в Англії.

У своїх виступах Людмила Михайлівна не втомлювалась розповідати про стійкість, мужність, вірність своєму обов'язку в боротьбі з ненависним фашизмом. А на запитання: "Скільки фашистів Ви убили в бою?" – відповідала: "309".

Згодом, закінчивши університет, жила в Москві.

26 жовтня 1974 року обірвалося життя полум'яної патріотки. Але ім'я легендарної захисниці нашої Батьківщини, справжнього воїна, всевидючого снайпера Людмили Михайлівни Павличенко, без перебільшення, золотими літерами вкарбоване в історію безсмертя. Похована Людмила Павліченко в Москві.

7 учениця. Житомирсько-Бердичівська операція.

25 грудня 1943 року Ставкою Верховного головнокомандування була розроблена Житомирсько-Бердичівська операція, у план якої входило визволення Білої Церкви. Наприкінці грудня 1943 р. розпочалася Білоцерківська визвольна операція, яку було доручено 40-й армії 1-го Українського фронту.

Фашисти не хотіли втрачати міста на Росі, вважаючи його зручним для нового наступу на Київ і відкритими ворітьми на південь. Тут містилися бази для постачання військ, системи дотів та окопів, дротяні протитанкові і протипіхотні перешкоди. Біла Церква була головним пунктом опору на лівому фланзі наддніпрянського угруповання противника. Ворог чинив найсильніший опір. До 29 грудня радянські війська оволоділи населеними пунктами Руда, Шамраївка, Сквир. Далі тримали курс на Тетіїв, Ставище, Володарку.

Здійснення задуманих планів із визволення міста було розпочато вранці 1 січня 1944 року. 74-а стрілецька дивізія форсувала р. Рось і розпочала марш Біла Церква – Фурси – Чмирівка.

8 учень. Біла Церква майже з усіх сторін була оточена радянськими військами. Кільце навколо міста стискалося все більше.

Першими вступили в бій з фашистськими батальйонами 140-й та 142-й стрілецькі полки 340-ї дивізії полковника І. Зубарева. О 14.00 3 січня 1944 року

фашисти ввели в бій всю артилерію з опорного пункту Січневий прорив та із центру міста. Особливо жорстокі бої велись у цей день на північному заході в районах Січневого прориву, залізничного вокзалу та МТС.

У ніч з 3-го на 4-е січня 1944 року наші частини зуміли прорвати оборону ворога. Першим прорвався у місто з боку "Горбатого" мосту танк Костянтина Турчанінова. Війська Радянської Армії та Першої окремої Чехословацької бригади почали рішучий штурм міста, і до 6 години ранку 4 січня 1944 року місто було повністю визволено від німецько-фашистських загарбників.

Білоцерківці свято бережуть пам'ять про тих, хто був солдатом на тій війні.

1 ведучий. Подвиги полеглих захисників Вітчизни, їхня стійкість і мужність увічнені у бронзі та граніті пам'ятників, у мармурі обелісків, у назвах вулиць і районів міста.

Учениця читає поезію *О. Борщенка "Солдат"*.

Його вбивали в кожному бою,
Хоч зла нікому за життя не скоїв.
Він просто землю захищав свою –
Одвічний рядовий, солдат і воїн.
Він падав жертвою за когось і комусь.
І смерть йому служила п'єдесталом,
Але не тільки вбитому йому –
Служила маршалам і генералам...
Його вбивали в кожному бою,
Та він виходив переможцем з бою.
За це й стоїть в почесному строю –
Одвічний рядовий, солдат і воїн!

1 ведучий. Звертає увагу на експозицію музею "Пам'ятні знаки Білої Церкви".

1 учень. Пам'ятний знак співробітникам і студентам Білоцерківського аграрного університету.

У перші тижні війни близько 2 тис. 800 білоцерківців добровільно вступили до народного ополчення. Серед них було 1642 студенти й викладачі сільськогосподарського інституту, які 8 липня 1941 року вирушили на фронт. Пам'ятник тим, хто загинув на фронтах і не повернувся до Білої Церкви, відкритий у 1977 року в мальовничому сквері поруч із головним корпусом Білоцерківського національного аграрного університету.

2 учень. Пам'ятний знак "Літак".

Пам'ятник установлений у 1981 році поблизу трьох вулиць, названих на честь радянських воїнів-пілотів – Марини Раскової, Валентини Гризодубової та Сігізмунда Леваневського, які брали участь в боях у визволенні міста під час Великої Вітчизняної війни.

3 учениця. Пам'ятний знак на висоті 208,4 м.

Цей знак установлений на честь радянських і чеських і словацьких воїнів, які загинули в ході звільнення міста в період із 3 до 4 січня 1944 року.

Вороги розташували тут спостережний пункт, і радянські війська не могли звільнити місто.

Тоді воїни Радянської Армії, чехи та словаки, підійшли з тилу – від Трушків через р. Рось та через парк "Олександрія". Коли був знищений пункт спостереження, була звільнена Біла Церква.

4 учень. Пам'ятний знак командного пункту 232-ї стрілецької дивізії.

Звільнивши місто, дивізія з боями дійшла до Берліна. Пам'ятний знак відкрито 9 травня 1970 року.

5 учениця. Пам'ятний знак "Танк Т-34".

На світанку 4 січня 1944 року першим до міста увірвався екіпаж танку Т-34 лейтенанта Костянтина Турчанінова, якого було смертельно поранено. Одну з вулиць міста назвали його іменем.

Пам'ятний знак – "Танк Т-34" – установлений до 25-річчя Перемоги на в'їзді до Білої Церкви. Бойову машину, яка дійшла до Праги й Берліна, танк Т-34 1943 року випуску, передало місту Київське танкове училище.

6 учень. Курган "Скорботна мати".

Пам'ятний знак "Скорботна мати", споруджений на честь визволителів міста, – спомин про сотні наших співвітчизників, закатованих фашистами в роки минулої війни. Протягом 1941-1943 років гітлерівськими окупантами в м. Білій Церкві було знищено майже 45 тис. радянських військовополонених, партизан, підпільників, цивільних жителів міста і району.

На Кургані також поховані 122 воїни 232-ї та 340-ї стрілецьких дивізій, які загинули в районі "Горбатого" мосту.

7 учениця. Меморіальний комплекс "Парк Слави".

Меморіальний комплекс "Парк Слави" присвячений радянським і чехословацьким воїнам, які загинули в районі Білої Церкви в 1941-1945 роках. Відкритий у 1975 році. Тут спочивають воїни з місць поховань, що були раніше в різних районах міста: на майдану Волі, поблизу залізничного вокзалу, у парку Олександрія, в мікрорайоні Заріччя тощо. Сотні прізвищ радянських, чеських і словацьких воїнів уже встановлено, десятки залишаються невідомими, та пам'ять про їх подвиг вічно житиме в серцях білоцерківців.

На сцену виходять учні 9-го класу.

Учень *читає вірш В. Бровченка "Недожаті жнива".*

В серпні не брали ми в руки серпи,
Бо руки тримали зброю,
Бо наші достиглі пшеничні степи
Були тоді полем бою.

Нива – по колосу ходять зайці!
Місяць над степом стоїть в караулі.
З боку одного – наші бійці,
З другого – ворог – на відстані кулі.

Нібито тихо. Тривожний ландшафт.
Білі хати почорніли від туги.

І не змогла гречкосійна душа
Стерпіть над хлібом наруги.

Вийшов солдат –
Степові сват –
В ніч із траншеї-яруги.
Поповзом ниву розтерзану жав,
Праці віддавши душу і тіло,
Місяця серп йому помагав,
Поки на сході задніло.

Бачить пришелець, щось тут не те,
І не збагнути йому, що за диво:
Звечора поле було золоте,
Нині ж простерлася вижата нива.

Бачить снопи, як бійці, на стерні,
Все те пече його, злостить і муля.
Він ще не знає, що в цій стороні
Кожна зернинка – фашистові куля.

Бою розкручувалась круговерть,
Мов розтривожений улій.
Полям ходила солдатова смерть,
Так недалеко, на відстані кулі.

Стало на світі більше вдовиць.
Хлібові трудно служивши і чесно,
Воїн лежав між снопів горілиць,
Стягнутий ременем, як перевеслом.

І пропливли над солдатом віки.
Діти... колгоспи його й комнезами.
Ті, що стояли покіль, колоски
Чорними впали на нього сльозами.

...Хвилі пшеничні біжать вдалину
На тому ж таки на вічнім лану.
Внучка мені, як маленька царівна:
– Що це ти, діду, усе про війну,
А про казкове коли, про чарівне?

І, примруживши очко,
Намагається глянуть на сонце

Крізь бублика рум'яного.

– Постривай, дочко.

Спершу могилку солдатську доглянемо.

Ведучий 1. Герої України, які віддали своє життя за нашу неньку Україну. Назви деяких вулиць у нашому місті пов'язані з подіями Великої Вітчизняної війни. Це зокрема:

Імена героїв, на честь яких названі вулиці міста Білої Церкви.

Учениця читає список вулиць.

У нашому місті для увічнення пам'яті про героїв війни значна кількість вулиць названа їх іменами. Це вулиці М. Ф. Ватутіна, Д. Т. Воеводіна, М. Ф. Гастелло, Гвардійська, В. С. Гризодубової, М. М. Громова, І. Т. Зінченка, Д. М. Карбишева, О. Кошового, Ф. Ф. Кошеля, І. Крижанівського, М. А. Кириленка, І. Куценка, В. І. Логинова, О. Матросова, М. М. Мельника, Л. М. Павличенко, Партизанська, І. В. Панфілова, М. М. Раскової, Січневого прориву, К. Турчанінова, Чехословацька, В. І. Чуйкова, О. Т. Гончара.

Ведуча. Завершить наш захід пісня "Степом, степом ..." (сл. М. Негоди, муз. А. Пашкевича) у виконанні шкільного хору.

Степом, степом йшли у бій солдати.

Степом, степом – обрій затягло.

Мати, мати стала коло хати,

А навкруг в диму село.

Степом, степом розгулись гармати,

Степом, степом – клекіт нароста.

Степом, степом падають солдати,

А навкруг шумлять жита.

Степом, степом поросли берізки,

Степом, степом сонце розлилось.

Степом, степом встали обеліски,

А навкруг – розлив колось.

Степом, степом людям жито жати,

Степом, степом даль махне крилом.

Мати, мати жде свого солдата,

А солдат спить вічним сном.

Список використаних джерел

1. Про перейменування вулиць на честь героїв Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. : Протокол виконкому Білоцерківської міської ради № 216 від 23.02.1952 р. // Архівний відділ Білоцерківської міської ради.

2. В пам'яті народу : вічно і поіменно : матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні. – Біла Церква, 2005.

3. Германчук Л.В. Пам'ятники та пам'ятні знаки міста Білої Церкви, пов'язані з подіями Великої Вітчизняної війни : 1941-1945 рр. / Л. В. Германчук // Юр'ївський літопис. – Біла Церква, 2005. – № 4. – С. 49.
4. Жукова М.П. Невгасимий вогонь пам'яті / М. П. Жукова. – Біла Церква, 2008. – 306 с.
5. Книга Пам'яті України. Київська область. – К., 1994. – Т. 1. – 172 с.
6. Книга Пам'яті України. Звятижці. Київська область. – К. : Молодь, 2008. – Т. 2. – С. 8.
7. Майдибура А. Національно-патріотичне виховання / А. Майдибура // Позашкілля. – 2012. – № 10 – С. 21.
8. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навчально-методичний посібник / авт. кол. : Бех І. Д., Журба К. О., Киричок В. А. та ін. – К. : Пед. думка, 2011. – С. 240.
9. Слава Героям // Громадська думка. – 2009. – 8 травня, № 37–38. – С. 1.
10. Фонди Білоцерківського краєзнавчого музею КВ-21598 – ПД-4984; КВ-21597 – ПД-4983.
11. Чорна К. Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності / К. Чорна // Школа (Шкіл. світ). – 2012. – № 2 – С. 68–69.
12. Поети про Білу Церкву [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ogo.ua/articles/view/2015-04-15/40123.html>.

Додатки

Добірка сучасних пісень про героїзм, хоробрість і мужність (з інтернет – посиланнями на відеоролики)

1. «О героизме»: слова й музика Сергей Тимошенко – <https://www.youtube.com/watch?v=KIRi39ytQmQ>
2. «Защитники Донбасса»: слова й музика Віктора Цой – <https://www.youtube.com/watch?v=8G8cvyM5bgA>.
3. «Революция»: слова й музика Дмитрия Масюченка – <https://www.youtube.com/watch?v=amu6f8HN8oE>.
4. «Смуглянка»: слова й музика -
5. «Запах війни»: слова й музика ТІК – <https://www.youtube.com/watch?v=lKTIqW6z3c0&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8HIoi5Nn&index=6>.
7. «Герої не вмирають»: слова Ігоря Шаврова, музика Микита Рубченко, виконує пісню Анастасія Приходько -

<https://www.youtube.com/watch?v=9MHsiPXqFUM&index=10&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn>.

8. «Присягу двічі не дають»: слова й музика Христини Панасюк – <https://www.youtube.com/watch?v=wOlTxdMMEqk&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn&index=11>.

9. «Білі Лебеді у небесах...»: слова Христини Панасюк, гурту Невічні, музика гурту Невічні – https://www.youtube.com/watch?v=AJ0_duaEt1k.

10. «Білий птах»: слова й музика Ярмака – https://www.youtube.com/watch?v=ynhHqXuU7_A&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn&index=22.

11. «Україна»: слова й музика Сергія Куш – https://www.youtube.com/watch?v=gr_qdxoGguk&index=30&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn.

12. «Слава Україні»: слова й музика Ореста Лютого – <https://www.youtube.com/watch?v=L0084EqyLFo&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn&index=33>.

13. «Письмо солдата»: слова й музика Чехменкова Андрія – <https://www.youtube.com/watch?v=N6cpkUqLycU&index=44&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn>.

14. «Прокидайся»: слова й музика Христини Панасюк – <https://www.youtube.com/watch?v=gwMbR7te1Io&index=47&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn>.

15. «Повстанець»: слова й музика Арсенія Білодубного – <https://www.youtube.com/watch?v=rpOnd7U4cRU&index=50&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn>.

16. «Стоп війні»: слова й музика Чехменкова Андрія – <https://www.youtube.com/watch?v=XJ7LKetNltA&index=51&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn>.

17. «Я люблю Україну». – <https://www.youtube.com/watch?v=xo-ipou5BVw&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8Hloi5Nn&index=53>.

18. «Укроп»: слова Олександра Ткачука, музика гурту «Гайдамаки» – https://www.youtube.com/watch?v=_yrJMOLxdTk.

19. «Чужа війна»: слова Петра Мага, музика Павла Зіброва – <https://www.youtube.com/watch?v=8eY2jcMvrIM>.

20. «Я дочекаюсь тебе»: слова та музика Христини Панасюк – <https://www.youtube.com/watch?v=JiwYFKZKggc>.

21. «Я українець»: слова та музика Анатолія Матвійчука – https://www.youtube.com/watch?v=4jCBXhY_svA.
22. «Я чую» : слова і музика Валерій Харчишин та гурту «Друга ріка» – https://www.youtube.com/watch?v=sahn_Cc-AGo.
23. «Україна» : слова і музика Олега Скрипки – <https://www.youtube.com/watch?v=pIhZ8Q5m-L4&index=61&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8HIoi5Nn>.
24. «Солдати» : слова і музика Tarantinos – <https://www.youtube.com/watch?v=Zhjge58ddMQ&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8HIoi5Nn&index=69>.
25. «Не буди лихо!» Пісні бійців з АТО : слова і музика воїнів АТО – <https://www.youtube.com/watch?v=9Cf2pu3B5Bk&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8HIoi5Nn&index=74>.
26. «Там где птицы не поют» : слова і музика Марії Ветрової – https://www.youtube.com/watch?v=m4sXUp_qLY&index=91&list=PLdaDBKUJmRmPP-XUyeJLJjqOQ8HIoi5Nn.

Добірка художніх та документальних фільмів
(про героїзм, хоробрість і мужність)

Художні фільми

1. «Батальйони просять вогню». Режисер Олександр Боголюбов, Володимир Чеботарьов / 1985 / ССРСР / історичний.
2. «Бункер». Режисер Олівер Хіршбігель / 2004 / Німеччина / драма, військовий, історичний.
3. «Вишневі ночі». Режисер Аркадій Мікульський / 1992 / Україна / драма.
4. «Владика Андрій». Режисер Олесь Янчук / 2008 / Україна / драма, історичний.
5. «Гвардія». Режисер Олексій Шапарев / 2014 / Україна / історичний.
6. «Гетьман». Режисер Валерій Ямбурський / 2015 / Україна / історичний, бойовик.
7. «Далекий постріл». Режисер Валерій Шалига / 2005 / Україна / історичний.
8. «Лють». Режисер Девід Ейр / 2014 / США / бойовик, драма, військовий.
9. «Молоді леви». Режисер Едвард Дмитрик / 1958 / США / військовий.
10. «Незламна». Режисер Сергій Мокрицький / 2015 / Україна, Росія / військовий, драма.

Документальні фільми

1. «Освобождение / Визволення». Режисер Алексей Лябах / 2014 / Україна.

2. «Харьков 1941-1943. Жизнь, как она есть». Режисер Игорь Поддубный /2014 /Україна.
3. «1941. Запрещенная правда». Режисер Игорь Кобрин /2013 /Україна.
4. «Аджимушкай. Подземелье смерти». Режисер Алексей Лябах / 2008 / Україна.
5. «Его звали ДЕД». Режисер Алексей Барбарук-Трипольский / 2011 / Україна.
6. «Оборона Одессы». Режисер Владимир Крыжановский / 2011 / Україна.
7. «Севастополь. Испытание войной». Режисер Юрий Бойчук, Вадим Хапаев /2008 / Россія, Україна.

Інформація про авторів

1. **Білокур Віта Миколаївна**, учитель історії та правознавства Ничипорівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Яготинської районної ради.
2. **Буренко Катерина Іванівна**, заступник директора з виховної роботи, завідувач музею Бойової слави Трипільської загальноосвітньої школи I-III ступенів Обухівського району.
3. **Верба Тетяна Олександрівна**, учитель історії та правознавства, керівник гуртка «Юні екскурсоводи» Бориспільської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6 Бориспільської міської ради.
4. **Глов'як Людмила Василівна**, учитель історії та правознавства Маршалівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Васильківської районної державної адміністрації.
5. **Гойник Наталія Степанівна**, заступник директора з виховної роботи, керівник гуртка Войківського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад» Згурівської районної ради.
6. **Горбенко Тамара Вікторівна**, учитель історії та правознавства Ржищівської загальноосвітньої школи I-II ступенів Ржищівської міської ради.
7. **Дегтярьова Олена Миколаївна**, учитель історії та правознавства Кагарлицької загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 Кагарлицької районної державної адміністрації.
8. **Дмитрук Ліана Миколаївна**, учитель української мови та літератури, завідувач літературно-мистецькою вітальнею Анатолія Луценка Калитянської загальноосвітньої школи I-III ступенів Броварської районної державної адміністрації.
9. **Кисіль Світлана Миколаївна**, учитель історії та правознавства, керівник гуртка «Юні музеєзнавці» Григорівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Обухівського району.
10. **Коваленко Оксана Михайлівна**, шкільний бібліотекар, завідувач музею

«Пошук» Новоолександрівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» Згурівської районної ради.

11. Кривенок Лариса Миколаївна, учитель історії та правознавства Аркадіївського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» Згурівської районної ради.

12. Комісарчук Дмитро Вікторович, учитель історії та правознавства Яблунівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» Білоцерківської районної державної адміністрації.

13. Марусяк Олена Миколаївна, учитель української мови та літератури, заступник директора з виховної роботи Ірпінської загальноосвітньої школи I-III ступенів №17 Ірпінської міської ради.

14. Мотузка Надія Борисівна, директор Новоолександрівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» Згурівської районної ради.

15. Приходько Олена Олексіївна, учитель історії та правознавства Лизогубовослобідського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» Згурівської районної ради.

16. Ренкас Віра Гордіївна, учитель історії та правознавства Білоцерківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6 Білоцерківської міської ради.

17. Рокицька (Пількевич) Ольга Дмитрівна, методист відділу музейної освіти та бібліотечної справи Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Академія неперервної освіти»

18. Рябко Раїса Вікторівна, завідувач історико-краєзнавчим музеєм «Пошук» Новоолександрівського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» Згурівської районної ради.